

KOVÁCS FERENC

**40 ÉV
ÉS A KIWI BEÉRET**

A kiadvány megjelenését támogatták:

Tardoskedd Önkormányzata
Kürt Önkormányzata
Udvard Önkormányzata
Szógyén Önkormányzata
Bart Önkormányzata
Marcelháza Önkormányzata
Ebed Önkormányzata
Nemesgulács Önkormányzata
Mitlik Ferenc, Daylesford, Ausztrália

ISBN 80 – 89001 – 36 – X

© Kovács Ferenc
© Csemadok Dunaszerdahelyi Területi Választmánya

KOVÁCS FERENC

40 ÉV

**ÉS A KIWI
BEÉRETTE**

DUNASZERDAHELY, 2006

Gyurcsó István Alapítvány Könyvek 35.

Bevezetés

Már elmúltam hatvan éves, amikor nagyon sok könyvet, életrajzt elolvasva arra az elhatározásra jutottam, hogy én is leírom saját életemnek érdekesebb eseményeit. Első könyvem „*Diákok a viharban*” címmel a második világháború környékünkön végbement eseményeit tartalmazza.

Ezt az érsekújvári gimnázium megalakulásának 150. évfordulójára, 1992-ben írtam, a pozsonyi Kalligram és a dunaszerdahelyi Lilium Aurum gondozásában jelent meg, Szlovákiában és Magyarországon, Ausztráliától Kanadáig sokan olvasták. Megtalálható a budapesti Hadtörténeti Múzeumban, Göncz Árpád úr magánkönyvtárában, és a Terror Házában is.

Azóta sokan kértek arra, hogy a 14-15 éves koromban történt hányatott sorsom, tragédiákkal övezett események rögzítése után írjam le az akkori események további folytatását, hogyan zajlott tovább életem a huszadik század második felében. Mint Dél-Szlovákiában élő magyar ember, hogyan éltem át, úsztam meg a jogtalanság éveit, a deportálásokat, áttelepítések korát, a társadalmi változásokat. Mint falusi embernek mit jelentett, eredményezett a mezőgazdaság kollektivizálása, mi volt ebben a jó és mi a rossz, melyikből volt több, melyikből kevesebb, milyen eredményeket hozott, hogyan befolyásolta az egyszerű emberek életét.

Miután 1945 májusának végén Németországból hazakerültem, kb. június végén kaptam értesítést, hogy az érsekújvári gimnáziumban a kiesett ötödik évet egy háromhetes tanfolyam elvégzésével le lehet tenni. El is mentem én akkor Újvárba, halott apám egyik vasutas ismerősénél kaptam szállást. A tanfolyam végeztével le is tettem minden tantárgyból az éves vizsgát, olyan-amilyen eredménnyel, csak a szlovák nyelvből kaptam ötöst, mivel abból tökhülye voltam. Rá egy hónapjára értesítettek, hogy letettem a pótvizsgát szlovák nyelvből utólagosan négyesre (nem tudom, hogy hol és mikor?), és felvettek a gimnázium hatodik osztályába.

Iskolába azonban nem mehettem – apám halála után ketten maradtunk anyámmal, részben lepusztult házukban bármiféle jövedelemforrás nélkül. Mivel volt 3,5 kat. hold földünk, az élelmet megtermeltük magunknak, de semmi másra nem futotta. Új télkabátot is csak két év múlva tudott rám venni anyám, cipőről, egyébről nem is beszélve.

Így azután a következő éveim tizenöt-tizenhat éves koromban tovább

így alakultak: 1945 nyarán, őszén napszámos voltam az akkor visszatelepedett cseh kolonistáknál, idejött volt gárdista partizánoknál, 1946-ban pedig felvettek az itteni téglagyárba munkásnak, kocsitoló beosztásban. Ez a szakma később, amikor már lett autóm, jól jött – ha nem gyúlt be a motor, kéznél volt egy kocsitoló szakmunkás.

A későbbi, végleges jövőm azonban 1947-ben alapozódott meg – felvettek az év nyarán traktoristának a Kőbölkúton megalakult Gép- és Traktorállomásra. Így azután 43 évig, nyugdíjba mentemig a mezőgazdaságban tevékenykedtem, lassan kúszva fel a hagyományos számlálrán – traktoristából brigádvezető, bérelszámloló, könyvelő, vállalati közgazdász, tsz elnök lettem.

Ez azonban nem ment olyan egyszerűen. Én ugyanis örököltam apámtól annak természetét – ha bárhová kerültem vagy állítottak, feladatokat igyekeztem jól elvégezni, eredményt felmutatni, ami nem mindig járt hazszonnal.

Ugyanis 1951 őszén berukkoltam, és mint egy akkori szocialista üzem, a gépállomás dolgozója, a vágújhelyi Tartalékos Tiszti Iskolába kerültem. Ezt egy év múlva majd százan végeztük el, közülünk a két legjobb katonát – az egyik én lettem – mindjárt tiszti rangra is emelték, híradós alhadnagy lettem. Lehet, hogy én nem voltam ilyen jó katona, hanem az akkor divatba jött internacionalizmust kívánta az ottani katonaság demonstrálni, hogy íme, ők is támogatják a kisebbségeket, egy magyart így kiemelve. Ez viszont azzal járt, hogy másnap felvettek bennünket, mint a két legjobb katonát a pártba, mindenféle jelentkezés vagy kívánság nélkül, ez ellen nem volt apelláta, így volt ez előírt szokás.

Ennek később további nem kívánatos folytatása lett. Mikor leszereltem és visszajöttem a gépállomásra, mint tartalékos híradós hadnagy és párttag, automatikusan az üzem párt-milíciájába kellett lépnem, ezt akkor nem lehetett kivédeni. Történt ez 1953 őszén, amikor megnősültem. Apósom kőbölkúti kisparaszt volt, akitől akkor már mindent elszedtek. Feleségem a háború előtt az érsekújvári Flengerbe járt, nagyon szerettük egymást, vele két szép gyermeket neveltünk fel.

A Népi Milícia tagja voltam én így 1956. október végéig. Akkor kitört Magyarországon a forradalom, és ezzel kapcsolatban a milíciát is mozgósították. Olyan információt kaptunk, hogy valószínűleg Esztergomba kell mennünk, és ott bizonyos feladatokat kell ellátnunk.

Én akkor kijelentettem: „Ezen akcióban, ha sor kerül rá, nem veszek részt, és nem megyek Esztergomba senki ellen se harcolni. Ha katona

vagyok, és parancsra valakit lelövök, azért felel a felettesem, aki a parancsot adta – de mint civil, mit keresnék én ottan?” Hiába volt minden győzködés, megmakacsoltam magamat. Így másnap kizártak a Népi Miliciából, egy hét múlva a pártból, és három hét múlva megvonták tartalékos főhadnagyi rangomat, gyalogos közlegény lett belőlem – az vagyok a mai napig. 1990-ben ugyan a hadsereg felkínálta, hogy kérvényezzem a híradós főhadnagyi rangom visszaállítását, de már nem láttam ennek hatvanévesen az értelmét.

Ekkor nekem elég bajom lett ebből. Mint a pártból kizárt személy, mindenre el voltam készülve, de még szerencsésen megúsztam. Figyelembe vették ugyanis, főleg munkatársaim követelésére, hogy a nyilasok által a háború alatt Németországba elhurcolt gyerek voltam, hogy apámat megölték a németek, így nem likvidáltak, meghagyták munkahelyemet, sőt később engedélyezték, hogy távúton a Mezőgazdasági Technikumban leérettségizzek és a nyitrai Mezőgazdasági Főiskolán mérnöki diplomát szerezzek, közgazdasági szakon.

Így én nem 1955-ben, mint volt újvári gimnazista diáktársaim, hanem tíz évvel később 1965-ben jutottam csak diplomához. Mindemellett a munka melletti tanulás kész gyötrelme volt, rendkívüli igyekezetet, időt igényelt, nem kívánom senkinek.

Közben 1947 tavaszán anyámmal együtt megkaptuk az áttelepítésre szóló határozatot, a Fehér lapot. Akkor lényegében mindenki, akit innen Magyarországra telepítettek át, vihetett magával mindenét, amije volt. Anyámmal még szőhegyen található kb. ezer darab szőlőkarót is kiszedtük, kis kocsival hazahordtuk – ezt is visszük magunkkal, ki tudja hová kerülünk, lesz egy ideig mivel fűteni. De végül is nem lettünk áttelepítve, egész Kőbölkút visszamaradt, hogy miért, annak külön története van.

1960-ig a párkányi Gépállomáson dolgoztam, az utolsó években már mint közgazdász. Akkor megszűnt a párkányi járás, az önálló vállalat is, így Érsekújvárba kellett volna naponta feljárnom. Ehhez nem volt kedvem, helyette inkább itthon maradtam, Kőbölkúton, a helyi tsz-ben mint közgazdász. Mivel sikerült itt jó vezető kollektívát összehozni, néhány éven belül sikerült magas szintre emelni a termelést és a gazdasági eredményt, ennek én voltam a mozgatórugója. Vesztemre, ugyanis 1973 tavaszán felkeresett a Járási Pártbizottság akkori vezető titkára és elmondta, hogy a szomszédos szőgyéni több mint 5000 hektáros szövetkezet katasztrofálisan rosszul gazdálkodik, ami az egész járásnak, kerületnek a székelye. Úgy döntöttek, hogy én megyek oda elnöknek, és megis-

mételve a köbölküti példát, azt is megfelelő színvonalra emelem. Ehhez nekem az égvilágon semmi kedvem sem volt – akkor kezdtem átépíteni házunkat – de nem lehetett ellenkezni. Végül is mentő ötletem támadt: Hogyan lehetnék én szövetkezetnek elnöke, hiszen nem vagyok párttag – olyasmi nem létezik. Dühében rám csapta az ajtót, otthagyt. Az lett a vége, hogy egy hét múlva felvettek a pártba, és két hét múlva már megválasztottak a szögyéni szövetkezet elnökévé, ahol 1990 januárjáig, nyugdíjba vonulásomig meg is maradtam. Azzal a kikötéssel persze, hogy semmiféle párt vagy egyéb társadalmi funkcióim nem lehetett, mert ilyen vonatkozásban, mint megbízhatatlan személyt tartottak számon, aki akkor hagyta cserben a pártot – 1956 őszén – amikor ennek minden fiára a legnagyobb szüksége volt.

Ez végül is a javamra szolgált – minden időmet a termelés és gazdaság ügyeire fordíthattam. Öt év alatt kiültettünk 250 hektár szőlőt, 150 hektár gyümölcsöst, kutatóintézetekkel, főiskolákkal együttműködve a tudomány legújabb vívmányait vezettük be, például két hektáron kiwi ültetvényt, nagyon sok minden újat létesítettünk. Így azt csináltam, ami már az ötvenes évektől a hobbim lett. Országos viszonylatban is, de külföldön is ismert mezőgazdasági szakemberként tartottak számon. Ehhez hozzájárult, hogy a szögyéni szövetkezetet prágai kormányhatározat alapján 1984-ben átkeresztelték a „Csehszlovák-Szír-Barátság EFSz” névre. Történt ez főleg azért, mert akkor Csehszlovákiában 160 ezer ember dolgozott a hadiiparban és az ezt kiszolgáló ágazatokban, és Szíria a legnagyobb fegyvervásárlók közé tartozott. Úgy gondolták, hogy ha így átkeresztelnek egy kiváló gazdaságot erre a névre, akkor ez olyan gesztus lesz Szíria felé, ami magával hozhatja, hogy évente 50-100 tankkal többet fognak tőlünk vásárolni. Mi akkor öt percig kerestük Szíriát a térképen, egyébként semmi közünk se lett volna hozzá. Viszont ez magával hozta, hogy ezek után többször is el kellett mennem Szíriába, a nálunk tanuló összes szíriai főiskolás, egyetemista ősszel két hétre jött Szögyénbe szőlőt szüretelni, brigádba.

Ennek mindennek 1990 januárjában vége lett. Két héttel feleségem halála után leváltottak a szövetkezet éléről. Az akkor frissen alakult VPN döntése alapján el kellett távolítani minden jól gazdálkodó mezőgazdasági szövetkezet éléről ennek elnökét, vezető szakembereit. A rosszul gazdálkodók maradhattak. Ugyanis a nyugat által történt akkori felszabadításunk forgatókönyve alapján a mi fő feladatunk az lett, hogy Nyugat-Európa felvevő piacává váljunk. Ehhez pedig nem volt szükség az itten

jól működő iparra, mezőgazdaságra, konkurenciaképes gazdaságra. Tudott tény viszont, hogy minden élő szervezetet úgy lehet a leghamarabb tönkretenni, ha annak levágják a fejét. Ezt én akkor a feleségem halála okozta mérhetetlen fájdalmamban alig éreztem. Néhány hét múlva nyugdíjba mentem. Minden esetre holtom napjáig büszke leszek arra, hogy évtizedeken át tagja voltam annak a több százezres, mezőgazdasági munkások, technikusok, mérnökök gárdájának, amely a huszadik évszázad nyolcvanas éveire megteremtette Csehszlovákia teljes élelmiszer-elátottságát és a csehszlovák mezőgazdaságot európai, sok esetben pedig világszínvonalra emelte.

Munkám során eredményeim elismeréséül több kitüntetést kaptam, a köztársasági elnöktől, minisztertől, sőt 2000 augusztusában 70. születésnapomra az akkori mezőgazdasági minisztertől is elismerő oklevelet. Érdekességül: míg 1988 végén a szögyéni szövetkezet bankszámláján 32 millió Kcs szabad pénzeszköz volt található, addig ez három év alatt 48 millió korona tartozássá alakult. Tehát a nagy forgatókönyvben leírt feladat teljesítve lett.

Mindennek ellenére, ezt látva, 1990 decemberében szülőfalum lakossága Kőbölkúton polgármesterré választott, bizalmat szavazott velem szemben, ami még további két választási időszakra megismétlődött. Mindezt figyelembe véve úgy gondolom, hogy nem hoztam szégyent az Érsekújvári Magyar Királyi Pázmány Péter Gimnáziumba 1945-ig velem együtt járó osztálykollektívának, amelynek vidám éveit, majd a világháború befejeztére kialakult tragikus sorsát a „*Diákok a viharban*” című könyvemben leírtam.

Én úgy gondolom, hogy egy bizonyos korszak helyes, objektív megítéléséhez több évtizedeknek, akár 80-100 évnek is el kell múlnia ahhoz, hogy az értékelés és visszatekintés ne csak a rövidtávú hatások alapján történjen meg.

Éppen ezért én ma erre nem vállalkozok, nem is vagyok erre képes. Majd lesznek erre nálamnál sokkal jobban képzett emberek, történészek, tudósok, politikusok kik elmondják, leírják, hogy mi történt, hogyan mentek végbe, kiknek mit eredményeztek a múlt évszázad ötvenes-nyolcvanas évtizedeinek eseményei. Rendszerváltás volt 1948-ban, majd 1988-ban. Van, aki dicséri, van, aki átkozza a kettő között eltelt negyvenéves időszakot, a majdnem fél évszázadot.

Megkísérlem ugyanakkor saját kisebb élményeim, epizódok formájában leírni azon kisebb-nagyobb eseményeket, amelyek velem történtek

ez alatt az idő alatt, amelyekre szomorúan, vagy vidáman emlékszek vissza, és amelyek talán még is nyújtanak némi halvány betekintést az akkor lezajlott eseményekre. Persze, ahány ember, annyiéppen élte át ezeket, mindenki emlékei mások és különbözők. Most megpróbálom felsorolni azokat, amelyek az én emlékezetemben megmaradtak. Az idősebbek hasonlítsák össze ezeket a saját emlékeikkel, a fiatalok pedig olvassák el érdeklődéssel.

Bűnös lettem, mert magyar voltam

Köbölkút község, ahol születtem és élek, fennállása óta sok viszonytagságon ment át. A magyar államalapítás után ennek határa és az egész környék a magyar király, I. István birtoka volt, kinek székhelye a közeli Esztergom várában helyezkedett el. A régi hagyományok állítása szerint és az esztergomi Balassa Múzeum feljegyzései értelmében a falu alapja már az 1030-as évben kialakult. Akkor ugyanis a mostani falu határában volt elhelyezve a király szarvasmarha tenyésztése és juhállománya, melynek itatására a király egy nagyobb kút kiásását rendelte el. Ezen kút tölgysfa gerendákkal volt kibélelve, és köb-öl mérete volt. A kút körül a gulyások és pásztorok számára házak épültek, amelyek a később kialakuló nagyobb falu magvát képezték, és ezt a megalakulását kiváltó kútról Köbölkútnak nevezték el.

A második évezred viharos évszázadai során a falu fekvésénél fogva, félúton Érsekújvár és Párkány között, sokféle háború és harci esemény színtere volt. Oláh Miklós érsekprímás az 1559-1561-es években tett kánoni egyházlátogatásai során jegyezte meg Köbölkútról, hogy „Devastáta et depopuláta” – elpusztítva és elnéptelenedve. De a faluban a legnagyobb károkat nem is a gyorsan átvonuló hadak okozták a különféle csatározások során, hanem azon tragikus helyzetek, amikor valamelyik háborúban az arcvonal éppen itt, a falu határában hosszabb időre megfeneklett.

A török hódoltság idején 1606 augusztusától, amikor Ali pasa török hadvezér elfoglalta Esztergom várát, egészen 1663 nyaráig, mikor az Érsekújvár ellen induló török sereg elfoglalta a szögyéni palánkvárat, Köbölkút község északi határa egyúttal a nagy oszmán birodalom határa is volt, 57 évig. Ennek minden káros következményével együtt. A legújabb korban ez újból megismétlődött. A második világháború során, 1945. január 6-án Köbölkutat háromnapos harc után elfoglalta a szovjet hadsereg. De nem vonultak tovább, hanem a falutól néhány kilométerre innen megállt a front, és itt maradt hat hétig, egészen február 18-ig. Ekkor sem ment el nyugatra, hanem egy intenzív páncélos rohammal visszajöttek a németek, öt hétre visszaszorították az oroszokat egészen a Garamig. Mindez tömérdek pusztulást, sok lakos halálát, a falu lerombolását, kifosztását eredményezte.

Akkor ez vidék, 1938 novemberétől Magyarország része volt, mint a bécsi döntés alapján Felvidéktől felszabadított terület. Én akkor már, mint 14 éves fiú, az Érsekújvári Magyar Királyi Állami Pázmány Péter Gimnáziumba jártam, 1944 szeptemberében az ötödik osztályba léptem. Apám vasutas volt, Kőbölkút és Kismuzsla között kinn a határban, egy vasúti őrházban laktunk. 1945. február 18-án, a német tanktámadás során szétlőtték házunkat, minek során apám meghalt, másnap anyámmal bemenekültünk szétlőtt házunkból a faluba. De nem sokáig maradtam ott. A németekkel visszaérkezett nyilasok összeszedték a 14-15 éves fiúkat, levételeket, és elvittek bennünket Németországba, besoroltak az SS alakulataiba és légvédelmi tüzéreket szándékoztak belőlünk képezni.

Ugyanis 1944. december 7-én Szálasi Ferenc, a magyar nemzetvezető nyilasvezér Hitlennél tett látogatása során ígéretet tett neki arra, hogy két héten belül százezer harcképes magyar fiatalot bocsájt a német hadsereg rendelkezésére.

Mi lettünk azok a harcképes magyar fiatalok, nekünk kellett volna megmenteni Németországot az akkor már teljesen biztossá vált megsemmisüléstől. Teljesen felesleges, kilátástalan cselekedet volt ez, bűntény a javából.

Összeszedtek ennek alapján a még német kézben lévő Dunántúlon és a Felvidék nyugati részén 110 ezer magyar fiatalot, nagyrészt 14-16 éves fiúkat, de néhány helyen lányokat is, és tehervagonokban Németországba hurcolták. Közülünk több mint 10 ezer ott vesztette életét. A mi falunkból elvitt 48 fiúból 12 nem érthette meg, hogy újból hazakerüljön, ahol hiába várták őt vissza szülei, testvérei. Idegen országban kerültek végső nyugalomra, sírjukról régen elhordta már messze a földet a szél. Szomorú tény, hogy ennek a 110 ezer szerencsétlen magyar fiatalnak ezen tragikus sorsa majdnem teljesen kimaradt a magyar történetírásból. Igaz, hogy nem volt olyan mérete és jelentősége mint a Don-kanyarban, a Málinkij robot során vagy a holokausztban elpusztult magyar tömegeknek, de azért ezen fiatalok is megérdemelnék, hogy ne essenek ki teljesen nemzetünk egyetemes történelméből.

Minket akkor Magyarországról hurcoltak el, de már Kőbölkútra késő tavasszal, vagy sokan csak az év őszén, Csehszlovákiába érkeztünk vissza. Először ennek gyerekfejjel nem tulajdonítottunk olyan nagy jelentőséget. Hiszen éltünk mi már, mint kis gyerekek Csehszlovákiában, az 1938-as felszabadulásunkig, különösebb probléma nélkül. De mostan más lett a helyzet. Nagyon gyorsan ráébredtünk, hogy most már mindnyájan bű-

nösök lettünk, mert magyarok vagyunk, ezt a visszatérő hatalmasságok gyorsan tudomásunkra hozták.

A faluba visszatértek a régi cseh kolónisták, de jöttek más, itten azelőtt sosem látott szlovák családok is, akik elfoglalták az üzleteket, trafikot, berendezkedtek a községházán, vasútállomáson, téglagyárban, gabonartárban. Konfiskálták a gazdák földjeit, és gyorsan tudomásunkra hozták, hogy magyaroknak itten a jövőben nincsen helyük. Itt is megkezdődött a történelemből jól ismert folyamat eltávolításunkra – a reszlovakizálás, a Csehszlovákia felé történő erőszakos deportálás és a Magyarországra való áttelepítés szégyenteljes folyamata. Kőbölkútnak akkor 2600 lakosa volt. A kényszer hatására ezekből 1300 reszlovakizált, 55 családot, 208 személyt pedig Csehszlovákia felé, a németektől kiürített Szudéta területekre hurcoltak. 186 család, összesen 855 személy pedig áttelepítésre lett kijelölve. Akkor Kőbölkút község a deportálással negatív értelemben került be a történelemre. Ugyanis 1946. november 19-én itt vagonírozták be az első családokat, az első tehervonat-szerelvény Csehszlovákia felé, a dél-szlovákiai magyarokkal Kőbölkútról indult.

Anyámmal együtt minket áttelepítésre soroltak be, mi is megkaptuk az áttelepítésről szóló „Fehér lapot”. El kell innen mennünk, helyet kell adnunk azon szlovák családoknak, akik Magyarországból önként kívántak a helyünkre telepedni – ők jöttek önként, mi pedig kényszerből oda. Akkor nagyon el voltam keseredve. Hagyjuk itt a temetőben apámnak, nagyszüleimnek, három kistestvéremnek a sírját, ahová ezután még virágot sem tehetünk soha mindenszentek napján. Mivel érdemeltük ki ezt a tragikus sorsot, mikor mit tettünk mi valaha is valaki ellen, kit bántottunk? Ilyen kérdésekre csak egy volt a válasz – a bűnünk az, hogy magyarok vagyunk. Így magyarázta el ezt nekünk akkor, 1947 júniusában Husák elvtárs is, a szlovák Megbízott Hivatal elnöke, aki ellátogatott a falunkba, és összehívték a községháza elé tiszteletére a lakosságot.

Az áttelepítés végül is a kőbölkútiakat nem sújtotta. Ez ugyanis 1948. június 10-én le lett állítva, addig a falu nem került sorra. Kinek volt ez köszönhető? Egy kőbölkúti embernek. Hinora Sándor, a falu szülöttje, az első Csehszlovák Köztársaság idején az érsekújvári magyar gimnáziumból a prágai Károly Egyetemre került, ott latin, görög nyelvből, valamint történelemből szerzett diplomát. A háború után, mint csehül, szlovákul és magyarul tökéletesen beszélő ember, a lakosságcsere egyezményt irányító csoportba került, s hol Prágában, hol Pozsonyban vagy Budapesten tartózkodott. Beosztásának köszönhetően megtehetette, és meg is tette, hogy

szülőfaluja, Köbölkút lakosságának kitelepítését egyre halogatta, a falu besorolását késleltette. Amikor pedig már nem volt további halasztási lehetőség, és az állomásra kiállították a vagonokat, az áttelepítést éppen leállították. Így neki, a falu születtjének köszönhetik a köbölkúti magyarok, hogy szülőfalujukban maradhattak.

Ahogy az országban mindenhol, itt is bevezették az élelmiszerjegyeket. Ha valaki az üzletbe ment ilyet vásárolni, akkor pénz mellé ezt is le kellett adni, anélkül nem szolgálhatták ki, a kereskedőnek ezzel pontosan el kellett számolni. Aki megmaradt magyarnak, nem reszlovakizált és még itthon volt a faluban, nem kapott élelmiszerjegyet. Nekünk ez nem okozott problémát, mert volt néhány holdacska földünk, ezen megtermett a kenyérnek való gabona, sok baromfit, kecskét tartottunk. De nagy bajba jutott mindenki, akinek ilyen lehetősége nem volt, mások segítségére volt utalva.

A faluban a magyar iskola megszűnt, csak 1949 őszén indult újra. Addig a falu gyerekeinek egy része a szlovák iskolába járt, de csak a reszlovakizált családokból. A többi gyerek pedig, a szüleivel a deportálásra vagy az áttelepítésre várva félelemmel és szorongással telve tengette napjait, hónapjait. Közéjük tartoztam én is. Érsekújvárra, ahol 1944 őszén a gimnáziumban az ötödik osztályom félbe maradt, nem járhattam. Apám halála után nem volt miből, és 1946 tavaszán kaptam egy hivatalos értesítést is a párkányi Járási Hivaltól, hogy az akkor folytatott vizsgálat során megállapították, hogy magyar nemzetiségű vagyok, így nem kaphatok csehszlovák állampolgárságot, és iskolába sem járhatok.

Így az 1945-ös év második felét, majd az 1946-ost is alkalmi munkákkal töltöttem el, már amit egy 15-16 éves gyerek végezni tudott. Nem egyszer a kolónisták földjeiről egésznapos kapálás után olyan fáradtan értem haza, hogy anyám egész este sírva masszírozta a fájós karjaimat, másnap otthon fogott, inkább ő ment el helyettem. Boldog napom volt, amikor a napszámokból sikerült annyi pénzt összegyűjteni, hogy tudtam venni magamnak Újvárrban egy nyolchúros bendzsót. Velem egykorú fiúkkal, barátaimmal, iskolatársaimmal vasárnaponként összejártunk, beszélgettünk, reméltük, hogy még jobbra fordul a sorsunk, csak fogalmunk sem volt, hogy mikor és hogyan. A Barusz Ernőnek mandolinja volt, a Máté Pityuka hegedűn játszott. Ő 1946 nyarán a Dunán keresztül átszökött Magyarországára, ahol felvették egy gimnáziumba diáknak. Ott is nehéz sorsa volt, gyakran koplalt. Pár év múlva hazajött, elmebeteg lett és nemsokára meghalt.

1946 telén elmentem a köbölkúti tóba nádat vágni. Ez itt egy nagykiterjedésű mocsár, majd 150 hektáron terül el Kisújfalu irányába. Benne több szabad vízterület is van, a közepén egy mesterségesen kiásott kanális szeli át, a valamikori Párás patak helyén. Az ősrégi patakot, amely egészen Koltától Kőhidgyarmat felett a Garamba folyik, az akkori itteni földesúr, Pálffy herceg rendelkezésére 1819 és 1826 között kanálissá mélyítették. Környékén azonban megmaradt a majd egy kilométer széles, nagyrészt náddal borított mocsár, ahonnan évente 110-120 ezer kéve nádat termelnek ki, amivel sok száz éven keresztül messze környék falvaiban a házakat fedték be. A kanális kimélyítését egy francia mérnök vezette, aki a magyar Párás szót, bizonyára nosztalgiából Párizsra keresztelte át, ezen név került azóta a hivatalos szóhasználatba. Az 1889-ben a Monarchia évében készült katonai térképen már ezen a néven szerepelt.

Régi kismuzslai ismerőseink, a Pálinkás család pártolt fel maga mellé nádat vágni. Az idős Pálinkás Mihály bácsival és három fiával, Mihállyal, Józseffel és Istvánnal együtt végeztük ezt az igen nehéz téli munkát. A vastagra képződött jégen a Mihály bácsi tolta a két párhuzamosan rögzített rúdnak az élére szerelt kaszát. A nád így a rudak közötti tarlólécekre hullott, azt onnan kézzel kiszedtük, nádból font kötéllel kévébe kötöttük, majd a jégen szánkóval kihordtuk a tónak a partjára. Naponta úgy 250-300 kévét vágtunk le. Akkor kemény tél volt, nekem kellemetlen volt az is, hogy mikor az anyám által készített, velem vitt ebédet ettem volna, a kenyér minden nap kökeményre fagyott.

1947 tavaszán beindult Kőbölkúton a téglagyár. Ezt egy Jozef Tomeš nevű szlovák ember szerezte meg magának, és indította be a tömörtégla és igen jó minőségű cserép gyártását. Mint munkát kereső gyereket, engemet is felvettek a téglagyárba munkásnak. Sok velem egykorú fiúval együtt a téglakészítő prэшázból hordtuk ki a nyers téglát a szárítók alá kézzel tolható, síneken gördülő négykerekű kiskocsikkal enyhe lejtőn felfelé. Nehéz munka volt, estefelé az egy kilométerre fekvő faluba alig tudtunk hazavánszorogni. Akkor örültünk, mikor néhány héten át a téglahelyett cserép készült, itt már könnyebb lett az életünk. Kétemeletes, hatalmas fából készült szárító épületekbe kis lift hordta fel a sok ezer fatálcára elhelyezett, agyagból kiperéselt cserepet, amit azután magas polcokra raktunk fel, illetve rakták az ide beosztott lányok, ahol az megszáradt. A szárítókból a száraz téglát, cserepet hordtuk azután be a szárító kemenékbe, ahol porszén égetésével ez elnyerte végleges állapotát. A már kész

téglát még melegen kellett a kemencéből kihordani, sokszor a kesztyűink is átforrósodtak tőle. Akkor 84 fillér órabért kaptunk munkánkért.

1947 őszén, amikor már befejeződtek a téglagyárban a munkálatok, egyik idősebb volt gimnáziumi iskolatársam, Gedai Sándor egy érdekes, többhetes munkát szerzett számunkra. A Párkányi járás egész területén, és bizonyára máshol is, fel kellett mérni, lejegyezni az állami utakat, ezeknek állapotát, hosszúságát, szélességét, berajzolni az út mellett álló fákat stb.

Így kerékpárra ülve bejártuk a járás nyugati részének minden faluját. Vártak bennünket az útkaparók – minden faluban volt foglalkoztatva, mint állami alkalmazott, egy vagy két ember. Ők a Sanyival húzták az 50 méteres acélszallagot, az egyes egész kilométereknél vaskarót vertek le, később ezek helyére lettek felállítva a kilométer-kövek. Huszonöt méterenként mérték az út szélességét is. Én a kapott nyomtatványokra, vázlatokra ezt mindent berajzoltam, az út menti fákat különféle színű ceruzákkal feltüntettem. Az útkaparók kérése volt általában, hogy egy-két nagyobb fát ne rajzoljak be, ezeket ők aztán másnap kivágták, jó lett nekik téli tüzelőre.

Érdekesen ment ez végbe Madar faluban. Oda Bátorkeszi felől érkezünk. A faluba onnan bevezető út szűkebb utcába ér, és erősen lejt a faluba befelé. Az ottani lakosok felfigyeltek a méréseinkre – megkérdezték, hogy vajon ezt minek csináljuk, talán szélesítve lesz az út? Mondtuk, hogy ez még nem biztos, de valószínű – ha mostan bemérjük, hogy itten ilyen keskeny az út, azt bizonyára nem hagyják annyiban.

Az egyik nénike, mikor már csak maga maradt kint az utcán, nagyon megkért bennünket: úgy készítsük a rajzot, hogy az út ne az északi oldalra, ahol ők laknak, legyen szélesítve, hanem inkább a déli felén, alig pár méteres kertecske van a házuk előtt, nem szeretné, ha abból vennének el valamit. Megígértük neki, hogy figyelembe vesszük a kívánságát. Mindjárt behívott ebédre, palacsintát sütött hozzá, nagyon jól tartott minket. Útban hazafelé megkértek, álljunk meg, még mákos rétest is csomagoltak haza számunkra. Mondta is a Sanyi, hogy ha legközelebb megyünk a templomba misére, akkor ezt meg kell majd győnni! Később azonban rájöttünk, hogy a világon nem ez volt a legnagyobb korrupciós eset, ráadásul az út további 50 évig olyan keskeny maradt, mint amilyennek akkor mértük.

A szomszédos faluból, Bátorkesziről is megmaradt emlékezetemben egy muris esemény. Lakodalomban voltam ottan, második unokatestvé-

rem, a Halbauer Bandi nősült oda – később Magyarországra lettek áttelepítve. A tánchoz és a nótázáshoz egy kiváló cigányzenekart fogadtak fel, a kürti Pepes Sándor szolgáltatta a zenét. Közülünk a köbölküti Cabán Laci bírta a legjobban a nótával. Úgy éjfél tájt az akkor kissé hízásnak indult, melegben megizzadt primásnak, a hegedűvel előre-hátrahajlongás közben elfesült a fekete nadrágja a fenekén, amit ő nem vett észre. Mondta neki a kollégánk: Sanyikám, tudod-e azt, hogy kilógnak a tökeid? Néz rá a primás – Nem tudom, Lacikám, de ha eldúdolod, eljátszom utánad!

1948-ban új nevet adtak a falunknak. A Köbölkút, amely jó volt addig, több mint kilencszáz éven át, és amely név alatt mindig megtalálta mindenki, aki kereste, légyen az magyar, német, szlovák, török vagy akárki más, most már az új demokráciában nem felelt meg. Állítólag azért, mert a szlovák nyelvben nincsen ö hang és így azt egy igazi szlovák már nem tudja kimondani. Nem használt az az érv sem, hogy ez a hang az ü hanggal együtt a legtöbb európai nyelvben megtalálható, így például a németek nem fogják a kedvünkért átkeresztelni Münchent vagy Kölnt, mert azt egy itteni hazafi nem tudja kiejteni. Felmerült olyan elképzelés is, hogy a hasonlóság kerdvéért hívják a falunkat Kebelkútnak. Ez nem lett volna jó – volt már ilyen próbálkozás az első Csehszlovák Köztársaság idején, de nem vált be. Az új falunevek kitalálásával akkor jöttek meg a problémák, amikor erre a célra az összes ismert szlovák költő, író és nemzetébresztő hazafi neve elfogyott, így ilyen a mi falunknak már nem jutott.

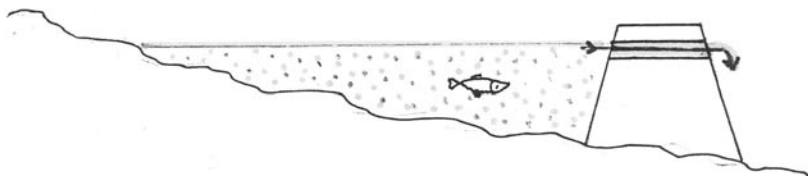
Például a közeli Kürt községet, ahol meg az ü hanggal volt baj, Strekovra keresztelték. Ez egy akkor ott lakó partizán nevéből származott – Ján Strek-nek hívták, és ő döntött úgy, hogy akkor az ő nevéből legyen a falu elnevezve – Strekov, Strek falva.

A mi falunk új neve a Gbelce lett. Hogy ez mit jelent, azt hiszem, hogy százan sem tudják az egész földkerekségen. Én megtudtam, de hogyan: Mikor a nyitrai Mezőgazdasági Főiskolán a nyolcadik szemeszter végén hidromeliorációból mentem vizsgára, a docens úr, meglátva indexemből, hogy gbelcei vagyok, megkérdezte: Tudom-e, hogy mit jelent ez a név? Nem tudtam. Akkor megérdekeltem, mondja, hogy kidobjon a vizsgáról, mert ezt legalább nekem illene tudnom. Megmagyarázta, hogy ez egy hidromeliorációs szakkifejezés, a halastavak vízkieresztő berendezésének egy fajtáját hívják így szaknyelven.

Lerajzolta nekem, hogy ez hogy néz ki:

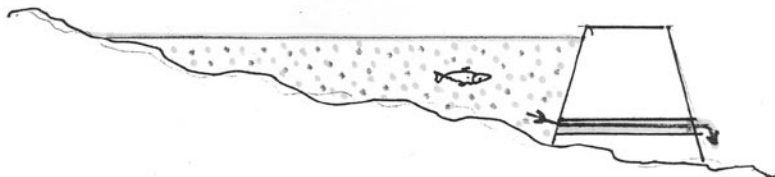
Halastavak vízáteresztő megoldásai:

A. A gát tetején elhelyezett túlfolyóval.

Ez így nem jó, mert a halastóból a gát tetején elhelyezett túlfolyón át a tó felső szintjén található víz folyik el, ami tudvalevőleg melegebb, mint a mélyebb rétegekben. Mivel a haltenyészet számára a magasabb hőmérsékletű víz a kívánatos, így nem jó ezt éppen így elengedni.

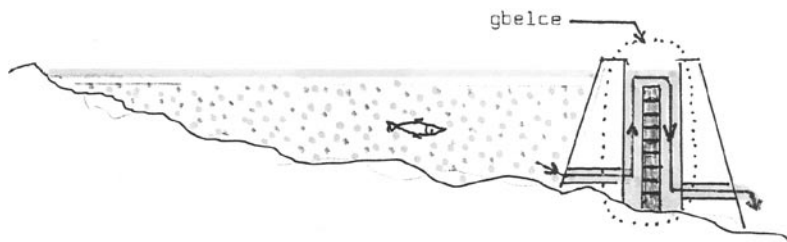
B. A gát aljába beépített kivezető csővel.

Ez a megoldás ugyancsak nem jó. Így nem lenne szabályozható a halastóban a kívánt vízszint, az ilyen elfolyó csőre egy nyitó-záró szelepet kellene szerelni. Ha ezt nem nyitnák-zárnák a vízbefolyás mennyiségétől függően, akkor szárazság idején kiszáradna a tó, vagy túlfolyyna a víz esők idején a gáton.

C. Megoldás „gbelce”-vel.

Marad tehát egy harmadik, igen elmés megoldás. A gátba beépítenek egy négyszögletes kutat, amelynek középebe elhelyeznek egy darabokból összerakott, szabályozható magasságú falat.

Ebbe a kútba a tó felől ennek fenekéről beáramlik a hideg víz, felemelkedik a középső fal magasságáig, ezen átbukva lefolyik a kút külső oldalán, és az ottani kivezető csövön távozik az elvezető patakba.

Ezen elmés megoldásnak gbelce a neve.

Megköszöntem a docens úrnak a magyarázatot, mondván, hogy én ezt a berendezést „mních” néven ismertem. Igaz, mondja ő, de az szlovák népi elnevezés, a tudományos neve a gbelce. Kértem én – szerinte hányan tudják ezt az országban? Húszan-harmincan biztosan, mondja ő – azóta most már eggyel többen, mondtam.

Falunkban ilyen berendezés sosem volt és azóta sincsen. Hogy kinek az agyában született meg azon ötlet, hogy a kilencszáz éves községnek ilyen nevet adjanak, az eddig titok volt, és valószínűleg az is marad.

Traktorral a lóekék helyett

1947 nyarán megalakult Kőbölkúton is a Gép- és Traktorállomás. Kezdetben amerikai gyártmányú, az UNRA akció keretén belül Csehszlovákiába került traktorokkal volt ellátva, majd nemsokára jöttek a Pilzenben gyártott Škoda-30-as, majd brünni Zetor-25-ös bódé nélküli traktorok. Amint szaporodott a géppark, úgy kerestek hozzájuk kezelőket is. Így vettem fel engemet is, sok velem egykorú fiúval együtt, traktoristának. Először egy Ferguson, majd Škoda-30, később egy petróleummotorral felszerelt Farmallal jártam. Ezek akkor még nem valami tökéletes gépek voltak. Bódé egyiken sem volt, így a traktorista ki volt téve az időjárás viszontagságainak. A Škoda traktoroknak külön szerencsétlensége volt, hogy rosszul volt motorjában dimezálva, elhelyezve a hajtókar-csapágy, így ha elszakadtak a felszorító csavarok, akkor az egész hajtókar kirepült a motor oldalán. A petróleummotoros Farmalnál a motor csak 85 °C hőmérsékleten működött jól. Így a motor hűtője előtt függőlegesen álló redőnylapok voltak elhelyezve. Ezeket a traktorülésről egy kis kurblival forgatni lehetett – ha széllel szemben szántottam, akkor ezeket el kellett zárni, visszamenet pedig ki kellett nyitni. Így egésznap szántás után a kurbliforgatástól már megdagadt a kezünk.

De örömmel csináltuk, mert akkor ez hatalmas műszaki haladás volt lófogatokkal, tehenek által húzott ekékkel, kocsikkal szemben, pláne mikor ezekhez 1948-ban már önkötöző aratógépeket, szalmaprést, nagyteljesítményű fűkaszákat és egyéb addig ismeretlen gépeket is kaptunk.

Akkor még az állami birtokon és egyházi földeken kívül az egész határ magángazdálkodók kezében volt. 1947 októberében, novemberében Szőgyénbe küldtek tizedmagammal szántani. Az egyik nagyobb gazda udvarában vertünk tanyát, ott is aludtunk, oda hozták utánunk a traktorokba a naftát. Reggelit, ebédet az a gazda volt köteles adni, akinek akkor éppen a földjén dolgoztunk. De pontosan senki sem tudta, hogy mikor jut hozzá traktorista. Így gyors reggelit, váratlan ebédet főleg tojásrántottából lehetett készíteni, volt olyan nap, hogy háromszor is ezt kellett fogyasztani.

Mivel a deportálások, áttelepítések miatt majd az egész faluhatár szántatlan volt, reggel már öt órakor 30-40 gazda tappogott az udvaron, majd

felkeltettek – menjünk neki már szántani. Megkérdeztük, hogy mi lesz reggelire? Őt tojást megsüttetek az asszonnyal, csak hozzám jöjjön végre! Ha más nincs, uram, akkor a maga földje szántatlan marad, tojásrántottával nem dolgozunk, elég volt egyfolytában egy hétig.

A traktorállomás igazgatója egy podbrezovái gépésztechnikus, Hölc László úr volt. Szlovák ember létére neki a mi magyar nemzetiségünk nem okozott problémát, mint igyekvő legényeket, megbecsült bennünket.

Így nyugodtan dolgozhattam a traktorállomáson tovább. 1948 januárjának végén olyan meleg időjárás volt, hogy vígan szántottuk a földeket, szinte porzott a határ. Akkor még régi, hagyományos keskeny parcellácskák voltak, a kisteljesítményű, kettes ekét húzó traktorok ehhez még jók voltak.

1948. február végén, a kommunista hatalomátvétel után, itt is megalakult a szakszervezet, elnöke Kovács Pista bácsi lett, nekem csak névkonom volt. Ő a kommunista párt alapító tagja volt. Ha az eső bevert bennünket a határból, az őrszobán ő tartott bennünket szóval – gyerekek, ha itt kommunizmus lesz, libegő fog benneteket felvinni a szőlőhegyre bort inni, és futószalag viszi majd ki a Külsődüllőbe a mákos rétest. Ezt a Pista bácsi nagyon szerette, csak a felesége, Mari néni ritkán süttött a számára.

A párkányi Járási Pártbizottságnak nem tetszett a gépállomás igazgatója, Hölc László úr. Ő ugyanis már régen a Demokrata párt tagja volt – most, sok máshoz hasonlóan, ő is leadta az erről szóló pártkönyvét demonstratívan a párton, de ez kevésnek mutatkozott további megmaradásához. Eltávolítására egy radikális okot találtak. Nagyobb lánya mellett volt egy 17 éves fia, ugyancsak Ladislav névvel. Erre ráfogták, hogy további két barátjával együtt le akarták robbantani Pozsonyban a Sztálin szobrot. Ehhez a Hölcék lakásán fegyvert és robbanóanyagot is találtak – hogy ez hogyan került oda, senki sem tudta. A vége az lett, hogy a fiút elítélték 15 év börtönbüntetésre. Még akkor is raboskodott, amikor a Sztálin szobrokat már mindenhol likvidálták. Ajánlották neki, hogy kérjen kegyelmet, azonnal kiengedik. Nem tette meg, ha már a fiatal életét büntelenül tönkretették, akkor már kibírja ottan végig. Ennek alapján természetesen az apját is eltávolították a gépállomás éléről.

A gépállomás tovább növekedett, a járás több falujában traktorbrigádok alakultak, az alkalmazottak száma is megnőtt. Ellátásukhoz bérelszámolóra, könyvelőre lett szükség. Erre Hölc úr engemet választott ki – talán

azért, mert gimnáziumba jártam, talán azért is, mert félárva gyerek voltam, nem tudom. Mindenesetre gyorsan elsajátítottam sok mindent, ami ehhez kellett – akkor még egy amerikai típusú könyvviteli formát használtunk. Itt is, mint a legtöbb állami vállalatnál, megalakult a Csehszlovák Ifjúsági Szervezet. Ennek célkitűzéseivel egyetértettünk, a legtöbb fiatal fiú és leány, ennek tagjává váltunk. Sőt, 1950-ben a szervezet járási alelnöke lettem, természetesen a normális munkám mellett.

Az ifjúsági szervezetet a rendszer az akkor már meghirdetett szocialista építés számára igyekezett maximálisan kihasználni. Különféle építő brigádok lettek szervezve, többek között az Ifjúsági Vasút építése Dúbravkától Selmečbányáig és még több más. Tény az, hogy a fiatalság döntő része lelkesedéssel kapcsolódott be ezekbe az akciókba, látott benne perspektívát, a jobb jövő érdekében.

1951 nyarán egy nagyobb csoporttal, 35-40 fiú és néhány leány, részt vettünk a nosicei vízierőmű építésére szervezett ifjúsági brigádban. Ez Púchov felett, Zsolnáól nem messze fekszik, ott épült a Vágon az első ilyen létesítmény. Sok száz fiatal dolgozott akkor ottan. Mi is örömmel mentünk el, mert itthon, a toborzásnál elmondták: Ha az elkészül, lesz elég villanyáram ezen a környéken is, minden faluba bevezetik a villanyt, lesznek mosógépek, hűtők, rádiók és minden, ami mostan villany hiányából nincsen. Egy hónapig voltunk ottan. Nehéz fizikai munkát végeztünk, taligákkal hordtuk a földet, követ az új gáthoz, a terelőúthoz. Barakokban voltunk aránylag jól elszállásolva, a koszt is megfelelő volt. Végül is annyit kerestünk, hogy mikor abból levonták a koszt és a szállás árát, éppen maradt a vonatra hazafelé. Esténként megbeszélések, nótaszó, zene, tánc akadt bőven, jól éreztük magunkat, amit fokozott az a tudat, hogy hasznos munkát végeztünk.

Hogy ez valóban mennyire volt hasznos, azt sokkal később tudtam csak meg. Sikertült kapcsolatba jönnöm, pontosan 1998. március 11-én a trencsényi Vízierőművek igazgatójával, Ing. Zacharovskýval – tőle megtudtam, hogy milyen eredménnyel működik a nosicei vízierőmű.

Amikor ott az építkezés 1958-ban befejeződött, 3 darab a 22,5 MW teljesítményű agregátot szereltek fel, ami összesen 67,5 MW/óra villanyáram termelésére volt, maximálisan vízáteresztés, $130 \text{ m}^3/\text{s}^{-1}$ mellett képes. Mivel ez ritkán fordult elő, átlagosan az addig eltelt 40 év alatt, 1958-tól 1997-ig, 17,4 MW/óra volt a valóság.

Így az erőmű 40 év alatt évente átlagosan 151.900 GWh, tehát 151 millió kW villanyáramot termelt, aminek értéke akkori áron 84,5 mil. Kčs

volt, 40 év alatt összesen 3,38 milliárd Kcs. Tehát ez nem kis pénzösszeg, ezért azt hiszem, hogy nagyon megérte azt ottan felépíteni.

Nem tehetek róla, de én ennek alapján is a vízierőművek létesítésének gondolatát támogatom. Képzeljük el: Ott, ahol a Vág a Dunába ér, 155,4 m³/s-1 mennyiségű vizet ad át a nagyobb folyamtársának, tehát 155,4 köbméter vizet másodpercenként. A Dunába Esztergomnál másodpercenként 2.300 m³ víz folyik el, úgy, hogy ebből senki nem vesz le egy fillér hasznót sem. Megkérdezném én a zöldeket és a környezetvédőket és mindenkit, aki már sok éven át sikerrel akadályozza egy itteni erőmű építését, hogy vajon gondoltak-e arra: Majd 200 év múlva, amikor elfogy az olaj és a földgáz, az ő dédunokáik unokái örömmel fognak-e ülni télen a hideg szobában, birkafaggyús gyertya fényénél, rádió, TV, számítógépek nélkül? Mert ugyebár szénnel ne tüzeljünk, mert füstje szennyezi a levegőt, az atomvillanytelepeket likvidálni kell, mert veszélyesek, probléma hulladékuk elhelyezése, vízierőmű meg nem kell. Pedig a víz sosem fogy el, az Alpokban, Tátrában mindig fog esni eső, hó, ráadásul teljesen ingyen.

De nem csak ez volt az akkori brigádunkból a haszon: Hazatértünk után az egyik csinos brigádtársleány gyorsan férjhez ment és kilenc hónap múlva keresztelőt is tartottak. De hát, ez is hozzátartozott az akkori gondtalan fiatal élethez.

A hadseregben

1951 tavaszán besoroztak katonának. Akkor a legközelebbi katonai parancsnokság, ahová mi is tartoztunk, Zselízen volt. Ősszel megkaptam a behívót, és november elsején be is rukkoltam Breznóba. A kaszánya – sok, nagy területen fekvő kétemeletes épületek a Besztercebánya felől érkező út északi oldalán, még a városon kívül fekszik. A sorban érkező újoncokat beterelték a szélső nagy épületbe. Ott az első nagyobb helységben anyaszűz meztelenre vetköztettek bennünket. Levetett ruháinkat, holminkat a másodéves katonák elvették, és kis csomagot készítve belőlük másnap feladták a postára, otthoni címünkre hazaküldték.

Orvosi ellenőrzés következett, majd zuhanyozás, utána megkaptuk a katonaruhát, hozzá tartozó összes felszerelést, gázmaszkát, kenyérzsákot, puskát és sok minden mást. Ágyamon egy egész kupac mindenféle holmi került egybe, éjfélig elég volt kiválogatni, elosztályozni, ruhát, bakancsot kicserélni, mert egyiknek sem volt rám a mérete megfelelő.

Másnap megkezdődött a kiképzés. A kiképzőtér a kaszányától eléggé messze, a várostól keletre terült el. Oda természetesen reggelente gyalog meneteltünk ki, cipelve magunkon a könnyű felszerelést. Mire a szokás szerint gyorsított menetben odaértünk, már alaposan megizzadtunk. Ott meg azután vigyázba állni, jobbra át, balra át, hátra arc stb. helyzeteket gyakorolni, az izzadt ruhában nem volt kellemes. Észak felől a közeli Alacsony-Tátra oldalán és csúcsain vakítóan fehérlett a hó, november lévén, fagyos szél jött onnan felénk.

Így nem volt csoda, hogy pár nap múlva erős torokgyulladást kaptam a szokatlan környezetben. Jelentkeztem reggel a betegápoló szobán, ahol a szolgálatos felcser megvizsgált. Belenézett a számba és megállapította, hogy mandulagyulladásom van. Ez nem lehet, mondom neki, nekem a manduláimat tíz éves koromban kiszedték. Rámkiáltott – hallgass, én látom, hogy mi van ott, vagy Te? Mandulagyulladás, és kész. Gyors felépülésem érdekében könnyű szolgálatra osztottak be egy hétre, nem kellett kimennem a gyakorlótérre.

Breznóban akkor még egy tüzérezred volt elhelyezve. Ez eredetileg lovastüzérségből állt, de akkor már megkezdődött az alakulat gépesítése.

Ugyanakkor még ott volt több száz ló, amelyekre már nem volt szükség, így csak álltak az istállókban, sorsukra várva. De jól etették őket, és mivel nem voltak leterhelve, teli voltak energiával, csak ugráltak ott, rugdalóztak, rángatták köteleiket. Hát engemet könnyű szolgálatra, az egyik lóistállóba osztottak be. Etetni, vakarni kellett a lovakat, és kitakarítani alóluk a trágyát. Ezt gyorsan meg kellett tenni, nehogy a ló beletaposson, mert akkor meg a rugdalózdó lábait kellett tisztára mosni. Így a fiúkkal egész nap álltunk az istálló végén, és lestük a lovakat – mihamarabb felemelte a farkát, már szaladtunk oda a lapáttal, hogy a lógombóc le se essen a földre, nehogy belelépjen a ló. Ezt én három napig bírtam csinálni, utána rendes szolgálatra jelentkeztem inkább, bár úgy fájt még a torkom, mint azelőtt.

Egy hónapig tartott a katonai alapkiképzés Breznóba. Utána onnan szétszítottak bennünket különféle alakulatokhoz. Én a vágújhelyi Tartalékos Tiszti Iskolába kerültem 1951. december elején. Ez híradós iskola volt, ahol tényleges állományú és tartalékos tiszteket képeztek kisebb-nagyobb rádiós és telefonos alakulatok vezetésére. Én itt rádiós kiképzést kaptam, de a gyakorlatok során természetesen telefonos szakmát is el kellett sajátítani. Az iskola 9 hónapig tartott.

Az alakulatnál a szokásos gyaloglási kiképzés mellett – lögyakorlatok, testnevelés, menet-gyakorlatok stb. – intenzív elméleti tanulás is folyt, főleg elektrotechnikát, rádiótechnikát tanultunk. Mint híradósok, a különféle üzenetek, parancsok, hírek közlésére a rádión, telefonon ezek szóbeni-főnikus továbbítása mellett a morze típusú elektromos távirási rendszert is el kellett sajátítani, ennek akkor nagy jelentősége volt. A kiképzés arra ment, hogy egy perc alatt hány morzejelet tudtunk hibátlanul továbbítani – 60, 90 vagy 120 betűt. Ebből mindenkinek vizsgát kellett letenni, minek eredménye alapján lett azután értékelve, besorolva, jutalmazva.

Akkor még a hagyományos elektroncsöves, lámpás rádió adó-vevő készülékkel működtünk. Megtanítottak a rádiókat szétszedni, megjavítani, karbantartani. Használatukat elsajátítani, a rádióösszeköttetést gyorsan megvalósítani, a jelentéseket, parancsokat morzejelekkel gyorsan továbbítani hónapokig tanultuk, ez volt a kiképzés legfontosabb része. Később már úgy ment, hogy széthordtak bennünket, 6-8-as csoportokra osztva, a Vágújhely környéki öreg várromokra – Beckov, Tematín, Čachtice stb., ahol több napi ételmisszerrel, vízzel ellátva, sátrak alatt elszállásolva éjjel-nappal gyakoroltuk a rádiók használatát. Ez nekem jobban tetszett, mint-

ha ez helyett talán valahol tűzér vagy tankista lettem volna, a híradós szakmában gyorsan az élvonalba kerültem.

Ez mellett telefonista kiképzést is kaptunk. Ezzel egyszer csúnyán megírtam. Január végén a Vágújhely nyugati szélén fekvő kaszárnnyából Beckov irányába a Vágon át kellett telefonvonalat létesíteni. Erre egy nyolctagú csapatba kerültem. Közülünk kettőnknek hátán volt a kb. 15 kg tömegű 1 km hosszú tekercs, amelyről menet közben csavarodott le a szigetelt vezeték. További négy fiú cipelte a tartalék tekercseket, néhányan pedig utánuk takarták, álcázták a földre vagy fákra fektetett huzalt. A Vág partjára érve beszálltunk az odaérkezett csónakba. Mi ketten a csónak hátuljára ültünk – nem vettük le hátunkról a nehéz dobozt, mert ügyetlen lett volna újra felvenni. Alig haladtunk a vízen befelé vagy 10 métert, az én hátamon a dob valamitől beakadt, nem engedte tovább el szabadon a drótot – ez megfeszült, és engemet egy pillanat alatt hanyatt rántott a csónakról a vízbe. Az volt a szerencsém, hogy a Vág itt még csak kb. egy méter mély volt, talpra tudtam állni, és gyorsan visszamentem a partra. Persze katonatársaim visszafordultak, átvették a tekercset, én pedig úgy vizesen futottam a húszcentis hóban vissza a kaszárnnyába. Mire a kapuba értem, már gözölgött az egyenruhám. A szobában levetköztem, négy pokrócot magamra húzva bebújtam az ágyba. Az egyik kapuőr a konyhából hozott számomra egy kisleveles meleg teát. Végül is ettől semmi bajom se lett, még csak náthát se kaptam.

A zászlóaljparancsnokunk egy cseh nemzetiségű kapitány volt. Az alakulatnál nagyjából a katonák kétharmada cseh, egyharmada szlovák nemzetiségű volt. A mi századunknál ketten voltunk magyarok, ez akkor nem okozott problémát. Sőt, miután magyarok a helsinki olimpián olyan jól szerepeltek, egy kicsit fel is néztek ránk.

A kapitány egy kimondottan kultúrát kedvelő ember volt. Pár héttel odakerülésünk után már tudakolta, hogy ki tud valamilyen hangszeren játszani – a zászlóaljnál zenekart kell létesíteni. Én is jelentkeztem, hogy tudok nyolchúros pengetős hangszeren, mandolinon vagy bendzsón, van is otthon mindkét fajtából. Erre minden jelentkező kapott kétnapos rendkívüli szabadságot, menjünk haza, hozzuk magunkkal. Megalakult a kis zenekar, 18 tagú, volt benne több hegedű, néhány trombita, saxofon, dobok, vadászkürt és én a bendzsóval. Ezzel én nem sokat jelentettem, mert ez a trombiták, saxofonok mellett igen halk, csak úgy értem valamit, ha a mikrofon elé ültettek. Ezt a parancsnok nem tudta elviselni – parancsba adta, hogy képezem át magamat harsonára, volt belőle ott egy használ-

hatatlan darab. Így három hétig nem jártam nappal kiképzésre, helyette ültem a kultúrszobában, és gyakoroltam a harsonán. Végül is tűrhetően, persze kezdő módon, tudtam használni. Sőt, később egypár hónap múlva fontos személy lettem a zenekarban vele.

Ugyanis a zászlóalj énekkarával és a zenekarunkkal kijártunk gyakran a közeli falvakba – Moravské Lieskové, Lubina, Beckov stb. kultúrműsorral, toborozni a május elsejei felvonulásra, falunapokra. Mihelyt az énekkar leszerepelt, visszavitték a kaszárnyába, a zenekar pedig maradt éjfélig, táncmulatságra játszottunk. Ezért általában kaptunk jó vacsorát és 100,- Ksč-t fejenként, ami jól jött akkor a katonának. A kapitánynak volt egy kis barna kutyája, azt általában hozta ilyenkor magával. Én betanítottam a kutyust – a harsona alsó, mozgó hajlított csővére rákötöttem a zsebkendőmet, amire játszás közben a kutyus ugrált. Ez olyan nevetséges volt, hogy miatta néha még a táncot is abbahagyták. Sajnos, néhány hét múlva egy autó elütötte a kutyát, még meg is sirattam.

Mindent összevetve, Vágújhelyen komoly kiképzés folyt. Májusban rendeztek szakaszok közötti gyaloglási versenyt. Ez abból állott, hogy könnyű felszereléssel – gázmaszka, kenyérzsák, egy összehajtott pokróccal ellátva, hozzá még egy könnyű gépfegyvert cipelve – erőltetett menetben kellett megtenni húsz kilométeres távot, oda-vissza 10-10 kilométert. Visszaérkezés után tornateremben elvégezni a nyújtón, gyűrűn, korláton, svédsekreányes gyakorlatokat, majd célba löni puskával. A mi szakaszunk ezt 1 óra 58 perc alatt tette meg, így szerencsére nem kerültünk a versenyben feljebb, nem kellett egy hét múlva megismételni. Így is az utolsó kilométereken néhány fiút úgy kellett támogatni, cipelni a holmiját, hogy el ne maradjon. Ilyesmik gyakran megismétlődtek.

Augusztus végén fejeződött be az iskola. Nagy ünnepélnyel, rangok kiosztásával, este tűzijátékkal. Én és még egy fiú akkor mindjárt alhadnagyi rangot kaptunk, azzal az indoklással, hogy mi voltunk a legjobb tanulók, ehhez megvolt az első osztályos morzevizsgánk is. De azt hiszem, hogy az is közrejátszott az én esetemben – nem voltam olyan jó katona –, hogy magyar nemzetiségű voltam, és az alakulat is prezentálni akarta, hogy ott is él az akkor divatba jött internacionalista hullám, támogatják a nemzetségeket.

Ehhez egy kis szerencse is közrejátszott. Ugyanis még február közepén kaptam hazulról a menyasszonyomtól, későbbi feleségemtől egy meghívót a köbölküti lánybálba. Ez itten akkor már több évtizedes hagyomány szerint minden télen meg volt rendezve, mindig a helyi sportszervezet

irányításával. Ez egy szombati napon volt. Akkor mi még nem kaptunk szabadságot, de lehetett kérni a hétvégén, szombatra és vasárnap délutánra eltávozást, ki a városba. Kértem is én mindkét napra azzal, hogy szombaton délután hazautazok, éjjel a szobán nem fogok hiányozni senkinek – az ágyszomszédaim tudták, de nem árulták volna el senkinek, hogy hol vagyok.

Vágújhelyről haza a közlekedés egyszerű volt – Varsóból jött délután egy gyorsvonat, amely Lipótváron, Galántán és Érsekújváron keresztül ment Budapestre. Én erre siettem. A kaszárnya kapuban akkor azonban egy raplis szakaszvezető volt az őrparancsnok – minden kifelé haladót megvizsgált – a köpenyemen két gombot lazának talált felvarrva, így nem engedett ki, hanem vissza kellett mennem a szobánkba, jobban felvarrni a gombokat. Így mire kiértem az állomásra, a vonat már éppen elment, így nem jutottam haza.

De akkor így lett ez jó. Ugyanis éjjel hatalmas hóesés kezdődött, minek következtében másfél napra leállt még a vasúti közlekedés is. Már vasárnap délelőtt kivezényelték az egész katonaságot is a környék útjaira, az erős hőviharban letakarítani a havat, hernyótalpas járművek hordták utánunk a forró teát. Ha akkor hazajöttem volna, már csak két nap múlva kerültem volna vissza, aminek szigorú büntetés lett volna a vége.

Az iskola végeztével, 1952. szeptember elején elosztottak bennünket, képzett híradósokat a különféle alakulatokhoz szerte az országba. Én továbbbi tizedmagammal a brünni hatodik lövészhadosztályhoz lettem irányítva, amely akkor éppen Észak-Morvaországban a libavai kiképzőközpontban tartózkodott.

Ez a katonai körzet a világháború után lett kialakítva egy járásnyi nagyságú területen. Itten valamikor németek laktak, 27 falu és Libava város maradt teljesen üresen kitelepítésük után. Helyükre polgári lakosokat nem költöztettek, hanem az egész területet átvette a csehszlovák hadsereg. Olomouctól északkeletre terül el, 400-600 méter magasságban, nagyrészt erdőkkel borítva.

Mikor odakerültünk, éppen egy nagy hadgyakorlat volt előkészületben, talán a legnagyobb a második világháború óta. Egy egész hadosztály rendezkedett be védelemre, kb. 6-7 ezer katonával, és egy egész hadtest készült fel a támadásra, 24-25 ezer emberrel. Az egyes parancsnokok – hadosztály, ezred, zászlóaljparancsnokok – mellé a katonai főiskolából az ott továbbképzésen levő magasrangú tisztekből megfigyelők lettek állítva, amelyek számára külön rádió-összekötő hálózatot kellett kiala-

kítani. Ennek a megszervezésével lett a mi kis csoportunk megbízva. Én az egyik lövészezred parancsnoka mellé beosztott erzedes rádiósa lettem, mellette kellett tartózkodnom a hadgyakorlat ideje alatt.

Ez úgy lett megszervezve, mint egy valódi háború. Azzal a különbséggel, hogy a tankok, ágyúk vaktöltéssel lőttek, ahová a repülőkből a bombák leestek volna, ott előre elkészített robbanószelencék voltak felállítva, és ezeket távirányítással robbantották fel a hidászok. Tehát egy kisebb háború végbemente lett kipróbálva, persze úgy, hogy a katonákat, embereket ne érje veszteség. Rengeteg tank, ágyú és egyéb technika lett felvonultatva, tankok által támogatott gyalogsági rohamok ismétlődtek, majd úgy nézett ki minden, mint otthon nálunk 1945. február közepén.

A hadgyakorlat területén, ennek irányában, 4-5 kilométerre egymástól nagymértű fedett tribünök lettek felállítva. Ezekről nézte végig az egész szet az erre odaérkezett csehszlovák kormány, az államfő, rengeteg saját, szovjet, kínai és egyéb tábornok.

Csütörtöki napon végbement a főpróba – minden lezajlott az előkészített tervek szerint. Akkor szép napsütéses idő volt, érdekes volt nézni a célra lecsapó támadó repülőket, a rohanó tankokat, durrogó ágyúkat. Vasárnap azután ment élesre a hadgyakorlat. A nagy baj az lett, hogy már hajnalban elkezdett zuhogni az eső, és egész nap nem állt el egy percre sem. A repülők fenn zúgtak a szürke felhők felett a magasban, nem látszottak, és ők se láttak maguk alatt semmit. A tankok, ágyúkat vontató autók fulladoztak a sárban, az egész sokkal rosszabbul sikerült, mint csütörtökön, a főpróbán. De azért a támadó hadtest persze áttörte a védekező hadosztály vonalát, amivel a magas vendégek bizonyára meg voltak elégedve.

Én az erzedes főnökömmel az ezrdeparancsnok mellett tartózkodtam, hol a megfigyelő állásban, vagy pedig vonultunk át 1-1,5 kilométerrel odább a támdó ezred után. Ez egy tankezreddel is meg volt erősítve. Amikor már nagyon mély lett a sár, a parancsonokok úgy döntöttek, hogy a legénységhez hasonlóan mi is felkapaszkodunk egy tank hátára, úgy könnyebb lett a továbbjutás. Egy fél óra múlva azonban a számár tankista az erdő szélén átmént két alacsony koronás egymás mellett álló fa között. Az ágak minket a tankról szépen lesöpörtek, lepotyogtunk mögötte a mély sárba. Amint ott tápászkodok, nagy toccsanást hallok magam mellett. Nézem, mi az – hát gyerekkori jóbarátom, elemi iskolában padtársam, a Bartusz Ernő vágódott le mellettem a géppisztolyával. Hát te mit csinálsz itt – kérdelem én? Nem látod, hentergek a sárban, mint te – mondja, és fu-

tott is tovább. Két év alatt sem azelőtt, sem azután nem láttam őt többet, csak itthon találkoztunk vele újból már mint civilek.

Végül is tíz nap múlva szinte örömkre megszabadultunk Libaváról, bevonultunk a hadosztály híradós zászlóaljához Brünnbe. Akkor még nem sejtettem, hogy újból viszontlátom még Libavát.

Alakulatunk a Fučík-kaszárnyában volt akkor, a vasútállomástól a Královo pole-i városnegyed felé, a Lidická és Rooseveltova utcákon lehetett elérni. Több kétemeletes, jól berendezett épületekben volt elhelyezve. Rajtunk kívül a katonai főiskola kisebb alakulatának is ott volt a szálláshelye, nem messze tőlünk volt a Helyőrségi Parancsnokság. Alakulatunk a hadosztályparancsnokság telekommunikációs szükségletét látta el, és egyúttal itt volt megszervezve a hadosztály híradós-altiszti iskolája is. Én ehhez kerültem, ebben egy rádiós szakasz parancsnoka lettem.

Akkor azonban ez a szakasz még nem létezett, ezt az 1952 őszén oda berukkoló újoncokból kellett kialakítani. Az év őszén az újoncok bevonulása érdekesen történt. Mindegyiküknek a járási katonai parancsnokságon kellett jelentkezni reggel a megadott napon. Onnan autóbuszokon szállították őket a kerületi székhelyre, és ott lettek elosztva az ország különféle alakulatai számára, ahonnan értük, őket átvenni küldöttek jöttek. Addig azt sem tudták, hogy tulajdonképpen hol fognak szolgálni.

Egy reggel én kaptam parancsot, hogy másodmagammal – Ján Jenigár szakaszvezetővel együtt – menjünk Eperjesre, és az oda berukkoló újoncok közül vegyünk át 50 fiút a mi alakulatunk számára. Elindultunk oda időben – két nappal hamarabb. Én útbaejtettem a falunkat, meglátogattam anyámat és menyasszonyomat, a szakaszvezető úgyszintén felkereste útközben menyasszonyát, aki Tátralomnicán dolgozott. Ő egyébként gelnicai volt, nem messze Kassától.

A megadott napon reggel találkoztunk a kerületi katonai parancsnokság előtt. Megkaptuk az alakulatunk irányító számát egy nagy táblára feltüntetve. A járásokból érkező újoncok ismerték az alakulat ezen megjelölését, és a hozzánk irányítottak a táblánk köré gyülekeztek. Dicséretükre legyen mondvá, volt közöttük egypár józan állapotban található is, de csak alig néhány. Este kimentünk velük az állomásra, ahol már el volt készítve egy hosszú gyorsvonat szerelvény Csehország irányába. Én is kaptam a csoportom számára ebben egy fülkére osztott vagon, oda beteretlünk az ittas társaságot. A vagon ajtajait bezárattam, hogy ki ne szaladgálhasson senki, nem is volt nagyon hol, mert Přerovig meg sem állt a vonat.

A szakaszvezető sorra járta a fülkéket – nincsen valami italtok, ez az

alhadnagy – mármint én – nagyon szereti az alkoholt? Persze majd mind-nél volt még egy üveg pálinka vagy bor – odaadták neki. Mi meg az így összegyűjtött szeszt, vigyázva, hogy fejbe ne találjunk valamilyen vasutast, sorban dobáltuk ki az ablakon. Így Brünnbe érve már tűrhető állapotban volt a társaság, mire beértünk reggel a kaszárnýába, már szépen dalolgattuk velük a szép indulót, a „Slovenské matičky, pekných synov máte...”-t.

Velük és az ország többi részéből odaérkezett újoncokkal gyorsan megalakult az altiszti iskola. A kiképzés tartalma hasonlított ahhoz, amit mi sajátítottunk el Vágújhelyen. A katonák 20-25 személyes, emeletes ágyakkal ellátott szobákban lettek elszállásolva, minden szükségessel ellátva. A központi konyha és étterem a szomszédos épületben volt.

Akkor, néhány hét múlva, egy muris eseten nevetett Brünnben igen sok katona. Nem nálunk, egy másik kaszárnýában történt: Amikor az újoncok berukkoltak, minden szobába, ahová elhelyezték őket, a másodéves katonákból – örsvezetők, tizedesek stb. – egy szobaparancsnokot helyeztek el. Ha valamilyen tiszt lépett be ellenőrzésre, ők vezényeltek vigyázt, és adtak jelentést az érkezőnek. Ezt pár hét múlva megunták csinálni – kineveztek az újoncok közül a szobákra szobaparancsnokot, ők meg egybeköltöztek nyolcan egy kisebb helységbe. Hogy ott viszont ne önekik kelljen a szobát takarítani, padlót, ablakot mosni, magukhoz vettek egy újoncot oda, szerintük egy kissé ütődött, valahonnan a határvidékről származó legényt. Vele végeztették a piszkos munkát, sőt voltak közöttük olyan szemtelenek is, hogy éjjel nem mentek ki a hosszú folyosó végén levő vécére pisálni, hanem bevizeltek szegénynek a csizmáiba. Mikor reggel ébresztőt kiáltottak és belépett a csizmáiba, csak úgy ferccsent ki belőle a lé.

Volt közöttük azonban néhány rendes ember is – ezt már ők sem nézhették el szó nélkül. Mondták: Ne csináljátok ezt vele, hisz ő nem tehet arról, hogy ilyen butácska, ő is azért ember, nem szabad így bánni vele. Igazatok van mondták. Mikor minden együtt voltak, behívták a fiút, mondják: Ezután másképp fogunk veled bánni, eddig csak ki akartuk próbálni, hogy milyen katona lesz belőled. Nem fognak ezután a csizmáimba se vizelni? – kérdi ő. Nem, azt sem fogjuk tenni a jövőben. Jó – mondta – akkor ezután én se vizelek, majd bele a maguk kávéjába, amikor hozatják velem reggel a konyhából! Tehát mégsem volt olyan együgyű, mint gondolták. Akkor már a katonaságnál is az ország szocialista építésének, a marxista ideológiának a hatását lehetett egyre jobban érezni. A politikai nevelés óráin erről rengeteget hallottunk. Tudtuk, hogy a falvakon sorban

alakulnak az Egységes Földműves Szövetkezetek. Erről anyám is írt. Ő már a háborútól özvegyasszony volt, és annak ellenére, hogy apám az első Csehszlovák Köztársaság idején, majd utána is egészen hősi haláláig – vasutas egyenruhában halt meg – nem kapott semmiféle özvegyi nyugdíjat. Most azzal biztatták, hogy ha beadja földjeinket – ezt a kevéske 3,5 kat. holdat a szövetkezetbe, akkor megkapja a neki járó nyugdíjat. Ehhez még én is kaptam kétnapos rendkívüli szabadságot, hazamenni, aláírni az EFSZ-be a belépési nyilatkozatot.

A tisztikarban folyt az intenzív győzködés, hogy lépjünk ki az egyházból, amelyhez tartozunk. Én római katolikus voltam, és vasárnaponként, mikor kimenőm volt, néha bementem a gyönyörű kéttornyos Petrow templomba is, persze főleg akkor, ha ismerősök nem láttak. Én ugyan is még Vágújhelyen, tiszté avatásom másnapján tagjelölt lettem a csszl. kommunista pártba – akkor mindkettőnket, akiket alhadnaggyá léptettek elő, automatikusan felvettek, minden jelentkezés nélkül. Akkor az volt a szokás, a legjobb katonáknak, munkásoknak, technikusoknak ott a helyük. Mindenki, aki valamilyen pozíciót töltött be a gazdaságban, hivatalban, kötelezően a párt tagjává kellett lennie, az anélkül akkor nem ment.

Vallásomat azonban nem voltam hajlandó feladni. Ez akkor érdekes formában történt: Aki ezt vállalta, aláírt erről egy nyilatkozatot, amit aztán elküldtek a falujába, városrészben lévő plébániára, ahol a plébános a szentmisén köteles volt felolvasni, hogy ez és ez a hívő kilépett az anyaszentegyházból. Hát, én erre nem engedtem magamat rábeszélni. Volt a zászlóaljnál egy szlovák fiatalember – A. Podlubsky hadnagy, Pozsony mellől, Račáról származott. Őt sikerült meggyőzni. Neki, mint továbbbizsgáló tisztnek, a városban kinn volt a lakása, két-három hetente, mint nőtlen fiatalember, csomagban szokta hazaküldeni édesanyjának a szennyves alsóneműjét kimosni. Egyszer csak azonban kibontatlanul visszajött neki hazulról a csomag, egy kis levélke volt hozzá mellékelve: „Fiam, ezután mosasd ki a szaros gatyáidat ott, ahol az egyházban vagy” – írta neki a különben igen vallásos édesanyja.

1953. március 5-én meghalt Moszkvában J. V. Sztálin. A temetésén megfázott Klement Gottwald, Csehszlovákia köztársasági elnöke onnan betegen jött haza, és pár hét múlva ő is meghalt. Prágai temetésén én is részt vettem. Temetésén őt, aki a hadsereg főparancsnoka is volt, a fegyveres alakulatok is elkísérték. Ehhez négy, egyenként 20x20-as sorokban elhelyezkedett alakulat lett felállítva. Az első 400 fős kockát a várőrség, a másodikat a Népi Milícia, a harmadikat a prágai helyőrség, a negyediket

pedig a brünni katonai helyőrség állította ki. Klement Gottwald fiatal korában Brünnben volt katona, ezért esett a választás erre a városra.

Temetése előtt való napon délután különvonat vitt bennünket Prágába. A Strahovon diákinternátusokban voltunk elszállásolva. Olyan tömeg katonaság azonban a várban nem fért el, így a mi alakulatunk már csak a Letnán, az ott felállított katafalk előtt vett részt a dísztemetésen, majd vonultunk át az alagút alatt, a Vltava hídján a Václav- térre. Erre a térre alsó részén értünk – akkor még ott nem voltak rajta parkok, egész szélességében forgalmas utca volt. Mi harmadik alakulatként érkeztünk oda, még az ágyútalpon hozott díszes koporsó előtt, és kétfelé osztottak bennünket – 10 sor a tér egyik, másik 10 sor a tér másik oldalán álltunk. Mivel én közepesen magas vagyok, a huszas sorban addig középen helyezkedtem el – így ez megosztva, éppen az első belső sorba kerültem.

Szent Václav király lovasszobra alatt állt meg az ágyútalpas katafalk. Ez mögött jött Klement Gottwald veje, Václav Čepička hadügyminiszter, a két karján Gottwald feleségével és leányával. Utánuk ketten egymás mellett Antonín Zápotocký miniszterelnök és Viliam Široký külügyminiszter. Utánuk ugyancsak kettesben jött Bulganin marsal a szovjet kormány képviselője, és Csou En Laj kínai miniszterelnök, majd a csehszlovák tábornoki kar, összesen negyvenketten. Amint megálltak, elém éppen a kínai miniszterelnök került. Akkor Antonín Zápotockýt felkísérték a lovasszobor előtt felállított emelvényre, ahonnan az ünnepi gyászbeszédet tartotta. Ez eléggé hosszúra nyúlt. Ezt már a kínai miniszterelnök nem győzte egy helyben állva végighallgatni – odafordult hozzánk, és az első sorban álló 6-8 katonával, köztünk velem is, kezet fogott. Életemben ő volt a legnagyobb ember, aki nekem kezet nyújtott, jó pár évtizeddel később ezt velem Alexander Dubček, sőt Vladimír Mečiar is megtette, de hát hol voltak ők az akkor egymilliárdos Kína képviselőjétől.

Május hetedikén hajnalban, korán nagy riadó volt. Az egész brünni hatodik lövészadosztályt riadóztatták azzal, hogy mindenestől vonulunk ki öt hónapra a libavai katonai körzetbe. Azt én már akkor ismertem, nem nagyon örültem neki. Gyorsan össze kellett pakolni a zászlóalj komplett felszerelését – a sok rádiót, telefonközpontokat, kábelokat, akkumulátort és még sok mindent autókra rakni. A mi alakulatunk, kb. 300 emberrel a Nepřivazy nevű volt falu mellé kerültünk, két erdő közötti tisztásra, úgy 15 kilométerre Libava városkától. Késő este lett, mire felállítottuk a nyolc személyes, vastag fekete vászonból készült sátrakat és elhelyezkedtünk.

Hajnalban még sötét volt, mire felébredtünk. Kint sűrítve fűjt az északi

szél – kb. 450 m magasan voltunk a tengerszint felett, nem messze a lenygyel határtól. Majd megfagyunk. Magunkra szedtünk minden ruhát, még a kimenőt is, magunkra húztunk minden pokrócot, mégis nagyon hideg volt. Elhatároztuk, hogy inkább kimegyünk, futunk egyet, valamitől ki kell melegedni. Hát nem bírtuk kinyitni a sátrat, szuronnal kellett belülről levágni róla a kapcsokat – az éjjel havaseső után hatalmas hóvihar keletkezett, 25-30 cm hó borított mindent. Történt ez május 8-án reggel.

A táborban a sátrakat sorjában egymás után, egyenlő távolságra, példás rendben állítottuk fel. A sátrak között felhomokozott járdákat létesítettünk. Ez később, mikor már melegebb lett, igen jól jött. Ott ugyanis sok volt a különféle kígyó. Így a nappali örök nem géppisztolyt vagy puskát hordoztak a kezükben, hanem bunkósbót – azzal verték agyon a homokos járdákon a kígyókat, ott jól lehetett ezeket látni. Egyszer az egyik katonára, éjjeli szolgálat után a sátorban aludt – mikor felébredt, akkor vette észre, hogy álmában egy kígyó a mellére tekeredett melegedni.

Június első napjaiban az egész hadosztály visszajött Brünnebe. Ugyanis 1953. június 8-án volt a csehszlovák pénzbeváltás. Addig még a háború után kiadott pénznem volt forgalomban, hozzá élelmiszerjegyeket is kapott minden állampolgár. A pénzbeváltás során minden állampolgárnak beváltottak 300 régi koronát 1:5 arányban, így ezért kapott 60 új koronát. Így, akinek több volt belőle, annak az majdnem semmivé változott. Mivel a kormány és persze a párt nem tudták, hogy ezt hogyan fogadja majd a lakosság, a hadsereget is készenlébe kellett helyezni esetleges zavargások, tömeges megmozdulások elfojtására. Ezért kellett nekünk is bevonulnunk Brünnebe, és várni a fejleményeket.

Akkor már az élelmiszerüzleteken kívül minden más üzlet be volt zárva. Több élelmiszert nem lehetett venni, csak amire ilyen jegye volt, így fölös pénzét nem tudta elkölteni senki. Anyám is kétségbeesetten írta – előző napon megkapta végre visszamenőleg két évre járó nyugdíját, most meg mit csináljon vele? Nekem is volt akkor már 17 ezer koronám – a fizetésemből gyűjtöttem össze arra, hogy ha majd leszerelek, hazajövök, megősiülhessek, legyen valami kezdő pénzünk. Szakaszomban vagy 12 gyerekeknek nem volt semmi pénze – ezek között ezt elosztottam, ezerkoronánként – váltsák be, nekem adnak belőle 50 új koronát, a többi az övéké.

Végül is simán végbement a pénzbeváltás. Talán az is használt, hogy egyúttal az egész országban eltörölték az élelmiszerjegyeket és minden

alkalmazott, gyárakban, szolgáltatásokban, hivatalokban stb., mindjárt kapott fizetésére előleget már új pénzben.

Így újból vissza Libavára, folyt tovább minden úgy, ahogyan azt ab-bahagytuk. Akkor a zászlóaljban minden este parancsfelolvasás volt. Az úgy történt, hogy a tábortól vagy 400 méterre kivonultunk egy nagyobb tisztásra. Ott a három század egy nagy U alakban felsorakozott, előtte a helyettesparancsnok állott, kpt. Musilnak hívták, és vártuk a zászlóalj-pa-rancsnokot a tábor felől. A szomszédos szakaszban volt egy dél-csehorz-szági fiú, Pepo Branbûrek – lustaságáról volt ismert az egész században. Akkor este már sötétedett, a kapitány kezében volt a villanylámpa, hogy majd azzal világít a zászlóaljparancsnoknak a parancs felolvasásához. Egyszer csak látjuk, hogy jön egy alak a tábor felől. A kapitány vezényelt: Zászlóalj, vigyázz, jobbra nézz! – és díszlépésben megindult a parancs-nokkal szembe, fogadni őt, ahogyan illik. Mikor közelébe ért, elkiáltotta magát: A kurva mindenit, ez a Brambûrek honvéd! Akkor is késve ér-kezett – a zászlóalj hiába volt vigyázba állítva, a fűvön henteregtünk a nevetéstől.

Végül is letelt a kétéves katonai szolgálat. Én úgy láttam: Jó volt ez minden fiúnak – megtanult ottan rendesen viselkedni, rendet tartani maga körül, hozzászokott a fegyelemhez, rájött, hogy nem csinálhat mindig azt, amit akar, és fizikailag is megerősödött. Különösen hasznos volt ez a may-gyar tanítási nyelvű alapiskolába, középiskolába járt fiúknak – ott a két év alatt tökéletesen megtanultak szlovákul, de inkább csehül, ami hasz-nunkra vált.

Az első kombájnok

Amikor 1953. október végén a katonaságtól hazakerültem, életem legboldogabb hónapjai következtek, bár több szomorú és kellemetlen esemény is zavarta ezeket. Novemberben megnősültem. Menyasszonyommal, Vass Irénkével már két éve jegyesek voltunk, az esküvőt már Vele régen egyeztettük. Akkor azt a helyi nemzeti bizottságon kellett először megtartani, majd két héttel utána volt a köbölkúti templomban is az esküvőnk. A tervezett lakodalmunkra, amely apósomék házánál volt, már fél évvel előtte lefoglaltam a kürti Pepes Sándor híres cigánybandáját. Az esküvőmet rendben megtartottuk, de sajnos, a lakodalom, legalábbis a zenés része ennek, elmaradt. Ugyanis másfél hónappal ez előtt meghalt menyasszonyom nővérének az 5 éves kislánya, Kecskés Ferike. Így nem lehetett vidám lakodalmat tartani úgy, hogy a család egyik fele mulat, a másik fele pedig sír.

A gépállomás, ahová munkahelyemre visszatértem, akkorra már nagyvállalattá erősödött. 450 alkalmazottja volt, több mint 200 traktorral, rengeteg egyéb géppel rendelkezett, 15 traktorbrigádja volt szervezve a járásban, majd minden nagyobb faluban. Igazgatója Hornyák Ferenc elvtárs volt, tipikus munkáskáder, Léva mellől, Gyékényesről származott. Számára elsőrendű és legfontosabb feladat mindig az volt, amit a Járási Pártbizottságtól kapott. Mikor munkára jelentkeztem nála, az volt az első megjegyzése: Már hallottam rólad, tudom, párttag és tartalékos hadnagy vagy. Tehát holnaptól belépsz az üzem pártmilíciájába, és ennek rendes tagja leszel úgy, mint ahogyan az ilyen esetben kötelező. Ellenkezésről szó sem lehet, minden technikus és a gazdasági osztályon is, ahová kerülész, minden ember, aki katona volt, milíciatag. Így az lettem én is.

A mi alakulatunk 30 emberből állt, nagyobb alakulat volt a párkányi állami birtokon, a vasútállomáson és több más üzemben. Akkorjában a feladatunk nem volt különösen tartalmas. Félévente lögyakorlatra jártunk a kövesdi lőtérre, 1955 nyarán a dunai árvíz idején Dunamocsra, Karvára jártunk a Duna gátját őrizni – különben nem akarta azt bántani senki, és néha részt kellett vennünk az EFSZ-be való toborozásokban, ami az akkori években intenzíven folyt.

A mezőgazdasági szövetkezet megalakulása több célt követett: Nagy-

táblás növénytermesztéssel lehetővé tenni az egyre nagyobb, modern talajmégmunkáló, arató, begyűjtő gépek alkalmazását. Összevonni a gazdasági állatokat újonnan kiépített, részben gépesített telepekre, fokozni a hektárhozamokat, gazdasági állatok hasznosságát, munkatermelékenységét. Radikálisan lecsökkenteni a mezőgazdaságban dolgozó lakosok számát, az így felszabaduló munkaerőt az intenzíven fejlődő ipar és építkezés rendelkezésére bocsájtani.

A cél igen szép volt, realizálása azonban annál nehezebb. A falusi kisparaszt és középgazda, aki addig a maga ura volt, azután bér munkássá kellett válnia. Teljesen elvesztette a saját földtulajdona feletti rendelkezési jogát. Minden órában valamilyen főnöke, felettese parancsolgatott neki. Mindennap munkába kellett járni, teljesítménye ellenőrizve volt, az szerint kapott több-kevesebb fizetést. Mindolyan változás, ami legtöbbjüknek nem tetszett, nem öhajtották magukat ezeknek önként alárendelni. Így azután a kényszerítés sok különféle alkalmazására került sor. Ha valaki nem volt hajlandó aláírni a szövetkezetbe való belépési nyilatkozatot, akkor olyan termékbeadási kötelezettséget rótak ki rá, ami eleve teljesíthetetlen volt.

Ha ebben lemaradt, az törvénysértésnek számított, amit megtoroltak. Ha belépett a szövetkezetbe, akkor a kialakuló gazdasági udvarokra elvitték meglévő gépeit, az épülő közös istállókba az állatait. Ezt ugyan felértékeltek, de csak több éves késéssel kapta meg az árukat.

Így a szövetkezetek megalakulása és modern mezőgazdasági üzemekké alakulása több évre, egy évtizedre is elhúzódott. Környékünkön leghamarább a búcsi, bélai szövetkezet került az élre, mögöttük messze elmaradt a barti, szalkai, ahol utolsóként alakult meg a tsz.

A gépállomás a megalakult szövetkezeteknek az első számú támasza volt. A szövetkezeteknek nem volt saját gépparkjuk, hanem minden szükségletüket a gépállomás látott el a legtöbb faluban megalakult traktorbrigád segítségével. Az elvégzett munkák után a szövetkezetek fizettek, persze jelentős késéssel, főleg a termésbegyűjtés után. A gépállomás, mivel már Kőbölkúton nem volt megfelelő hely további bővítésére, Párkányba került. Nem messze a vasútállomástól, már az ebéd i kataszterben lett kiépítve egy modern üzem, minden szükségessel – raktárakkal, jól felszerelt nagyteljesítményű központi műhellyel, üzemi konyhával, irodákkal ellátva. Jól összetartó vezető kollektívája volt, már az ötvenes évek végén több mérnök is dolgozott ott, akik nem rendelkezünk megfelelő iskolai végzettséggel, lehetővé volt téve számunkra a távtanulás.

Az én jövőmet akkor igen behatárolta egy különös esemény. 1956. október végén kitört Magyarországon a forradalom, akkor itten ellenforradalomnak nyilvánítva. Ezt a Csehszlovák Kommunista Párt is mélyen elítélte, és nem tudtuk, hogy vezetésével milyen hozzáállás történik. Egyik napon reggel, október 27-én vagy 28-án, készségbe helyezték a Népi Milícia csoportunkat – beöltözni egyenruhába (az lényegében csak egy kék munkásruha volt), felfegyverkezve, várni a további utasítást. Akkor néhányan közülünk, Szlama István, Valasek Laci, olyasvalami értesítést szereztek, hogy át kell mennünk Esztergomba motorcsónakkal a Dunán, és ott kell majd valamilyen fontos feladatot teljesítenünk. Ezt hallva, én kijelentettem: Én ilyen akcióban nem veszek részt, én nem megyek Esztergomba senki ellen harcolni, ha ilyen parancsot kapunk majd, azt én nem leszek hajlandó teljesíteni. Mellém állt a szalkai Valasek Laci is, az akkori műhelyvezető. Ennek híre ment – jöttek a Járási Pártbizottságról gyözködni, de nem voltam hajlandó álláspontomon változtatni. Így másnap kizártak a milíciából, egy hét múlva a pártból, három hét múlva pedig megvonták tartalékos tiszti rangomat is, híradós főhadnagyból gyalogos közlegény lett belőlem. Félttem attól, hogy ennek egyéb következményei is lesznek, elmozdítanak munkahelyemről, akkor már pénzügyi referens voltam. De ebben, munkatársaim követelésére, meghagytak. Figyelembe vették, hogy a háborúban a nyilasok által elhurcolt gyerek voltam, és közrejátszott az is, hogy végül is az alakulat nem ment át Esztergomba.

Az ötvenes évek vége felé megérkeztek az első szovjet gabonakombájnok, az S-4-ek. Addig főleg csehszlovák gyártmányú traktorokkal volt a gépállomás ellátva, csak a hernyótalpas DT-54 volt a Szovjetunióból, volt belőlük vagy 30 darab. Ezek segítségével volt a Párkányi járás akkor 36 ezer hektáros szántóterülete mindig ősszel felszántva, két műszakban a gépek kihasználva.

Amint éppen aratás kezdetén az új önjáró kombájnok megérkeztek, megszületett az elhatározás, hogy ezeket azonnal be kell az aratásba vetni. Az igazgató, Hornyák Ferenc kiküldte a főagronómust, Ing. Ďuriš Markót Muzslára, ahol éppen akkor álltak bele a gépállomás önkötöző aratógépei egy 120 hektáros árpatablába. Kivezényelni onnan ezeket, holnap mennek az új kombájnok, és egy nap alatt learatják az árpat. Csak az lett a baj, hogy másnap reggel egy kombájnt sehogyse tudtak begyűjtani. A második félúton kapott a nagykerekeire defektet, így csak kettő érkezett oda. Ezek néhány kör megtétele után komplett befulladás, és lényegében nem arattak semmit. Este pedig jött egy hatalmas felhőszakadás

jégesővel, ami komplett kicsépelte a muzslaiak árpáját. Másnap reggel ment a szövetkezet egész vezetősége a Járási Pártbizottságba, panaszra – a gépállomásnak köszönhetően tönkrement a termés, azt önkötözőkkel nagyrészt learatták volna. Ezért felelős a főagronóm, aki ezeket onnan kivezényelte. Ő arra hivatkozott, hogy ezzel őt az igazgató elvtárs bízta meg – az viszont már nem akart semmire se emlékezni. Így csak egy hajszálon múlt, hogy szegény mérnököt szabotázs vádjával nem csukták be, akkorjában az ilyesmi hamar megtörtént.

Ez pedig igen nem jól jött volna neki. Nősülés előtt állt, még én segítetttem neki lakodalmára jó bort szerezni. Akkor vidékünkön európai nemes szőlő csak Bélán és főleg a Duna menti falukban, Karván, Dunamocson volt található. Ott be is szerezte, csak kimaradt még egy demizsonja, ezt más híján megtöltöttük neki Kőbölkúton Fehérotellő fajtával, harmadrangú borral. Végül is ez nem lett baj. Szlovák vidéken, Tajnán volt a lakodalma – ott a drága nemesbort alig értékelték, de az Otelló tetszett, mert az kaparta a vendégek torkát, érezték, hogy isznak valamit.

Azokban az években az egész környéken, talán az egész országban tömegesen épültek az új családi házak. Kőbölkúton is alig pár év alatt a Papföldön kimért ház helyeken 120 új ház épült, egy egész új falurész keletkezett. Probléma az volt, hogy ehhez rengeteg épületanyag kellett, amit szinte lehetetlen volt beszerezni. Mi is feleségemmel nekiláttunk egy 10x10 méteres, akkor divatos ház építésének. El is készültek az alapok betonból, téglából, salakbetonból a falak, de a tetőnek faanyagot már sehogy sem tudtam beszerezni. Illetve csak úgy, hogy negyedmagammal jelentkeztem egy fakitermelő brigádba, az Alacsony-Tátra északi oldalán, a Fekete-Vág feletti hegyoldalon. Ott lehetővé tették 1000 méter magasság felett, ahol az erdőgazdaságnak már ez nem volt gazdaságos, kivágni a fenyőfákat. Ezt ágaitól, héjától megtisztítva azután leeresztettük a völgybe, onnan traktorral kivontattuk az iparvasúthoz, és a keskenykerékű kocsikról Liptovský Hrádokon átraktuk dupla vasúti kocsikba, és hazahoztuk. Akkor négyen 60 m³ fát szereztünk, ami mindnyájunk házához elég lett. Ez az egész persze nem ment ilyen könnyen. Mire mi reggel az 1000 méteres magasságba felértünk, már lógott a nyelvünk, ki voltunk fáradva, pedig még nem is dolgoztunk.

A közbeeső vasárnap délelőtt egy ottani közeli faluból segíteni hívtunk 8 szlovák legényt – azok azután megmutatták, hogy milyen gyorsan is lehet ezt csinálni. Mikor a nagy fához hozzáléptek, először letérdeltek, keresztet vetettek, csak aután húzták meg a fűrészt.

Érettségi tízéves késéssel

1957-ben az akkor már működő mezőgazdasági technikumokon tanulási lehetőség is keletkezett. Jelentkeztem mindjárt én is egy közgazdaságtan irányzatú iskolába, amely akkor legközelebb Tallóson volt a Kis-Duna partján, félúton Galánta és Dunaszerdahely között. A párkányi gépállomásról még egyik munkatársam, a kiskeszi származású Gyetven József indult velem, a többiek szintén valamelyik gépállomásról – Kollár Pista az ógyallai, Rapca László és Ondrus Pista a vágsellyei üzemből, néhányan pedig állami gazdaságokból jöttek, akiknek hozzám hasonlóan, a világháborús események és az utána következő jogfosztottság helyzete szakította meg valamilyen középiskolában a tanulásukat. Így összesen nyolcan indultunk ottan, minden sikeresen be is fejeztük.

A tarlósi Mezőgazdasági Technikum egy igen elegáns kastélyban volt elhelyezve. Az előadások mellett ott szállást és kosztot is kaptunk, ez mellett igen jó, szakképzett pedagógusokra találtunk. Közgazdaságtan, könyvvitel, biológia, kémia, matematika voltak a főtantárgyak, és persze a magyar, szlovák és orosz nyelv. A tanítási nyelv természetesen magyar volt. Voltak tanáraink – Cséfalvay professzor urat említeném közülük, aki a matematikát igen érdekes módszerrel tanította, maximálisan le tudta erre a száraz tantárgyra kötni a figyelmünket. A szögmértant úgy magyarázta: Figyeljenek ide: 1944 tavaszán, mint tüzerfőhadnagy, a Keleti-Kárpátokban voltam a fronton. Itt volt az én megfigyelő állásom egy szikla mögött – amott helyezkedett el az üteg. Szemben velünk az oroszok, az ütegállásaik. Ismertem közöttem és a mi ütegünk között a távolságot, be mértem a köztük fekvő síkon ötölük és tőlem az oroszok irányába fekvő vonalak szögét, és ennek segítségével pontosan kiszámítottam az orosz ütegek távolságát – így! A harmadik sortűzre az oroszok már a levegőbe repültek! Le tudta kötni a figyelmünket, és közben játszva megtanultuk a szögmértan alapjait, képleteit. De a többi tanárunkra se panaszkodhatunk, jól képzett emberek voltak.

Sajnos, az első évfolyam elvégezte után ezt az iskolát megszüntették, a közgazdasági szakot Tornaljára helyezték át. Az tőlünk 200 kilométer, annyi éven át oda járni, igen körülményesnek mutatkozott. Mivel a négyéves mezőgazdasági technikumok első két éve általános tananyaggal ren-

delkezett, tekintet nélkül arra, hogy ez növénytermesztési, állattenyésztési, gépesítési vagy közgazdasági szak, a második évfolyamra a sokkal közelebbi komáromi – gadóczi iskolába jelentkezünk, ahol sikeresen el is végeztem a második évet.

Így aztuán az utolsó évfolyamokat jártuk Tornalján, akkor már nem táv-tanuló, hanem magántanuló, extern formában. Így a tananyag besűrítve, egy év alatt elsajátítható volt, persze nem kis igyekezettel. Ott tettük le az érettségi vizsgát is. Ezzel kapcsolatban egy apró kis epizódra emlékszem: Érettségi vizsgát kellett tennünk már akkor orosz nyelvből is, holott még magával a szlovák nyelvvel is voltak problémáink. Az orosz érettségin történt: Mi heten hátul ültünk a tanteremben, az utolsó sorokban, az első sorban ült egyik társunk, a vágatornóci Rapca Laci, ő vizsgázott éppen, vele szemben a nyolctagú érettségizető bizottság.

Orosz tanárunk a Laci elé tesz egy könyvet, – kinyitja – Gogol: Revizor című művéből voltak ott részletek – és kérte, olvassa és fordítsa a szöveget.

A Laci fel is olvasta az első mondatot: „V górode perepalach, prijechá revizor.” Az olvasás kiváló, mondják neki, mostan pedig fordítsa le a szöveget. „Perepalach városába megérkezett az ellenőr” – fordítja ő. No ez majdnem jó, csak az egy szó, – a perepalach, az mit jelent? A városnak a nevét, ahová megérkezett az ellenőr, mondja. Nem, magyarázta a tanár, az a szó mást jelent. Ön már élt a második világháború alatt – mikor jöttek a repülők bombázni, mit szoktak hirdetni, kiabálni? Hát azt, mondja a Laci, hogy Fliegelalarm! A bizottság tagjai majd lefordult a székről – szegény Laci nem tehetett arról, hogy ő a németek között volt, oda az oroszok jöttek bombázni, és ott németül kiabálták a riadót, nem úgy, mint a front másik oldalán!

Az érettségi bizonyítvány átvételét az ottani szálloda éttermében szépen megünnepeltük, meghívtuk tanárainkat is, akik a hosszú év során a tananyag jó elsajátításában mindig segítségünkre voltak. Meghatódva gondoltunk arra, hogy az érettségi bizonyítványt nem akkor, harminc éves fejjel, hanem sokkal hamarabb meg lehetett volna szereznünk, ezt azonban lehetetlenné tette számunkra a háború, mindaz, ami utána következett. De megegyeztünk abban, hogy ez nem a mi hibánk volt – úgy látszik, hogy csak rosszkor születünk.

Itthon a gépállomáson reggelente, a munkakezdés előtt, divatba jöttek a politikai tízpercek. Ezen, a nagyműhely csarnokában, minden alkalmazott, szerelő, raktárosok, hivatalnokok részvételével az aktuális politikai

helyzet volt ismertetve. Illett kritizálni a kapitalizmust, az imperializmust, a dél-kórei Li-Szin-Mant, dicsérni a Szovjetuniót – csak vele örök időkre jelszóval stb. Kritizálva volt a katolikus egyház is a papsággal együtt, ami akkor szintén szokásos volt. Ne járjunk templomba, ne vegyünk részt semmiféle egyházi ünnepélyen, szertartáson. Azonban az utolsó témáról folyó győzködésnek nemigen volt meg a hatása. Történt ugyanis, hogy a mi vállalatunk valamilyen szocialista versenyt megnyerve a központi műhely kollektívája számára egy jelentős pénzjutalomban részesült. Erre a munkások úgy döntöttek, hogy ezt nem osztják szét maguk között, hanem az egészet a köbalkúti templom javítására adják át a plébános úrnak. Lett is erre pártkörökben nagy megrökönyödés.

Köbalkúton akkor Garai József úr volt a plébános. Lényegében 1945. augusztus 1-től 1970. június 28-ig töltötte be itt ezen hivatását egy kisebb megszakítással. Ugyanis őt 1950 májusától 10 hónapra sok más pappal együtt börtönbe zárták. Mikor híre támadt, hogy őreá is ilyen sors vár, a lakosság szabályosan őrizte őt. Éjjelente sok héten át mindig 10-15 fős csoport tartózkodott a felújított parókia körül, hogy megakadályozzák elhurcolását. De ez nem segített, mert egyszer beidézték Párkányba a Járási Hivatalba valamilyen jelentéktelen ügygel – ott letartóztatták, már nem is jöhetett haza. Háromnegyed évig fűzfakosarakat tanult készíteni.

Az ötvenes évek végén megszületett a határozat: A mezőgazdasági szövetkezetek már megerősödtek annyira, hogy a gépállomásoktól át tudták venni saját tulajdonukba a számukra szükséges mezőgazdasági gépparkot. Így a gépállomás traktorbrigádjai a szövetkezetekhez kerültek. Az átvett traktorokért, gépekért fizettek is az államnak, erre hitelt vehettek fel. A gépállomás funkciója így leegyszerűsödött, csak a különleges, speciális gépek maradtak meg nála, és a kibővített központi műhelyben végzte továbbra is most már az egész járás, szövetkezeti tulajdonban lévő gépparkjának javítását, karbantartását.

Így következett be az 1960-as év, ami számomra több vonatkozásban is jelentős volt: Mivel sikerrel leérettségiztem, mindjárt jelentkeztem a nyitrai Mezőgazdasági Főiskolára, ahol a sikeres felvételi vizsga után fel is vettek távtanulónak a közigazgatási karra.

Az évben megszűnt az önálló Párkányi járás, a Surányival együtt kialakított közös Érsekújvári járáshoz lett csatolva. Ezzel együtt június 30-ával megszűnt a párkányi Gép- és Traktorállomás is önálló vállalatként létezni, az érsekújvári vállalat alárendelt üzemeként működött tovább. Mivel én akkor már Párkányban főüzemgazdászként tevékenykedtem, ez a funk-

ció is megszűnt, felkínálták, hogy menjek Újvárba, ahol ezt a beosztást végezhetem tovább. Mivel ez hosszabb utazással járt volna, jelentős idővesztéssel, amire akkor szükségem volt – tanulni a főiskolán, segíteni feleségemnek kislányunk gondozásában, aki akkor nemrég született – úgy határoztam, hogy inkább itthon maradok a köbölközi szövetkezetben, ahová már közgazdásznak régen hívogattak. Így is történt.

Egy tsz kezdő évei

A köbölkúti szövetkezet akkor már összfalusi vállalatként működött, a falu határában az összes mezőgazdasági terület gazdálkodásába tartozott. Kivételt képezett ebből csak a szőlőhegy, ahol akkor kb. 650 darab kisebb-nagyobb szőlőföld volt egyéni tulajdonban és használatban, maximálisan fél hektáros területtel családonként.

Mikor én 1960 júliusában odakerültem, és mindjárt közgazdásznak meg is választottak, 1380 hektár mezőgazdasági földterülettel rendelkezett a szövetkezet, amihez hozzá tartozott további 150 hektár mocsaras határrész, természetvédelmi terület, nagyrészt náddal borítva. Akkor velem együtt további ügyes, jól képzett mezőgazdasági szakemberek is kerültek ide. Főagronómusnak Rozsnyó László mérnök, főzootechnikusnak ing. Ubrin László, később Ján Hájek, főgépesítőnek Mankovicky István, főkertésznek pedig a búcsi Varga József. Akkor már a nyitrai Mezőgazdasági Főiskola nagy számban bocsájtotta ki végzős mérnökeiket, ennek segítségével is igen sok szövetkezet, állami birtok gyors fejlődésnek indult. Általában a szövetkezetek elnökei tevődtek ki jórészt – persze nem mindenhol – még a megbízható munkáskaderekből, akik a párt utasítására igyekeztek ennek politikai irányvonalát a falvakban, szövetkezetekben biztosítani. Őnáluk akkor még a magasabb szakképzettség nem volt megkövetelt, ami gyakran közötté és beosztott szakemberei között nézetletérésekhez vezetett.

Velünk kapcsolatban akkor egy anekdota is járt a falukban: A tsz elnök kiment a tehénistállóba ellenőrizni a reggeli fejést. Megállt az egyik csinos fejőasszonynál – Tudod-e, Julis, hogy a múlt hónapban te voltál a járásban a legjobb fejő? Megnyerted a szocialista munkaversenyt! Tegnap hívtak Pozsonyból, az Új Szótól, hogy holnap jön utánad egy szerkesztő, meg akar tégedet interjúolni. – Hát, ez meg micsoda, elnök elvtárs, azt hogyan csinálják? – kérdi ő. Azt én sem tudom, Julcsa – volt a válasz – de biztonság kedvéért azt ajánlom, hogy reggel vegyél fel tiszta bugyit!

Akkor úgy döntöttünk: Ha már odakerültünk, és azt kívánja az adott helyzet és a kor, igyekszünk ebből a szövetkezetből, új munkahelyünkől egy jól működő, korszerű mezőgazdasági vállalatot létesíteni. Én kidolgoztam a gazdasági szerkezet javasolt optimális összetételét, ezt a nyitrai főiskolán később diplomatémámnak is felhasználtam. Ennek igen jelen-

tős része volt a speciális növénytermesztés – szőlészet, gyümölcshézészet, kertészet – fejlesztése, aminek termékeire akkor nagy kereslet volt, jól megfizették, mert belőle az ország nagyban behozatalra szorult. Ugyancsak szükségesnek láttam kibővíteni a nádfeldolgozást – a mocsárban évente 100-120 ezer kéve nád lett learatva, feldolgozva különféle termékek, szövötnád, 3-5 cm náddeszkák készítésére, amik akkor a felygyorsult építkezések számára keresett termékek voltak. A szőlészetet, gyümölcshézészetet nagyon jól össze lehetett akkor a nádfeldolgozással hangolni. A tavasztól őszig a szőlészetben, gyümölcshézészetben, kertészetben dolgozó asszonyokat és lányokat télre át lehetett csoportosítani a nádfeldolgozásba, így egész évre folyamatos munkát tudtunk számukra biztosítani. Az állattenyésztés számára új objektumokat építettünk, itt a cél a munkálatok gépesítésére összpontosult.

Természetesen ez nem ment mindjárt az elején valami simán. A nádfeldolgozás kibővítése, főleg a 120x150 cm nagyságú nádlemezek tömeges gyártása egy súlyos akadályba ütközött – nem volt hozzá megfelelő mennyiségű drót. Ezt az egyszerű anyagot akkor a már szigorúan működő tervgazdaság és anyagelosztás feltételei mellett egyszerűen nem lehetett beszerezni. Az akkor megalakult érsekújvári Járási Nemzeti Bizottság tervezési osztályán fogalmuk sem volt arról, hogy a járásban, konkrétan Kőbölkúton, ilyesmire nagy mennyiségben szükség van, nem kértek erre, nem is kaptak az anyag országos elosztásánál limitet. Hiába fordultunk ez ügyben a pozsonyi Mezőgazdasági és Élelmezési Minisztériumhoz, onnan sem tudtak segítséget nyújtani, ők csak az általuk konkrétan közvetlenül irányított létesítmények – kutatóintézetek, ménesek stb. – számára rendelkeztek ilyesmivel kis mennyiségben.

Pedig hát ezt meg kell oldani, akárhogyan is – döntöttem. Felutaztam Prágába, jött velem kollégám, Varga József főkertész is, aki onnan később továbbutazott Teplicére más ügyben.

Felkerestük először az országos Csehszlovák Mezőgazdasági és Élelmezési Minisztériumot, ott is elődtam kérésünket. A válasz ugyanaz volt, mint Pozsonyban, olyan mennyiség, ami nekünk kell – 60 tonna drót – számukra is elképzelhetetlen, nincsen tervezve. Akkor, mondom én, át-megyünk az Állami Tervhivatalba – ott van a mezőgazdasági minisztériummal szemben, a Vltava túlsó partján, megpróbálunk ott segítséget szerezni. Oda, mondják ők, minket be sem eresztenek – mit gondolok én, ha az ország mind másfélezer szervezetéből az Állami Tervhivatalba járnának, mi lenne abból?

Nem volt mit vesztenünk, átmertünk oda. A hatalmas, impozáns négyemeletes épület bejáratánál mindjárt négy portás is fogadott – ki után jövünk, milyen ügyben? Drót ügyben szeretnénk tárgyalni valakivel, mondom én. Ja, akkor a fekete metalurgia főosztály, ott az osztályvezető Dr. Hejsek – az után menjünk – harmadik emelet, megadott szobaszám. Elkísértek a liftig, felmegyünk. Az irodában egy csinos, fiatal titkárnő fogadott – Dr. Hejsek után jöttünk, mondjuk neki. Ő igen, ő már várja önöket, megy mindjárt, kihívja őt egy tanácskozásról. Minket leültetett a főosztályvezető elegáns szobájába, ahol vártuk – gondoltuk, milyen rendesek ezek a bejáratú portások, mire mi felértünk, már jelezték ideérkezésünket.

Pár perc múlva befutott a nagyfőnök, néz ránk – maguk kicsodák, én a Nehézipari Minisztériumból várok ide két elvtársat, hogy kerültek maguk ide? Mindjárt letolta szegény titkárnőt, hogy tudta őt a fontos értekezletről így kihívni. Végül is mindhárman elneveltük magunkat – ha már így történt, leült, és elmagyaráztuk neki, hogy mit keresünk ottan. Hogy nálunk ez igen fontos ügy, a rengeteg asszony, lány, aki a szőlészetben dolgozik, télen nem tudunk munkát adni. Hogy a szőlőnk létezését bizonyítsuk, mindjárt elővettem a táskámból egy üveg leányka bort. A doktornak felcsillant a szeme, hozatott a titkárnővel poharakat – már négyet, mert jött érte egy emberke a gyűlésről, hogy menjen már vissza. Azt is leültette – elővettünk még egy szürkebaráttal töltött üveget is, mi a Jóskaival csak illendőségből ittunk, a két elvtárs fogyasztotta el a javát. Végül is az lett a vége, hogy a főosztályvezető íratott egy utasítást a titkárnővel a pozsonyi Hutné sklady számára: Az én tartalékomból adjanak ki a köbökúti EFSZ számára 60 tonna drótot! Még a villamoson ülve egészen az állomásig se bírtuk abbahagyni a nevetést, a prágaiak csak nézték, hogy mi a bajunk. Nem tudom, hogy azon az értekezleten a tervhivatalban ezek után hogyan tárgyaltak tovább.

A szőlőtermesztésre Köbökúton kiváló természeti feltételek vannak. Déli, délnyugati lejtésű domboldalak. A falutól nyugatra húzódó Szedres dűlő, amit északról kiválóan véd a nagykiterjedésű Somlyó hegy és erdő, valamint a Harasztos, Kaparás dűlők lejtői, amelyek a bélai, muzslai, ebdi szőlők folytatásával egészen Párkány fölé húzódnak. Akkor a szövetkezetnek csak 15 hektár szőlője volt, az is karós támrendszerrel, másfél méteres sortávolsággal, tőkénként egy méterre egymástól kiültetve. Állománya igen kevert volt, legalább 20 különféle fajtaból tevődött össze

a hárslevelűtől az ezerjóig, az olaszrizlingtől a leánykáig megtalálható volt benne majd minden akkor ismertfajta.

Akkor a környéken modern telepítésű, Lenz-Moser rendszerű szőlészet, az is csak két hektáron, a párkányi Állami Gazdaság garamkövesdi részlegén létezett. Azt elmentünk megnézni és lemásolni. Sikerült is már 1962-ben 36 há új telepítést létesíteni az úgynevezett Papföldön, majd évente további 20, majd 25 hektárokat a Harasztosi, Kaparási tagon. Befejezésül pedig az öreg szőlő lett átalakítva, és kibővítve 30 hektárra. Így négy év alatt 111 hektár szőlészettel rendelkezünk, ezzel együtt 50 hektáron gyümölcsöt, főleg őszibarackot, kajszibarackot és almát ültettünk ki.

Ehhez persze megfelelő szakemberekre is volt szükség. A búcsi Varga József főkertész mellé a szőlőskei Szőlészeti Szakiskolában végzett Tóth Zoltán, a karvai technikumból Barta Ádám, Barta Imre, Sípos István alkoták a megfelelő számú szakcsoportok vezetőit. A faluban minden munkát kereső asszonynak, leánynak munkát tudtak adni, sőt a gyümölcsészeti csoport feltöltésére sokan még Szőgyénből is ide jártak dolgozni.

A szövetkezet akkori felettes szerve a Járási Mezőgazdasági Termelési Igazgatóság ehhez minden morális támogatást, a mezőgazdasági minisztérium pedig jelentős pénzügyi támogatást is nyújtott, a telepítési költségeknek egészen a 65 %-át.

Különös gondot fordítottunk természetesen a megfelelő szőlő és gyümölcsfajták kiválasztására. Ez ügyben igen sok már létező gazdaságot megnéztünk, úgy Szlovákiában mint Morvaországban, de Magyarországon is. Egyszer megtudtuk, hogy július végén Szegeden rendeznek egy magyarországi nagy őszibarack-kiállítást. Mindjárt elhatároztuk, hogy elmegyünk ezt megnézni. Velünk jött a Járási Mezőgazdasági Termelési Igazgatóság igazgatója, Ing. Štefan Vajda is, aki ügyünket maximálisan támogatta. A kiállítás gyönyörű volt, akkor mutatták be ott először az akkor kinemesített magyar őszibarack-fajtákat, az Aranycsillagot és Bársonypírt, az amerikai Dixiredet, Bronzos Elbertát és sok más. Gyümölcsészünknek, Kucsera Feri bácsinak nagyon megtetszett a Dixired fajta – meg akarta kóstolni, mert a ládából már két darab úgyis hiányzott. Mire azonban odanyúlt, rákoppintottak a kezére – a kiállított termékekből nem szabad kivenni semmit. De uram, hát már kettő onnan hiányzik! – mondja ő. Ja, kérem azt egy órával ezelőtt a japán külügyminiszter, Takeo Miki úr fogyasztotta el. Mondtuk is neki – látja, Feri bácsi, miért nem maga a Takeo Miki, megehetné az egész ládával.

Egyik-másik hasonló tanulmányutunkra a járásról az igazgatóhelyet-

tes jött velünk, ő cseh származású fiatalember volt. Estefelé Kiskunhalas mellett megálltunk egy halászcserdjában vacsorázni. Ha már ilyen helyen vagyunk, persze, halászlét rendeltünk. Kérdeztem a pincért – uram, remélem, hogy van paprika is a halászlében, már azért is, mert van velünk egy cseh barátunk, hogy megemlegesse ezt a magyar specialitást. Hát persze, hogy van benne, mondja ő, de majd szól a konyhán, hogy legyen benne elég! Hát olyan csípős lett a halászlé, hogy majd minden kanálhoz meg kellett enni egy karéj kenyeret. Először fűjtük, mert forró volt – csak akkor hagytuk abba, amikor már ráfagyott a kanálra a zsír. Másnap délelőtt, egy nagy kukoricatábla mellett haladva megkért a fiú, hogy álljunk meg – be kell mennie a kukoricába WC-re. Pár perc múlva nagyon furcsa ábrázattal jött kifelé – lángot szartam, gyerekek, panaszkodott szegény.

Az 1969-es évben innen a párkányi borászati üzembe eladott borszőlő mennyisége már meghaladta az 1000 tonnát – ez a tény is hozzájárult ahhoz, hogy közvetlenül Kőbölkúton új borkombinát épüljön. 1968-ban az egész környéken nagy mennyiségű szőlő termett – probléma volt ezt akkor a párkányi üzemben átvenni, feldolgozni, a mustot elhelyezni. Akkor, augusztus 21-én jöttek be Csehszlovákiába a Varsó Szerződés tagállamainak katonaságai, Párkányban a magyar hadsereg alakulatai tartózkodtak. Az üzem igazgatója, Zimka Ferenc telefonon kért a borászati vállalat nyitrai központjából a nagymennyiségű must és bor elhelyezésére további nagy tartályokat, zománcozott acéltankokat. Ezt a megszálló katonaság lehallgatja – pár óra múlva jött érte két géppisztolyos katona, és letartóztatta őt – miféle tankokat kért ő Nyitrából Párkányba, ki ellen akarja azokat felhasználni stb.? Időbe telt, míg a zöldeszű társaságnak kimagyarázta magát.

Azokban az években a szőlőskertekben szüret idején a nagyszámú seregély elriasztására karbidágyúkat használtak. Ez egy elmés szerkezet volt. A felül elhelyezkedő tartályból víz csepegett az alsó dobozban elhelyezkedő karbidra. Ez a szénnek kalciummal alkotott vegyülete, amely vízzel érintkezve acetilén gázt fejleszt. Mihelyt a tartályban a gáz megfelelő koncentrációt ért, kinyílt egy szelep, amelyből az kiszökött. Egyúttal a szelep egy szikrát is kiváltott, minek hatására a gáz hatalmas durranással elrobbant. Ez úgy egy-másfél percenként ismétlődött meg, ami elriasztotta a seregélyeket. A szüret bevégeztével a Szedresi dűlőből Párkányba behozott utolsó térés szőlőt a csoportvezető, Kelemen János is elkísérte. A kocsira feltettek egy karbidágyút, és a borászi üzem udvarán beindították. Ebből nagy cirkusz lett. A pincemesternek kificamodott tőle a lába

– ő éppen egy létra tetején állt az egyik magas tartály mellett, kénézte a bort. A hatalmas durranásra azt hitte, hogy valamelyik mustot erjesztő tartály robbant fel, amire véletlenül rázárult a fedele. Ijedtében túl gyorsan ugrott le a létráról. Pár perc múlva pedig befutott a katonaság – miféle ágyúzás folyik ottan, ki-ki ellen harcol, magyarázatot követelnek!

A szőlőterület bővítésére szőlőoltvány iskolát létesítettünk, ezt Tóth Zoltán technikus irányította, jó eredménnyel. A hatvanas évek közepén előtérbe került a csemegeaszőlő termesztése. Mivel ez akkor jól jövedelemző vállalkozásnak bizonyult, erre jelentős figyelmet összpontosítottunk. Sikertült ehhez beszerezni az akkor ismert csemegeaszőlő-fajták mellett sok új nemesítésű fajtát is, egyrészt belföldről, majd Magyarországról, Bulgáriából, az USA-ból és a Szovjetunióból. Ehhez jó kapcsolatokat létesítettem a Pozsonyi Szőlészeti és Borászati Kutatóintézettel, a Nagyberki Egyesült Kaposvölgye MGTSZ-szel, ahol akkor Magyarországon az újonnan nemesített Pannónia kincse csemegeaszőlő szaporítása és termesztése összpontosult.

A Pannónia kincse szőlőfajtát először ennek nemesítőjétől, a gyöngyösi Póczik Ferenc úrtól akartuk beszerezni, de eredménytelenül, mert igen magas árat kért a rügyekért. Végül is sikerült megismerkedni és életre szóló barátságot kötni a Nagyberki Pannónia Szőlőtársulás akkori igazgatójával, Pónusz Lajos mérnökkel, a Budapesti Kertészeti Egyetem volt adjunktusával, akinek segítségével azután ez a fajta hozzánk bekerült, több további érdekes fajtával, az Olimpia, Rekord, Favorit, Narancsízű, Cserszegi fűszeressel együtt. Mi ennek fejében a nálunk folyó nemesítésből nyert újfajtákból juttattunk nekik.

Az 1968 augusztusi eseményeket én így éltem át: Az év tavaszán vettem egy új autót, Škoda MB-1000-t. Az akkor 48 ezer koronába került – azért volt olyan drága, mert De Luxe kivitelű volt. Akkor egy ilyen kisebb személyautó, Škoda, Moskvics 40-50 ezer koronába került. Mivel akkor már termett 20 ár szőlőnk, ennek kétévi termése kiadta egy ilyen autónak az árát. Ezen a kis szőlőterületen intenzív művelés mellett ugyanis megtermett évente 30 q, amit 7,50 Kcs/kg áron mindig megvettek, azonnal ki is fizettek. Akkorjában egy 10x10 m alapterületű, sátoztetős, földszintes, összkomfortos falusi ház építése 130-140 ezer koronába került.

Augusztus közepén feleségemmel, 13 éves fiammal és 8 éves lányunkkal egyhetes kirándulást terveztünk az új autóval – elmegyünk Prágába, Drezdába, Karlove Varyba és útközben oda- és visszafelé megnézzünk mindent, ami arrafelé szép és érdekes. 19-én voltunk Drezdában – meg-

néztük a Cwingert és sok minden mást, estére pedig Karlove Varyba érkezünk. Másnap folytattunk utunkat Mariánske Lázně, Pilsen, České Budejovice felé, ahol szállást kerestünk – nem kaptunk, így éjjelre Jindřichov Hradecben kötöttünk ki, augusztus huszadikán este. Reggel felvert a kis szálloda alkalmazottja – uram, háború van, mi lesz magukkal, hová mennek? Indultunk is azonnal hazafelé – probléma volt megtankolni, mert a benzinkutak előtt mindenhol hosszú sorok álltak, de minket a csehek, látva, hogy messziről vagyunk, előre engedtek. Rohantunk mi Telč, Znojmo, Pohořelice felé – majdnem üres utakon, se civil, se katonai járművel alig találkoztunk. Ajánlották, hogy Břeclavba ne menjünk be és Pozsony felé végképp ne induljunk, mert arra már lezárták az utat az oroszok.

Így Hodonín felé fordultunk – majdnem vesztünkre. Hodonín és Senica között összetalálkoztunk a bevonuló oroszokkal. Fiam elkezdte számolni a tankokat, de 520-nál már abbahagyta. Nagyon megijedtünk. Az egyik kanyarban ugyanis az egyik tank, amint változtatott haladási irányán, hernyótaplával oldalba találta az előttünk haladó Trabantot, ami mindjárt össze is törött. Így gyorsan félreálltunk a mezőre, megvártuk, míg elvonulnak a tankok, csak akkor érzékeltük, hogy addig milyen szerencsénk volt. Senicához érve a város szélén két tank elzárta a bevezető utat. Vissza kellett fordulni és földutakon, réteken keresztül kerültük meg a várost, ugyanúgy Nagyszombatot is. Csak attól féltem, hogy hogyan jutunk át a Vágon – de végül is jól végződött. Szereden ugyanis a Vág hídján már magyar katonák őrködtek, akik simán átengedtek, még azt is megbeszéltek velük, hogy hogyan játszott a Fradi vasárnap.

Akkor még nem is tudtuk, hogy tulajdonképpen mi történik. Közeliünkben, a nánai és párkányi kaszárnyába telepedtek be a szovjetek. A párkányi kaszárnyát kibővítették maguknak, négyemeletes csinzsákokat építettek a tisztikar családjai számára, kultúrházat mellette, láttuk, hogy „ideiglenesen” nagyon hosszú távra berendezkedtek.

A szövetkezetben folyó munkát, a mezőgazdasági termelést ez különösebben nem érintette, tovább javultak a gazdasági eredmények, ami az emelkedő hektárhozamok, a magasabb gazdasági állatlétszám, javuló fizetési színvonalban mutatkozott meg. A hetvenes évek elején már 265 állandó dolgozója volt a szövetkezetnek, az átlagkeresetek meghaladták a 2.000 Kős-t. Az egy hektárra számított termelési értékekkel a köbölküti szövetkezet az Érsekújvári járásban az élre került, ami főleg a jól kialakított termelési szerkezetnek volt köszönhető.

Közben sok minden újjal is foglalkoztunk. Elsőként vezettük be a Triticále termesztését. Ez az őszi búza és rozs hibridje, amit a rozs helyettesítésére kereszteztek ki. A neve a két anyanövény nevéből származik – *Triticum sativum* és *Secale cereale*.

Engemet életem során végigkísért az újdonságok, felfedezések, találmányok iránti érdeklődés. Már egészen fiatal koromban is felfigyeltem minden újra, amiről hallottam, amivel találkoztam.

Még kiskoromban történt, lehettem úgy 5-6 éves. Nyáron egy csoport gyerekekkel játszottunk az utcán, lehattunk vagy heten-nyolcan. Az egyik gyerek megemlítette, hogy hallotta valahol: Az emberi kipufogógáz állítólag meggyújtható, kék lánggal ég.

Mindjárt megszületett az elhatározás – ezt ki kell próbálni. A kis Fodor Marcit, aki a legközelebb lakott, elküldtük haza gyufáért, a Holota Jóska pedig vállalta, hogy ő majd produkálja a gázt. A Jóska letolta a gatyáját és mélyen előrehajolt, a Marci meg lekuporodott a háta mögé, kezében a gyufával, hogy ha majd jön, meggyújtja a biogázt. Akkor még nem tudtuk, hogy a Jóska éppen hasmenésben szenved. Így az adott jelre, mikor erőt vett magán, és megnyomta a hasát, úgy végigfosta szegény Marcit, hogy az visítva szaladt egészen hazáig. Édesanyja még megverni sem tudta, mert nem lehetett hozzáérni.

Életemben ez volt az első tudományos kísérlet, amelyben részt vettem, bár ez nem éppen sikerült. Később azonban már sok minden újat sikerült eredményesen kipróbálni, bevezetni.

Még a köbölküti szövetkezetben dolgoztam, amikor a kezembe került egy lengyel professzornak, S. A. Pieniażeknek „Gyümölcstermesztő útinaplója” című könyve. Az író Japánban – Fukusimában látott érdekes kísérletekről írt, amelyet ott gibberellinokkal végeztek. A gibberellint Konishi japán kutató fedezte fel, mint egy igen érdekes biokatalizátort, még 1928-ban. Megfigyelte, hogy a rizsültetvényeken számos rizsnövény a normálisnál vékonyabb szalmájú, és jelentősen magasabb egyedek találhatók. A jelenséget a *Gibberella fujikuroi* (*Fusarium miniliforme*) nevű gomba által termelt anyag idézi elő. Ezt a nagyhatású anyagot hamarosan sikerült izolálni, és a gomba után gibberellinnek nevezték el. Kiderült, hogy egy igen jelentős hormonról van szó, amely alkalmas magvak, gumók, gyümölcsfa-rügyek nyugalmi állapotának megszakítására, továbbá a virágzás siettetésére, kiváltására, korábbi és nagyobb gyümölcs, valamint partenokarp termések létrehozására, csírázás ütemének fokozására. Ma már 13féle gibberellinnek ismerik a szerkezeti képletét. Ott a gibberellint

a szőlészetben is alkalmazzák, azon céllal, hogy nagyobb méretű bogyókat és fürtöket nyerjenek. Azon a vidéken 5000 hektár szőlőültetvény van, és az eljárás eléggé elterjedt ottan. Két héttel virágzás előtt és két héttel virágzás után minden fürtképződményt bemártanak egy edényben lévő gibberellines oldatba, 1:10.000 arányban vízzel feloldva. Az így kezelt fürtök két héttel korábban beérnek nálunk, és nagyobb a tömegük.

Elhatároztam, hogy ezt a módszert mi is itten kipróbáljuk. Mint erről tudomást szereztem, a pozsonyi Szőlészeti, Borászati Kutatóintézet még nem folytatott ilyen irányú kísérletet nálunk. Így ilyen anyaggal sem rendelkeztek, de sikerült Magyarországról szerezni a kísérlet számára 3 grammot, ami ennek elvégzésére elegendő volt. Ez a gibberellinsav káliumos sója volt, kristályos alakban, a Phylaxia Oltóanyag és Tápszertermelő Vállalat készítette, grammonként akkor 98.80 Ft áron.

A kísérletet Zöldveltelini, Müller-Thurgau, Szentlőrinci és Bouvier borszőlőfajtákon, és Pannónia kincse és Kocsis Irma csemegeszőlőfajtákon végeztük, érdekes eredménnyel:

A kontrolltőkéken, gibberellinnel nem kezelt soron, a borszőlőfajtáknál átlagosan 126 q/há termést értünk el, a gibberellinnel aplikált tőkéken egy hektárra számítva a termés 137 q/ha-ra emelkedett, + 11 q/ha, + 8,7 %. Itt a gibberellint a japán módszer szerint alkalmaztuk, tehát a virágzás előtt és után, a megadott időben a fürtképződményeket a sav 1:10.000 vizes oldatába mártottuk be, természetesen kézzel, ehhez kis edényeket felhasználva. Ugyanakkor ugyanezen módszerrel végzett kísérlet az egyébként nagybogyójú Pannónia kincse csemegeszőlőnél semmilyen pozitív eredményt sem hozott. A borszőlőfajtáknál ezek apró bogyója nőtt nagyobbra, ami az eleve nagybogyójú csemegeszőlőn már nem ment végbe. Az egész folyamatot megpróbáltuk úgy is, hogy a fürtképződmények kézzel mártogatása helyett az egész oldatot kézi permetezővel rávittük az egész szőlőtőkére, leveleire, hajtására, vitorlájára és fürtképződményeire. Ez azonban a termelés mennyiségén semmiféle változást nem eredményezett. Az egész kísérlet eredményeit részletesen kidolgoztuk – megmértük az így nyert szőlő titrálható savtartalmát is, ami csökkent, a módszer gazdasági előnyét stb. A következtetés az lett, hogy ennek alkalmazására nincsen elegendő munkaerő, legalábbis nagyüzemileg akkor nem volt.

Ezt az esetet csak azért említettem, hogy ebből is látszik, valóban elkövettünk mindent annak érdekében, hogy a termelés ügyét előbbre vigyük, és ehhez felhasználtunk mindent, amire lehetőség mutatkozott.

Mindehhez hozzásegített az is, hogy én akkor már a nyitrai Mezőgaz-

dasági Főiskolán tanultam távtanulás formájában. Ezt 1960 szeptemberében kezdtem a közgazdasági karon. Akkor 64-en kezdtük, de csak 28-an végeztük el, a többi már az első két szemeszter során kiesett, nem bírt megbirkózni a követelményekkel. Ugyanis már az iskolakezdéskor megmagyarázták: Mivel a nappali tagozaton tanulók és a távtanulók mérnöki diplomájában semmilyen különbség nincs, a tudásunkban sem lehet semmilyen eltérés – aki nem bírja, hagyja abba.

A főiskolán

Mikor én 1960 őszén a nyitrai Mezőgazdasági Főiskolára kerültem, annak új központja a Nyitrától keletre még csak épülőfélben volt. Kész volt a 10 emeletes toronyépülettel ellátott internátus, közvetlenül a Nyitra nyugati partján, de az egyes tanszékek a városban még szanaszéjjel voltak elhelyezkedve. Közülük több a volt Kerületi Bíróság hatalmas épületében, sok a Kálvária hegyen, néhány a Zobor alatt és máshol. Így az egyes tantárgyakból meghallgatott előadások, elvégzett gyakorlatok után a folytatás már egy-két kilométerrel odább volt, így elejével sokat szaladtunk, futkároztunk egyik helyről a másikra. Például reggel nyolctól tízig anorganikus kémiából a gyakorlat a Kálvárián volt, az ottani nagy négyemeletes épületben, utána délig orosz nyelvből az előadás már a bíróságon folytatódott – ott volt az összes nyelvtanszék. Délután a gazdasági állatok anatómiája, fiziológiája tantárggyal a Zobor alatt folytattuk. Így ment ez az első két évben, csoda, hogy nem kopott el a lábunk.

Engemet mindjárt az első hónapokban megragadott az a tény, hogy minden tantárgyból az előadó professzorok, docensek, asszisztensek, ugyanúgy a gyakorlatokat vezető társaik is, kimagasló tudásról tettek tanúbizonyságot. Ez nem lett volna baj, csak az volt a hátránya, hogy ilyen magas színvonalú képzettséget és tudást tőlünk is megköveteltek – időben mondták – aki vizsgára megy, alaposan készüljön fel, jól kösse fel a gatyáját. Az iskola törekvése akkor az volt, és még sokáig az is maradt, hogy Csehszlovákia egyik legmagasabb színvonalú főiskolájává váljon, ennek volt alárendelve minden.

Én ezt látva és hallva, a hátamon futkosott a hideg – fogom-e én ezt bírni, a nem egészen tökéletes szlovák tudásommal, magyar tanítási nyelvű technikumból odakerülve? Elhatároztam – teszek egy próbát. Az első szemeszter végén négy vizsgát kellett mindjárt letenni. Ebből nekem úgy tűnt, hogy az agrometeorológia talán a legkönnyebb. Ha abból sikerül a vizsgám, akkor lehetséges, hogy sikerülni fog a több is – ha már ez sem sikerül, akkor még időben abbahagyhatom az egészet, kár ezzel próbálkozni.

Szerencsém volt, sikerült! Igaz, hogy nem ment egyszerűen, de a vége még is jó lett. Akkor ezt a tanszéket ing. Pevný docens úr vezette, ő is vizsgáztatott. Pár évvel azelőtt több hetet töltött el a Szovjetunióban, az

Északi-Jeges-tengeren úszó jégtáblákon, az agrometeorológiának igen nagy fontosságot tulajdonított – azt hitte, hogyha ezt tökéletesen megtanuljuk, talán még több eső is fog esni ezután májusban. A megadott órában ott voltam a tanszéken, a Kálvárián. Fogadott, irodájában leültetett, kitett elem vagy 25 borítékot tele a vizsgakérdésekkel, választhattam közülük. Kihúztam egyet, lediktáltam a számát – öt kérdés volt és úgy tűnt, hogy testhez álló kérdések, mindjárt el is kezdtem ezekre kidolgozni a választ, volt erre majd egy óra időm. Közben egy nappali tagozatos, fiatal fiú felelt, azt is hallgattam. Jól ment neki, már a docens úr vette a tollát, hogy beírja indexébe a letett vizsgát – de nem tudta, milyen jegyet adjon neki – egyest vagy kettest? Így feltett neki egy pótkérdést – mondja el a felhők típusait. Mondta ő – cirrus, cumulus, strátus, nimbus, stb. A docens úr már nyitotta a tollát – no és azok a felhők, mostan kinn, milyen felhők? – kérdi. Azok, docens úr, báránykák! Mi? Ha azok báránykák, akkor itt az index, menjen őket legeltetni! Ezért nem adta meg neki a vizsgát, egy hónap múlva ismételhette még egyszer. Ilyen előzmény után kezdtem én, de annak ellenére kettesre sikerült. Így maradtam meg a főiskolán és öt év alatt, normális időben el is végeztem.

A főiskolának már akkor is több országos hírű, kiváló pedagógusa, mezőgazdasági szakembere volt. Első helyen említem az iskola rektorát, prof. ing. Emanuel Špaldoň, DRSc-t, aki egyúttal a növénytermesztési tanszék vezetője volt. További igen jelentős egyéniség volt az Általános Agrotechnika Tanszék vezetője, prof. dr. ing. Akútius Fridecky, DRSc. Ő valamikor a Magyar Királyi Kereskedelmi Kamara egyik vezető funkcionárusa volt, magyar ember. A háború után leépítették, egy állami birtokra került, majd onnan a főiskolára. A második évfolyamtól 28-as létszámra zsugorodott csoportunkban négyen voltunk magyarok – a libádi származású Benkovics József, a szintén köbölkúti Bircsák Tamás, a komáromi Gecző Béla és én. Bízunk abban, hogy a professzor úr majd figyelembe veszi, hogy vele hasonló nemzetiségűek vagyunk, aminek majd a vizsgán hasznát vehetjük. A fenét. Mikor megtudta, hogy magyarok vagyunk, nem hogy hasznunk, hanem még nehézségeink is támadtak ebből nála.

A többi diáknál elég volt, ha a kb. 150 gyomfajt, amiről tanultunk, ismerte szlovák és a tudományos nevén. Tőlünk megkövetelte, hogy mi ismerjük ennek a magyar megnevezését is. Mikor első előadására bejött, megkérdezte: Kinek van már meg a vizsgája szerves kémából? Mert az a tantárgy az egyik seprű az iskolán, a második pedig én vagyok, úgy figyeljetek előadásaimra.

A kétszemeszteres tantárgyból a negyedik szemeszter után mehettünk vizsgára. Jelentkeztem én is, egy szombat reggelre adott terminust, reggel nyolc órára. A tanszék akkor még a vasútállomástól nem messze, egy nagyobb épületben volt. Négyünket fogadott akkor vizsgára. Távtanuló társaim közül a szentmiklósi Veselovsky Vladimír és Ján Bakša, az agronomusi karról pedig jött velünk vizsgára egy szintén távtanuló, a diószegi cukorgyár igazgatója. A professzor úr egy asztal körül négy fotelbe leültetett bennünket, borítékban kérdéseket húzatott, ezek számát beírta a hatalmas nagy könyvbe, elkérte indexeinket, és adott egy órát a felkészülésünkre.

Mikor letelt az egy óra, megkérdezte – ki lesz az első, aki elkezd? Jelentkezett a Baška kolléga. A tanár úr megkereste indexét, és megkérdezte tőle, hogy hol dolgozik. Egy alsó tagozatú iskolában vagyok én tanító, Losonctól északra, mondja ő – különben egy hirtelen mérgű, gyorsan felpattanó természetű fiú volt. Akkor, ha később ott is marad, akkor ön csak egy üvegházi mérnök lesz – mondja a professzor. Ez nem az ön ügye, ehhez magának semmi köze – felel rá dühösen a Jankó barátunk. A professzor úr csak nézett rá, emelgette le-föl a szemüvegét, ilyen pimasz viselkedéssel bizonyára még nem találkozott. Rendkívül feszült hangulat keletkezett, minek hatására a cukorgyár igazgatója rosszul lett, elájult a fotelban. Mi a Vladóval gyorsan elkaptuk karjait, hogy le ne essen, és kivontattuk őt a folyosóra – becsöngettünk az egyik irodába, hogy jöjjenek ki az asszisztenshölgyek, csináljanak vele valamit, mert nekünk vissza kell menni, a professzor úr vizsgáztat. Az ajtóban találkoztunk Bakša kollégánkkal – őt már a professzor úr elküldte.

Mindezek után következtem én. Az ötödik kérdésem a gyomokkal volt kapcsolatos – ezt külön igen jól megtanultam, mert már tudtuk, hogy a gyomokkal kapcsolatos tudomány a professzor úr kedvenc témája.

Ezek közül vizsgatélemnek jutott az Éves szikárka – Chmerok ročny – *Scleranthus annus* L. Elmondom ennek jellemzését, besorolását, az áttelelő gyomok közé. A professzor úr megállít – ez nem az áttelelő, hanem az efemér gyomok csoportjába tartozik. Felállt, a szekrényből kivett egy vastag növénygyűjteményt, fellapozza, mutatja – ez az a gyom? És mi van itt írva: Efemér csoport. Professzor úr, én ezt a herbáriumot nem láttam, én az Ön tankönyveiből tanultam, abban pedig az áttelelő gyomok között szerepel! Erre kollégám, Veselovsky Vladó is közbeszólt, segíteni akart – valóban úgy van, professzor úr, tankönyvének a 227. oldalán az áttelelők között van ez a gyom.

Ezt már a professzor úr nem állhatta tovább – Ha tankönyveimben az 580 oldalon egy-két hiba előfordul, azt a hallgatók pontosan úgy megtanulják – a sok többi mindenről, ami ott jól van leírva, abból rendszerint nem tudnak semmit. Önnek, Kovács úr, mivel a többi kérdésre megfelelt, megadhatnám a hármast, de mint gyakorlattal rendelkező embernek, ilyen rossz jegyet nem akarok adni. Tehát adom a lehetőséget, egy hónap múlva jelentkezhet vizsgára megint. Ön pedig, Veselovsky úr, mivel megjegyzéseiből kiéreztem, hogy szintén hézagos a tudománya, szintén elmehet. A vasútállomáson elértük a Bakša kollégát, mérgünkben majdnem megvertük, neki köszönhattuk, hogy egyikünk se tette le aznap a vizsgát. Az iskola befejeztével ő a főiskolára került, később a Szociális Psychológia tanszék vezetője lett, docensi rangot szerzett.

Másodszorra sem fogtam ki valami jó napot – előttem egy kelet-szlovákiai fiú felelt. Azokban az években még több helyen, kísérletképpen Szlovákiában is, termeltek rizsát. Azzal kapcsolatosan faggatta a professzor úr a fiút. Mit tenne, ha a rizsföldön elszaporodna a gyom, a Ježátka kuria noha – *Echinochloa crus galli* – Kakaslábfű – hogyan tüntetné el onnan? Vetésforgót alkalmaznák, mondja ő, egy évre tennék oda kapásnövenyt, amikor is kigyomlálnánk a kakaslábfűvet. Ez nem megy, mondja a tanár úr – a rizstáblák kiépítése sok százezer koronába kerül, gátak, öntözőárkok stb., lézerrel abszolút vízszintbe mérve a tábla, ön meg ott krumplit termelne? Akkor, tanár úr, gyomirtó szert alkalmaznák! Az sem megy, mert mindkét növény, a rizs és a kakaslábfű is a fűfélék családjába tartozik, az a vegyszer, amelyik kivinné onnan a gyomot, elvinné a rizsát is!

Jobb megoldás híján akkor írtóvassal kiszurkáltatnám onnan a gyomot – hangzott el az újabb megoldás. Ez meg végképpen nem megy, hol szerezne ehhez annyi munkaerőt, ki menne önnek iszapos földre ilyen munkát csinálni? Akkor meg, professzor úr, el kell adni a földet! – mondja a fiú, kínlódjon vele más. Hát azt látni kellett volna, ahogyan a főnök ezután elzavarta szegényt. Én azonban szerencsésen megcsináltam akkor a vizsgát.

A hetedik és nyolcadik szemeszterben igen fontos tantárgy volt a növénytermesztés. Ezt maga a rektor úr vizsgáztatta. A vizsga úgy kezdődött nála, hogy a hallgató elé kitett három dobozban összesen 60 üveg-tubusban magvakat. Ez annyiféle növény magja volt, köztük az ismert kultúrnövények, de gyógynövények, aromatis és sok minden másféle egyéb. Aki a hatvanféle magot hibátlanul megnevezte, azzal elnyerte a jogosultságot arra, hogy vizsgakérdést húzhasson. Én először, számár

fejjel, egy hibát követtem el – a mustármag nevét – ami *Sinapis alba*, én *Sinapis nigrának* mondtam, a fene tudja, hogy miért. A professzor úr megkérdezte: Nem színvak ön, fiatalember? Nem, mondom én. Akkor, tessék, itt az indexe, két hét múlva jöhet újból, csak akkor ne cserélje fel a fehéret feketére!

Az utolsó szemeszterben volt egy érdekes tantárgy, állatorvosi prevenció. Ez a tanszék a Zobor alatt volt, közel a kétemeletes leányinternátusokhoz, amit akkor diáknyelven PIFA-nak hívtunk, ami a pi..a-farmnak a rövidítése. Ez igen sok gyakorlati órát tartalmazott, amit az erre kiképzett termekben végeztünk. Első órán körülvettünk egy hatalmas vályúszerűen kiképzett betonasztalra kiterített állat – ló – belső részeiből készített preparátumot. Mivel minden reggel rendszeren nem fértünk hozzá és ugyanakkor én is jól akartam látni mindent, a közelállók mögé odatettem egy széket és felálltam arra – a többiek feje fölött mindjárt jól odaláttam. Csak mikor az asszisztens levette a ló kiterített belső részei, belei fölül a fölét, megcsapott a formalinnal dúsított hatalmas bűz. Azt hittem, hogy leszédülök a székről. De később már megszoktuk az ottani illatokat, csak a gyakorlat végeztével nem volt jó autóbuszba ülni, mert az utasok igen csak huzigálták mellettünk az orrukat.

Így azután egyszer elfogadtuk egyik tanuló társunk ajánlatát – a Baker Laci, Nyitra mellőli fiú, egy ósdi, régimódi autóval volt ottan, ajánlkozott, hogy kivisz hármunkat az állomásra, ami a Zobortól vagy három kilométerre volt. Mindenhogyan jól jött a segítsége, mert féltünk, hogy már lekéssük az újbári vontatott. Csak az lett a baj, hogy már a második vonat is eljött, mi még mindig az autóját tologattuk, a világért sem akart begyúlni.

Egyik diáktársunk, Prokeš Stano, akkor a Mezőgazdasági és Élelmezési Minisztériumban dolgozott. Barátságos, alacsony termetű fiú volt. Csak egy kicsit fenn hordta az orrát, hogy hát ő mégis minisztériumi alkalmazott, nem csak valami tsz-ben, állami gazdaságban végzi a munkáját. Így azután néha mi meg segítettünk neki jobban elsajátítani az állatorvosi tudományt. Gyakorlati órán kérdezte az asszisztens – Meg kell mérni a lónak a hőmérsékletét, ki fogja csinálni? Kórusban hangzott a válasz: A minisztériumi elvtárs! A ló hőmérsékletét ennek végbelében mérik, oda be kell helyezni a hőmérőt. Mivel ez rövid lévén, vigyázni kell rá, hogy be ne csússzon a bélsárba, mert azt abból azután kihalászni nem volt éppen kellemes és könnyű dolog. Vagy más alkalommal rögzíteni kellett kivizsgáláshoz a tehenet – fixálni a lábait, lekötözni. Természetesen ezt

is a minisztériumi elvtárssal csináltattuk, a magas hivatalban úgysem végezhet ilyet.

De ennek ellenére igen jó kollektíva alakult ki már a második évfolyamtól kezdődően, és az iskola végeztével is sok éven át tartottuk egymás között a kapcsolatot, segítettünk egymásnak, amiben lehetett.

Az iskolában két nyelvet kellett tanulni, abból az egyik kötelezően az orosz volt, a másik választható világnyelv. Én a németet választottam, mert azt már gimnazista koromban is tanultam, és a háború alatt, fiatal leventeként Németországba hurcolva ott is volt alkalmam gyakorolni. Csak annak már akkor 15 éves múltja volt, és ha ember a nyelvet nem gyakorolja, igen könnyen elfelejti. De hát majd minden így voltunk ezzel. Első német órára bejött a tanszékvezető úr, L. Kohút docens. Belépett a terembe, becsukta maga után az ajtót, és elkezdett beszélni hozzánk gyorsan, komplett németül. Mi csak néztünk reá, nem értettünk belőle semmit. Hogyan, maguk nem tudnak németül? – kérdezi. Persze, hogy nem tudunk, ha tudnánk, nem jelentkeztünk volna német nyelvre. Valóban, egyikük sem beszél németül? Az egyik idősebb kolléga megszólalt – de igen, én jól értek németül. Látják, látják, mégis van önök között valaki, aki jól beszél németül – hol tanult meg az elvtárs? A koncentrációs táborban, mondja ő! Erre azután egy kicsit lejjebb adta a docens úr, kiderült, hogy tud ő jól folyékonyan szlovákul is.

A négy szemeszteren át gyakorolt orosz nyelvből sem volt sokkal különb az első óránk. Bejött egy csinos fiatal asszisztensnő, Ludmila Benediková névvel. Ő egy származásilag orosz, moszkvai születésű hölgy volt, a Lomonoszov Egyetem bölcsészkarán végzett, így jobban ismerte az orosz nyelvet, mint akkorjában a falusi magyar iskolákon tanító orosz szakos pedagógusok. Férje csehszlovák katonatiszt volt, aki Moszkvában tanult néhány évig, ott ismerkedtek össze és hozzá férjhezmenve került Nyitrára. Kerek perec megmondta – Én önöknek az orosz nyelvből nem engedek el semmit, mindent szigorúan megkövetelek, én erre szó szerint disznó vagyok! Ezt már hallottuk, mondta neki az egyik kolléga.

A köbökúti szövetkezetben a hatvanas évek közepén építettünk egy modern sertéshizlalda épületet. Ez egy 70 méter hosszú objektum volt, a közepén volt a takarmányelőkészítő terem, két oldalt pedig egy-egy 30 méter hosszú hizlalda, ahol a sertések voltak ketrecenként 14-15 darabjával elosztva. A ketrecek között síneken haladt az összefüggő, 40 méter hosszú mozgóvályú. Azt egy ügyes villanymotor-kombináció vitte át az egyik fele hizlaldából az épület másik felébe, közben, míg a vályú a takar-

mánytápláló középső helységen áthaladt, nedvesített, kásás takarmánytáppal meg lett töltve. Mire a mozgóvályú a lebecsájtott korlátok között a helyére ért, gombnyomásra fel lettek emelve a korlátok, így a sertések hozzáférhettek az abrakhoz. Mikor ezt kiették, lezárult a rendszer és visszament a vályú a túlsó oldalra hasonló folyamattal.

Mivel ez új létesítmény és rendszer volt, eljött ezt megnézni Nyitráról, a főiskola állattenyésztési tanszékének vezetője, prof. Kovács úr, nekem csak névrokonom. Az iskolában őhozzá tartozott a sertésenyészet és juh-tenyészet, ezt adta elő.

A bejelentett napon meg is érkezett a szövetkezetbe két asszisztens kíséretében. Mivel az elnök nem volt itthon, én mentem ki vele a sertéstelepre bemutatni neki az istállót. Alighogy kiszálltunk az autóból, a kíváncsiságtól hajtva, sietett előre. Az asszisztensek kérdezik tőlem: Ekonómus úr, tenyésztének önök itt fekete-fehér tarka sertést? Nem, mondom, eddig még nem foglalkoztunk ilyen fajtával. Akkor, mondják ők, ha ugyanezt megkérdezi a professzor úr, mondja neki, hogy tenyésztették, de nem értek semmit, így kidobták őket. Alighogy beértünk az épületbe, a professzor úr máris kérdi tőlem, pontosan ugyanazt. Ez nekem gyanús volt – az asszisztensek nem jöttek be velem. Ilyen fajta sertéseink nincsenek, mondom én, már próbáltunk belőlük szerezni, de eddig még nem sikerült. Nagy kár, mondja ő, az egy kiváló sertésfajta, én tenyésztettem ki! Akkor láttam, hogy az asszisztensek az ajtó mögött hallagtóztak, várták a nagy becsapódást. Ha rájuk hallgattam volna, azt hiszem, hogy egy év múlva nehezen tettem volna le a professzor úrnál a vizsgát.

A diplomamunkán három éven át dolgoztam, 1965 májusában adtam le a közgazdaságtani tanszéken. Államvizsgám 1965. július 6-án volt, ahol a diplomamunka megvédésével együtt kitűnő értékelést értem el. Mérnöki diplomám csak egyszerű kékre sikerült – az öt év alatt több vizsgám hármásra sikeredett, így nem kaphattam vörösdiplomát. Erre nem is törekedtem, a célom öt éven át az volt, hogy időre letegyem a vizsgákat úgy, hogy ne kelljen évfolyamot ismételni, ami sikerült is.

A mérnökavató ünnepély Nyitrán a Kultúra és Pihenés Parkban, a vár alatt, a kultúrházban volt, akkor még nem volt kész az iskola új objektumánál a kerek impozáns aula. Avatásomra feleségem, az akkor 10 éves kisfiam és édesanyám jött el, a nagyszerű rendezvényen ezt nem egyszer meg is könnyezték.

Bár öt évig távtanulóként főiskolába járni igen nehéz feladat, már visszatekintve rá életem igen jelentős és eredményes részének tekintem. Bár

igaz az a mondás, hogy az ember minél többet tanul, annál jobban rájön, hogy milyen buta, mi mindent nem tud, nem ismer. Annak ellenére tudásom, látóköröm, ismereteim, tapasztalatom igencsak kibővült, és azt hiszem, hogy értékesebb ember vált belőlem az iskola végeztére, mint amilyen ennek kezdetén voltam. Mindehhez az is hozzájárult, hogy a főiskolán valóban kiváló pedagógus szakgárdával találkoztam, és itthon, a munkahelyemen, a szövetkezetben is megértéssel voltak ahhoz, hogy a munkahelyemről az iskola végett gyakran hiányoztam. És ami döntő fontosságú volt: Feleségem, egész családom, gyermekeim végig megértést tanúsítottak, és mindenben ehhez támogattak, amire pedig igen gyakran szükség volt. Így mérnöki diplomámra úgy tekintettem és ma is úgy nézek, hogy ennek elnyerésére nemcsak én, hanem egész családomnak az érdeme is.

A haladás útján

1973. február elején felkeresett az érsekújvári Járási Pártbizottság vezető titkára, Michal Šucha elvtárs. Azzal kezdte: Ti ezt a köbölkúti szövetkezetet az évek során a járás legjobb mezőgazdasági vállalatává fejlesztettétek. Közismert, hogy ebben neked van a legnagyobb érdemed. Itt van ugyanakkor a szomszédban a szőgyéni szövetkezet. Ez pedig a maga 4.500 hektárjával a járás egyik legrosszabban gazdálkodó szövetkezte, eredményeivel a járás, sőt az egész nyugat-szlovákiai kerület eredményeit rontja. Te elmész ebbe a szövetkezetbe elnöknek és néhány év alatt abból is ilyen kiváló gazdaságot csinálsz mint Köbölkúton!

Hát nekem ehhez akkor semmi kedvem se támadt. Éppen készültünk arra, hogy átépítjük, kibővítjük családi házunkat, amely, amint nőttek a gyerekek, szűknek bizonyult. Ehhez már ide volt készítve a sok anyag. Itthon jó dolgom volt, munkahelyem 5 percre, különösebb problémák nélkül – minek mennék én más faluba, kezdeni ottan mindent előlről? Hiába magyaráztam ezt a titkár elvtársnak, hajthatatlan maradt, különben is olyan természetű ember volt, aki nem tűrt el semmiféle ellenvetést. Majd átépítik a házat az Agrostav emberei – mondta. Éppen az kell, gondoltam, az Agrostav naponta hordta két autóbusszal a rabokat magának Nagypusztáról. Végül is mentő ötletem támadt – nem lehetek én szövetkezet elnöke, hiszen nem vagyok párttag – anélkül meg nem lehetséges! Micsoda, te nem vagy párttag? dühödött fel, mérgében elrohant, rám csapta az ajtót, csak úgy puffant. A vége az lett, hogy egy hét múlva felvettek a pártba, és két hét múlva a szőgyéni szövetkezet tagsági elnökévé választott. Ehhez az is hozzájárult, hogy a környéken, úgy Szőgyénben is, eredményes közigazdásznak ismertek, volt ott sok ismerősön, a valamikori traktorállomásról régi munkatársaim.

Ugyanakkor figyelmeztettek: Számítsak azzal, hogy semmiféle magasabb pártfunkcióm nem lehet, figyelembe véve azt, hogy egyszer már a pártból kizártak, 1956 októberében, amikor súlyosan megsértettem a pártfegyelmet. Ez végül is csak a hasznomra vált – nem kellett mindenféle gyűlésekre, pártkongresszusokra stb. járnom, így minden időmet, igyekezetemet a termelés és gazdasági eredmények problémáira fordíthattam, ami nem is maradt eredmény nélkül.

Mikor én 1973 februárjában az akkori tagsági gyűlés egyhangú döntése alapján átvettem a szőgyéni Barátság – Družba EFSZ elnöki funkcióját, ez 4.556 ha mezőgazdasági területen gazdálkodott. 15 ha-t szőlővel és 20 ha gyümölcssel rendelkezett, 760 állandó dolgozója volt. Szőgyén és Bart községek határában terült el. Mezőgazdasági össztermelése 61,4 mil. Kcs, ebből 34 millió volt a növénytermesztés 27 millió Kcs az állattenyésztés értéke. 1972-ben az állattenyésztésből 24 vagon marhahús, 61 vagon sertéshús, 29 vagon baromfihús került eladásra, valamint 1 666 000 liter tej. A szövetkezet összvagyon 33,2 millió Kcs volt, az összteljesítmény értéke 1 ha mezőgazdasági területre számítva 12 844 Kcs. Ezekkel az eredményekkel akkor a szövetkezet az érsekújvári járásban nem a legrosszabb, de a harmadik harmadba tartozó mezőgazdasági vállalatok közé tartozott.

Gazdálkodásának tartós fellendítése érdekében fejlesztési tervet dolgoztam ki, amit a szövetkezet képviselő testülete 1973. májusában jóváhagyott. Ez 10 évre szólt és a következő alapelvekre épült fel:

1. A növénytermesztésben, kiindulva a helyi természeti adottságokból és ökológiai feltételekből, a mezőgazdasági földterület 8-10 %-án magas intenzitású speciális növénytermesztést kell létesíteni. Ez magas rentabilitás mellett biztosítja az e célra fordított beruházások gyors megtérülését és kialakítja a szántóföldi növénytermesztés és az állattenyésztés továbbfejlesztéséhez szükséges megfelelő anyagi bázist.

2. A szántóföldi növénytermesztésben bevezetni a növények szűkebb szakosítását. Az akkor érvényes szigorú felső direktív irányítás feltételei mellett bővíteni azon növények termesztését, amelyek számára a legmegfelelőbbek a helyi klimatikai és talajviszonyok. Ennek segítségével kívántuk elérni, hogy a szántóföldi növénytermesztés intenzitása hosszú távon meghaladja 8-15 %-kal a járási átlagot. Így speciális növénytermesztés számára igénybe vett terület a szántóföldi növénytermesztés számára nem jelentett effektív hiányt.

3. Az állattenyésztés szükséges és szigorúan előírt fejlesztésébe olyan időbeni sorrendet felállítani és realizálni, ami először a rentábilisabb ágazatok bővítését irányozta elő. Ez hozzásegített a később kötelezően sorra kerülő, kevésbé rentábilisabb ágazatok üzemeltetéséhez szükséges pénzügyi fedezet kialakításához.

Ezen fejlesztési terv megvalósításához a szövetkezet tagsága kimondottan megértést tanúsított. Akkor a szövetkezet már szilárd tagsági bázissal rendelkezett, amihez megfelelő irányítási rendszer és munkafegyelem is

párosult. Elhitték és bíztak abban, hogy az általam javasolt és megfelelő közgazdasági számításokkal alátámasztott termelésbővítés és szakosítás néhány éven belül radikális javulást fog a szövetkezet életében eredményezni, így ahhoz kellő lelkesedéssel járulnak hozzá. Vezető munkatársaim: ing. Pakos Rudolf, Jónás Boldizsár, ing. Gallo Gustáv, ing. Slabák Jozef CSc., ing. Sümegh András, majd később Dr. ing. Fiala István, ing. Mánya Gyula szakágazat-vezetők segítségével és jóváhagyott elképzelések fokozatosan és gyorsan megvalósultak.

Három év alatt kiültettünk 250 ha szőlőt, 150 ha gyümölcsöt, 100 ha-ra bővítettük a zöldségkertészetet. Volt olyan hét, amikor az összes tag segítségét igénybe véve 170 ezer gödröt ástunk ki a szőlőültetés számára, 1973/74 telén 3 hektáron fűtött fólia alatti paprikatermesztést szerveztünk, akkor ez még újdonság volt. Ehhez Kecskemétről vásároltunk 90x7,5 m nagyságú alumínium fóliakonstrukciót, 30 darabot, egy részében talajfűtést is készítettünk. A felhasznált modern módszerek segítségével elértük mindjárt a 98 Kcs/m² bevételt. Barton a fűtött fóliások alatti paprikatermesztésünk bemutatására 1974. májusában a Mezőgazdasági és Élelmezési Minisztérium nemzetközi szimpóziumot szervezett. Mondták is a bartiak: 1945 februárja óta, amikor hetekig ott állt a front, nem volt egyszerre annyi külföldi a faluban, mint most.

A szőlőültetésekre akkor 9,4 millió Kcs-t, a gyümölcsös létesítésére 3,1 millió Kcs-t fordítottunk.

A szántóföldi növénytermesztésben a szűkebb szakosítás megvalósítása során több, jelentőségét veszített növény termesztését megszüntettük. Kimaradt termelésünkéből a korai burgonya, a kender, kömény, őszirepce, mustár, dohány, eper, borsó, vöröshere. Fokozatosan emelkedett a magra termelt kukorica területe, elérte a szántóterület 28 %-át. A hetvenes évek végén a szántóföldi növénytermesztésnél árpából, búzából, kukoricából túlléptük ezek összterületén a 6,0 t/ha hozamot.

Így a szántóföldi növénytermesztésben a gabonatermesztés dominált, amellet rendszeresen termesztettük a magas létszámú szarvasmarha-tenyészet számára szükséges szálas takarmányt. A szántóföldi növénytermesztésünkkel országos hírnevet szereztünk azzal, hogy megszerveztünk egy saját babtermesztési rendszert, amely néhány év alatt Csehszlovákia babtermesztésre fordított területének 80 %-át foglalta magába. Ugyancsak országos viszonylatban vezető helyet szereztünk a durumbúza termesztésében, és mi importáltunk az országba Magyarországról az akkor

világszínvonalas KITE kukoricatermesztési rendszert, amelynek üzemeltetője lettünk 11 ezer hektáron 18 mezőgazdasági vállalatnál.

A növénytermesztés szántóföldi és speciális részének dinamikus fejlődéséhez a gépesítés szerkezeti és mennyiségi javulása is hozzájárult. Míg 1974-ben egész traktorparkunk 3 245 kW vonóerőt tett ki, ez 1982-ben már 6 718 kW volt. A traktorpark és további igen sokfajta egyéb mezőgazdasági gép üzemképességének biztosítására egy igen jól felszerelt központi szerelőműhely volt Szőgyénben jó szakemberekkel, szorgalmas szerelőkkel és vezetőkkel ellátva. Erre csak egy apró példa: Egyik nyáron igen bosszantott, hogy csak 58 q/ha búzatermést értünk el – mit tegyünk annak érdekében, hogy ez legalább 2-3 q/ha-val több legyen jövőre? A növénytermesztési kutatóintézettől megtudtuk, hogy ha a búzavetőmagot közvetlenül elvetése előtt lézerrel besugározzuk, akkor fokozódik a csírázási energiája, komplettebb lesz a növényzet, és elérhető az általunk óhajtott terméshozam-növekedés. De ezt még az országban nem csinálták sehol.

Megszületett az elhatározás – mi ezt bevezetjük. Én szereztem a hadsereg-től két lézerágyút, a műhelyben pedig a főgépesítő vezetésével elkészítettek egy applikációs berendezést – vízszintes szállítószalagon haladt a 4-5 mm vastagon elterített vetőmag, feljűk szerelve a besugárzó lézerágyúk. A vetőmag haladási sebességét úgy kellett dimenzálni, hogy az a két, szériában elhelyezett besugárzótól a megfelelő adagot kapja. Természetesen a vetőmag odaszállításához, elszállításához további teljesen automatizált berendezésekre volt szükség, amit a műhely megoldott.

Az állattenyésztésben a fejlesztés elsősorban az akkor magasan rentábilis sertésenyésztés bővítésére összpontosult. 1974 decemberében befejeztük az 1971-ben elkezdett közös sertéstelep építését, ahonnan ez eredeti tervek szerint évente 1100 tonna hús eladásával számítottunk. Ezen a sertéstelepen a legjobb gazdasági eredményt 1979-re értük el, 3,166 millió Kcs tiszta haszonnal. A telep kedvező rentabilitásához jelentősen hozzájárult a telepen tenyésztett KAHYB fajta, amelyet Csehszlovákiába elsőként mi hoztunk be Magyarországról.

Sikerült mérsékelten fokozni a szintén rentábilis baromfitermelést is, amelynek alapját akkor a szaporító tenyészet képezte. Évente 1,2-1,3 millió kiscsibét, 200-300 ezer kiskacsát keltettünk a baromfitenyésztéssel, elértük az évi 13,1 mil. Kcs maximumot.

Az állami szervek által előírt kötelező, akkor sem rentábilis szarvasmarha-tenyésztés bővítését elsősorban Bartra összpontosítottuk. Figyelembe

vettük azt, hogy Szőgyénben az akkor létező mélyfúrásokból az ivóvíz-fogyasztás már nem volt fokozható, és a barti határ jelentős része az állami távlati tervek szerint a Garamból öntözés alá kerül, ami intenzívebb szálatakmány-termesztést tesz lehetővé.

A tíz évre kidolgozott fejlesztési terv teljesítését az 1982-es év befejeztével értékeltük. Megállapítottuk, hogy ez teljes mértékben meghozta a kívánt célt – a szövetkezet felzárkózott a járás legjobb mezőgazdasági vállalatai közé. Ezt a következő eredmények bizonyították:

		1972	1982	% index
Összteljesítmény	mil. Kčs	58,5	139,1	237 %
Növénytermesztés	mil. Kčs	33,5	74,6	222 %
Állattenyésztés	mil. Kčs	27,8	63,6	226 %
Tiszta haszon	mil. Kčs	11,3	36,1	319 %
Húseladás	tonna	1150	2160	187 %
Tejeladás	mil. liter	1,6	3,7	227 %
Szövetkezet vagyona	mil. Kčs	33,2	152,4	458 %
Béralap	mil. Kčs	15,5	25,9	166 %
Állandó dolgozók száma	fő	760	961	126 %

A szövetkezet bankszámláján 1982. december 31-én 30.355.000 Kčs szabad pénzösszeg volt található. Így a legtöbb, legfontosabb közgazdasági eredmény összehasonlításával akkorra a járásban az első helyre került, országos viszonylatban pedig az első 25 között helyezkedett el.

Mindehhez úgy az én, mint a gazdasági vezetőség tagjainak szaktudása, igyekezete, ismeretségeinek, kapcsolatainak maximális kihasználása, a többi technikus és dolgozó tagság szorgalma, jó teljesítményei teremteték meg a feltételeket.

Mindezt ugyanakkor a szigorúan betartott, betartott tervgazdálkodás feltételei között értük el. Így évente számunkra szigorúan megszabták, hogy miből mennyit kell kitermelni, és az államnak eladni, ami nagyrészt a termelési struktúrát is lekötötte. Ugyanakkor, amit kitermeltünk, azt feltétlenül el tudtuk adni, ennek ellenértékét néhány héten belül meg is kaptuk. Ez vonatkozott azon termékekre is, ami terven felül jött létre. A direktív irányítás eszközei közül a legjobban bosszantott az, amit a béralap fejlesztésével kapcsolatosan törvényileg megszabtak. Ebben ki volt mondva, hogy a termelési érték 1 %-os növekedése mellett a béralap csak 0,2 %-kal emelkedett. Ez természetesen alapvetően kihatott a szövetkezet

tagsága életszínvonalának emelkedésére, ami ilyen gátlás nélkül sokkal jobban fejlődött volna.

Ugyanakkor az így behatárolt kereseti lehetőségek mellett is rengeteg új ház épült a faluban, úgy, mint a környéken és az országban mindenhol. Gomba módra szaporodtak a családoknál a személyautók, a felnőttek, gyerekek szépen öltözködtek, a szövetkezetből igen sokan érdekes kirándulásokon vettek részt, Olaszországtól, Kubától Sočiig, Kóréában, Törökországban és az összes európai szocialista országban. Nem is beszélve Magyarországról, ahová az ottani szövetkezetekkel kötött baráti kapcsolatokon keresztül mentünk, vagy csak úgy Budapestre, meccsre, színházba hétvégén a szövetkezet költségén, ennek autóbusszaival teljesen megszokott eseménynek számított.

Mikor én 1973 tavaszán odakerültem, problémát jelentett, hogy sok technikus, főleg fiatalok az egyes termelési részlegeken nem rendelkeztek érettségi bizonyítvánnyal, minek következtében a fizetésük is alacsonyabb volt. Szerettem volna, ha mezőgazdasági technikumban ezt utólagosan, távtanulás formájában megszerzik.

Ez azonban nem igen volt lehetséges, ugyanis Szőgyénhez a legközelebbi mezőgazdasági technikum Komárom mellett, Gadócson vagy Ipolyágon volt. Oda eljutni autóbusszal, vonattal igen körülményes, majdnem lehetetlen. Így megszerveztem ezt, hogy a komáromi-gadóczi technikum 5 éves Szőgyénbe kihelyezett távtanuló osztályt létesített, amiben 22 fiatal technikus sikerrel megszerezte a kívánt képesítést. Ehhez az engedélyt a Mezőgazdasági és Élelmezési Minisztériumban szereztem meg – volt iskolatársam, ing. Prokeš Stano adta ki, akivel Nyitrán a lónak a hőmérsékletét szoktuk mérni az állatorvosi tanszéken. Természetesen a gadóczi iskola igazgatója és tanári kara is ehhez segítséget nyújtott. Az előadások, konzultációk általában kéthetente, pénteken és szombaton voltak, a szőgyéni iskola egyik tantermében. Ha az előadó tanár saját autójával jött Komáromból, akkor az útiköltséget a szövetkezet térítette, ha nem volt autója, akkor mi küldtünk autót érte. Ez öt év alatt a szövetkezetnek kb. fél millió korona költséget jelentett, de azt hiszem, hogy nagyon megérte.

A szövetkezetnek 20 tagú elnöksége és 90 tagú képviselő testülete volt, ezek rendszeres összejövetelein megtárgyalásra kerültek a szövetkezet különféle problémái, az egyes szakágazatok, részlegek tervfeladatainak teljesítése. Erre beszámolókat az egyes vezető szakemberek készítettek el. Én a munkahelyeket igen gyakran látogattam – nyáron az aratásnál, a

kombájnoknál naponta, az állattenyésztésben hetente többször is, gyakran már reggel a négy órakor kezdő fejésnél beszéltem meg a munkásokkal, technikuskokkal az ottani eseményeket. Így a majdnem ezer állandó dolgozó legtöbbször személyesen ismertem, tudtam, ki közülük a jó, és ki a kevésbé szorgalmas ember.

Akkor a munkatársakat főleg eszerint különböztettük meg. Hogy ki milyen nemzetiségű – ki magyar vagy szlovák az nem érdekelt, akkor az sem volt egyáltalán fontos. Ha kimentem valamelyik szőlészetbe és találkoztam asszonnyal, akiről tudtam, hogy szlovák, akkor annak szlovákul köszöntem. Mivel ő meg tudta, hogy én magyar vagyok, magyarul felelt vissza.

Mindkét faluban, Szőgyénben és Barton is, római katolikus, igen vallásos nép lakott. Mikor odakerültem, mindkét plébánosnak bemutatkoztam, és néha meglátogattam őket, de csak úgy, hogy erről a pártszervezet vezetői ne igen tudjanak. Volt egy érdekes eset: 1974 telén egy szép ünnepélyt tartottunk, a szövetkezet megalakulásának 25. évfordulójára. Ez még a régi kultúrházban került sorra. Az ünnepélyre meg kellett kötelezően hívni a Járási Pártbizottság képviselőjét, a JNB, Mezőgazdasági Igazgatóság vezetőit stb. Kértem én a munkatársakat – ilyen vallásos faluban illene talán meghívni az ünnepélyre az esperes urat is! Mit szólnak hozzá? Természetesen őt is hívjam meg, volt a válasz. El is jött, sőt kérésemre a vendégekkel együtt fel is szólalt – lényegében dicsérte az ezüst jubileumát tartó szövetkezetet, áldását adta további fejlődésre.

Lett ebből nagy bajom. A Járási Pártbizottság kiküldöttje másnap reggel mindjárt beszámolt a vezető titkárnak, hogy mi volt Sőgyénben – az elnök meghívta a gyűlésre a papot, még szót is adott neki stb. Pár nap múlva jött is a vezető titkár – vele a JNB elnöke, ing. Vajda István, különben egy magasan intelligens, barátságos természetű ember. Mondja nekem a titkár: Hát te ilyen hülye vagy, meghívod a papot, hiszen tudhatnád, hogy ők a mi esküdt ellenségeink, nincsen talán eszed? Háta mögött a Vajda mérnök integetett, hogy ne ellenkezzek vele, gyakoroljak önkritikát, ígérem meg, hogy ilyesmi soha többé nem fog történni. Végül is megnyugodott, simán megúsztam.

Szőgyén község mindig híres volt arról, hogy ottan igen sok jó mesterember élt. Mostanában főleg géplakatosok, asztalosok, kőművesek, szakácsok. Valamikor sok szabóember volt a faluban, több mint 20 szabó dolgozott, varrogatott.

Messze földön itt tudják a legfinomabb túrósrétest készíteni, ezt még a

csehszlovák köztársasági elnök, Gustáv Husák is megkóstolta. Egészen biztos, hogy ha a túrósrétes-sütést besorolnák utólagosan az olimpiai versenyszámok közé, az aranyérmes a szögyéni asszonyok nyernék meg.

Ilyen körülmények és feltételek uralkodtak akkor a szögyéni-barti, akkori „Družba–Barátság” szövetkezetben, mikor én 1973 tavaszán odakerültem. A szövetkezetnek a neve magával hozta azt is, hogy ennek alapján tartós kapcsolatba kellett lépnie, nem sokkal 1968 után, a párkányi szovjet katonai helyőrséggel. Ezt a kapcsolatot én már megörököltem magamnak, tartalma nagyrészt kötelezően meg volt a kommunista párt részéről szabva, több érdekes vonása is kialakult az idő folyamán.

Az évek során mindig igyekeztem jó kapcsolatot kialakítani, tőlük tapasztalatot, tanácsot szerezni sok különféle mezőgazdasági kutatóintézetrel, jól gazdálkodó, érdekes eredményeket felmutató más mezőgazdasági vállalatokkal, egyetemekkel, mezőgazdasági főiskolákkal, egyéb intézményekkel. Ezeket gyakran felkerestem és ők is ellátogattak mihozzánk, aminek igencsak hasznát vettük.

1974 tavaszán szövetkezeti elnökök, állami birtokok igazgatói és további szakemberek kíséretében egy autóbusszal ellátogattunk a párizsi mezőgazdasági világkiállításra. Ez kilenc napos tanulmányút volt, oda és visszafelé megállás, szállás Münchenben és Strassbourgbán. Párizsban nem messze a Pigále sugárúttól egy szerényebb kis szállodában aludtunk. Egy egész napot a világkiállításon töltöttünk, ahol az egyes államok kisebb-nagyobb pavilonjait néztük meg. A holland, évente 10 ezer liter tejnél többet adó teheneket, az előhajtott, gyönyörű tulipánokat, az izraeli öntözőberendezéseket, amerikai gépeket stb. Lett volna ott mit nézni akár egy hétig.

A második napot városnézéssel töltöttük. Elmentünk az Eiffel toronyhoz – felmenni már nem volt rá pénzünk. Láttuk a Louvre-ban Mona Lisa originál festményét – félhomályos teremben, előtte korlát, fényképezni tilos volt. Megnéztük Napóleon szarkofágját, a Versailles-i kastély gyönyörű kertjét, a kéttornyú Notre Dame-t. Este pedig már programon kívül felmentünk Kostálik Milannal, az újvári Novofruct konzervgyár igazgatójával a csodálatos Sacré Coeur bazilikába, amely a Pigále fölött egy kisebb hegy tetején van, kb. 450 lépcsőn mentünk fel oda.

A környéknek ugyanakkor egy érdekes kontraszthatása van. Fenn a hegyen a gyönyörű bazilika, alatta pedig egy nem éppen erkölcsösnek mondható városrész, a Pigále és környéke. A Pigále egy széles, kilométernél hosszabb út – közepén kétirányú autót – ezek mellett mindkét ol-

dalon fasor, majd egyirányú keskenyebb autót, majd járda és az épületek. Mi este sétáltunk rajta – ha már Párizsban vagyunk, nem aludni jöttünk oda, aludni lehet otthon is, nézegettük a világvárosi életet. Megfigyeltük, hogy a járda melletti keskenyebb autótúton sorban egymás után, sok száz autó állt – benne csinosnál csinosabb hölgyek, fehérek, néger, sárgák és a jó Isten tudja mennyiféle keverékük. Előttük a műszerfalán volt egy kis táblácska – rajta 500, 600, 800,- frank kiírva. Megtudtuk, hogy ez mit jelent: Ha valakinek van annyi pénze, akkor beülhet a hölgy mellé – az elviszi a lakására, megfürdeti, megvacsoráztatja, éjjelre ágyába viszi, reggel pedig visszaszállítja a legközelebbi metró- vagy vasútállomásra. Mikor mi Párizsba mentünk, fejenként 80 frankot kaptunk útra, úgy hogy legalább nyolc kollégának kellett volna raknia a pénzét, hogy egy közülünk így utazhasson. A Pigálen egészen végig az erről levezető keskeny utcácskában pedig örömházak vannak, előttük legények sétálnak, csalogatják befelé a vendégeket. Hát, ez az egész nem éppen illett a felette ragyogó, nagyszerű bazilikához.

Harmadik napon elmentünk Normandiába, ahol megnéztünk egy mezőgazdasági szövetkezetet, amely a mi akkori I. típusú szövetkezeteinkhez hasonlított. A környék nagyobb gazdái számára közös gépparkot tartalmazott és közös gabonaraktárral rendelkezett. Majd elvittek egy nagygazdához, aki Normandia leghíresebb parasztja volt akkor. Ugyanis egyedül neki sikerült 25 év alatt az eredeti 50 hektáros gazdaságát 150 hektárra kibővíteni. Érdekes berendezésű istállói voltak, egyszerűen megoldott etetővályúkkal, az épületek csak oszlopokból és tetőkből állottak falak nélkül. Mint mondta, Normandiában télen sincsen olyan hideg, hogy azt így a szarvasmarha ne bírná ki. Volt a gazdának két portugál szolgája, azok végezték a java munkát, de bizonyára a gazda is segített nekik, mert trágyás csizmában szaladt el előttünk hol ide, hol oda. Pedig tudta, hogy 30 agrármérnök jön hozzá látogatóba aznap Kelet-Európából, mégsem volt ideje csizmáját kicserélni valami másra.

A francia mezőgazdasági szakemberek, akik elkísértek oda bennünket, elmondták: Akkor Franciaországban az átlagos mezőgazdasági üzem nagyság 60-80 hektár volt, ami igen bosszantotta őket, mert Amerikában, Kanadában ez már 1700 hektár, amit ők, tudja Isten, mikor fognak elérni. Mi meg néztünk egymásra: Akik ott voltunk, szövetkezeti elnökök, állami birtok-igazgatók, három-hatezer hektáros gazdaságokat irányítottunk – ezek szerint akkor mi már 100 évvel Amerika előtt járunk?

Útban hazafelé az első napon az autóbuszban egy kis derűség is tá-

madt. Kollégánk, Rafajlovič Gyula bácsi, az érsekújvári Agrostav igazgatója, elmondta, hogy előző este a Pigálen egy kis üzletben vett egy igen helyes, ezüstös színű gondolát. Az egy fél méter hosszú hajócska volt, rajta kis bódé, előtte egy táncospár, ha felhúzta a csavart, szép zene szólt meg rajta, és körbe peregetek a táncosok. Ott az üzletek éjfélig – éjfél után kettőig voltak nyitva. A gondolát a kirakatban látta meg, a kereskedő azonnal kivette neki onnan, és mivel a Gyula bácsi nem tudott franciául, leírta neki az árát – 120 frank. Ő elkérte tőle a ceruzát, és leírta, hogy 30 frankott kínál érte. A dühös francia kinyitotta előtte az ajtót, hogy tünés, ez nevetséges összeg. Alig ment el 20 métert, utánaszaladt az üzletes, a kabátjánál fogva visszahívta – leírta, hogy odaadja 110 frankért. Ő meg kínált most már 40 frankot. Így ment egy óráig, míg végre 60 frankért megvette az árut – meg is mutatta nekünk, majd letette az ülésre, a helyére, mert előre ment a sofőrhez valamiért. Nemsokára hátulról utána ment a párkányi állami birtok igazgatóhelyettese is, ing. Severin – éles kanyart vett az autóbusz, mire a Severin elvágódott, éppen rá az ülésen fekvő gondolára, amely egy pillanat alatt palacsintává változott. Látni kellett volna ezek után a Gyula bácsit – egész nap nem lehetett hallani a hangját.

Ez volt az első, szakmailag igen tartalmas tanulmányutam, amit később még sok további követett, amelyek nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy az általam irányított gazdaságot több vonatkozásban is, a műszaki haladást, tudományos ismereteket jól kihasználva, az ország élenjáró mezőgazdasági vállalatává fejlesszük.

Kultúra és kapcsolatok

Azokban az évtizedekben is érvényes volt az ősrégi latin közmondás „Pánem et circenses.” – Kenyeret és cirkuszt a népnek. Ez alatt a modern korban, a cirkusz helyett az általános kultúrát értettük, és valóban a jelentős gazdasági fejlődés mellett igen sok történt a kulturális élet, a sokféle jelentős kultúrrendezvények szervezésében, persze nem csak a városokban, hanem a falvakban is.

A környéken is sorra épültek a szebbnél szebb új kultúrházak. Bátorkeszin, Muzslán, Kéménden, Libádon, Bényben, hogy csak a legközelebbi falvakat említsem. Kőbölkúton már volt egy régebbi kultúrház, amit még az első Csehszlovák Köztársaság utolsó éveiben az akkori Sokol sportegyesület kezdett építeni. Így itten mostan teljesen új modern kultúrház már nem jöhetett számításba. Ehelyett a régihez történt egy félresikeredett hozzáépítés, amely azonban nem felelt meg a kívánt követelményeknek. Szőgyénben és Barton azonban még ilyen sem volt, így aktuálissá vált, hogy ott a szövetkezet döntő támogatásával új kultúrház épüljön.

Szőgyénbe egy igen szép, terjedelmes, többszintű, több célnak megfelelő kultúrház lett tervezve. Ennek alapkövét 1968-ban tették le, amikor ing. Jozef Slabák CSc., volt a szövetkezet elnöke. Maga az építkezés azonban csak öt évvel később, 1972-ben kezdődött el, és 1978. május 8-án, a Győzelem napja előestéjén lett ünnepélyesen felavatva, megnyitva. A megnyitásnál a bejáratnál az ünnepi szalagot a Szlovák Szocialista Köztársaság mezőgazdasági és élelmezési minisztere, ing. Ján Janovic CSc., vágta el, első helyettesének, ing. Németh Jenőnek és sok más kertületi, járási és külföldi vendég, valamint a falu apraja-nagyja jelenlétében. Az официális megnyitó beszédek után, amelyet szlovákul én, magyarul a szövetkezet alelnöke, Fazekas János tartott, a miniszter és a nádudvari elnökhelyettes fellépése után a pozsonyi Ifjú Szívek tánc- és énekkar magas színvonalú műsora következett.

Az akkori érvényes rendeletek és szokás szerint ilyen épület építésének költségeit faluhelyen 40 %-ra az állam, 40 %-ra az ottani mezőgazdasági szövetkezet fedezte, míg a maradék 10 %-ot, ami lényegében a munkaköltségeket jelentette, a falu lakossága biztosította saját munkájával, erre a célra szervezett brigádokkal. Ez így is ment végbe, úgy, hogy mire a

kultúrház elkészült, majd minden család elmondhatta, hogy ennek létesítéséhez ők is hozzájárultak, így az épületet magukénak érezték. Mivel a befejezés, átadás időpontja még télen lett határozva, az utolsó hetekben naponta 80-100 ember is dolgozott rajta. Az előtte kialakított park helyén akkor még ott állott a régi paplak hatalmas, elhagyott épülete – ezt két nap alatt három báger és nyolc teherautó segítségével hordattuk le a Dobrá patak völgyébe. Utána mértük ki a parkot – a fűmagot én vetettem el kézzel, a főgépesítő hengerelte el utánam.

Mindennek eredményeként fellendült a falu társadalmi és kulturális élete, amit Hilnzeller László, a szövetkezet kultúrfelelőse szervezett.

Mivel a szögyéni kultúrház építése 8 millió koronába került, amiből majd 3,5 milliót a szövetkezet fizetett álltagsága által kitermelt jövedelemből, a barti részleg tagjai jogosan követelték, hogy a szövetkezet járuljon hozzá egy kultúrház felépítéséhez Barton is, ami meg is történt. Mivel akkor Szögyénnek háromezer, Bartnak csak ezer lakosa volt, ott a kultúrház is kisebbre lett tervezve, költsége 2,5 millió koronára rúgott.

Barton a kultúrházat a falu közepén kívántuk elhelyezni, nem messze a templomtól, a parókia mellett. Amikor elkészült a tervrajz, akkor derült ki, hogy a jelentős nagyságú épület az erre kiszemelt helyen nem fér el – kell még hozzávenni a paplak melletti nagy kertből egy öt méteres csíkot. De ott volt a kerítés és az ottani földalatti kiterjedt pincelabirintus félig beomlott lejárata is. 1945 telén Bartra január 7-én érkezett a szovjet hadsereg, és a falutól nyugatra nem messze állva maradt a front 5 hétig, sőt egy február 18-i nagy német támadás során újból a németek keze alá került. Visszavonulásuk során egy szovjet ezred a faluba szorult, és nem adta meg magát, hanem az utolsó töltényig védekeztek. Ennek során a falu majd minden háza, a templom is elpusztult, de a lakosság veszteség nélkül átvészelte a súlyos napokat, mert mind elfért a plébánia alatt és környéken húzódó pincékben.

Felkerestem Burián László barti esperes urat, megbeszélni, hogy milyen megoldást találjunk. Ő maximálisan támogatta a kultúrház felépítésének elképzelését, és csere formájában szívesen rendelkezésünkre bocsátotta volna a kért keskeny földdarabot, azzal, hogy a szövetkezet költségére építsünk új kerítést és egy más helyen megfelelő új lejáratot készítsünk a pincékbe. Azonban ehhez finom misebor, amivel – nem először – megkínált, nem volt a megállapodásunkhoz elég – a püspökség hozzájárulása is szükséges volt. Ezt az esperes úr csak hosszú utánjárás és igyekezet árán

tudta megszerezni, végül is sikerült. Ezzel is kivívta magának a lakosság tovább fokozódó megbecsülését és tiszteletét.

A bartiak mindent elkövettek azért, hogy a kultúrház mielőbb felépüljön. Ha valamelyik családban, ahonnan a megadott napra, brigádos segítségre volt szükség és abban nem volt erre alkalmas férfi, képesek voltak valamelyik közeli faluból hívni rokonságukból erre a célra embert. A kultúrház 1983. április 30-án volt megnyitva, a bartiak kérésére ott is a pozsonyi Ifjú Szívek együttes adta a barti és szőgyéni kultúrcsoportok után a főműsort.

Szőgyénben további jelentős kulturális létesítményt is készítettünk, a köbölkúti út mellett nem messze a halastótól, egy akácosban, igen szép környezetben egy szabadtéri színpadot. Ez először 1974 nyarán a Csemadok Járási Dal- és Táncünnepélyének megrendezésére lett felhasználva, ami azután itten további 15 évig megismétlődött. Azelőtt ez a színvonalas, több száz résztvevővel és majd ezer nézővel sorra kerülő ünnepély a kéméndi Garam-szigeten szokott lenni, de mivel a folyót szabályozták, és a sziget megszűnt, erre más helyet kellett találni. Erre is épült fel a szőgyéni szabadtéri színpad, amelyen azután sok másféle rendezvény, járási aratóünnepély és hasonló más is sorra került.

Én ezen rendezvények előkészítésében, lebonyolításában általában részt vettem. A Csemadoknak 1950-től a tagja vagyok, 12 éven át a szervezet központi bizottságának, még további járási bizottságának tagja voltam Érsekújváron. Sok különféle kulturális akció, kiállítás, évforduló ünnepély, találkozó megszervezésében kivettem a részemet, főleg Köbölkúton, de Szőgyénben és máshol is. Ezekben a feleségem is gyakran kivette a részét, akit nagyon korán elveszítettem – 58 éves korában, gyógyíthatatlan betegség vitte őt el gyermekeink és az én végtelen bánatomra, fájdalomkra. Temetésén a Csemadok járási titkára, Őszi Irma asszony mondta a megrázó, ünnepi gyászbeszédet.

A szőgyéni szövetkezetnek a nádudvari tsz-en kívül további igen értékes baráti kapcsolata volt két mezőgazdasági vállalattal. Az egyik a magyarországi Dunántúli Egyesült Kaposvölgye Tsz volt, Nagyberki székhellyel, Kaposvár és Dombóvár között. Ez a hozzánk hasonlóan kiterjedt speciális növénytermesztéssel foglalkozott, nagyterületen termesztett szőlőt, a hatvanas évek közepén oda volt összpontosítva az akkor új szőlőfajta, a Pannónia kincse csemegeszőlő termesztése. Azonkívül rengeteg más szőlőfajtaival is rendelkeztek, megtalálható volt nálunk minden, amit Magyarország az utolsó évtizedekben kinemesítettek. A szövetkezet elnö-

ke Bernáth Ferenc volt, ügyes szervező. A főkertészük pedig ing. Pónusz Lajos, aki a budapesti Kertészeti Egyetemről került oda. Kiváló kertészeti szakember volt, sokirányú ismerettel. Azonkívül rendkívüli nagy ismeretsséggel rendelkezett Magyarországon szakmai téren, amit még a kertészeti egyetemen, volt hallgatótársaival, majd ottani munkatársaival való jó barátság következtében szerzett.

Az ő segítségével kerültünk azután mi is jó ismeretségbe barátaival: dr. Sípos Lajos mérnökkel, aki a kertészeti egyetem kutatásfejlesztési osztályának igazgatója volt, az öt nyelven, csehül is jól beszélő Z. Kiss László professzorral, ugyancsak a kertészeti egyetemről, majd ing. Kovács Miklóssal, a Budafoki Állami Borpincészet vezetőjével. Ezeket a kapcsolatokat később majd a szögyéni szövetkezet speciális növénytermesztésének fejlesztésére, színvonalának emelésére, az új ismeretek bevezetésére fel is használtuk.

Ugyancsak kiváló baráti kapcsolatunk alakult ki a dél-morvaországi Práče, JZD Mír–Béke Tsz-szel a Znojmoi járásból. Ők ottan ugyancsak a szőlő és gyümölcsstermesztésükkel voltak ismertek, gyümölcsaszító üzemmel, híres borpincével, növényvédő vegyszert gyártó üzemmel rendelkeztek. Eredetileg ők kerestek Szlovákiában kapcsolatot egy hasonló termeléssel rendelkező kiváló szövetkezettel. A práče szövetkezet elnöke, ing. Svrček Lojzo úr volt, a cseh-morva országrészen ismert személy, a Cseh Nemzetgyűlés Mezőgazdasági Bizottságának elnöke, a Béke Világtanács tagja. Felesége jó ismerőse és barátnője volt a szlovák mezőgazdasági miniszter, ing. Ján Janovic feleségének. Így kérésükre miniszterünk minket ajánlott fel nekik baráti kapcsolat teremtésére, ami gyorsan meg is valósult, mindkét szövetkezet hasznára és tagságának örömére.

Főleg tapasztalatszerzés céljából gyakoriakká váltak az így kialakult kapcsolatok keretében a vezető technikusok, a termelési részlegek szakemberei, szőlészek, gyümölcsészek cserelátogatásai, majd a közel száztagú képviselő testületek cserekirándulásai.

Ha tőlünk Práčeba ment autóbusszal csoport, azt a szövetkezet érdekeségeinek bemutatása után elvitték a szép Znojmo városába, majd onnan a nem messze fekvő, majd 50 kilométer hosszú Vranov-i víztározóhoz, melyen a mieinknek hajókirándulást szerveztek. Ha viszontlátogatásra jöttek, akkor mi meg másnapra Esztergomba és Budapestre vittük őket, amivel úgyszintén nagyon meg voltak elégedve. Autóbuszunkat Párkányba a Dunán átvitte a komp, mi pedig az útra, Budapestre rendszerint két kísérőt adtunk nekik, akik ismerték a várost.

Az egyik ilyen útra tőlünk akkori főkertészünk, Mocskos Géza mérnök és Simonka István szőlésztechnikus ment velük kísérőnek. Sofőrjük mondta is nekik – reméli, hogy Budapesten nem lesz nagy forgalom, mert ő otthon a hozzájuk tartozó hat falu között bonyolítja le a szövetkezetben a forgalmat, egyszer volt csak autóbusszal Brünnben, ott katasztrofálisan nagy volt a forgalom. Megnyugtatták, ilyesmitől Budapesten nem kell félnie.

Ott azután tekingélhetett. Autóbusszal a Gellért-hegyre, a várba, a Szent-István dómhoz, legalább ötször akkora forgalom, mint Brünnben. Csuromvízre izzadta magát, bár a sávváltásokhoz, irányváltoztatáshoz mindenben segítettek neki, szörnyen ideges volt. Egyszer csak a mieink észrevették, hogy az idegesség, káromkodás helyett vidáman elkezdett nevetni – néznek rá, csak nem az idegességtől megzavarodott? Mit nevet? – kérdik. Azt, hogy két hét múlva, ha újból jönnek Práceből Budapestre, a kollégája lesz a buszsofőr, az még a faluikból nem volt kinn a járművel sehol, az mit fog vajon majd itt csinálni?

Kapcsolataink kibővültek úgy is, hogy a nagyberkieket nemegyszer elvittük magunkkal Práčeba és az ottaniakat pedig Nagyberkibe, így ököztünk is kialakult bizonyos fokú kapcsolat, ami ugyan a mi közvetítésünk nélkül, nyelvismeret hiányából nem ment volna. Ez később kibővült a három falu sportegyesületeinek barátságára is. Minden évben megrendezésre került, minden évben felváltva más-más baráti faluban egy bajnoki labdarúgó kupaverseny, amire az egyes falukból mindig telt autóbusszal mentek játékosok és nézők. Ezek is a legszebb emberi kapcsolatok részei voltak – sosem volt abból probléma, hogy az egyik ember magyarországi magyar vagy szlovákiai magyar, itteni szlovák vagy morvai nemzetiségű. A vendégekkel szembeni udvariasság hozta, hogy az otthoni csapat általában sose nyerte meg a kupát.

A práčei kultúrházban minden évben nyár végén került sorra a dél-morvaországi gyümölcs-, zöldség- és szőlőkiállítás. Ezeken mi Szógyénből mindig részt vettünk, főleg nagyszámú csemegeeszőlő fajtakollekcióval mutatkoztunk be, általában igen nagy sikerrel. Ott ismeretséget kötöttünk a morvaországi szőlőnemesítőkkel, a Lednicei Kertészeti Főiskola vezetőivel, dékánjával, a szőlészeti tanszék vezetőjével, prof. Vilém Kraus-szal stb. Őt azután összeismertettük a budapesti Kertészeti Egyetem kollégáival.

Egyszer a lednicei prof. Kraus kapott Budapesten, az egyetemen dr. Sípos Lajostól tíz szőlőoltványt egy akkor új nemesítésű magyar fajtából.

Útközben hazajövet ezt a rusovcei határállomáson a pénzügyőrök elvették tőle és eldobták, mert nem volt rá hivatalos behozatali engedélye – sokáig mérgelődött miatta. Erre találtunk mi egy jó megoldást: Ha Lednicéből ilyesmit akartak küldeni Budapestre, azt elhozták hozzánk, Szőgyénbe. Tőlünk majd minden héten ment Pestre autóbusz futballmeccsre vagy színházba – abba bepakoltuk a szaporító anyagot, amit már a Szent István bazilika melletti parkolón az ismerősök vártak – ők átadták a visszaküldendő anyagot, amiért azután eljöttek hozzánk a ledniceiek. Az így közvetített értékes új nemesítésű fajtákat a mi szőlészeink ugyanakkor megvámolták – mindből vettek ki néhány darabot, amit azután nálunk kiültettek. Ennek segítségével is azután a nálunk termesztett szőlőfajták száma meghaladta a százötvenet.

A dél-morvaországi prácei szövetkezettel fenntartott baráti kapcsolatok sok egyéb érdekes új ismeretséget is eredményeztek, főleg az ottani szövetkezet elnökének, Alojz Svrček hírnevének köszönhetően. Vele kiváló baráti kapcsolatba kerültem. Mikor tervbe vettük nálunk egy nagy kapacitású, 1800 tonna kapacitású gyümölcstároló építését, amihez a berendezés nagy részét csehországi gyárakban készítették, összehozott egyik barátjával, ing. Zdeněk Horčíkkal, aki Prága főváros alpolgármestere volt, és a sokféle berendezés beszerzésében a különféle vállalatoknál segítséget tudott nyújtani.

A prácei elnök kollégával együtt kerestük fel őt a Magisztrátuson, ahol szívélyesen fogadott. Elmondta, hogy a fontos hivatalos munkája mellett szenvedélyes vadász, Prága közvetlen közelében fekvő falucskában lakik – később többször is voltam náluk látogatóban a lakásukon is, a felesége csinos középkorú asszony, akkor a fiammal együtt dolgozott a Szövetségi Külkereskedelmi Minisztériumban, így is erősödött az ismeretség. Az alpolgármester úr segítségével valóban sokmindenhez gyorsan Csehországban hozzájutottunk, amire egyébként sokáig kellett volna várni.

Így én is igyekeztem valahogyan viszonzni az általa nyújtott segítséget. Meghívtam őt Szőgyénbe, az itteni vadásztársasággal előre egyeztetve vaddisznóvadászatra, amit rövidesen ki is használt. Délután érkezett Szőgyénbe, a kultúrházban szállásoltuk el őket, mivel a felesége is vele jött, aki még sosem járt ezen a dél-szlovákiai tájon. Másnap hajnalban kiment vele a halastó fölötti határba szövetkezetünk alelnöke, Fazekas János, a Vadásztársaság egyik vezetője a kis Aero kocsival, és sikerült is neki löni egy jó másfél mázsás vaddisznót. Oda volt a boldogságtól. A zsákmányt elhelyeztük a köbölkúti hentesüzlet fagyasztójában, majd

a párkányi Duna-kompon át elmentünk Budapestre, ahol már vártak bennünket a Budafoki Állami Borpincészetnél, Kovács Miklós mérnök, főtechnológus barátom vezetésével. A kiadós ebéd után megnéztünk ott sokmindent – ott van Magyarország legnagyobb boroshordója, aminek ha kibontják a két végét, lovaskocsival keresztül lehet menni rajta, végigkóstoltunk a jó ég tudja hány fajta kiváló bort, érdekes látogatás volt. Hazafelé, mivel hosszabb ideig várni kellett Esztergomban a kompra, felmentünk megnézni a szép bazilikát. Ott meg már majdnem bajunk lett, mert a prágai barátomon akkorra már erőt vett a sokféle végigkóstolt borminta, ha a felesége le nem csillapítja, lekezdte volna énekelni a szép cseh népdalt, hogy „Kolíne, Kolíne...”.

Pár év múlva, valamilyen ügyben, telefonon kerestem őt – felhívtam a Magisztrátus központját, kértem Zdeněk Horčík alpolgármester urat. Ő már nem alpolgármester, mondja a telefonos kisasszony, én nem tudom? Ő már három hete Prága város főpolgármestere! Gratuláltam neki, csodálkozva, hogy ilyen gyorsan Prága város első embere lett – hogyan történt ez, kérdeztem. Mondja ő, hogy ez különös ügy, nem telefontéma, majd elmondja, ha személyesen találkozunk.

Erre néhány hónap múlva sor is került – elmondta, hogy hogyan történt a változás. Néhány évvel azelőtt új csehszlovák nagykövet került Spanyolországba, aki életcéljául tűzte ki, hogy míg ő azon a poszton lesz, elintézi, hogy a spanyol király, Juan Carlos ellátogasson Csehszlovákiába, Prágába. Ez néhány év múlva, természetesen a csehszlovák államfő, kormány beleegyezésével és meghívására, megtörtént. A spanyol király szép fiatal feleségével a megállapodott napon meg is érkezett Prágába, ahol a kormány és a köztársasági elnök a várban nagyszabású szép fogadást rendezett számukra. Oda hivatalos volt természetesen Prága akkori főpolgármestere is, aki kedvelte a konyakot, amiből persze ottan nem volt hiány. Így ő miután ebből többet elfogyasztott, mint kellett volna, odalépett a csinos spanyol királynőhöz, megpaskolta a fenekét, mondván „csinos nőcske, csinos nőcske”. Persze rögtön elhúzták onnan, az egész nem tartott tovább néhány másodpercnél. A következménye az lett, hogy a spanyol nagykövet másnap reggel nyolckor kihallgatást kért a külügyminiszternél és elégtételt kért az esti sajnálatos eseményekért. Ennek hatására tíz órakor már leváltották funkciójából a város főpolgármesterét, és tizenkettőkor kinevezték Zdeněk Horčíkot főpolgármesternek. Ami szerinte a történelemben páratlan eset, olyan még nem fordult elő, hogy

valaki azért lett egy főváros főpolgármestere, mert az elődje megtapogatta egy királynőnek a fenekét.

Így lett Prága főpolgármestere egészen 1989 végéig, az akkori bekövetkezett sorsdöntő politikai események következtében vált meg ezen funkciójától.

Örök időkre a Szovjetunióval?

Mindamellett, hogy hozzánk gyakran jártak különféle belföldi és külföldi delegációk, néha nekem is sikerült részt venni ilyesmiben, nemegyszer saját elhatározásomból, örömmel, máskor pedig utasításra, beosztással kapcsolatban.

Egy ilyen tanulmányúton, baráti látogatáson voltam a Szovjetunióban 1984 nyarán, amire így került sor: Akkor már több évtizede minden csehszlovákiai kerületnek, közigazgatási járásnak volt a Szovjetunióban egy hasonló nagyságú közigazgatási területtel kötelező baráti kapcsolata. Ennek keretein belül a Nyugat-Szlovákia kerület partnere a Szaratovi terület volt, a Volga mellett, az Érsekújvári járásnak pedig ezen körzeten belül a Kalininski rajón, járás, körzet. Döntés született a Járási Pártbizottságon: Augusztus elején megy tőlünk, az Érsekújvári járásból, egy háromtagú küldöttség a Kalininski körzetbe, egyhetes baráti látogatásra. Ennek tagjai lesznek: A Járási Pártbizottság egyik titkára, az érsekújvári, akkor igen jelentős Sigma vállalat pártelnöke, és egy szövetkezet elnöke.

A szövetkezeti elnökökkel akkor egy probléma volt – aratás után tíz napos finnországi tanulmányútra mentek minden, nem voltak itthon, illetve itthon volt közülük egy, éppen én. Ugyanis én már az évben tervbe vettem, hogy családommal augusztus végén elmegyek kéthetes üdülésre a bolgár tengerpartra. Annak része volt egy háromnapos autóbusz-kirándulás is Isztambulba. Akkor már sok éven át, és még azután is, egyszerű csehszlovák állampolgár a nyugati világba évente maximum csak egyszer utazhatott, akkor is valamelyik közeli családtagját itthon kellett hagynia, nehogy esetleg disszidáljon, ne jöjjön nyugatról vissza. Így én a finnországi lehetőséget visszamondtam, illetve elküldtem magam helyett oda szövetkezetünk főagronómusát, Puskás Lajos mérnököt. Így itthonlétem kapóra jött – Finnország helyett mehettem a Szovjetunióba.

Delegációnkba így három Ferenc került – František Remiás párttitkár, Huszár Ferenc, a Sigma vállalat pártbizottságának elnöke és én. Reggel indultunk a pozsonyi repülőtérrel, három óra múlva a Seremetovo-2 röptéren szálltunk ki. Hogy miért, nem tudtuk, de ott csak fél óra múlva szállhattunk ki a gépből. De pár perc múlva feljött oda három elvtárs – kiderült, hogy a Kalininski járás minket váró három képviselője, akik

rózsacsokrokkal fogadtak, örömmel üdvözöltek, és állandó kísérőink lettek, elvittek egészen haza hozzájuk. Elmondták, hogy csak másnap estére kaptak helyjegyet a Szaratovba induló gyorsvontra, így a másfél napot Moszkvában tölthetjük, megnézzük a várost. Így is történt. A rengeteg látványosságról nem kívánok írni, amit mi láttunk, az általában ismert. De voltunk a Népgazdaság sikere állandó kiállításon is, ahol megmutattak egy bronztáblát – azon fel volt tüntetve a Szaratovi körzet, Kalininski járás legjobb kolhozának, a Mičurin kolhoznak a neve, amely a legjobb ilyen mezőgazdasági szövetkezet ottan messze környéken. Mondták, hogy oda ellátogatunk majd mi is a héten.

Másnap este tíz órakor indultunk a kelet-moszkvai állomásról jól felszerelt gyorsvonattal. Kétszemélyes fülkékben utaztunk, amelyeket kisebb hálószobának is átalakíthattunk éjjelre. A kocsi végén egy fülkében egy idősebb vasutas hölgy teljesített szolgálatot, aki egy kis szénfűtésű kályhán állandóan főzte a finom teát, és minden utast kétóránként vele meg is kínált.

A szaratovi vasútállomáson, ahová délután érkeztünk, egy nagy létszámú delegáció fogadott, benne a Területi Pártbizottság, Szaratov város képviselői és sok népviseletbe öltözött fiú és leány, akiktől puszit és sok virágsokrot kaptunk. Ezekkel rövid városnézés kezdetén a város egyik terén álló Lenin szoborhoz mentünk, ahová elhelyeztük a kapott virágokat. Szaratov egy igen szép város, rengeteg modern épülettel, szobrokkal, parkokkal, a Volga partján szép sétányokkal. Fél millió felül van a lakosainak száma, rengeteg ipari üzem van benne. A Volga partján fekszik, az itt több kilométer széles, két hosszú híd szeli át, a szemben fekvő Engels várossal köti össze.

Késő délután vittek autókkal a 130 kilométerre délnyugatra fekvő Kalininsk városba. Annak kb. 22 ezer lakosa van, nagyjából sík vidéken fekszik. Másnap elvittek egy érdekes gyárba – abban a Volga típusú személyautókba készítik az üléseket, illetve az ezekbe szükséges tömítő anyagot, főleg a Délkelet-Ázsiából behozott nyersanyagból. Kora este a kultúrházban ünnepélyes szovjet-csehszlovák baráti találkozóra került sor. Minket a járás és város vezetőségével felültettek a színpadra. A teremben kb. 600 ember volt, sorban bemutattak nekik bennünket – először a párttitkár elvtársunkat, majd az üzemi pártelnököt, végül engemet, mint kolhozelnököt, hozzátéve, hogy mi már itthon befejeztük az aratást és 60 q/ha hektárhozamot értünk el gabonából. Addig a teremben nagy csend volt – mikor ezt bementák, erős zúgás, sugdolódzás keletkezett – úgy

néztek rám minden, hallva a hatvan mázsás hozamunkat, mint ahogyan nálunk megbámulnak a faluban a gyerekek egy négert, ha idetéved. Utána szép kultúrműsor következett.

Másnap jutottunk el a híres Mičurin kolhozba. Ez a környéken a leghíresebb mezőgazdasági vállalat volt, itt érték el gabonából a legmagasabb hektárhozamot, amit több száz kilométerről is jártak hozzájuk megcsodálni. Kivittek a határba, ahol a kolhoz vezetői megmutatták, ahogy a hatalmas Kirovec traktor hogyan végzi a tarlóhántást – már két héttel az aratás után voltak. Árpatarló volt. Kértem az elnököt – milyen volt itt a hektárhozam? 16 q/ha, mondja. Mennyi? – kértem még egyszer. – Hát ez az a magas hektárhozam, amit idejárnak megcsodálni? Ez szinte hihetetlen volt – amint néztem az árpatarlót, hát az úgy nézett ki, mint nálunk. Négyzetméterenként kb. 700-750 kalász lehetett rajta, de a visszamaradt szalma igen vékonynak tűnt – alig volt vastagabb, mint a cérna. Kérdeztem az agronómusunkat – milyen fajta árpa volt ez? Nem tudja megmondani. Tizenöt évvel ezelőtt, mikor ő az agronómusi funkciót elődjétől átvette, az ugyan mondta neki, hogy milyen fajta árpa az, amit természetnek, de már azóta elfelejtette. Ennek nálunk különben sincsen jelentősége, mert a termés egynegyedét minden évben elteszik vetőmagnak, a háromnegyed részét pedig leadják a goszudárstvonak, az államnak. Ez annyit jelentett, hogy 15 év alatt nem hogy árpafajtát nem cseréltek, de még a meglévő fajtából sem újítottak fel sohasse magasabb nemesítési fokú vetőmagot.

Mondtam nekik, hogy ez nálunk elképzelhetetlen. Mi egy fajtát maximum három éven át termeltünk, ezt újabbra cseréljük fel, Csehszlovákiában a nemesítők évente újabbnál újabb fajtákat állítanak elő, pláne sörárpából a mi nemesítésünk világszínvonalas! Elnéztem ottan a földet – olyan fekete volt, mint a korom.

Mikor nem figyeltek rám, eltettem a zsebembe egy nagyobb hantot, a szállodában áttettem a kofferba, hazahoztam. Itthon volt nekünk a szövetkezetben saját agrolaboratóriumunk, egy ügyes nagyölvédi vegyészmérnőknő irányításával működött. Megmértettem a Micsurin kolhozból hozott földet – 4,8 % humusz volt benne. Ha nálunk, a szántóföldben három százalék humusz található, az agronómus már oda van a boldogságtól.

Kérdeztem, mennyi és milyen műtrágyát használnak. Kiderült, hogy semmilyen. Megtudtuk, hogy az egész Szaratovi körzetben, amely nagyjából akkora, mint egész Szlovákia, annyi műtrágyát használnak évente, mint nálunk csak az Érsekújvári járásban. Azért a járási párttitkárunk figyelmeztetett, hogy ne legyenek azért olyan büszke a mi hatvan mázsás

hektárhozamunkra, mert mi ugyanakkor még csak a szocializmust építjük, míg ők már a kommunizmust, és ez a lényeg. Hát megvolt a véleményem arról a kommunizmusról, ahol 16 mázsás hozamokat érnek el gabonából, de ezt inkább megtartottam magamnak.

De az egészből mégis komoly károm keletkezett. A két párttitkár, az övéké és a miénk, megegyeztek, hogy ha már nálunk ilyen magas hozamú árpafajtákkal dolgozunk, akkor én küldjek oda a kolhoznak egy vagon árpavetőmagot tőlünk, nagy barátságunk anyagi szimbólumaként. Persze a szőgyéni szövetkezet raktárából és ingyen. Ez ellen nem lehetett kitérni. Mikor hazajöttünk, megbeszéltem a pöstyéni Növénytermesztési Kutatóintézet igazgatójával, ing. Piršel úrral, hogy milyen új fajtát ajánlana oda, ami az ottani 420-440 milliméteres csapadék mellett is jó hozamra lenne képes. Ajánlotta az akkor új Spartan fajtát, amit el is küldtünk, de csak fél vagonnal – kísérletnek elég annyi is. Még ottan a párttitkár figyelmeztetett, hogy ha majd küldjük a vetőmagot, azt itten pácoljuk be, nehogy a kolhoz takarmány hiánya esetén, ami ottan gyakran előfordult, ezt megetessék a malacokkal. Itt viszont a kutatók ajánlották, hogy ezt ne pácoljuk be, mert a mi erre használatos vegyszereink a Szovjetunióban nincsenek regisztrálva, így előfordulhat, hogy a határállomásról visszaküldik nekünk a vagon. Így azután elküldtük ezt csávázás nélkül.

A kolhozban akkor tiszteletünkre egy szabadtéri vacsorát rendeztek egy kisebb erdei tisztáson. Este érkeztünk oda hárman vendégek és vagy harminc vendéglátó. El kell mondani, hogy egész idő alatt nagyon kedvesek voltak hozzánk, és mindent elkövettek, hogy jól érezzük magunkat. Az erdei tisztáson sorba állítottak vagy tíz asztalt, a sötétben az asztalsor végén két Gázik személyautó világított. A vacsora köszöntőkkel, tósztokkal kezdődött. Igyunk 100 gramm vodkát Brezsnyev elvtársra, Huszák elvtársra, a győzelemre stb. Ezzel én így voltam – Huszár Feri barátommal együtt – megfogadtuk, hogy ha sem én, sem ő itthon pálinkát soha nem iszunk – nekem ebből egy liter az évi normám – nem fogunk inni ott sem, nem fogjuk tönkretenni az egészségünket naponkénti egy liter vodkával, legyen ami lesz. Ebből aztán támadtak problémáink, ezt az oroszok nem tudták elfogadni, de nem engedtünk belőle. Így azután ott is szódavízet töltöttünk a deci pohárba, azzal éltettük a kommunista pártot. Még jó, hogy párttitkárunk némileg pótolta bennünket, öneki nem volt ilyen problémája, megmentette a helyzetet.

A vacsora előétellel, héjastól leszeletelt uborkával kezdődött, ami kumiszból, kancatejből készült tejföllel volt leöntve, tetején 4-5 szem olíva-

bogyóval. Utána a főétel saslik volt, ez nyárson sült birkaoldalas darabokból áll, amit húrokra feltűztek, és nyílt láng felett megsütik, amint körbe forgatják. Ezt én kimondottan szeretem, itthon ritkán lehet hozzájutni.

Csak az volt a baj, hogy ott a koromsötétben, a 30 fokos melegben az erős fényre az összes légy, rovar messziről odasereglett. Amint a nagy-tányér saslikot letették eléem az asztalra, pillanatokon belül nem látszott, hogy mi van a tányérban, úgy ellepték, betakarták a legyek. Mikor kézzel elhajtottam őket és egy darabba beleszúrtam a villát, még útközben a szám felé is négy-öt légy rászállt, mielőtt bekaptam volna a húst, úgy kellett lefújni róla ezeket.

Mondom a Huszár Ferinek – látod, mi van itten, igyunk vodkát, mert még megbetegszünk ettől. De ő rám támadt – milyen magyar ember vagy te, ha nem tartod be a szavadat – megbeszéltük, hogy nem iszunk vodkát és kész. Nem is volt hajlandó. Én meg elfogyasztottam, ha nem tévedek, vagy háromnegyed litert. Mikor vittek vissza éjfél előtt a városba, az autóban a járási tanács elnöknője mellett ültem és úgy emlékszem, hogy folyékonyan beszéltem vele oroszul. Lehet, hogy ez nem így volt, vagy meglehet, hogy a sok szeszről kitágultak az agyamban az erek és eszembe jutottak azok a szavak is, amire már egyébként nem emlékeztem. Arra még emlékszem, hogy hogyan mentem be a szálláson a szobánkba, amiben Huszár Ferivel voltunk elhelyezkedve, de hogy hogyan került le rólam a ruha, hogyan rám a pizsama és hogy kerültem az ágyba, azt már nem tudtam. Én nem elaludtam, hanem eszméletemet vesztettem a sok vodkától.

Reggel arra ébredtem, hogy majd eldurran a fejem, és valami állandóan csattog, zuhog a szobában. Hát barátom, a Feri szaladgált ki-be a WC-re, egy komoly hasmenést kapott a vacsorától, már ő is bánta, hogy nem ivott vodkát.

Délután mentünk vissza Szaratovba. A sofőrünk mellett ült civil ruhában egy ezredes, a körzet rendőrparancsnoka. Kérdezte, hogy mi miért nem isszuk a vodkát – a Feri is arra fizetett rá – jó az néha az egészségnek. Megmagyaráztam neki, hogy mi egy szőlőtermelő, borfogyasztó vidékről származunk, mi itten nem pálinkát, hanem bort iszunk. Én magam is voltam már sok borversenyen is, ahol zsűritag voltam. Szaratovban a Volgai Hajózási Vállalat vendégei lettünk. Estefelé motorcsónakkal elvittek hajózázni a Volgára, le és fel vagy 10 kilométert. Onnan csodás látvány volt a város, a Volgán többemeletes, hófehér, hatalmas személyszállító hajók ringatóztak. Átmentünk a két Volga híd alatt. Az egyik közúti forgalomra,

a másik vasúti közlekedésre szolgált. Elmondták, hogy ezeknek a háború alatt óriási jelentőségük volt. 1942 novemberében ezeken vonult át a hatalmas szovjet hadsereg, amely északról bekerítette Sztálingrádban a németeket. Akkor a két hidat félezer légvédelmi ágyú védte, hogy le ne bombázhassák a németek.

Este a vacsoránál a vendéglátóknak bemutattak bennünket. Mikor rám került a sor, az ezredes hozzátette: a ócsiny bolsij degusztrátor vín – és nagy borszakértő. Az oroszok összenéztek, egy ember kiment, és pár perc múlva hozott elem egy üveg bort. Éppen Badacsonyi Szürkebarát volt. Kérdezték, hogy nem baj-e, hogy vengerskij bor – dehogy volt baj. Azután kiharcoltam, hogy elem a vodka helyett mindig bort tegyenek, az se baj, ha nincsen nekik más, csak magyar.

Mikor hazaértünk, és elküldtük nekik az árpa vetőmagot, egy hónapjára rá levelet kaptunk a kolhozból. Hálásan köszönték ezt, írták, hogy ilyen szép vetőmagot még nem is láttak. Ezt egy kommunista munkabírgád számára utalták ki, amelynek vezetője a Szovjetunió hőse. Sajnos, műtrágyát, amit ajánlottam, nem tudnak a vetés alá kiszórni, mert az nincsen. Ígérték, hogy majd az elért hozamról tájékoztatnak bennünket. Ezt vártuk is egy év múlva, még a pöstyéni kutatóintézetből is érdeklődtek felőle. Megvolt az aratás, de nem jött semmilyen értesítést – írtunk nekik, de arra sem jött választ. Gondoltuk, hogy akkor bizonyára mégis szükség híján megették a vetőmagot a malacok. Késő ősszel ment oda újból a járásból egy kisebb csoport látogatóba – köztük a Járasi Mezőgazdasági Igazgatóságról is az igazgató helyettese. Megkértem őt, hogy ha biztosan elviszik őket ebbe a kolhozba, érdeklődj meg, hogy mi lett a vetőmaggal. Megtudta – 34,0 q/ha hozamot értek el, de szégyellték nekünk megírni – hogy csak a vetőmagcsere segítségével a duplájára lehet náluk emelni a hektárhozamokat.

A következő évben június közepén eljött hozzánk onnan a kolhoz főagronómusa. A mieink körülvették őt a határban, mindent megcsodált, már sötétedett, még mindig nem akart onnan bejönni. Mondta is az akkor új főagronómusunk, ing. Mánya Gyula – ha ez most hazajut és kimegy, körülnéz a maga határában, egy hétig csak köpködni fog!

Néhány év múlva újból ellátogattam a Szovjetunióba egy kisebb, 20 fős csoporttal. Ez már nem annyira tanulmányút, mint inkább turisztikai kirándulás volt. Több átszállással, repülőkkal utaztunk, voltunk egy-két napot Kijevben, Charkovban, Sočiban, ott majd egy hetet töltöttünk el a Fekete-tenger partján. Érdekes, hogy ott a tenger színe valóban fekete

színárnyalatú. Talán azért, mert a sziklák színe, amit a parton a víz koptat, szintén szürke, feketés színű. Sočiból kisebb repülővel keltünk át a Kaukázuson Krasnodarba, ahol az ottani mezőgazdasági főiskola vendégei voltunk. Sočiból a várostól nem messze fekvő Adleri repülőtérre szálltunk fel. Ennek a kifutópályája a tenger felé irányul – onnan visszafordulva emelkedett a Kaukázus ormai fölé – tíz perc múlva olyan sűrű ködbe, felhőbe repült be, hogy a szellőztetőnyílásokon bejött ködön keresztül a gépben még belül sem láttunk jól, hogy ki ül előttünk. Elképzeltünk, hogy a pilóta kívül sem lát ettől semmivel sem többet, de nem lett semmi baj.

Két nap múlva Krasnodarból repültünk Moszkvába. Ottan akkor még olyan rend volt: Reggel a szállodában a portás előtt összeraktuk és ott hagytuk a kofferjainkat, azt többet egész nap nem láttuk. Mikor este már akár ezer kilométerrel odébb az új szállodába értünk, a kofferaink ott álltak újból egy rakáson. Hogy azzal a géppel hozták-e őket, amelyen mi utaztunk, vagy mással, nem tudtuk, de akkor még megcsodálható volt a rend, ami ott uralkodott. Krasnodarban reggel már igen meleg volt, + 30 °C-on felül. Azért a biztonság kedvéért kivettem a kofferből a vastagabb esőkabátomat, hoztam a karomon egészen a reptérig. A kollégák nevettek – ilyen melegben, ilyesmiben izzadsz, minek az? Háromórás repülőút befejezte előtt hirdette a pilóta – 11 ezer méteren repülünk, pár perc múlva leszállunk Moszkvában, ott a repülőtéren nulla fok a hőmérséklet, és jeges eső esik!

A repülőtéren már várt bennünket az Inturist képviselője. Ebéd közben elmondta, hogy milyen óriási szerencsénk van – másnaptól kezdve hosszabb időre lezárják Lenin elvtárs mauzóleumát, és azt nem lehet megnézni, de ma még lehetséges, így máris megyünk oda, a Vörös téren ő majd besorakoztat bennünket, mint külföldi delegációt a sok száz méteres várakozó sor közepére, hogy ne kelljen ott órákat várni, míg sorra kerülünk. Csak ez hiányzott az egy szál ingben Moszkvába érkezett néhány kollégának, hölgyeknek. Ők oda nem jönnek, hiszen megfagynának, maradnak az autóbuszban, ott megvárnak bennünket. De ez nem ment – a buszsofőrnek menni kellett tovább, minket két óra múlva a Vörös tér másik végén vár majd egy másik autóbusz, ki kellett szállni, és a szemben lévő hatalmas GUM áruházban töltötték el az időt.

Mi megnéztük a mauzóleumot – előtte egy kis kerek kocsira lerakatták velünk a fényképezőgépeket, kistáskákat, és egy fémjegy ellenében a kijáratnál azután mindent visszakaptunk. Lenin elvtárs a mauzóleum termének közepén feküdt, U-alakban körbejártuk. Nekem erősen citrom-

sárga színűnek tűnt az arca, talán a hasonló színű fénytől, ami a termet megvilágította. Mellette körben örök álltak. Mire végeztünk, a tér végén már várt az autóbuszunk, benne a fázós kollégáinkkal. Kérdezőm a párttitkár – no, mi volt, mit szólt hozzátok a bátyuska? Azt kérdezte, mondom, hogy hol maradt a párttitkár – megsértődött.

Az eredeti terv szerint Moszkvából repülővel Budapestre kellett volna érkeznünk, a Ferihegyen várt bennünket az újvári autóbusz. Az utolsó órában változott azonban a program, Budapest helyett Varsón keresztül jöttünk haza, ráadásul vonattal, egynapos késéssel.

De hát ilyen kirándulásokon tömegével vettek részt a szövetkezet dolgozói, persze nem csak a mi szövetkezetünkéből. Volt közöttük sok különféle jutalomkirándulás is. Egyik évben a babtermesztésben elért jó eredményekért a magyarszögyéni részleg agronómusa, Cilling István, Németszögyénből az ottani technikus, id. Mánya Gyula Kubában töltöttek két hetet. A barti 35 millió koronás új tehéntelep sikeres befejezéséért ing. Galgóczy Gyula építész Bartal Gyula kollégájával együtt egy a járásból odautazó csoporttal Észak-Kóréába küldték. Hazaértük után mondták – csak ott gondolkoztak el azon, hogy vajon igazán jutalom gyanánt vagy büntetésből voltak-e odaküldve, olyanok voltak ott a viszonyok. De legalább kipróbálták, hogy más híján hogyan kell megenni a kékesfekete színűre változott csibehúst, olyat itthon úgyse ettek meg.

Egy nagyobb csoport, ing. Fiala István főkertész vezetésével, egy kombinált kiránduláson vettek részt – Odesszába mentek repülővel, onnan pedig hajóval utaztak tovább Isztambulba. Visszafelé a Fekete-tengeren egy hatalmas viharba kerültek, mint mondták, akkora hullámok emelgették a nagy hajót, mint egy emeletes ház. Az út végére számukra készített díszebéd érintetlenül a hajón maradt. Akkor, még ha valaki repülővel utazott, a felszállás előtt már két órával a repülőtéren kellett lennie. Egy nagyobb csoportunk egyszer Sočiba indult – hogy időben a pozsonyi reptéren legyenek, Szögyénből már hajnalban indultak. Az egyik traktorista, hogy fel ne verje a gyerekeit, a hajnalban sötétben öltözött fel. Csak Pozsonyban a repülőtérré érkezve vette észre, hogy egyik lábára fekete, a másikra barna cipőt vett fel – rohanás a városba, gyorsan venni egy pár cipőt.

Ez mind a szövetkezet költségére történt, mindegyre volt elég pénz. Ez is az akkori társadalmi rendszer része volt.

Éljen a csehszlovák-szír barátság

A huszadik század második felében Csehszlovákia a világ első tíz legnagyobb fegyvergyártó államai közé tartozott. A hetvenes években az országban 160 ezer ember dolgozott a hadiparban vagy az ezt kiszolgáló egyéb ágazatokban. Az elkészült hadiipari termék döntő többsége exportra került, egyrészt a Varsói Szerződés államainak hadseregei számára, de a világ egyéb országaiba is igen jelentős mértékben, ami az ország külkereskedelmi mérlegét pozitívan befolyásolta, és az ország gazdasági életének fontos támaszát jelentette. Az egyik legnagyobb, Csehszlovákiában gyártott fegyverek vásárlója volt akkor a Szíriai Arab Köztársaság.

Ezért 1983 tavaszán Prágában a Központi Pártbizottságon és a kormányban olyan döntés született, hogy egy jól menő szövetkezetnek fel kell vennie a Csehszlovák-Szír Barátság EFSZ nevet, ami olyan szép gesztus lesz Szíria irányába, hogy annak hatására majd tőlünk és nem mástól fognak venni ezután évente 50-100 tankkal többet. Így több járásból is kértek erre javaslatot – az újaváriban akkor a két legjobban gazdálkodó szövetkezet az udvardi és a szőgyéni volt. Mivel az udvardiak akkor magasra értékelt történelmi neve – az Auróra EFSZ volt – azon csatahajó neve, amelyről a Szentpéterváron 1918-ban leadták a Nagy Októberi Szocialista Forradalom elindítását jelző ágyúlövést – nem változhat, így a szőgyéni EFSZ lett erre felterjesztve. Itt a szövetkezet neve akkor Družba–Barátság volt, ilyen neve akkor az országban 32 tSz-nek volt – ha eggyel kevesebb marad, nem történik semmi. A javasoltak listája Bílak elvtárs elé került – rajta a szőgyéni a 16-ik helyen volt. Nála megállt Bílak elvtárs – Ő már volt Szőgyénben, az ott egészen jól néz ki, nem lehetne az? Valaki rábólintott – aláhúzta nevünket, és lezárult az ügy.

Ez azzal folytatódott, hogy az Üzemi Pártbizottság és a szövetkezet elnökségének döntése alapján kértük felvételünket kollektív tagként a Csehszlovák Külkapcsolatok Társaságába. A felvétel megtörtént, és besorolták a szövetkezetet ennek Szír Bizottságába. A tagságnak – Československá společnost pre zahraničné styky – központja a prágai várban volt, közel a külügyminisztérium épületéhez. Akkor minden ilyen, külkapcsolatokat ápoló társaságnak egy-egy miniszter volt az elnöke, a Szír Bizottságnak a Szlovák Szocialista Köztársaság belügyminisztere, ing. Štefan Lazar.

Övele ezek után folyamatos kapcsolatba kerültem. Közgazdász mérnök volt, igen intelligens ember, pozíciójának segítségével szövetkezetünknek igen sokat segített.

A névfelvételi ünnepélyre Szögyénben 1983. július 21-én került sor. Az érkező vendégeket a kultúrház előtt a szövetkezet, az üzemi pártszervezet és a helyi nemzeti bizottság vezetői vártuk, népviseletben asszonyok, lányok, a helyi iskola pedagógusai, diákjai.

A szíriai delegáció vezetője Elias Al Latí úr volt, a szíriai BAAS Párt regionális elnökségének tagja, továbbá Zaid Haddád, a Szíriai Arab Köztársaság prágai nagykövete feleségével, majd a nagykövetség két attaséja, Mohamad Ali Aškar és Fajsal Al Mahmud, és a Nemzetközi Diákszövetségből Szíria képviselője, Fajsal Magdal.

Csehszlovák részről eljött ing. Štefan Lazar, szlovák belügyminiszter, és Prágából a Külsőkapcsolatok Társaságának titkára ing. Vladimír Berger. Itt voltak még: dr. Ladislav Sádovsky, Szlovákia Kommunista Pártja Központi Bizottságának osztályvezetője, ing. Ján Janovic mezőgazdasági és élelmiszerügyi miniszterünk, első helyettese ing. Németh Jenő, majd a kerületi és járási pártbizottság és nemzeti bizottságok vezető titkárai, elnökei. Ez is bizonyítja, hogy igen fontos, nagyszabású jelentős eseményre került sor.

A fűvészenekar hangjai kíséretében körbementünk a szövetkezetben, megmutattuk nekik az érdekesebb létesítményeinket – a központi gabonaraktárt, szárítókat, szőlőt, gyümölcsöt, a barti modern tértelvet modern, automatizált körfejőkkel ellátva, majd a barti kultúrházat, szép, akkor tisztán tartott szőlőt, gyümölcsöt. A nagy kapacitású sertéstelepre nem mentünk – ilyesmit látni tiltja az arabok vallása.

Utána a kultúrház színháztermében sor került a szövetkezet képviselő testületének és szocialista munkabrigádjainak ünnepi gyűlésére, amelyen a vendégek is minden részt vettek. Ezen én és a szír delegáció vezetője mondtunk ünnepi beszédet, majd a szövetkezet barti részlegének vezetője, Béda József felolvasta a szövetkezet új, megtisztelő névfelvételéről készült megállapodást. Ezt a képviselő testület és a brigádok egyhangú szavazattal elfogadták, miután ezt Elias Al Latí és ing. Štefan Lazar, valamint én aláírásunkkal láttuk el. Ezek után a szövetkezetről azelőtt nemrég készült szélesvásznú, negyvenperces színes film megtekintése következett, majd ünnepi vacsora a kultúrház emeleti táncteremben.

Ezzel kezdődött el a szövetkezet Szíriával kötött baráti kapcsolata, amely lényegében a rendszerváltásig folytatódott. Ennek során sok kü-

lőnféle közös rendezvényekre került sor, amiből a szövetkezetnek gyakran kiadásai, de ennél sokszorososan több haszna is származott.

Ami némi kiadásunkba került, az az évente egyszer-kétszer előforduló, magas szintű, Szíriából érkező delegációk fogadása volt. Hasznunkra vált ugyanakkor, hogy a már teljesen termőre fordult nagykiterjedésű szőlő, gyümölcsös, zöldség betakarítására minden ősszel kéthetes brigádba érkezett hozzánk a Csehszlovákiában tanuló szír főiskolások 35-40 tagú csoportja, segítettek szüretelni, gyümölcsöt szedni. Baráti látogatásra hívtak meg bennünket Szíriába, ahová így én is kétszer eljutottam. Évente kétszer – november 11-én és áprilisban – meghívtak minket Prágába, országuk állami ünnepélyére és a BAAS párt hatalomátvételének évfordulójára. Ha Prágában jártam, bementem a nagykövetségükre is, ott mindig szívélyesen fogadtak, pláne, mikor a nagykövet úr megtudta, hogy névrokonok vagyunk – a Haddád az magyarul Kovács. A nagykövetségnek érdekes berendezése volt – az asztalok, kisebb szekrények mind gyöngyházzal kirakva, különlegesen szép művészi munka.

Mikor 1983 tavaszán megtudtuk, hogy a szövetkezetnek fel kell vennie ezt a nevet, igen elcsodálkoztunk először – addig nekünk Szíriához semmi közünk nem volt, a hír vétele után percekig kerestük, hogy hol van a térképen. De ezek után gyorsan érdeklődni kezdtünk utána, és sok mindent megtudtunk, ami érdekessé tette számunkra.

A Szíriai Arab Köztársaság Délnyugat-Ázsiában a Földközi-tenger partján fekszik. Felülete eléggé változó, a tengerparti síkságtól kelet felé több hegyvonulat található, majd keleti része újból síksággal folytatódik. Éghajlata a tenger közelében mediterrán, beljebb már kontinentális. Lakosainak száma 11,2 millió, területe 185,180 km², népsűrűsége 60 lakos/km², 90 % arab, 6 % kurd, 2 % örmény, majd cserkesz, török és egyéb nemzetiségű. Szíriában 280 ezer palesztin menekült él. Fővárosa Damaszkusz, 1.250.000 lakossal, a hivatalos nyelv az arab. Jelentős olajkészlettel rendelkezik, amit 280 millió tonnára becsülnek. Jelentős színesfém, aszfalt, kén és főleg foszfát nyersanyagkészlettel is rendelkezik, foszfátból évente 1,7 millió tonnát termelnek ki.

Vallás tekintetében a lakosság döntő része a szunnita mohamedán felekezethez tartozik, aminek megértéséhez a mohamedán vallás alapjaiból szükséges felidézni:

Mohamed az egyik leginkább elterjedt vallásnak, az iszlámnak a megalapítója, szegény sorban nevelkedett fel, mígnem 25 évesen sikerült elvennie feleségül egy negyvenesztendőes gazdag özvegyet. Házasságköté-

se után Mohamednek különös látomásai támadtak. Egy Mekka melletti barlangban megjelent előtte Gábiel arkangyal, sőt maga a Teremtő és ki nyilatkoztatták neki, hogy Mohamed a kőboran élő szétszórt arab törzsek egyedüli igaz prófétájának született. Ezt rajta kívül neki először csak a felesége hitte el, de kis idő elteltével már Mekka sok más lakosa is tanítványként követte. De még többen inkább ellenségeivé váltak, meg akarták kövezni, úgyhogy felesége halála után jónak látta elhagyni szülővárosát, és Medinába menekült. Gyors menekülésére a mi időszámításunk szerint a 622-ik év július 15-16-án került sor, ezt az eseményt az iszlám hedzrsa néven ünnepli, és ez lett a mohamedán időszámítás kiinduló napja. Medinában nyolc év alatt híveinek tábora annyira megerősödött, hogy Mohamed seregeinek élén bevette Mekkát, és sikerült meghódítania a várost, a lelkek felett is győzelmet aratott.

Az addig primitív gazdálkodási és értelmi fokon álló arab pásztortörzsekből Mohamed tanai egységes erőt kovácsoltak – olyan szabályok, hogy naponta kétszer meg kell mosakodni, nem fogyasztani alkoholt, sertéshúst stb., mind a nép javát szolgálta, erejét fokozta. Ez az erő a próféta halála után gyorsan birtokába vette egész Elő-Ázsiát, Perzsiát, majd Egyiptomot, Észak-Afrikát, Dél-Spanyolországot, majd nyolc évszázaddal később Bizáncot és Délkelet-Európát. Ez annak ellenére történt, hogy a próféta halála után, a mohamedán Istennek Allahnak tábora megoszlott, gyűlöletbe torkoló pártharcok kezdődtek az egyes hatalmi csoportok között, ami így történt:

Mohamednek idős felesége halála után újbóli házasságokból több fiatal felesége lett, maga túllépte a vallása által engedélyezett négyet, ami a Koránban meg volt szabva. Úgy tudják, hogy hatvankét éves volt, amikor legkedvesebb ifjú feleségének, Aisának karjaiban meghalt. Aisa édesapja Mohamed legjobb barátja, első tanítványa és utóda, Abu Bekr volt. Így ő lett Mohamed első utóda, a kalifa, ami mosebéli bölcsességet, gazdaságot és hatalmat jelentett. Míg ő volt a kalifa, minden jól ment, a szigorúan egyistenhívő iszlám minden parancsát, Mohamed minden szándékát ismerte. Két év múlva azonban meghalt, majd a következő kalifát, Omárt, aki elindította a moszlimokat hódító útjukra, egy keresztény rabszolga 644-ben megölte. Omár helyébe Mohamed egyik veje, Oszmán lépett, de őt is meggyilkolták.

Ezután a kalifátusi posztra Mohamednek egy másik veje következett: Ali. Ő a próféta legerényesebb és legokosabb lányát, Fátimát vette feleségül. Fátima még fiatal volt, noha apja, az iszlám megalapítója éppen

negyedszázada volt már, hogy felment a hetedik mennyországba. Aisa, az egykor kedvenc első asszony viszont még élt, idős korában gyűlölet támadt benne Fátima iránt, főleg az bántotta őt, hogy annak férje, Ali, a kalifa, ragyogóan szép és egyúttal böles férfi volt. Az öregedő asszony több lázadást szított Ali ellen. Végül Aisa összeesküvést szőtt az időközben meghódított Szíria helytartójával, Moavijával, és közösen 661-ben, huszonkilenc évvel Mohamed halála után, meggyilkoltatták Alit. Utána Moavija kalifának kiáltotta ki magát.

A lemészárolt Ali hívei azonban bitorlónak tekintették Moaviját, és azt hirdették, hogy Ali fiai, Haszán és Huszein a kalifátus és az iszlám egyedüli jogos örökösei. Így keletkezett a máig is fennálló szakadás az iszlám tömbjén. Ali követői elszakadtak, külön frakciót alakítottak, a siát. Azonban Haszán és Huszein követelésének nem sikerült érvényt szerezni. Haszán évjáradékért eladta örökölt jogait Alitól, apjától Moavijának, Huszein, aki fegyveresen kívánta visszaszerezni igazát, elesett a kerbelai csatában. Édesanyja, Fátima menekülés közben ugyancsak perzsa földön lelte halálát. Huszein 680-ban került kerbelai sírjába, sírja ma is a síiták legfőbb zarándokhelye.

A mohamedán szentírás, a részben arab rímes prózába fogalmazódott Korán 114 szúrából, azaz fejezetből áll. Ehhez tartozik még a szunna, ami a prófétának és első követőinek szavait és cselekedeteit tartalmazza. Ez olyasvalami, mint a keresztényeknél az apostolok levelei és cselekedetei és Jézus életéről meg tanításairól krónikát mondó négy evangélium vagy a zsidóknál Talmud kiegészítése Mózes öt könyvének, a Tórának. A moszlimok szertartásait, szokásait és gondolkodását meghatározó szunnát, a szokásjogot meg a mohamedán őstörténelmet csak az úgynevezett szunniták fogadják el a moszlimok közül, mivel a síija hívei, a síiták az első három kalifát bitorlónak tekintik, s egyedül Alit, valamint utódait tisztelik a próféta valódi helytartójaként. A síita moszlimok szerint a szunnita moszlimok piszkos csalók, akik elűtötték Alit jogos örököstől, s ezzel megcsúfolták magát a prófétát is. Így a síiták sosem ismerték el a kalifák fennhatóságát, ennek helyében a magukat Alitól származtató imámokat tették.

Ehhez még érdemes megemlíteni, hogy a Korán, a mohamedán szentírás tiszteli Ábrahámot, Mózeszt és Jézust, a zsidókat és keresztényeket, a szentírás tudóit és birtoklóit megkülönbözteti a bálványimádó pogányoktól, és az iszlám tanai erkölcsileg nagyjából megfelelnek a tízparancsolat és felebaráti szeretet tanításainak.

Ennyit talán jó tudni annak, aki valamilyen formában az arabokkal valamilyen kapcsolatba kerül – ők ugyanis javarészt vallásosak – találkozásaink során többször megfigyeltem, hogy ha nyugodtan pihentek valahol, egy rózsafüzérszerű kis koszorúcskának a gyöngyeit, nemesféműből készült golyócskákat morzsolgattak ujjaik között.

A Szíriából csehszlovákiai egyetemeken, főiskolán tanuló hallgatók szögyéni első munkabrigádjára 1984 őszén került sor. Egy szeptember eleji vasárnap délután érkeztek akkor 38-an, a pozsonyi vasútállomástól a belügyminisztérium autóbussa hozta őket. A kultúrház előtt vártuk, tájékoztattuk őket itteni foglalkozásukról. Utána megnézték a szövetkezeztől készült filmet, majd a vacsora után elhelyezkedtek a barti, akkor nem működő iskola épületében, amit ilyen és hasonló brigádisták elszállásolására akkor átvett, és némileg átalakított a szövetkezet.

Beosztásuk általában így nézett ki: Reggel hat órától ébresztő, majd utána reggeli. Munkaidejük 07.30-tól 16.30-ig tartott, általában a gyümölcsészetben, kertészetben vagy a szőlészetben dolgoztak, mindenhol a termés begyűjtésében segítettek. Itt-tartózkodásuk számára részletes program lett kidolgozva, amit akkor a Csehszlovák Külkapcsolatok Társasága nevében JUDr. Daráš alezredes, az itt tanuló szíriai diákok szövetsége nevében Marvan al Absi és én írtunk alá. Ebbe foglaltattott: A munkájuk után az érvényes teljesítménynormák alapján rendes fizetést kapnak, abból leszámítódik a naponkénti háromszoros étkezés ára. Munkájukhoz szerszámokat, egyéb segédeszközöket kapnak, naponta munkahelyükre autóbusszal lesznek kiszállítva stb. Szombaton csak délig dolgoztak. Részletes megállapodás született a szabadidejük kihasználásáról is, ami a helyi szokásoktól sokszor eltérő tartalmú volt.

Mindjárt az első napon a Bartról Kéménd felé vezető út melletti kertészetbe lettek beosztva paprikát szedni. Délfelé elmentem őket megnézni – a szokatlan munkában megfájdult a derekuk, főleg három fiú tapogatta nagyon a hátát – elmondták, hogy ők még életükben nem végeztek fizikai munkát, közelről még nem is láttak ilyet – apjuk magas beosztású olajsejk stb., a barti paprikaföldön kellett kipróbálni, hogy hogyan is megy az ilyesmi. Ezért másnap inkább a gyümölcsösbe lettek beosztva szilvát szedni. Az évben igen magas termés köszöntött be az akkor itten újfajta nagybogyójú szilvából. Ezt kézzel kellett darabonként leszedni, mert az egész termés az üzletekbe friss fogyasztásra lett szállítva, nem érhetett a gyümölcsöt ütődés. Délfelé jött utánam a gyümölcsész csoportvezető, a Fazekas László – főnök, jöjjön ki a szilvásba, csináljon valamit az arab-

jaival. Ezek lassúnak találták a szilva kézzeli szedését – hatan-heten körülvették a fát, egy kézzel megfogták, és úgy megrázták, hogy egyszerre lehullott az egész termés a földre. Hogy már nekük, európaiaknak nincsen annyi eszünk, hogy ezt így sokkal gyorsabban lehet csinálni?

De mindezt egybevetve nagyon iparkodtak, és két hét alatt általában 350-420 ezer korona értékű termést takarítottak be, ami az akkori munkakerőhiány mellett a szövetkezetnek nagyon jól jött.

Itt-tartózkodásukra, ennek egész idejére, a szabadidejük jó kihasználására tartalmas programok készültek. Például: 1985. szeptember 2-án hétfőn: Baráti találkozó a szőgyéni kultúrházban, ismerkedő est az itteni ifjúsági szervezet tagjaival. Kedden este: Táborút a szabadtéri színpadnál, az akácokban szalonnasütés, rövidfilmek bemutatása. Szerdán: Kontinensek közötti baráti futballmérkőzés a szőgyéni futballpályán, 2x30 perces, ahol Ázsiát a szíriai egyetemisták, Európát pedig az itteni futbalcsapat képviselte. Csütörtökön: Filmbemutató a szőgyéni kultúrházban. Pénteken: A szíriai diákok kultúrműsora a kultúrházban. Erre ők minden évben érkezésükkor magukkal hozták majd mindegyikünk számára az igen érdekes szíriai népviseletüket. Ezt felvéve bemutatták népi táncaikat, egyéni és kollektív számokat, énekeltek, szavaltak, mókás jelenetekkel tarkítva. Erre általában megtelt a kultúrház, a faluból sokan eljöttek megnézni ezt a sose látott, nem mindennapi rendezvényt. Hinzellér Laci és Szabó György, a szőgyéni kultúrház vezetője elvitték őket Kovácspatakra, vagy a párkányi termálfürdőbe. Vasárnap egész napos kirándulás volt számukra szervezve vagy Nyitrára, lebegővel a Zoborra, útban a malonyai arborétumba vagy szép idő esetén az Alacsony-Tátrába. A következő héten ez minden megismétlődött Barton, az ottani kultúrházban.

A csoport vezetője kezdettől fogva egészen 1989-ig a Prágában tanuló ing. Samír Masad volt, aki előtte már a Károly egyetemen szerzett diplomát, és utána geológiai szakon a tudományok kandidátusa cím elnyeréséért tanult ottan tovább. A brigádba érkező fiúk már általában jól beszéltek csehül, esetleg szlovákul, sőt a két hét alatt már magyarul is tanultak. Hozzájárult ehhez az is, hogy Barton, a szálláshelyükön vacsora után majd mindegyiküket valamelyik barti család meghívta egy utólagos vacsorára, beszélgetésre, ismerkedésre, borkóstolóra. Az arab és cseh nyelven kívül minden jól beszélték valamelyik világnyelvet is, főleg a franciát. Minden évben fiúk jöttek, csak egyik ősszel volt velük egy leány, a csoportvezető mérnöknek a csinos húga Mona Masad, aki Prágában zsurnalisztikát tanult.

A diákok, akik hazulról alapos válogatás után kerültek az itteni egyetemekre, főiskolákra, jól érezték itt magukat. Dicsérték az iskolákat is, amelyek szerintük világszínvonalasak, csak azok a fene vizsgák ne lennének olyan gyakran. Egyik este, mikor a barti kultúrházban a műsort néztük, szóltak: Az egyik fiú rosszul lett, nem léphetett fel, fekszik a szálláshelyen, orvos kellene hozzá. Hívtam mindjárt a párkányi ügyeletes orvosi szolgálatot – jön az orvos, de az éppen Szalkán van, jó messze, rádión hívták, de lesz vagy fél óra, mire odaér. A fiú meg egyre rosszabbul lett, már-már elvesztette az eszméletét. Így Masad mérnökkel gyorsan beültettük az autónkba, és rohantunk vele a zselízi kórházba, amely Barthoz a legközelebb volt. Este tíz óra volt, mire odértünk. A kaputól a sebészetre irányítottak – körülvették az orvosok – mije fáj – hát főleg a gyomra és az egész hasa. Gondolták, valószínűleg heveny vakbélgyulladás lesz, meg kell műteni. Csak az volt a probléma, hogy mindenhol fáj a hasa, csak éppen a vakbél táján nem, így arról le kellett mondani. Így otthagytuk szegényt. Másnap délután hívott a kórház igazgatója, MUDr. Belák úr – jöhetnek az arabomért, már semmi baja. Rájöttek, hogy előző nap délután a kertészetben munka közben teleette magát paradicsommal, és annak a héja lerakódott a gyomrában – három gyomormosás után minden jóra fordult.

Így talán első olvasásra úgy tűnik, hogy csak sok gondunk és kiadásunk volt a szíriai diákokkal – de volt ebből igen sok hasznunk is, ami sokszorosan felülmúlta a költségeket.

Egyik ősszel történt: A diákok munkájának befejeztével, az utolsó szombati napon, általában este egy ünnepi vacsorával volt ittlétük befejezve. Ezen értékelve lett a teljesítményük, és a legjobb eredményt felmutató diákoknak kisebb ajándéktárgyak voltak emlékül adva. Éppen akkor egy magas színvonalú állami delegáció érkezett Csehszlovákiába az államfő helyettesének vezetésével – ezeket elhozták hozzánk Szögyénbe. Délután háromkor érkeztek, velük volt a prágai szír nagykövet, akkor már új ember, dr. Rashid Al Rashidi, valamint az itteni Szír Bizottság elnöke, ing. Štefan Lazar belügyminiszterünk is és még sokan mások. Hogy milyen fontos személyek voltak a csoportban, bizonyítja, hogy kb. 45-50 egyenruhás és titkosrendőr kísérte őket, vigyázott rájuk.

A program úgy lett összeállítva, hogy néhány óra alatt bemutatjuk nekik a szövetkezetben található érdekességeket, majd utána este részt vesznek a szíriai diákokkal együtt ezeknek a búcsúvacsoráján a kultúrház emeleti nagytermében. Miniszterünk azt mondja nekem: Vezesd őket körbe te,

én nem megyek veletek, én már ezt mindet láttam, már többször voltam nálatok, mint az összes szlovákiai szövetkezetben együttvéve. Itt maradok a kultúrházban, megvárlak benneteket. Így is történt. De hogy ne unatkozzon, ott marasztaltam vele néhány vezető dolgozónkat: ing. Galgóczy Gyulát, az építészmérnökünket és Bréda Józsefet, az akkori Ellenőrző Bizottság elnökét – mindhárman nagy sportrajongók voltak, közösen szidogatták a Slovant, és főleg elfogyasztottak jócskán bort, mire mi beértünk.

Az óhaj az volt, hogy az elhúzódó ünnepi vacsora alatt legyen a nagyterem második felében bemutatva egy szép kultúrműsor, ami elszórakoztatja a magas vendégeket. Erre időben meghívtam a párkányi Kisbojtár együttest, amely akkor és még nagyon sokáig a környék legjobb táncscsoportja volt színvonalas zenekísérettel. Fel is léptek, igen jó műsort adtak. Miniszter elvtársnak ez annyira tetszett, hogy nem bírta kivárni a végét – az oldalajtón kiment, és az előcsarnokban felsorakoztatta az ottlévő nagyszámú rendőrt – van örökíród, toltótollad? ide vele, hétfőn vételezel helyette másikat – amint az együttes befejezte a szereplést, a miniszter saját kezűleg osztogatta kettesével, hármásával a gyerekeknek az írószerszámokat ajándékba.

Láttam, hogy milyen jó kedve van – mondom neki, hogy azért ez az együttes nem olyan, mint amilyennek lennie kellene. Miért, kérdi ő – mert minden táncot ugyanazon a ruhában jártak, bele is izzadtak, holott a felső-garamvölgyi, csallóközi, Nyitra melléki táncokat mind más-más népviseletben kellett volna bemutatni! Hát miért nem öltöztek át, kérdi. Mert nincsen mibe, szegény az együttes, nincsen miből azt megvásárolni. A Csemadoktól, Párkány városától kapnak egy-két ezer koronát évente, az jóformán semmire sem elég! Hát mennyi pénzre volna szükségük? Kérdezze meg a csoport szervezőjét, koreográfusát és mindenesét, Hégli Marianna tanítónőt! Odahívtam, én a miniszter mögé álltam, integettem a fiatalasszonynak, hogy csak mondjon minél nagyobb összeget. Hát kellené nyolcvanezer korona, mondja ő – alig mert kimondani ekkora összeget. A miniszter odahívta a Járási Nemzeti Bizottság elnökét, dr. Filler Gyulát – elnök elvtárs, miféle szar járás ez, ahol egy ilyen együttes számára nincsen nyolcvanezer korona?

Természetesen van, mondta ő, hétfőn jöjjön a tanító elvtársnő, feltétlenül megoldjuk! Kapott erre 100 ezer koronát, olyan összeget, amit addig a járás összes kultúrscsoportja öt év alatt együttvéve még nem látott. Problémája lett ezt elkölteni. Megvarratott négyfajta ruhagarnitúrát, így is még megvolt a pénznek a fele. Végül is megtudta, hogy Brünnben egy

kis üzemben varrnak méretre puhabőrű piros és fekete csizmácskákat, ezt megrendelte minden gyereknek, így fogyott el az akkor még igen nagy összeg.

Az akkor itt tartózkodó prágai szír nagykövetnek is igen megtetszett a Kisbojtár együttes. Ők Prágában minden évben november 11-én a szír államünnep tiszteletére fogadást és ünnepélyt rendeznek. Erre bérbe veszik a smíchovi kultúrpalota nagytermét, ahol az ünnepi beszédek, felszólalások után a színpadon valamilyen szép kultúrműsor következik. Erre ebben az évben meghívták a párkányi Kisbojtárt. A csoportot három tanítónő és természetesen Hégli Marianna asszony vezetésével a szövetkezet autóbussza vitte fel, délután már a szállodában voltak, amit a nagykövetség rendelt számukra. Este pedig felléptek a kultúrpalota színpadán, persze most már minden táncot más-más ruhában jártak. Az arabok nem tudták hamarjában arcukról megkülönböztetni a gyerekeket, azt hitték, hogy 120-150 gyerek járja a táncot tiszteletükre – a majd 300 diplomata, a köztársaság elnöki, miniszterelnöki hivatal, egyéb vendégek, az összes arab állam ottani nagykövete feleségével a végén állva tapsoltak a bemutatónak, többször kellett ismételni ezeket, alig bírták befejezni. Az ottlévő belügyminiszterünk úszott a boldogságban, mert saját érdemének is tekintette a gyerekek szép szerelését.

Másnap délelőtt városnézésre vitték az együttest. Ebédet a ruzeini repülőtéren rendeltek számukra. Ott az emeleti, üvegfalú étteremben rezerváltak számukra asztalokat, ebéd közben nézték a sok hatalmas, érkező és felszálló repülőgépet. Útközben hazafelé még Brünn melletti Kilenc kereszt motelben biztosítottak számukra vacsorát. A Kisbojtár tagja volt akkor a Garamkövesdről hozzánk járó állatorvosunknak, MUDr. Varga Jánosnak két lánya is. Ő mondta másnap – a lányok éjfélre értek haza, de reggelig nem aludt a család, mert addig mesélték a prágai szép élményeiket.

A miniszter úrral kialakult kapcsolatunkat máskor is kihasználtuk. Akkor kezdük építeni a nagy kapacitású gyümölcsraktárt önerővel, saját építkezési csoportunkkal. Volt három ilyen csoportunk 45 kőművessel, áccsal, három csoportvezető, Csókás László, Pavlík János és Mede Béla vezetésével. Az egészet egy építészmérnök, ing. Galgóczy Gyula irányította. A csoportok munkájához szükséges anyagot, felszerelést ezek vezetői biztosították, ha ők ezt nem tudták, akkor az építészmérnökhöz fordultak, ő pedig ritka esetben jött csak utánam, ha már az ő igyekezete sem volt valamihez elég.

Jött is egyszer – Az új épülethez kell 12 darab, majd 10 méter hosszú különleges méretű vasbetonoszlop, beugrásokkal, kiugrásokkal, amit az országban senki tervrajzok szerint nem akar legyártani – kell az én segítségem. Bejelentkeztem a miniszternél – mikor tud fogadni, fontos ügyben. Másnap reggel, monjda ő, de siessünk, mert kilenctől kormánygyűlés, oda kell mennie. Ott voltunk időben Galgóczy kollégával. Szememre is hánnya – itthon szigorúan tiltom a munkahelyen a szeszfogyasztást (akkor volt a gorbačovi időszak), ott meg a miniszter mindjárt nagypohár konyakkal fogadott.

Előadtuk neki problémánkat – mindjárt hívta az építésügyi minisztert. Mondták neki, hogy az már elment a kormánygyűlésre – akkor az első helyettesért. Jelentkezett is az, ing. Masariknak hívták. Mondja neki – nálam van két jóbarátom a szögyéni EFSZ-ből, van egy fontos problémájuk – negyed óra múlva ott vannak nálad, sűrösen légy segítségükre, holnap reggel pedig jelentsd nekem, hogy hogyan oldottad meg. Mi ott is voltunk – már várt a miniszterhelyettes három osztályvezető igazgatóval együtt, mert nem tudta, hogy miről is lesz szó. Előadtuk kérésünket, mindjárt ki is adta az utasítást az egyiknek – Te intézed, pardon nincsen, mert ez a belügyminiszter óhaja, ha megharagszik rám emiatt, a nyakamra ültet két rendőrt, és három nap múlva tekingélhetek a hajtási engedélyem után. Mondani sem kell, hogy egy hónap múlva a Vel'ké Kostolany-i betonygyárból szépen meg is érkeztek a különleges betonelemek.

A miniszter úr egy igen jelentős ügyben is segített nekünk. A belügyminisztériumnak volt akkor egy különlegesen jól berendezett, felszerelt saját orvosi szanatóriuma, klinikája Pozsonyban nem messze a vasútállomástól egy csendes utcában. Ott gyógyították a minisztérium alkalmazottait, a rendőrség magasabb pozícióban levő vezetőit magas színvonalon, általában sikerrel. Akkor Szögyénben az egyik körorvos és egyúttal üzemi orvosunk a lányom volt, aki a Komenský egyetem orvosi karán szerzett diplomával az újvári kórházban töltött többéves gyakorlat után került ide. A miniszter azt mondta: Doktornő, ha valamelyik betegét a szövethetéből nem tudja kigyógyítani, és úgy látja, hogy a járási kórházban sincsen erre gyorsan esély, akkor küldje fel a belügyminisztérium szanatóriumába, majd ottan segítenek rajta. Így azután gyakran megtörtént: Felhívta a klinika igazgatóját – főorvos úr vagy ezredes úr, ilyen esetem van, kérem segítségét! Jó, másnap reggel legyen itt a beteg, hozza magával összehasonlításra eddigi vizsgálati eredményeit, felvesszük, meggyógyítjuk.

Elsők között küldte oda a központi műhely egyik ügyes szerelőjét, Csó-

kás Jánost, aki tartós derékfájásban szenvedett, az újvári kórházban sem tudtak rajta segíteni, már sem járni, sem ülni, állni rendesen nem bírt. Felvették, ott egy kétágyas szobába helyezték, szobatársa a kassai kerület akkori rendőrfőnöke lett. Az neki bemutatkozott magas funkciójával együtt. A mi emberünk is elmondta, hogy ő egy szövetkezetben szerelő. A rendőr nagyfőnök ezt nem akarta elhinni – neki, mint mondta, elárulhatja az igazi magas beosztását is, ő tud titkot tartani, csak azt nem érti, hogy miért ilyen jelentéktelen beosztással álcázza magát – ő már látta őt egyenruhában is! A vége az lett, hogy három hét múlva egészségesen jött haza elfelejtve azt is, hogy valaha fájt a dereka. Ilyen esetek az évek során gyakran megismétlődtek, a klinikán sok szögyéni és barti embernek, szövetkezeti dolgozónak állították vissza egészségét. Hogy ez mit jelentett számukra és a szövetkezet számára, azt pénzben nem lehetett kifejezni. Így ment ez az 1989-es év végéig.

Kunaytra, Szíria gyöngyszeme, mivé lettél?

1983 júliusában, mikor a szögyéni szövetkezet felvette a Csehszlovák-Szír Barátság EFSZ nevet, az akkori ünnepélyes alkalomra idelátogató szíriai állami és pártdelegáció vezetője, Elias Al Latí úr hivatalos meghívást adott át számunkra Szíria meglátogatására. Ismerjük meg jobban azt az országot, amelynek nevét a szövetkezet felvette, hogyan élnek, mivel foglalkoznak a lakosai, hogyan, milyen irányba fejlődik az ország, ismerjük meg kultúráját, történelmét, szokásait, gazdaságát és sok mindent, ami érdekeldésünkre tarthat számot. A meghívást örömmel fogadtuk. Ennek alapján három delegáció kiutazására került sor, az első két csoportnak én voltam a vezetője. Már azért is, mert akkor már a Csehszlovák Külkapcsolatok Társaságában a Szír Bizottságnak én voltam az alelnöke.

Első utunkra 1984. március 23-án indultunk a prágai repülőtérrel, reggel 10.20 órakor a szíriai légitársaság, a Syrair RB 422 jelzésű Super-Caravel gépével. Utunk rövid budapesti megszakítással 16.50 óráig tartott. A csoportban a szögyéni tsz 5-tagú delegációja kapott helyet, rajtam kívül az akkori itteni pártszervezet elnöknője, Árva Jolán asszony, majd Puskás Lajos mérnök, főagronómus, Nothart Vilmos, esztergályos és Komáromi Ferenc, barti traktorista, kiváló dolgozók.

A repülőgép messze elkerülve Libanon légtérét Damaszkuszba északrai irányból szállt le. A damaszkuszi repülőtér épülete minden várakozásunkat felülmúlta – új, rendkívül korszerűen berendezett hatalmas épület, amely magán viseli a számunkra különleges arab építészeti stílus jellegzetes vonásait. Közvetlenül a repülőből egy emelet magasságban elhelyezett folyosóra jutottunk, ezen át közlekedtünk, nem kis szorongással, a pultok mögött várakozó fegyveres határőrök és pénzügyőrök felé, akik természetesen semmilyen számunkra érthető nyelven nem beszéltek. Megkönnyebbültünk, amikor oldalról kinyílt egy ajtó, és egy káprázatosan berendezett kasszalonból kilépett fogadásunkra a damaszkuszi csehszlovák nagykövetség attaséja, Jaroslav Tesřek és a konzul, Aleř Lehnert urak, valamint a Szír-Arab-Csehszlovák Baráti Társaság elnöke, Farzat úr, Szíria volt prágai nagykövete és egy sötét bőrű arab fiatalember, aki

egész ott-tartózkodásunk alatt tolmácsunk volt. Ő Prágában, a Cseh Műszaki Főiskola építészeti karán végzett, és most a damaszkuszi Építészeti Minisztérium dolgozója.

Kb. 15 kilométeres, pálmákkal szegélyezett autósstrádán jutottunk Damaszkuszba, ahol egy sportstadiontól nem messze, az egészen modern Techime szállóban helyeztek el. Damaszkusz igazi nagyváros, 1,2 millió lakosa van, benne modern városnegyedekkel, 20-25 emeletes épületekkel, de régi hagyományos utcákkal is találkoztunk. A városközpont 850 méterrel van a tengerszint felett, a város nagy része sík terepen fekszik, de felette magas heglánc húzódik nyugati irányból, az utcák egy része ennek oldalára is felkúszik. A fővároson keresztül 50-60 méter széles folyó, a Barradá folyik, hasonló neve van a Damaszkuszban gyártott, a miénkhez hasonló sörnek is. A város közepén a folyót egy szép magas, Háfiz Asszád elnökről elnevezett híd szeli át. A gyorsfolyású folyót a nem messze fekvő 3 ezer méteres magasságot meghaladó Hebron hegységen állandóan olvadó hó leve táplálja, így az kevés tisztítással a várost kiváló ivóvízzel látja el. Mint vendéglátóink mondták, Damaszkusz a világ legősibb városa, a Dzsabal Kasium hegyről nagyszerű kilátásunk nyílt rá. 170 minaret emelkedik föléje. Valamikor azt képzeltem, hogy mikor ezekből megszólal a mohamedán imádság – naponta négyszer hallottuk –, megáll a városban az élet, és mindenki imádkozik. Most úgy láttuk, hogy nem nagyon törődik vele senki.

Egyhetes szíriai programunkat kiválóan megszervezték, mint egy magas szintű delegációt kezeltek bennünket, mindenhol barátságosan, kedvesen fogadtak, igyekeztek megmutatni nekünk mindent, amit érdemes volt megnézni, és amire futotta rövid ott-tartózkodásunk alatt. Vendéglátóink a Kulturális Minisztérium és a Mezőgazdasági Szövetkezetek Központi Bizottsága voltak, így az egyes napok programjai attól függtek, hogy aznap kinek a gondjára voltunk bízva. Élményeinket a következőkben foglaltam össze:

Történelmi hagyományok és kultúra

Szíriában hosszú a hétvége – péntek a zsidók ünnepe, a szombat a mohamedánoké, a vasárnap a keresztényeké. Attól függően, hogy melyik üzletnek ki a tulajdonosa, van az zárva vagy nyitva. Így a hétvégét a főváros és környéke nevezetességei, kulturális hagyományainak megtekintésére fordítottuk. Az első napon ellátogattunk a Damaszkusztól északkeletre

egy kb. 60 km-re fekvő ötezer lakosú faluba, Maloulába. Ma már csak egyedül ebben a faluban beszélnek a világon Jézus Krisztus régi nyelvét. A falu felett 1650 méter magas hegy tetején egy ősrégi, görögkeleti vallású kolostor áll azon a helyen, ahol állításuk szerint Kain meggyilkolta Ábelt. Itt ennek öreg patriarchája fogadott bennünket, bemutatta a hatalmas épületet. Az épület teteje, az egyes helységek mennyezete cédrusfából készült, a termek közötti ajtók magassága alig haladja meg az egy métert, így csak mélyen meghajolva lehetett közlekedni. Az ajtók felett Jézus és anyja, Mária képei, így mindenki meghajolt ezek előtt, még ha ateista vendég is került oda – négy évvel ezelőtt járt ott Husák elvtárs, bemutatták a róla készült fotódokumentációt.

Az idős patriarchával valamiképpen beszélni is tudtunk – orosz nyelven, ő ugyanis fiatalkorában Oroszországban tanult. Megkínált bennünket szép sötét vörösborral. Míg Szíriában, tekintettel a mohamedán szesz-fogyasztási tilalomra csak csemegezőlőt termesztettek, ők a hegy oldalán borszőlővel is foglalkoznak, onnan készült a jó bor is. Egy szolgájuk aranytálcán, szálcsal arany poharakban hozta számukra bort. Amint a poharakat a tálcáról felvettük, egy kicsit cuppantak is, amint elváltak a kicsit ragadós tálcáról. Ott ugyanis a tisztaság nem mindenhol világszínvonalas, ezzel számolva minden reggel a nagykövetségről az attasé vagy a konzul hozott számunkra egy üveg whiskyt – ezt decis lapos üvegecskébe szétöntve magunkkal vittük, és ilyen alkalmakkor, ha nem figyeltek ránk, dezinfikálásra használtuk. A patriarcha mosolyogva nézte, ahogy a poharat a szánkhoz érintve, kiittuk a bort – utána megmutatta, hogy hogyan kell ezt csinálni. Száját gömbölyűre kitarva kezével meglódította a poharat, abból, mint egy golyó kirepült a szájába a bor, azt lenyelte, és ránk mosolygott. A szolga már újratöltötte a poharakat. Kollégánk, Pus-kás Lajos mérnök elhatározta, hogy ezt így ő is kipróbálja. Csakhogy neki nem a szájába, hanem a nyakába repült a vörösbor, úgy nézett ki tőle pillanatokon belül fehér ingében, mintha a nyakát vágták volna el. Mondtuk is neki – Lajos, ezt a patriarcha fél évszázadon át gyakorolta, nem lehet olyan gyorsan ilyesmit megtanulni.

Aznap délután, Damaszkuszhoz valamivel közelebbi faluban, Saydnayában elvezettek az ottani Notre Dame kolostorba. Itt van állítólag a világ legszebb katolikus temploma. Az imahelységben függ egy Mária kép, amelynek szemeiből állítólag háborúk kitörése előtt néhány nappal olívaolaj szivárog.

Vasárnap a főváros nevezetességeit néztük meg. Kísérőink aznap a Kul-

turális Minisztérium és a Szír-Arab-Csehszlovák Baráti Társaság képviselői voltak. Reggel a Palais AZEM-ben a világ legnagyobb, 1749-ben épült ortodox templomát mutatták meg. Ennek nem is a nagysága, hanem a káprázatosan szép belső díszítése volt egyedülálló. Sokkal szerényebb berendezésű ettől a damaszkuszi katolikus nagytemplom. Ettől nem messze lakott a minisztériumban dolgozó kísérőnk bátyja, meghívtak hozzájuk látogatóba. Teával, igen kedvesen fogadtak, bemutatták egész lakásukat. Ennek központja egy körbeépített 10x10 centiméteres kőlapokkal borított udvar, a sarokban nagy narancsfával, amelyen akkor virágok és sárguló termés is volt egyszerre. Az udvarból közvetlenül körbe nyíltak az egyes helységek. Ezek megvilágítást nagyrészt csak a zárt udvarról, az üveges ajtókon keresztül kapnak, így a forró nyári hónapokon is kellemes a szobákban a hőmérséklet. A lakószobákban szép bútorok, sok párna, vánkos, hímzések voltak. A házigazda bankhivatalnok volt, franciául is beszélt.

Különös élmény volt ezután a mohamedán mesitának, az OMAI-nak megtekintése. Ez a világon a harmadik legnagyobb mohamedán templom, három minarettel. A mesita 157 méter hosszú, 37 méter széles, 36,5 m magas a kupolája. Imádkozóhelységében egyszerre 10 ezer ember elfér. Delegációkat fogadta rövid megbeszélésre a mesita főpapja is, a mufti. A belépés csak mezítláb volt lehetséges, kolléganőnknek fekete csadorba kellett öltöznie. A különleges orientális elemekkel díszített hatalmas imahelység szélén magas szarkofág alatt van eltemetve Jézus unokatestvére!? Én sosem tudtam addig, hogy volt neki unokatestvére, háromszor is rákérdeztem a tolmácsra, hogy jól fordítja-e le a kifejezést. Kifelé jövet megfigyeltük – ment befelé egy fiatal férfi, kezében ezüstsínű vastag zsinór végét tartotta. A zsinóron méterenként voltak csomók, ezeket sorjában feleségei fogták, összesen négyen, így mentek be együtt imádkozni.

A damaszkuszi Nemzeti Múzeumban, amely egy pálmákkal és egyéb tájjellegű növényekkel díszített szép park közepén áll, ennek igazgatója, Bachír Zouhdi doktor fogadott. A többezer éves régiségek a régi asszír, hettita és egyiptomi kultúra remekeit őrzik. A múzeum igazgatója többször is járt Csehszlovákiában, felkért, hogy jegyezzük be látogatásunkat az emlékkönyvbe.

Estére meghívást kaptunk a hadsereg tiszti klubjába. A vacsorával egybekötött műsor 23.00 órakor kezdődött, éjfél után 2.00 órakor ért véget. Itt Farzat úrnak, volt prágai nagykövetnek a vendégei voltunk, aki feleségével fogadott bennünket és a nagykövetség vezetőit. A félkör alakú

nagyterem közepén volt egy emelvény, attól sugáralakban voltak elhelyezve az asztalsorok. Mi a középső sorban kaptunk helyet, a mögöttünk levő asztalsor mellett líbiai katonatisztek voltak. A szenzációsan szép fénytechnikával megvilágított emelvényen három órán keresztül érdekes műsort láttunk, a 15 tagú zenekar kíséretében táncosnők, énekesek léptek fel. Az igen szép, fátyolba öltözött táncosnők különleges mozdulatelemekből álló lassú, majd egyre temperamentusabb táncokat mutattak be. Érdekes volt, hogy a közönség soraiból több fiatal nő egyszerűen betársult hozzájuk táncolni, abban az öltözetben, amiben volt, nem egy akár dzsinsznadrágban is. Az énekesek viszont mind férfiak voltak, szépen énekeltek számunkra ismeretlen dallamokat még ismeretlenebb szöveggel. A közönség ütemesen tapsolta az énekeket. Ránk egy kicsit monotonul hatottak, úgy tűnt, hogy az egész dallam egy oktávba befér.

Szíria mezőgazdasága

Ottjártunkkor az ország lakosságának több mint a fele a mezőgazdaságban dolgozott. Ezért rendkívül érdekelt bennünket, hogy mit látunk ebből a valóságban, a helyszínen. Egy reggel ellátogattunk arab kísérőink, a tolmács és nagykövetségünk konzuljának kíséretében a Mezőgazdasági Szövetkezetek Központi Bizottságának négyemeletes épületében, ahol a KB elnöke fogadott bennünket. Meghívott három Damaszkusz környéki szövetkezetbe. Az első szövetkezetben, amely a Barradá folyó völgyében terül el, ennek egész vezetősége várt bennünket. A szövetkezet gyümölcs-termesztéssel és tehenészettel foglalkozik. A gyümölcsös kevert állományú, több faj látható egy sorban úgy, ahogyan azt a kollektivizálás végrehajtása során a szövetkezet elnyerte. A fő gyümölcsfaj az olíva olajfa, dió, kajszi, őszibarack, füge, narancs és citrom és egy különleges fajta mandula. A kajszi jelentősen elüt a nálunk ismert kajszibaracktól. Termése fürtökben helyezkedik el, arab neve misi-mus – hindi, indiai kajszi, úgy néz ki, mint nálunk a vadgesztenye termése. Az egész gyümölcsöst öntözték, egyszerű árasztásos módszerrel. A tehenészetben keletfríz feketefehértarka állományuk van, 4700 liter volt az átlagos évi tejhozam, szénával etettek, géppel fejnek. Természeti feltételeik ottan, 800 méterrel tengerszint felett: 320 mm évi csapadék, a hőmérséklet nyáron 45 °C-ig emelkedik árnyékban. A tehenek kötött tartásban fedéllel ellátott, de falak nélküli istállókban vannak. A szövetkezetben nagyon szívélyesen

fogadtak, bemutatták legjobb dolgozóikat, kávéval kínáltak, beírták a vendégeknyvbe.

A második szövetkezet arab telivér versenylovak tenyésztésére volt szakosítva. Ebben is várt bennünket a szövetkezet egész vezetősége. Bemutatták lóistállóikat és igen szép lovaikat. Elmondták az arab telivér lófajtának a keletkezését. Nagyon régen egy háborúban két nappal és éjjel egyfolytában tartott egy nagy csata. Mikor a harcnak vége lett, az emberek és lovaik a kimerültségtől és fáradtságtól félholtan roskadtak össze, feküdtek le a földre. De akkor újból megfűjták rohamra a kürtöt – a sok ezer földön elterült ló közül csak hét ló akadt, amely a hívásra, lábra tudott állni. Ezekből lett leszáporítva azután az arab telivér fajta. E hét lónak az iskolában neveit is tanulják még ma is a gyerekek. Lovaik jelentős részét exportra adták el, főleg Nyugat-Európába. A harmadik szövetkezetben ugyancsak lovakat tenyésztettek, de ezen kívül a főváros ellátására zöldséget és virágot is termesztettek. Küldöttségünket egy igen szép rózsaligetben fogadták – a rózsafákból kialakított lugassorok között felvezették legszebb lovaikat. Mi két sorban ültünk egymással szemben. Egy igen szép lovat le akartam fényképezni, kértem a felvezető legényt, hogy egy pillanatra álljon meg vele. Azután minden lóval megálltak előttem, fényképeznem kellett mindet. A velünk lévő konzul, Aleš Lehnert kiabált rám – siessek, mert az ácsorgó ló még rárobbant a lábára.

A szövetkezetek látogatása után újból visszatértünk a Szövetkezetek Központi Bizottságának épületébe, ahol ennek elnöke elmondta, hogy Szíriában a parasztszövetség 1963-ban alakult, a volt nagybirtokosok földjein, majd a kis- és középparasztok földjein keletkeztek a szövetkezetek. Megalakulásuk igen jelentős politikai munkát igényelt – akárcsak itthon, minálunk. Akkor a Szíriai Arab Köztársaságban 3700 mezőgazdasági termelőszövetkezet működött, ezek közül 737 szakosított gazdaság. 407 ezer dolgozójuk volt, intenzív gazdálkodást folytattak 4 millió 800 ezer ha szántóterületen, 494 ezer ha gyümölcsösben és 650 ezer ha legelőn. A mezőgazdasági termelés legfontosabb területe az Eufrátesz folyó völgyében van, ahol a Szovjetunió segítségével épült vízduzzasztó gát felhasználásával akkor már majd 640 ezer ha területet öntözni tudtak. A 2000-ik évre tervezték, hogy megteremtik Szíria élelmiszer önellátottságát. A kihasználatlan, sziklás földterületekre évente 25-30 millió bokrot, facsemetét ültetnek. A szőlőt főleg étkezési célokra inkább sziklás kavicsos területen termesztik, mint már láttuk, szőlőkaró vagy egyéb

támvezeték nélkül. Szíria a DAO tagja, a mezőgazdaság szervezésében főleg Bulgária tapasztalataira támaszkodik.

Aznap este küldöttségünket fogadta a BAAS párt Központi Bizottságának épületében Elias Al Lati elvtárs, a párt szíriai regionális vezetőségének tagja. A fogadásra hazánk damaszkuszi nagykövete, Dušan Ulčák úr is elkísért bennünket. Lati elvtárs az egyórás fogadás során élénken érdeklődött szövetkezetünk fejlődéséről tavaly nyári látogatása óta.

Kunaytra, Szíria gyöngyszeme, mivé lettél

A következő napon ellátogattunk Kunaytrába. Ez a város nemrég még 54 ezer lakost számlált, 65 kilométerre délnyugatra a fővárostól, a Golán fennsík északkeleti szélén, kb. 1000 méter tengerszint feletti magasságban fekszik. Illetve csak létezett, mert az utolsó izraeli invázió óta akkor már csak a romjai voltak láthatók a gyönyörű, hatalmas zöld park közepén felépített városnak. A háború során 1967-ben a kiürített várost a megszállók könnyűszerrel, majdnem érintetlenül elfoglalták. Később a világ közvéleményének és az ENSZ-nek a nyomására kénytelenek voltak visszaadni Szíriának. A város elhagyása előtt azonban ezt az izraeli hadsereg három hét alatt teljesen elpusztította, minden egyes házat, középületet dinamittal felrobbantottak. Így ottjártunkkor a város, amely nemrég még Szíria egyik legszebb városa, ennek gyöngyszeme volt, lényegében nem létezett. Az elpusztított város közepén csak egy kétemeletes romos épületnek egy része állt, a volt kunaytrai kórház maradványai ezek. A városnak nincsen egyáltalán lakossága, csak az agresszorok szörnyű tetteit bemutató újonnan épült múzeum tanúskodik ennek volt szépségeiről. A kórház maradványai zárandokhelyül szolgálnak. Ottlétünk során sok nyelven beszélő látogatók ezreivel találkoztunk az épület környékén, a legtöbbjük iráni volt. Ők Háfiz Asszád államfő és Khomeini Ajatolla képével díszített autóbuszokon érkeztek. A Perzsiából érkezett nők mindegyike vastag fekete posztóból készített, sisakkal ellátott köpenyt, csadort viselt. Ebből még a kezeik sem nyúltak ki, a köpeny két szárát fogaikkal összeharapva tartják egybe. Mellettük a mi kolléganőnk csipkés blúzban, hajadonfőt, csak térdig érő szoknyában igen eltérően festett, furcsán néztek rá, de nem szólt neki senki semmit. Általában a nők Szíriában a létező mindenféle öltözetben megtalálhatók. A csak a szemet szabadon hagyo csadortól, fejburoktól kezdve a szokásos európai öltözetben, sőt

miniszoknyában is lehetett látni bárhol csinos fiatal asszonyokat, lányokat, bármiféle megkülönböztetés nélkül.

Közvetlen Kunaytra romjai mellett van a mai szíriai-izraeli határ. Ennek szíriai oldalán 5 km széles demarkációs vonal húzódik, ezt többnemzeti-ségű ENSZ katonaság őrzi. A néhány szál tuskésdróttal kijelölt határ túloldalán aknamező húzódik. A határon átvezető keskeny aszfaltutat, amelyen csak az ENSZ katonák járművei közlekednek, sorompó zárja el. A sorompónál akkor egy pakisztáni katona állt, kértem, hogy készíthetek-e vele egy fényképet – szívesen vállalta, sőt felkínálta hozzá géppisztolyát is – mondtam, inkább tartsa meg azt magának. Ettől 30-40 méterre már az izraeli hadsereg támpontja van, ettől 1-1,5 kilométerre egyedülálló magas hegy délnyugati irányban zárja el a látóhatárt, rajta jól látható radarállomásokkal. Ez egy kicsit hasonlít a Zobor környékére, az áll itt úgy Nyitra felett, mint az ottan Kunaytra szélén.

Kunaytrában találkoztunk a hasonló nevű kerület guvernérijével is, aki ki-válóan beszélt a cseh nyelvet – a prágai Vegyészmérnöki Főiskolán végzett 1978-ban, egy évvel fiam előtt, aki ugyanazon a főiskolán szerzett diplomát. Mint mondta, ő járt nálunk Lidicén – Kunaytra sorsát csak Lidicével tudja összehasonlítani – Lidice azonban csak falu volt, míg Kunaytra nagyváros, az egyiket a német fasiszták, a másikat az izraeli agresszorok pusztították el hasonló kegyetlenséggel és barbársággal.

A határ izraeli oldalán zöldellő ültetvényeket, szőlőt, jól művelt mezőgazdasági területet láttunk – ezt már nem adták vissza Szíriának, hanem csak a sziklás, értéktelen vidéket.

Az utolsó napok

Késő délután fogadott bennünket hivatalában a főváros egészségügyi intézetének központi igazgatója, aki Prágában, valamint a pozsonyi Komenský egyetem orvosi karán szerzett diplomát. Most is jól beszél szlovákul, hiányolta a jó szenci disznótorost és a pezinoki borokat. Bemutatták az egyik majdnem új, modern damaszkuszi kórházat, a nagyon jól műszerezett szemészeti osztályt, valamint a dialízis részleget, ahol egy nagy teremben 10 művese működött. Mint mondta, Szíriában akkor összesen 50 művesét használnak gyógyításra, USA gyártmányúak. Az orvosi ellátás ingyenes, ugyanakkor kisebb magánklinikák is léteznek, aki ezt választja, azért fizetni kell. Az állami kórházakban azonban jobbak

a gyógyítás eredményei, mivel ott jobb a felszereltség és a konziliáris lehetőség.

Szíriai utunk utolsó napján a libanoni határ közelében fekvő igen szép rekreációs központot és az ottani kisvárosokat, Madáyát, Zabadánt és Dudau-t látogattuk meg. Itt is megfigyeltük, akárcsak a fővárosban is, hogy a diákok mind egyenruhában járnak iskolába. A középiskolások, fiúk és lányok sötét kékeszöld, elegáns szabású, hosszú nadrágos öltözetben, a kisiskolások pedig világosszürke ruhában, a lányok szoknyában, a fiúk hosszú nadrágban. Iskolájuk szerint más-más a fiúk nyakkendője, illetve a lányok kis vállkendőjének a színe. Ezt Háfiz Asszád államfő vezette be, így a különböző társadalmi rétegekből járó gyerekeket ruházatuk szerint nem lehet megkülönböztetni. Ez is és sok minden más is akkor bizonyította, hogy a társadalmi haladás útján Szíria az arab államok között valóban az élen jár.

Az Eufrátesz partján

Erre három év múlva újból sor került. Akkor, 1987. május 30. és június 8. között a Szír-Arab-Csehszlovák Baráti Társaság és a szír Mezőgazdasági Minisztérium vendégei voltunk, ők készítették számunkra a nyolcnapos programot. A csoportban öten voltunk – ennek vezetője újból én lettem, velünk volt továbbá Prágából a külügyminisztérium képviselője ing. Jířina Pospíšilová asszony és a szögyéni szövetkezetből ing. Volter Béla, alelnök, Halda Magdolna közgazdász és Halász Imre, a központi műhely szocialista munka brigádjának vezetője.

Most Prágából a ČSA OK-531-es gépével indultunk. A repülőtérre kikísért bennünket a Csehszlovák Külkapcsolatok Társaságának titkárnője, ing. Marta Hrušková asszony. Idős hölgy volt, férjével, aki csehszlovák nagykövet, sokáig volt Kanadában, Belga-Kongóban, majd Bagdadban, bejárta már a fél világot. Rövid athéni és larnacai leszállás után Damaszkuszba pár perccel éjfél előtt érkeztünk, ahol már várt bennünket nagykövetségünk attaséja, Jaroslav Tesárek, a Szír-Arab-Csehszlovák Baráti Társaság és a szíriai szakszervezetek központi bizottságának képviselője, Hana-Haná úr és az ottani Mezőgazdasági Minisztérium megbízottja ing. Monzer Al-Homsi, a prágai Mezőgazdasági Főiskola abszolvense, aki ott-tartózkodásunk alatt a tolmács feladatait is ellátta. Bár akkor már valamiképpen én is értettem arabul. Első ottlétem alkalmából bosszantó volt, hogy sem a betűket, sem egy szavat, de még a számokat sem ismertem. Mi itthon azt hittük, hogy nálunk az arab számokat használjuk, ami igaz is, csak ott viszont az óindiai számokat írják, amit úgyszintén nem ismerünk. Így akkor álltam Damaszkusz közepén, mint a számár a hegyen, megfogadtam, hogy ez nem ismélődhet meg.

Az arab nyelv használata azonban nem olyan egyszerű, ugyanis valójában kétfajta arab nyelv létezik. Az egyik a hivatalos arab, amelyet a rádióban, TV-ben, újságokban, hivatalos tárgyalásokon használnak – az ugyanolyan minden arab államban. Azonkívül létezik a népi arab nyelv, ami minden arab államban némileg más és más, és amit az emberek ott-hon, az utcán, egymással beszélgetve használnak. Ebben az egyes országok között hasonló, de talán kisebb különbség van, mint például a cseh és

a szlovák nyelv között. Megértik egymást, de mindjárt meg is állapítják, hogy beszélő társuk honnan való. Én a nyitrai Mezőgazdasági Főiskoláról az egyiptomi népi arab nyelv tankönyvét tudtam beszerezni, ami egy kis problémát jelentett. Például bemutatkozásunk során elmondtam, hogy én mezőgazdász vagyok, tehát fallah. Ez a szíriai népi arab nyelven nem fallah, hanem fellah. Csodálkozva néztek rám, hogy hogyan kerültem oda Egyiptomból – akkor Szíria és Egyiptom között nem állott éppen magas szinten a barátság – így gyorsan magyarázkodni kellett, amin végül is minden jót neveltünk.

Ottlétünk első napján fogadott bennünket a BAAS pártközponti bizottságán a Szír-Arab-Csehszlovák Baráti Társaság elnöke, Mohamed Násir úr. Ide elkísért minket az új damaszkuszi csehszlovák nagykövetünk, dr. Řezník, a nagykövetség további vezetői, és várt Farzat úr is, volt prágai szír nagykövet. Majd találkoztunk a Szíriai Parasztszövetség székházában ennek alelnökével, aki elkísért egy közeli mezőgazdasági vállalathoz, Damaszkusztól északkeletre. Itt köszöntött bennünket ennek igazgatója, dr. Abdel Al Kari, aki a Szovjetunióban, Krasnodarban szerzett diplomát. Elmonda, hogy a központjukon kívül további nyolc farmjuk és ültetvényük van. 400 hektáron gyümölcsöt termesztene, főleg barackot, őszi barackot, körtét és almát. Almából átlagosan 80-100 kg termést érnek el fánként. Az indiai típusú, fürtben termő barack már akkor éppen érett, megkóstoltuk, jó íze volt. Faiskolájuk is van, megajándékoztak indiai barackcsemetével, hazahoztam, de itthon három év múlva minden gondoskodás ellenére kiszáradt.

Másnap egy hatalmas, igen jelentős gyógyszerárba vezettek, amely Damaszkusztól nem messze van – neve THAMECO, The Arabian Medical Co. Itt is az igazgató fogadott, mgr. Maged Koudsi. Ez egy állam vállalat, példás szociális gondoskodással berendezve az ott dolgozó 1000 alkalmazott, köztük 600 nő, számára. Megmutatták a gyár saját óvodáját, bölcsődéjét, ahová a munkába érkező fiatalasszonyok elhelyezik gyermekeiket. 127 fajta humán gyógyszert gyártottak akkor, továbbá állatgyógyszereket és gyermektápszert. Szíria gyógyszerfogyasztásának 30 %-át, ebből az antibiotikumok szükségletét 100 %-ra fedezik. Érdeklődést mutattak a Csehszlovákiában termesztett növényeink iránt – ezt itthon a mezőgazdasági minisztériumban tolmácsoltam, és elmondtam saját kísérleteinket a homoki tövisseel. Ebből később eljuttattam nekik a prágai nagykövetségük útján néhány tápkockás gyökérzetű egyedet, próbálják ki – Szíriában homok van elég. Délután egy további kisebb mezőgazdasági üzemben

jártunk, fő termelési ágazatuk a szarvasmarha-tenyésztés, átlagos évi tejhozamuk 4600 liter volt.

A következő napon Szíria déli részébe, a Jordánia közelében fekvő Daraa városába vittek. Ez egy 45 ezer lakosú járási székhely, kimondottan mezőgazdasági jellegű terület. 373 ezer hektár mezőgazdasági területtel rendelkezik, kisebb víztárolók segítségével öntözésre is elegendő vízzel rendelkeznek. A járás összlakossága 500 ezer. Bár délelőtt tíz óra tájban érkeztünk oda, tiszteletünkre bekapcsolták a város közvilágítását, ami igen jelentős esemény volt, mert Szíriában nincsen elegendő villanyáram. Vezetőik elmondták, hogy 86 000 hektárra tervezik kibővíteni a járásban az öntözött területet. Területükre a vizet a Jermak folyócska biztosítja és további 1350 kút. A járás területe a tengerszinthez viszonyítva – 1-től mínusz 83 méter mélységben terül el. Mivel a csapadék ott is elegendő, évente 45 ezer tonna zöldséget termelnek, van 35 ezer darab szarvasmarhájuk, 370 ezer juh és 400 ezer darab kecske. Malmuk napi kapacitása 290 tonna, naponta 13 tonna tészta készítenek, mindet durumbúzából. Mivel a durumbúza termesztés minket nagyon érdekelt, kivitték ezt a határba megmutatni. Éppen érés előtt volt a gabona, a fekete színű kalászt tartalmazó Basa fajtában állva alelnökünkéről, ing. Volter Béláról szép fényképeket készítettem. A járásban 35 ezer tonna gabonára van raktározási lehetőség. Az egész járás villannyal és vízhálózattal el van látva, minden faluban van iskola, 385 kilométer hosszú aszfaltút köti ezeket össze. Az utolsó Izraellel folytatott háborúban 137 lakosuk vesztette életét, a környéken az izraeliek elsősorban a vízforrások megszerzésére törekednek. A járásban évente 12 ezer négyzetméter szőnyeg készül, gazdag kulturális emlékekkel rendelkeznek.

Délután egy magángazdálkodó szőlőültetvényét láttuk, csepegtető öntözéssel ellátva. Ültetvények telepítésére a szír állam 1 millió szír libra hitelt nyújt minimális kamattal, visszafizetése csak a termőrefordulás után következik.

Estefelé a járás keleti részében fekvő Bosra város ősrégi szabadtéri színházát látogattuk meg. Ebben 15 ezer néző számára van ülőhely, egyedülálló akusztikával. Különféle koncertek és népművészeti fesztiválok rendezésére szolgál. Innen Szaúd-Arábia 80 kilométerre fekszik. Damaszkuszba visszatérve részt vettünk a nagykövetségünkön rendezett esti fogadáson, amelyet nagykövetünk készített számunkra. Rajtunk kívül részt vett ezen minden általunk addig meglátogatott vállalat és szövetkezet vezetője és természetesen a nagykövetség alkalmazottai. Mivel

mi négyen szögyéniek, ha magunk között voltunk, általában magyarul beszélünk, csodálkozva hallottuk, hogy az ottani katonai attasénk is megszólalt hozzánk magyarul – kiderült, hogy csatai születésű, itthoni lánytestvére akkor éppen a párkányi JCP igazgatójának a titkárnője volt. Hogy milyen kicsi a világ!

A következő napokat már Damaszkusztól jó távol töltöttük. Korán reggel indultunk Alepóba, amely északkeletre 380 km-re fekszik a fővárostól. Új négysávos autósútráda vezet oda. Reggel induláskor már + 35 °C fok volt árnyékban, sofőrünk kérdezte, hogy hogyan állítsa be a SAAB-ban a klimatizációt – jó lesz-e a + 22 °C? Útközben megálltunk Homs városa mellett, ahol csehszlovák segítséggel épült egy olajfinomító gyár – nem nagy kedvünk volt az akkor már + 40 °C-ban kiszállni a kocsikból. Délben érkezünk a fél milliós lakosú Alepóba, ahol már várt bennünket a BAAS párt kerületi bizottságának elnöke, magasan intelligens ember, ismert szír költő. Délután elvittek az Alepo melletti traktorgyárba. Ilyen egy van Szíriában, itt évente 4000 traktort gyártanak. Hozzájuk a motorokat Spanyolországból importálják, a többi alkatrészt maguk gyártják. Az általuk gyártott traktorok neve EBRO, a gyár neve ALFURÁT, 1300 alkalmazottja van, három műszakban dolgoznak. Végigvezettek az 500 méter hosszú és 100 méter széles üzemcsarnokban, ahol a szerelőszalag fut végig. A gyár főmérnöke Moszkvában szerzett diplomát. A gyárlátogatás után elkísértek az alepoi várba, amely a város feletti magas dombon áll részben már csak a maradványaival, részben már felújítva. Itt a kerület elnökének csinos felesége volt a vendéglátónk. Elegáns, kék színű, európai öltözetben volt. Állandóan kísérte őt egy, csak a szemeit látható arabruhás hölgy, aki főnökasszonya számára egy táskában több pár cipőt hordott, amelyeket az a várban felfelé, onnan lefelé vagy vízszintes járdán haladva mindig változtatott.

Este a városi kultúrházban 20.00 órai kezdettel egy szír-arab-csehszlovák baráti nagygyűlést rendeztek számunkra. A nagyteremben kb. 800 ember fért be, teljesen tele volt. Ott volt a város vezetősége, velünk együtt nagykövetünk és az egyik új attasé, Sviták úr is. Nagykövetünk már azért is eljött velünk Alepóba, mert csak akkor néhány héttel előtte került nagykövetnek Damaszkuszba, azelőtt hat hétig Stockholmban látta el ezt a tisztséget, és a fővároson kívül addig még Szíriában nem járt sehol.

Az ünnepélyen, ennek kezdetén, bemutatásunk során mindnyájunknak egy nagy virágkoszorút adományoztak, nyakunkba téve ezt. A színpadon sorban felléptünk egy-egy rövid beszéddel. Elsőként én, mint a delegáció

vezetője, majd nagykövetünk és a vendégfogadó BAAS párt kerületi elnöke. Az én beszédemet még itthon Prágában, a külügyminisztériumban készítették el, és adták át nekem indulásunk előtt a repülőtéren. Én ennek ott csak az első mondatát mondtam el csehül, majd annak lefordított szövegét a tolmács olvasta tovább, én csak az utolsó mondattal fejeztem be arabul, hogy „Ásat al Sadaka al Tschichoslofakíja al Suríja”, éljen a csehszlovák és szír barátság. Fellépésünket a jelenlevő tömeg hatalmas ovációval fogadta, és megalakították a Szír-Arab-Csehszlovák Baráti Társaság városi helyi szervezetét. Utána éjfélig tartó ünnepi vacsora következett. Ezen vagy 25-30 fajta különféle, ottani szakácsművészek által készített fogás volt felszolgálva, illetve az asztalokra felrakva, tálalva. Ehhez szükséges megjegyezni, hogy ott az általunk főételként fogyasztott kenyeret nem ismerik, így nem is eszik. Helyette egy vastagabb, palacsintaszerű vékony lepényt fogyasztanak, amelynek só és cukor hiányából semleges íze van. Ez sok esetben pótolja nemcsak a kenyeret, hanem egyúttal a kanalat is, mivel igen sok fajta étel kásaszerű készítmény, különféle fajta hús, zöldség és egyéb adalék, liszt stb. felhasználásával. A gazdag vacsora mellett ugyanakkor szeszes italt nem fogyasztottunk – nekem különben sem hiányzott.

Másnap reggel delegációnk, nagykövetünk és arab barátaink társaságával elmentünk egy jóval keletebbre, az Eufrátesz mellett fekvő állami gazdaságba, mezőgazdasági vállalatba. Ez 130 kilométerre fekszik Alepótól, neve AL ASAD. Ennek vezetője fogadott. A vállalat 21 000 hektáron gazdálkodik, eredetileg sivatagos területen. Hét termelési részlege van, búzát, gyapotot, kukoricát, cukorrépát, csicséri borsót termesztenek, van gyümölcsösük és szőlőszetük is. 7000 darab szarvasmarhát tartanak. Van 5 ezer dolgozójuk, 250 traktoruk, 51 kombájnnuk. Ottlétünkig 36 kilométer hosszú öntözőcsatornát építettek, ami a nagy kiterjedésű öntözőrendszerük váza. Vizet az Eufráteszből nyerik, az ott kiépített hatalmas víztárolóból, amelyet a Szovjetunió segítségével építettek.

Dél előtt bejártuk határunk egy részét terepjáró autókra. Az öntözött területeken igen szép, aratásra váró keménybúza (*Triticum durum*) táblákat láttunk, általában a feketekalászos Basa fajtát termesztik, 4 t/ha termést is elérnek vele, természetesen öntözés segítségével. Az öntözés nélküli területen megmaradtak a teljesen sivatagi viszonyok, a nap által égetett homokon beduinok táboroztak. Sátorokban élnek, kisebb juh és kecskenyájukat nevelnek.

Utána bemutatták az öntözőrendszer szivattyúállomását az Eufrátesz

szélén. A tíz emeletes épületben hat hatalmas szivattyú van elhelyezve, amelyeket a Szovjetuniótól kaptak 1979-ben. Ez 24 órán át működik, az öntözött területet 600 ezer hektárra akarják bővíteni. A víztárolóból folyó víz nyomják a vizet a 80 méter magas meredek partra, ahonnan a víz széles beton főcsatornákon folyik el szabadeséssel délnyugatra, délre és nyugati irányba. Ezekből a főcsatornákból a víz egy méter széles vasbeton vályúkba van szétvezetve, amelyek 0,5-1,5 méter magas betonlábakon állnak. Ezeken 50-100 méterenként nyitható acél csőnyílások vannak, ha ezeket kinyitják, akkor belőlük szabadeséssel, árasztással folyik szét a víz, és öntözi a növényzetet. Az eredmény a négy tonnás gabonatermés a volt sivatag helyén. A vállalat dolgozói nagyon büszkék gazdasági eredményeikre, az öntözőrendszer létét a Szovjetunió internacionális segítségével reális példájának tartják. A vezető dolgozók közül sokan szereztek mérnöki diplomájukat a Szovjetunióban, tudtunk velük beszélni oroszul.

Este visszatérve Alepóba az ottani szakszervezeti vezetőkkel, Hekmat Muszil és Osman Seich Hussein urakkal szerveztek találkozót, beszélgetést, amely igen szívélyes légkörben folyt le.

Másnap délután már Damaszkuszba visszatérve fogadott bennünket nagykövetünkkel együtt a BAAS párt (Arab Szocialista Megújodás Pártja) – uralkodó politikai párt Szíriában – fővárosi szervezetének vezető titkára, Abidin elvtárs. Ő is tagja a Szír-Arab-Csehszlovák Baráti Társaság vezetőségének. Élénken érdeklődött az itteni gazdasági-társadalmi fejlődés helyzetéről, a műszaki-tudományos vívmányok alkalmazásáról. Nagyon jó emlékei fűződtek itteni látogatásáról, amikor is fogadta őt a belügyminiszterünk, ing. Štefan Lazar, ellátogatott akkor hozzánk Szőgyénbe is. Este a szállodánkban, a Meridian hotelben ünnepi vacsora volt kultúrműsorral egybekötve, ezen is részt vett nagykövetünk, az egyik attasé és a konzul, szíriai részről a BAAS párt egyik titkára, Taumy elvtárs igen csinos feleségével, és Hana-Hana elvtárs, a Szíriai Szakszervezetek Központja Külügyi Osztályának vezetője.

A következő reggel, 1987. június 7-én Hana-Hana úr vezetésével elvittek a szakszervezetek akkor épülő új kirándulóközpontjába, amely Damaszkusztól nyugatra, a régi bejruti út mellett fekszik. Itt egy hatalmas szakszervezeti iskolaépület készül nagy reprezentációs kiegészítéssel. Itt több arab állam szakszervezeti funkcionáriusait oktatják, képezik. Délután már újból Damaszkuszban ellátogattunk az Omajadov mecsetbe, majd kirándultunk a város feletti Dzsabal Kasium hegyre, amelyről nagyon szép kilátás nyílt az egész, esti fényben ragyogó Damaszkuszra.

Látogatásunkat befejezve a ČSA OK-531 gépével 02.05 órakor indulunk haza a damaszkuszi repülőtérrel. Egy rövid athéni megálló után 07.10 órakor már Prágában voltunk, ahol Maria Hrušková mérnökasszony várt bennünket. Ez a második szíriai látogatásunk is maradandó élményeket hagyott minden résztvevőben. Mindenhol kimondottan baráti fogadtatásban volt részünk, tervezett programunkat 100 %-ra teljesíteni sikerült. Vendéglátóink sokszor hangoztatták, hogy a szír nép alapvető igyekezete az izraeli agresszorok által megszállt területük visszanyerésére összpontosul, a társadalmi fejlődésük szocialista irányzatú, a Szovjetunióval és a szocialista táborral tartós barátságra törekszenek. Ezt mi csehszlovák részről velük szemben hasonlóképpen kifejeztük. Mostani ott-tartózkodásunk során 2000 kilométer utat tettünk meg, mindenhol magas szintű vezetők vártak, kísértek, a mezőgazdasági vállalatokban terepjáró autókat biztosítottak. Természetesen most is a csehszlovák nagykövetség állandó segítségét kaptuk, e nélkül ott-tartózkodásunk lehetetlen lett volna. A nagykövet úrnak és a nagykövetség minden dolgozójának hálásan köszöntük a rólunk tanúsított gondoskodásukat. Később, mikor szabadságra hazajöttek, ellátogattak hozzánk ők is Szögyénbe, akkori segítségüket itthon is igyekeztünk meghálálni.

Pax arva colat

Békében szántjuk a földeket

A szántóföldi növénytermesztés fejlesztése során kapóra jött, hogy a szőgyéni szövetkezetnek már 1968-tól baráti kapcsolata volt a magyarországi nádudvari Vörös Csillag Szövetkezettel. Ez akkor már 21 ezer hektáron gazdálkodott, a Hortobágytól keletre terül el határa, és eredményeivel az ország legjobb szövetkezetei közé számított. Együttal egy kukoricatermesztési rendszernek, a KITE-nek volt a gazdája, amely a bálolnai és a bajai kukoricatermesztési rendszerek mellett az egyik legjobb volt az országban.

Akkor már Magyarország intenzíven alkalmazta a különböző nyugat-európai, amerikai modern termesztési módszereket, ehhez tömegével hozta be a nagyteljesítményű gépeket, vetőmagot, növényvédő szereket, és a szaktudást, a know-how-ot. Mi még akkor mindettől messze el voltunk maradva.

Jól jellemzi ezt egy akkori politikai vicc: Jön autóval az egyenes úton Nixon úr, az USA elnöke. Egyszerre csak vége szakad az útnak, az kétfélé, balra és jobbra osztódik. Kérdi tőle a sofőr: Elnök úr, merre megyünk, jobbra vagy balra? Ó, te számár, nem tudod, mi mindig jobbra tartunk, fordulj tehát arra. Egy óra múlva jön ugyanarra Brezsnyev elvtárs, tőle is kérdi a sofőr: jobbra vagy balra vegyük az irányt? Nem tudod, jön a válasz, mi mindig balra tartunk, vedd most is arra az irányt! Nemsokára jön az úton Kádár elvtárs, tőle is kérdi a sofőr a követendő irányt. Némi gondolkodás után jön a válasz: Tedd ki az indexet, fiam, balra, és fordulj jobbra!

A nádudvari és szőgyéni szövetkezet között rövid időn belül intenzív baráti kapcsolatok alakultak ki, ami sok különféle gazdasági együttműködést is eredményezett. Mi főleg az ő kiváló, kukoricatermesztés terén elért eredményeiket próbáltuk a magunk számára hasznosítani. Kialakult egy közös elképzelés: Ők adnak nekünk 50 tonna kiváló amerikai hibrid kukorica vetőmagot, a Pioneer sorozatból, aminek behozatala hozzánk akkor még lehetetlen volt. Ennek fejében mi adunk nekik egy HON típusú homlokrakót, ami náluk ismert, de nehezen hozzáférhető csehszlovák gyártmányú gép volt.

Ez a csere azonban официálisan nem volt megoldható, hivatalosan sem a magyar, sem csehszlovák részről erre nem kaptunk volna engedélyt. Próbálkoztunk a párkányi pénzügyőrség vezetőjével, Gubriansky úrral, jó ismerőssémmel megoldást találni rá. Mint mondotta, hivatalos külkereskedelmi, behozatali engedély nélkül ebben nem tud segíteni. De van joga engedélyezni egy ilyen megoldást: Mi átvihetünk Magyarországra, ha kell akár 50 tonna kukorica vetőmagot is, azt ottan becsáváztatni, és visszahozni. A homlokrakót pedig átengedheti kikölcsönzésre – az helyett majd pár év múlva visszahoznak valami ócskavasat, mint tönkrement gépet, és az ügy lezárul.

Így át is vittünk mi Nádudvarra 50 tonna kukoricát csávázni – ez persze takarmánykukorica volt, amit az ottani sertések jó étvággal megettek. Visszafelé pedig hoztuk a már csávázott kukoricát, ami amerikai Pioneer hibrid volt, ezer hektár vetésterületre is elég volt, és két tonnával emelte terméshozamunkat.

Az egész csere tartalmáról persze csak az igazgató úr tudott, beosztottjai nem ismerték a lényegét. Mikor az első teherautó a szállítmánnyal az ipolysági határállomásra érkezett, ami a párkányi igazgatósághoz tartozott, én ott vártam, hogy nem lesz-e valamilyen probléma, amit meg kell oldani.

Hallottam, amint az egyik vámalkalmazott megjegyezte: Hiába álltak be a szövetkezetbe a parasztok, több eszük még nem lett tőle. Nincsen annyi eszük, hogy Magyarországról áthoznák azt a néhány mázsa pácpot, és itt becsáváznák a kukoricát, inkább képesek ezt a nagy tömeg kukoricát oda átszállítani meg hordani vissza. Igazat adtam neki, majd csak megokosodunk valamikor. Így ment ez néhány évig, míg aztán sikerült behozni már hivatalosan mindenestől a KITE kukoricatermesztési rendszert, aminek Csehszlovákiában mi, a szögyéni szövetkezet lettünk a rendszergazdája. Ezt később kibővítettük 11 ezer hektárra 18 vállalatnál.

Igen jó baráti viszonyban voltak a két szövetkezet szakágazatvezetői egymás között, a főgépésítők, főagronómusok, vezető zootechnikusok, kulturális vezetők, főüzemgazdászok. A nádudvari szövetkezet akkori elnöke Szabó István mérnök volt, ő azonban ritkán tartózkodott otthon. Ugyanis egyúttal a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának tagja volt, ami gyakran Budapestre szólította. De volt egy állandó, minden jogkörrel felruházott helyettese, Gazdag Ferenc mérnök, aki mindig örömmel fogadott, ha odalátogattunk, és számunkra gazdag programot készítettek. Mi ezt minálunk igyekeztünk viszonzni.

Egyszer ők fordultak hozzánk segítségért: Szándékoztak venni nagyon gyorsan 30 darab Zetor traktort a brünni traktorgyárból. Megkértek, hogy ehhez teremtsünk számukra a gyárban kapcsolatot. Ez nekem nem jelentett problémát. Akkor már jó néhány éve minden télen, december, január és február hónapban, amikor itthon nem volt munka, 40-45 traktoristát küldtünk brigádba a brnoi traktorgyárba őket kisegíteni, mert állandó munkáshiánnyal küzdöttek. Az emberek ottan jól kerestek, a gyár megfelelő szállást, kosztot biztosított számukra, kéthetente jártak hétvégén haza. Minden ott ledolgozott 1350 óráért szövetkezetünk lehetőséget kapott tőlük kiutaláson kívül egy traktor megvásárlására, ami nekünk jól jött, még sok is volt. Ugyanis az egész szocialista rendszer évei alatt minden ilyen szükséglet szigorú központi elosztás alá tartozott. Hiába volt nagy szükség valamire és hiába volt rá pénz is, ha a hivatalos elosztásból nem jutott, akkor nem volt megoldás. Ez is a tervgazdaság része volt.

A vezérigazgatóval egyeztetett napon megérkeztünk a nádudvariakkal a gyárba. Vártak, körülvezettek a hatalmas szerelőcsarnokokon, ami az ilyesmihez nem szokott embernek nagyszerű látvány, élmény. Gyorsan megállapodtak, pár hét múlva már szállították nekik a traktorokat. Utána ebédre mentünk egy városi vendéglőbe. A nádudvariak vezetője, Gazdag Ferenc úr mondja nekem: Ferikém, nem bánom, hogy mi lesz ebédre, de a tegnap esti áztatott kenyér (knédli) ne legyen, és ha nem muszáj, borovicskát se igyunk ezután, mert még a tengapi stampeditől is úgy érzem magamat, mintha lenyeltem volna a primás gyantáját! Hiába, mindenki azt szeret, amihez van szokva.

A nádudvariakkal tartott kapcsolatokból nemcsak a szövetkezet élgárdája, hanem a tagság is kivette a részét. Minden nyáron tölünk is, tőlük is három-három napra mentek autóbusszokkal a tagok cserekirándulásra. Ez mindig kölcsönös gazdasági bemutatóval kezdődött. Ők bemutatták mindazt, ami nálunk érdekes és különös volt – a hatalmas, teljes egészében öntözött kukoricatáblákat, modern állattenyésztési telepeiket, hatalmas vágóhidjukat, egy izraeli típusú öntözőrendszert gyártó üzemüket, amely annyira automatizálva volt, hogy szellemgyárnak hívták az ottaniak.

Másnap a folytatás a közeli Debrecen városának megtekintésével folytatódott, majd hosszú fürdésekkel a hajdúszoboszlói termálfürdőben. Ezen a kirándulásokon a nyolcvanas évek során majd minden szövetkezeti tag részt vett általános meglegedésre.

Az ő viszontlátogatásuk nálunk úgyszintén a szövetkezetben kez-

dődött. Megmutattuk nekik a náluk ismeretlen rengeteg szőlőfajtát, a kiwitelepeket, szőgyéni, barti új kultúrházat, a körfejővel ellátott barti tehénteletet stb., megkóstolták a híres szőgyéni túrósrést. Másnap azután elvittük őket a Tártába, ahol 2-3 napot töltöttek számukra ismeretlen, nagyszerű tájakon. Ide általában a szövetkezet közművelődési szakemberre, Hinzeller László úr kísérte el őket, vitte az előre megrendelt szállásra, szállodába. Egyszer egy humoros, majdnem veszélyes eset is megtörtént közben. A Laci felvitte őket libegővel az Alacsony-Tátra csúcsára, a 2024 méter magas Chopokra. Ők akkor ettől délre, Brezno felől, a Partizán Szállóban laktak, és a hegyre is ennek déli oldaláról mentek fel. Ez óriási élmény volt számukra – ezer méterrel magasabban Magyarország legmagasabb hegycsúcsától július közepén hógolyózni olyan vidékről érkező embereknek, ahol a legmagasabb hegy vakondtúrás, nagyon tetszett nekik. A baj akkor keletkezett, amikor hirtelen sűrű köd lepte el a környéket, és a libegő állomásról a hangosbeszélő kihirdette, hogy a rosszra fordult idő miatt a libegő rövidesen leáll, így aki még le akar vele jutni, igyekezzon ezt gyorsan kihasználni. A Laci össze is szedte gyorsan a nádudvari csoportot – még szerencse, hogy akkor minden fiatalok voltak –, és felültette őket a libegőre. Csak az volt a baj, hogy nem vette észre, hogy nem arra ültek, amivel feljöttek, hanem a csúcsról észak felé, a Jasnái völgybe tartó lélekvesztőre. Mikor leértek, ámultak csak el, hogy hová jutottak. Visszaút már nem volt, mert a libegő éppen leállt. Így onnan visszakerülni Rózsahegyen, Besztercebányán keresztül, körbe a Donovalyn át Táléra legalább 100 kilométer lett volna autóbusszal, ami éppen nem is volt kéznél. Így elhatározták, hogy gyalog felmennek a Chopokra, és onnan ugyanúgy gyalog le a Tátra déli oldalán a szálláshelyre. Ez persze ez első pár száz méteren kellemes volt, utána azonban a síkvidéki sétához szokott embereknek már nem volt egyszerű. Így azután a kirándulás még hátralevő két napját ágyban töltötték, pihentették fáradt lábaikat. De így ez is olyan szép élmény maradt számukra, amit holtuk napjáig nem felejtene el.

A nádudvarról behozott KITE rendszer segítségével magasra szökött a szövetkezetben a kukoricatermés. A termés elhelyezése addig úgy történt, hogy azt, mivel nedvességtartalma általában magasabb volt a kívánnál, a kombájnoktól a köbölkúti Mezőgazdasági Felvásárló és Ellátó Vállalat (PNZZ) telepére szállítottuk, ahol két toronyszárító segítségével ezt tárolásra alkalmassá tették, és az árát mindjárt ki is fizették. A nyolcvanas évek elején egy nyáron július közepén vettük észre, hogy hála az új

amerikai magashozamú fajtának, amit az év tavaszán vetettünk el, nem hatvan, hanem legalább 80 mázsás lesz a hektárhozam, ami 400 vagon terméstöbbletet jelentett.

Mi lesz ezzel, hová tesszük? Kőbölkúton ezt nem tudják fogadni, arra ott már nincsen szárítási kapacitás. Elhatároztuk – gyorsan építünk mi is Szőgyénben egy nagy kapacitású toronyszárítót. Erre szükséges típust akkor Magyarországon, Bábolnán gyártottak amerikai licencre – futás oda. Megszületett a megállapodás, tíz nap múlva megkezdtek ennek szállítását, pénzünk volt rá természetesen elég, azonnal ki tudtuk fizetni. Felépítéséhez elláttak a szükséges tervrajzokkal, használati utasítással.

A szárítótorony ing. Galgóczy Gyula, Csókás László építészek, ing. Sümegh András főgépésítő vezetésével, a központi műhely és építkezési csoport gyors és precíz munkájának közetkeztében másfél hónap alatt, időre elkészült, és megkezdődött rajta a szárítás napi 25-30 vagon teljesítménnyel, természetesen éjjel-nappali megszakítás nélkül, Kunyica Imre főraktáros felügyelete alatt.

A rendkívül magas kukoricatermésnek gyorsan híre ment, és mivel akkor éppen az Érsekújvári járásba magas pártdelegáció látogatását várták, megszületett a Járási Pártbizottságon az elhatározás, hogy ezt el kell hozni Szőgyénbe, megmutatni nekik azt, ami ott szép és jó, főleg a magas kukoricahozamot.

A delegációt délután két órára vártuk kinn Szőgyén és Bart közötti úton egy hatalmas tábla kukorica mellett, ahol már az előző napon megkezdődött az aratás, majd 100 mázsás hozam mutatkozott. A delegáció tagjai voltak a kerületi és járási nagyfőnökök mellett Vasil Bílak és Jozef Lenárt elvtársak is. Akkor ottan 5 darab SK-4 szovjet gyártmányú kombájnnal arattunk – ezeket még délelőtt beállítottuk a parcellába egymás után, sorban a tábla belső végén vártak indulásra készen kifelé a magas látogatókra a német-szőgyéni részlegvezető, Fazekas János vezetésével, aki egyúttal a szövetkezet alelnöke is volt.

Mikor a delegáció befordult a kanyarban, intettünk a kombájnnoknak, induljanak. Amint egymás után közeledtek kifelé, szép látványt nyújtottak. Bílak elvtárs, amint kiszállt az autóból és nekünk kezet nyújtott, csodálattal nézte – én még egyszerre öt szovjek kombájnt kukoricában egymás után aratni nem láttam soha, mondta. Nem mertem neki mondani, hogy még én sem – ez az 5 kombajn egyszerre jó még nem volt soha, naponta egy-kettő mindig javításra szorult.

Estefelé az új szárítótoronynál kötöttünk ki. Az esti szürkületben nagy-

szerű látványt nyújtott a két, hatalmas, kékes lángot fújó égőfej, melyek mögé Bílak elvtárssal az energiablokkba beálltunk. Gyönyörű látvány, mondja nekem, gratulált, hogy ezt így felépítettük. Csak az a baj, mondom neki, hogy még az egész létesítményre nem kaptuk meg a használati, kolaudációs engedélyt. Már miért nem, kérdi ő? Mert még nincsen rá kiadva az építkezési engedély sem. Hát, az meg hogy lehet? Nem kaphattuk meg, mert még hivatalos, elfogadható tervdokumentációnk sincsen a szárítótornyra – ugyanis az ebbe elhelyezett, több kilométer hosszú sokféle villanyvezetéknek Magyarországon más a színe, mint amit a csehszlovák műszaki norma előír. Így a terveket átdolgoztatni már nem volt időnk, a kukorica a maga érésével nem volt hajlandó a hivatalos okmányokra várni. Megnyugtató – ebből nem lehet semmi bajom, és ha mégis lenne, büszke lehetek arra, hogy ezt a szocializmus érdekében kifejtett cselekedetemért szenvedem el. Köszönöm szépen, gondoltam, nagy hasznom lenne belőle.

Mivel a szögyéni szövetkezet a nyolcvanas években már az Érsekújvári járásban az udvardi szövetkezettel versenyezve az egyik legjobb gazdasági eredményt érte el, ilyen magas párt és állami delegációk többször is ellátogattak Szögyénbe. Az egyikre nyáron, aratás előtt pár héttel került sor. Erre egy érdekes esemény adott alkalmat. Ugyanis a közép-európai szocialista államokba látogatott Kim Ir Sen, az észak-kórei államfő és pártvezető. Felkereste Berlint, Prágát, Budapestet. De mindvégig vonatlat utazott, félt, hogy esetleg leesik vele valahol a repülő. Ha ilyen magas vendég érkezett Csehszlovákiába, akkor úgy illett, hogy ne csak Prágába, hanem Szlovákiába is ellátogasson. Kim Ir Sen egy nap reggelén érkezett Berlinből Prágába. Ott töltve pár napot, másnap délelőtt már Budapesten várták. Hogy mégis szlovák földre léphessen, úgy oldották meg, hogy az este Prágából induló különvonatja a tiszteletére megállt reggel a párkányi állomáson, itt kiszállt, és köszöntötte a tiszteletére ott megjelent állami és pártvezetőket, valamint az oda kivezényelt 4-5 ezer párkányi lakost.

Olyan elhatározás született, hogyha már majd az egész állami és pártvezetésnek miatta Dél-Szlovákiába kellett jönni, és mivel már az aratás közeledik, megnézik a mezőgazdasági vállalatnál, hogy milyenek a terméskilátások. A választás miránk esett, hiszen alig 20 kilométerre vagyunk a párkányi állomástól. Kilenc órára vártuk őket az új kultúrház előtti téren, felsorakozott a szövetkezet és a falu vezetősége és további 500 szövetkezeti dolgozó, akinek csak volt, főleg az asszonyok és lányok, a nagyon szép szögyéni és kurtaszoknyás barti népviseletben. Ment

a szökökút, szólt a fűvószenekear. Két órára volt tervezve a szövetkezet határának bemutatása, majd utána díszebédet készítettünk. Ezzel már korán baj lett – ugyan már reggel öt órára befutottak Prágából a biztonsági emberek – megnézték a szövetkezet üzemi konyháját, ahol az ebéd készült, ellenőrizték a fazekakat, tányérokat. A borospoharakat, amelyeken csak egy kis hajszálrepedés mutatkozott, összetörték, nehogy mégis az asztalra kerüljenek. Detektorokkal megvizsgálták az asztalokat, székeket, nincs-e alattuk robbanószerkezet. Kikérdezték a szakácsnőket, hogy mi lesz a menü – előételnek prágai sonkába csavart majonézes saláta – az nem lehet, mondják, semmi sem lehet olyan, amiben tej vagy tojás van. Jó mondom nekik, akkor ezek szerint kirántott hús sem lehet, mert ahhoz tojás kell, és rétes sem lesz, mert abban meg túró van, így marad a tengerészleves, ami a sós víznek a hivatalos neve, hozzá pirított kenyér – ez ellen talán nem lesz kifogásuk. Végül is a kirántott húsba és a túrós rétesbe beleegyeztek.

A vendégeket megérkeztükkor puha kenyérrel és sóval kellett várni szép szláv szokás szerint. A kenyeret erre a célra Mánya úr, a falusi pék megsütötte hajnalban, sőt pedig az üzemi pártszervezet elnöknője, Árva Jolán asszony hozott. Pártelnök ide vagy oda, nem bíztak meg ebben a sóban, elvették, kiszórták az árokba, és elővettek egy kis csomag sót, amit erre Prágából hoztak. Ezt meg már én nem nézhettem jó szemmel – valamiért én is felelek itten vagy nem? – sorban megnyalattam velük most meg én a sójukat, hogy nincs-e patkányméreg benne. Nagy köpködés árán meg is tették.

Pontosan érkeztek – Lenárt, Bílak, Janík, Janák elvtársak, Chňoupek külügyminiszterünk és még sokan mások, talán csak Husák és Štrougal urak hiányoztak a legfelsőbb vezetőségből. Első utunk a búzafajta-kísérletekhez vezettek. Itt egymás mellett, pontosan egyhektáros parcellákon 18 fajta, főleg csehszlovák és szovjet nemesítésű búza állt egymás mellett. Pontosabban állt vagy feküdt, mert két nappal azelőtt egy éjszakai vihar és zápor a gyöngébb állományú fajtákat ledöntötte a földre és pechünkre, éppen a szovjet fajták voltak inkább azok, míg mellettük a diószegi, valticei, sóvári saját fajtáink szépen álltak szárukon. Ez így nem a legjobb benyomást tette rájuk. Megcsodálták a durumbúza kísérleteket is, a legtöbbben nem is tudták, hogy az micsoda.

Utána megálltunk egy százhektáros fehérbab-parcellánál is, mivel akkor már az országos Szőgyéni Babtermesztési Rendszer üzemeltetői voltunk. Főagronómusunk, Puskás Lajos mérnök elmagyarázta nekik, hogy

a babtermesztésben lehetnének még jobb hektárhozamaink is, ha biztosítani tudnánk a növényzet komplett állományát. Ugyanis amint láthatták, a babsorokban minden ötödik-nyolcadik egyed hiányzott. Oka ennek az volt, hogy a babszem maga két félrészből áll, amit kívülről a héja, belülről pedig a csíra tart egybe. A bab kombájnnal történő cséplése során a dob-síntől olyan ütést kap, amely ugyan nem osztja ketté a magot, de megszakítja benne a csírárt, minek következtében az elvetett bab nem kelhet ki. Ezen azzal sem tudtunk addig segíteni, hogy gumiréteggel borítottuk be a kombájn dobsíneit. Erre csak egy megoldás van – behozni az USA-ból az ott már bevált olyan speciális babgyűjtő kombájnokat, amelyek nem verik, hanem fejtik a babot. Ez nem károsítja a szemekben a csírárt, nincsen a növényzetben egyedszámhiány, magasabbak a hozamok.

A vége az lett, hogy lehetővé tették egyenlőre 5 babkombájn behozatalát Amerikából, így a nagy felhajtásból jelentős hasznunk is származott. Például 1981-ben a szövetkezet 120 hektáron termesztett szárazbabot 235 tonna összterméssel, ami akkor 1,96 t/ha termést jelentett. Minden évben legalább 10-12 fajta babbal folytak kísérletek, a mexikói feketebabtól kezdve a legújabb tarkababokkal is.

Apozsonyi Mezőgazdasági és Élelmezési Minisztériummal, ing. Németh Jenő miniszterhelyettessel megállapodva bevezettük, első mezőgazdasági vállalatként Csehszlovákiában, a durumbúza nagyüzemi termesztését. Ez a búzafaj – *Triticum durum* – a rendes búzától, a *Triticum sativum*tól lényegesen különbözik. Míg a rendes búza sejtállományában a kromoszómák tetraploid sorban, a durumbúzánál diploid sorban helyezkednek el. A sativum búza siker – fehérjetartalma évjárártól, fajtától függően 18-22 %, addig a durumbúzában ez eléri a 34-35 %-ot. Ez magával hozza, hogy míg a rendes búza lisztjéből készülő tésztához tojásfehérjét szükséges hozzáadni, addig a durumbúza lisztjéhez ez egyáltalán nem szükséges. Így a rendes búzából, tojás hozzáadásával készült tészta tárolási ideje csak fél év és koleszterint is tartalmaz a tojásból átvéve, addig a durumbúza lisztjéből készült tészta sok éven át eltartható, és nem tartalmaz koleszterint. Addig a durumbúza szükségletet teljes egészében Kanadából behozva fedették. Itteni termesztését gátolta, hogy 40-45 %-kal alacsonyabb volt a hektárhozama a rendes búzához viszonyítva, ami az előírt hektárhozamok teljesítésénél lemaradást okozott, amit a sokszor vaskalapos járási, kerületi mezőgazdasági főnökség nem igen akart elismerni.

Mi a durumbúza őszi vetésű fajtáit termesztettük, köztük a Basa, Minaret, Panondurum fajtákat, majd a csehszlovák nemesítésű SO-D-211

jezésű fajtát. Az első két fajta Közel-Keletről, a harmadik Magyarországról, míg a saját fajtánk a Csallóközi, Sósszigeti Kutatóintézet terméke, előállítója ing. Bartalos Ferenc, kiváló nemesítő, a sósszigeti (Solivary) búzafajták atyja. Ő nagyszerű ember volt, jó barátom, 2002-ben halt meg – későn értesültem róla, így őszinte sajnálatomra nem vehettem részt a temetésén.

A felsorolt fajták közül a Basa kalásza érés előtt teljesen koromfekete színű volt, a Minaret kalásza citrom és narancssárga. Hihetetlennek tűnik – míg ez évek során így volt, addig a csernobili katasztrófát követő évben a Basa durumbúza kalászának fekete színe halványszürkévé változott. Volt-e ennek egymáshoz valami köze, nem tudtuk.

A második világháború után Csehszlovákia még igen sok mezőgazdasági termékből behozatalra szorult. Gabonafélékből, kenyérgabonából ez az 1947-es évben jutott katasztrófális helyzetbe, amikor addig sosem tapasztalt aszály sújtotta egész Közép-Európát, és a szoros értelmében az országban éhínség fenyegetett. Akkor éppen segített a Szovjetunió – 300 ezer tonna kenyérbúzáat szállított Csehszlovákiának. Tette ezt főleg azért, mert abban az évben kellett eldöntenie több közép-európai országnak, hogy hová is kíván a jövőben tartozni – Nyugat-Európa-hoz vagy pedig a Szovjetunióhoz? Így az akkori szovjet kenyérgabona-segítség is hozzájárult ahhoz, hogy nemsoká, 1948 tavaszán feléjük billent az ország, és ez volt a lényeg. Az, hogy ugyanakkor ezért Ukrajnában sok százezer ember éhenhalt, már kevésbé számított.

Természetesen a mezőgazdaság fejlődésében az állattenyésztés is fontos feladat lett. A mezőgazdaság kollektivizálása, a szövetkezetek kialakulása során a magángazdálkodók tulajdonában lévő állatállományt összeszedték, és a gyorsan kiépített állattenyésztési telepekre, hamarjában felépített istállókba helyezték el. Ez persze nem ment egyszerűen. A falusi parasztemberek az általuk felnevelt, jól ismert, megkedvelt, a gyerekek által megszeretett állatoktól nem akartak megválni, így sok esetben a kényszer eszközei is használva voltak. Az állattenyésztési telepeken a szövetkezetbe lépett vagy kényszerített gazdák állatgondozó munkásokká váltak. Az addig gondozott 2-3 tehén helyett most már 14-15 állatot kellett ellátnia eleinte igen alacsony bérért. Mikor az új telepekről kimentek a kocsival a már szövetkezetivé vált lóval a faluba, az még sok hónapon át rányerített a régi házra, ahol addig élt, és ahonnan elvitték.

Azonban a nehéz kezdeti évek után ez az ágazat is fejlődésnek indult. A mezőgazdasági technikumok, a nyitrai Mezőgazdasági Főiskola egyre

nagyobb számban bocsájtotta ki a jól képzett technikusokat, zootechnikus mérnököket a szövetkezetek, állami gazdaságok számára, ami már az ötvenes évek második felében pozitív eredményekben fokozatosan meg is mutatkozott. Az újabban épülő állattenyésztési telepek, épületek egyre több új berendezéssel rendelkeztek, új technológiák, egyre modernebb fejőgépek, etetőberendezések, takarmánytápok, ürülékeltávolító módszerek lettek bevezetve, amelyek hatékonyabbá, eredményesebbé tették az itt végzett munkát.

Ez is hozzájárult ahhoz, hogy míg Csehszlovákiában 1948-ban a munkaképes lakosság 18,2 %-a dolgozott a mezőgazdaságban, ez az arány 1989-re 5,6 %-ra csökkent. Így míg 1948-ban egy agráriumban dolgozó ember 5,5 lakosnak, addig negyven év múlva, 1989-ben már 18 ember számára termelte meg az élelmiszert az országban.

Így valósult meg ez a köbölküti szövetkezetben is, ahová én közgazdásznak 1960 augusztusában beléptem. Akkor a szövetkezetnek egy gazdasági udvara volt, a szarvasmarha-tenyésztés és további egy-egy a sertés- és baromfitenyésztés számára. Az ágazatot akkor még egy technikus, Václav Hošek vezette, de utána ide is sorban jöttek a fiatal zootechnikus mérnökök, ing. Uhrin Ladislav, majd ing. Ján Hájek, akinek vezetésével, főleg a kisújfalusi szövetkezettel történt egyesülés után tovább fejlesztették ezt.

1972-ben felépült Köbölkúton egy újabb szarvasmarha-telep is, ahol 540 tehenet lehetett elhelyezni a további hozzájuk tartozó állatokkal együtt. Ez akkor 18,7 mil. Kčs-be került, a búcsi úttól nem messze lett elhelyezve.

Szőgyénben ugyanazon évben egy modern sertéstelep építése kezdődött a Köbölkútra vezető út mellett, amely 1974-ben készült el 25,5 millió Kčs értékben. Ennek felépítését még az előttem szolgáló elnök ing. Slabák Jozef, CSc. kezdeményezte azzal, hogy ennek építését és takarmányellátását három szövetkezet – a szőgyéni 50, a kéméndi 25 és a libádi is 25 %-kal fogja fedezni, mivel az oda tervezett 6 500 darab sertés számára ezt maga a szőgyéni EFSZ nem tudta volna biztosítani. A további években az állattenyésztés számára úgy Szőgyénben, mint a másik falunkban, Barton is sok új modern épület készült. Ezek közül a legjelentősebb a barti tehéntelep volt. Ez 34,5 mil. Kčs-be került, 600 darab tehen és további több száz kisebb szarvasmarha elhelyezését tette lehetővé. Két, osztrák gyártmányú körfejő berendezéssel lett ellátva, ezekben egyszerre 15-15 tehen volt fejve, amelyek egymást váltva egyenként cserélődtek. Míg a

berendezés a tehénnel körbefordult, addig a ráhelyezett kellékekkel ki lett fejeve és a számítógép vezérelte adagoló segítségével hasznosságától, tejtermelésétől függően a számára járó takarmánytápot is egy tartályba megkapta, ezt elfogyasztotta. A tehenek gyorsan rájöttek, hogy itt kapják a takarmánytápot, így sosem kellett őket a fejőgéphez hajtani, 40-50 tehen már ott állt sorban, várta, hogy mikor kerül be a körfejőbe. Itt az összes épületben az ürülék az állatok alól vízzel lett elmosva, és két hatalmas tartályba volt szivattyúzva, ahonnan cseppfolyós trágya formájában volt a barti határba a szántóföldre kijuttatva.

A szőgyéni új sertéstelep feltöltésére egy akkor új, Európában egyik legjobb sertésfajtát, a KAHYB sertést, Kaposvári Hybridet terveztük be. Ehhez 500 darab fiatal tenyészkocát kellett Kaposváron, Magyarországon bevásárolni. A fajta előnye az, hogy kimondottan húsertés minőséggel rendelkezik. A lényeg itt ugyanis az: Míg a hús 74 %, addig a zsír csak 55 % vizet tartalmaz. Így az a sertés, amelyek teste több húsból és kevesebb zsírból áll, olcsóbban előállítható, hiszen a magasabb víztartalom alig kerül költségbe. A KAHYB fajta ennek a követelménynek kiválóan megfelelt. Levágáskor 110-115 kg súly mellett első sonkájának nagysága megegyezett a hátsó sonkák tömegével, a hátán csak vékony szalonna volt található. Maga a fajta, művi inszeminálás mellett csak az apaállatok cseréjével fenn volt tartható, a jövőendő anyaállatokat a hizlaldából lehetett kiválasztani, ezeket nem kellett drága tenyészállatok formájában kétfévente újra vásárolni.

A sertéstelephez és az ide beállított KAHYB fajtához fűződő reményeink tökéletesen bevaltak, amit a telep 15 éves eredményei, amit beindulásától, 1974-től 1989-ig elért, bizonyítanak.

A 15 éves időszak alatt a telepen 199,55 mil. Kcs értékű termelés, emellett 22,63 millió Kcs tiszta haszon lett elérve. Ki lett produkálva 15 040 tonna hús, ebből az állami felvásárlásra 13 090 tonna lett eladva. Ezen időszak alatt a telepen átlagosan 6 481 darab sertés volt található, ebből az anyasertések száma 500 darab. Átlagosan évente egy anyasertéstől 15,64 darab kismalac lett leválasztva. Az átlagos napi súlygyarapodás az előhizlaldában és hizlaldában 0,556 kg/darab volt. Évente elfogyott a telepen átlagosan 3 942 tonna takarmány, 3,68 kg naponta egy kilogramm súlygyarapodásra számítva. Innen évente 902 tonna hús ment el, egy anyasertésre számítva 1 804 kg.

Tekintettel arra, hogy az itt tenyésztett fajta fenntartására évente csak 6-7 darab fiatal, alaposan kivizsgált kant kellett Magyarországról megvá-

sárolni, ezeken kívül ide semmiféle más idegen állat soha nem került. Így az első 15 év alatt itten semmiféle fertőző betegség sem fordult elő, ami a jó eredményekhez szintén hozzájárult. Mindezt tetőzte még az ott dolgozó 18-20 ember szorgalma, igyekezete és pontos munkája is. A telep első vezetője ing. Jozef Slabák volt. Őt még ing. Volter Béla követte, majd Dékány József. A telephez egy szennyvíztisztító állomás is épült, az akkor 3,6 millió Kcs-be került. A telepen az állatok alól az összes ürülék vízzel elmosva a tisztító berendezésbe került. Ennek mennyisége egy 25 ezer lakost számláló kisváros ilyen produkciójával volt egyenlő. A tisztítóban először külön lett választva az oda befolyt keverékből a szilárd anyag, majd a híg folyadék biológiai tisztításon ment át. Ehhez az oltóanyagot az érsekújvári városi tisztítóból szereztük. A tisztítás eredményeképpen az odaérkező sűrű barnás oldatból egy vízszínű tiszta folyadékot nyertünk, amely a szőgyéni halastóból kifolyó patakba lett földalatti csővezetéken elvezetve. A farm szociális épületének melegvízzel való ellátásához egy modern napkollektor lett beszerelve. A telepen több mint 300 beépített villanymotor biztosította a legtöbb munkálatnak a gépesítését.

Az évek során elért kiváló tenyésztési eredmények azonban nem kívánt hatása is lett, ez nem mindenkinek tetszett. Nem tetszettek ezek például Nyitrán az Állattenyésztési Kutatóintézetnek, amely egy saját új sertésfajtát tenyésztett ki, amely a Nihyb, illetve Sihyb néven vált ismertté, kinemesítőjének, prof. Sidornak a nevéből kiindulva. Ezt kívánták Szlovákia sertésenyésztésében elterjeszteni, kevés sikerrel. Ugyanis ott ahol már bevezették, nem értek el vele valami jó eredményeket. Például a tótmegyeri állami birtokon sem, ahol előfordult, hogy a Sihyb anyasertés ellés során csak 4-5 kismalacot hozott a világra, ami a KAHYB-hoz képest jelentéketelen eredmény volt. Így a Szőgyénben tenyésztett KAHYB fajta szálla lett a szemükben, és ezt likvidálni igyekeztek. Ehhez jó eszköz lett az, hogy meggátolták a fajta fenntartásához elengedhetetlenül szükséges évi 6-7 darab kan behozatalát Magyarországról úgy, hogy elintézték a minisztériumban: Nem kaptunk devizát, évi 60 ezer rubelt a KAHYB sertések megvásárlására.

De rövidesen ezt az akadályt is sikerült leküzdeni érdekes módon. Ugyanis a nyolcvanas évek kezdetén lett az Érsekújvári járásnak az egyik parlamenti képviselője a prágai Szövetségi Gyűlésben az akkori csehszlovák külkereskedelmi miniszterünk, ing. Andrej Barčák úr. Mint a járás országgyűlési képviselője, gyakran ellátogatott Újvárbá, és a járás vezetői, ing. Vajda István és ing. Albert Čuba, a Járási Pártbizottság ve-

zető titkára többször elhozta őt hozzánk is, az akkor jól ismert, a járásban legjobb szövetkezetbe. Ő egy igen művelt, öt nyelven, köztük magyarul is kiválóan beszélő, idősebb ember volt.

Első látogatásakor a szövetkezet akkor felépült új, modern, kétemeletes központjában vártuk, majd meghívtuk őt kíséretével a két járási nagyfőnőssel, a prágai titkárával, Karel Kohout úrral együtt a szövetkezet kiscsiny, de annál érdekesebb, több száz éves borospincéjébe vacsorára. A pinceépület bejáratát egy régi felirat díszítette: Anno qVe VisUs CoMeta CaUDamus iVanVli ViTLi eatIcIo sUreXi, aminek a jelentése nagyjából ez volt, latinból lefordítva: Épült a Hallei üstökös megjelenésének évében. Persze jó vacsorát készítettünk számára, ami azonban nem nagyon ízlett neki.

Megtudtuk tőle, hogy neki van egy igen egyszerű kedvenc étele: falusi füstölt szalonna szép vörös hagymával, és hozzá valamilyen sör és rum. Hazafutott erre pincemesterünk, Varga Dezső, és pár perc múlva hozta is a megkívánt füstölt szalonnát és hozzá szép lila vöröshagymát – egy üveg rumot is kerítettünk hozzá. A miniszter elvtárs utána elmondta, hogy két héttel azelőtt Perzsiában járt, ahol a sah fogadta ebédre – ott 24 fogásos ételt tálaltak fel, de nem lakott vele olyan jól, mint nálunk a szalonnával. Ezt tudva a későbbi látogatásakor már mindig ezzel vártuk.

Akkor Szőgyén község, vele együtt a szövetkezet állattenyésztési telepei, sőt még Kőbölkút község vízhálózata is, Szőgyénből a Bart felé vezető úttól nem messze fűrt két, aránylag sekély kútból volt vízzel ellátva. Ezek összesen 12 liter vizet adtak másodpercenként, amit egy Szőgyén feletti, magasan kiépített tartályba kellett feljuttatni, ahonnan azután szabadeséssel eljutott a víz mindenhová, ahol szükséges volt. A kutak és a víztartályok közötti jelentős szintkülönbség – H-90 – méter leküzdésére az ugyanakkor kis vízmennyiséghez különleges szivattyúkra volt szükség, amit akkor csak Németországban gyártottak. Ha ezek elromlottak, a Járási Vízművek csak többnapos késéssel tudtak helyettük újakat szerezni, ami deviza hiányából igen problematikus. Így elmondtuk ezt a látogatásban nálunk levő külkereskedelmi miniszterünknek – kellene 10 szivattyú megvételéhez 12 ezer dollár, ami szükség esetén azonnal megoldást jelentene ez ügyben. Máris mondta titkáranak: Karle, piš – Károly, ird! Néhány héten belül megoldódott a kérdés.

Természetesen elmondtam neki a KAHYB sertések behozatalához szükséges devizahiány kérdését is. Ezt is néhány héten belül megoldotta számunkra, a nyitraiak nem kis mérgére. Miután ezt követően újból ellá-

togatott hozzánk, illőnek tartottuk, hogy kivigyük őt a sertéstelepre, megmutatni neki a fajtát és azon modern körülményeket, rendet, tisztaságot, a gépesítés magas színvonalát, ami ottan látható volt. Elmagyaráztam neki a fajta kiváló tulajdonságait, köztük azt is, hogy ez egy kimondottan húsertés típus, alacsony koleszterin tartalommal, ugyanis a sertés 150 kilós élősúlyában sem haladja meg hátán a szalonna vastagsága a 2,5 cm-t. Ezt egy ideig hallgatta, majd megszólalt: Elnök, ha ez így van, akkor ez egy szart érő sertés. Az igazi malac az, amelyiknek abban a súlyban legalább egy arasz vastag szalonna van a hátán, nem pedig olyan vékonyka, amit te itt nekem magyarázol. Hát persze, figyelembe véve étkezési szokásait, az ő szempontjából igaza is volt.

Idelátogatásának többek között az akkori pincemesterünk, a már majd hatvanéves Varga Dezső is örült. Ő ugyanis csak magyarul beszélt, és nagyon tetszett neki, hogy a szövetségi külkereskedelmi minszterrel tudott szépen magyarul diskurálni. Egy alkalommal vacsora után a vendégek kártyázni kezdtek. A Dezső bácsi is nagy kártyás volt, de ő nem jutott be a négyes partiba, így a miniszter úr mögé állva kibicelt neki. Egyszer már nem állhatta meg szó nélkül: Miniszter elvtárs, nagyon szarul játszik! Rázszóltam – Dezső, hogy mer ilyet mondani a miniszter úrnak? – Hát, azzal a zöld hetessel már rég ki kellett volna neki jönnie, így sose nyeri meg a partit, mondja ő – nagy nevetés lett a vége.

Egyszer a miniszter május elsejére jött Érsekújvárra, számítottak vele, hogy ő tartja majd az ünnepi szónoklatot a főtéren. Előző este eljöttek vele hozzánk, Szőgyénbe egy kis időtöltésre. Kérdi tőlem a miniszter: Termeltek ti Cucurbita pepót? A szövetkezet nem termel, mondom én, de a házikertekben, a feleségem, anyám is, még sokan mások, természetesen termelünk – a házitökről volt szó. Miért, kérdeztem, talán exportra kelle-ne nagyobb mennyiség? Ha így van, akkor jövő évre bevezethetjük, kell tudni, hogy mekkora mennyiségre van szükség. A fenét, mondja ő. Nem-rég hozzájuk költözött Prágába eddigi lakóhelyéről, a Rozsnyóhoz közeli Pelsőcről az idős anyósa. Mivel a házuk mellett egy nagyobb kertecske is van, az anyós kijelentette, hogy nem kert az olyan kert, ahol nem terem tők. Így feladatul adta a vejének, hogy ha Dél-Szlovákiába megy, hozzon onnan neki tökmagot! Megbeszéltük, hogy reggelre szerzek többfajta tökmagot is, elviszem neki Újvárra, és az ünnepély után átadom neki. Úgy is történt – összegyűjtöttem vagy nyolcféle tökmagot, mindet szépen becsomagoltam, ráírtuk a fajta nevét, és átadtam neki, megköszönte.

Még az év őszén újból eljött hozzánk. Megkérdeztem, hogy kikelt-e a

tökmag, mert akkor nem volt idő annak csírákéességét kipróbálni. Ne is említsem, mondja ő. Nyáron sokat járt külföldön, alig volt otthon. Mikor egy augusztusi napon végre otthon töltötte a hétvégét, hát kiment a kertbe – mit lát ott. Egy egész tökdzsungelt, mindent ellepett a tök, még a körtefákra is felkúsztak. Nevettek is a szomszédok, hogy a miniszter úrnak milyen nagy körtéi teremtek. Mondta is az anyósnak – ha jövőre is tököt óhajt termelni, akkor irány vissza Pelsőcre, ott csinálhatja, de nálunk, Prágában tök a kertben többet nem lesz. 1986-ban a magas funkciójából leváltották, eljött hozzánk is elbúcsúzni. Az történt ugyanis, mint elmondta, hogy az egyik kormányülésen a miniszterelnök, Štrougal elvtárs kritizálta őt, hogy nincsen teljesítve a külkereskedelemben a tervezett export. Erre ő megjegyezte, hogy teljesítve lehetett volna, ha többek között Štrougal elvtárs is nem ajándékozott volna el több fejlődő, szocialista irányzat felé hajló államnak 50 darab csehszlovák gyártmányú Albartos típusú lökhajtásos gyakorló repülőgépet ingyen. Ezt a megjegyzést a miniszterelnök zokon vette, Barčák urat néhány héten belül leváltották, és Budapestre helyezték csehszlovák nagykövetnek.

A szögyéni Csehszlovák-Szír Barátság EFSZ-ben az 1989-es évben az állattenyésztés már elérte össztermelési értékben a 88,8 mil. koronát. Kitermeltünk 5,3 mil. liter tejet, 1,4 mil. darab tyúktojást, 442 ezer darab kascatojást, 480 tonna szarvasmarhahúst, 1581 tonna sertéshúst, 338 tonna baromfihúst. A szarvasmarha-tenyésztés igen fontos mellékterméke volt az istállótrágya. Abban az évben 4165 vagon lett előállítva, ami a növénytermesztés számára igen fontos tápanyagellátást jelentett.

Mindehhez a szövetkezet a következő állatlétszámmal rendelkezett az 1989-es év végén: 3448 darab szarvasmarha, ebből 1283 volt a tehén. 11 031 sertés, köztük 813 anyadisznó. Az átlagos évi tejhozam 3 957 liter volt, száz tehéntől 82,9 darab borjú lett elválasztva. A tyúkok évi átlagos tojáshozama 174 darab lett. Az egész ágazatnak az élén akkor már több mint 30 éve ing. Gallo Gusztáv főzootechnikus állt, az eredmények elsősorban az ő nevéhez fűződnek. Mellette több tíz technikus, néhány agrármérnök és majd 250 állatgondozó végezte munkáját megfelelő szorgalommal, igyekezettel és főleg jó eredménnyel. Akkor az állatorvosi teendőket a szövetkezetben MUDr. Varga János látta el, a sertéstelepleknek ugyanakkor mindig saját állatorvosa volt.

El kell mondanom, hogy a munkám során ehhez a járási, kerületi Mezőgazdasági Igazgatóság, a Földművelésügyi Minisztérium, sőt maga a miniszter, ing. Ján Janovic CSc., és főleg ennek első helyettese, ing.

Németh Jenő minden támogatást megadott. Ugyanúgy nem panaszkodhatok a hasonló szintű pártszervek és ezek járási, kerületi funkcionáriusaira sem, velük is jó volt a kapcsolat, ők is örültek az elért sikereknek. Mindegyiküknek fontos érdekük volt, hogy egy ilyen, 5 500 hektáron gazdálkodó, két falu határát felölelő szövetkezetben, ahol akkor 3,5 ezer ember élt, jól menjen a mezőgazdasági termelés. Bármikor sikerrel fordulhattam hozzájuk.

Annyi vagon szőlőt, ahány nap van az évben

1973 tavaszán, amikor a szőgyéni EFSZ élére kerültem, mindjárt világossá vált számomra, hogy a szövetkezet általános gazdasági hatékonyságának fokozására a legmegfelelőbb eszköz a speciális növénytermesztés nagymérvű kibővítése, amivel addig a gazdaság alig rendelkezett. Az akkor művelt 15 hektár szőlőültetvény és a 20 ha gyümölcsös a mezőgazdasági összterületnek nem egészen egy százalékát tette ki, ami a vállalat gazdasági eredményeire alig volt befolyással. A faluban, főleg Szőgyénben munkaerőfölösleg volt, sokan, főleg asszonyok és lányok naponta jártak dolgozni a környező vidékre, a köbölküti EFSZ kertészetébe, gyümölcsösébe és máshová.

Csehszlovákiában, akkor a 15,5 milliós országban, Dél-Szlovákiában egymillió, Dél-Morvaországban félmillió ember termelte maga számára a szükséges gyümölcsöt, zöldséget, szőlőt. Így ezen termékek számára maradt 14 milliós fizetőképes belső piac, amelyet meg kellett tölteni, ellátása az ország fontos érdeke volt. Ezt akkor részben behozattal tudták biztosítani, aminek csökkentését éppen az itteni zöldség- és gyümölcs-termesztés, szőlészet kibővítése volt hivatva megvalósítani. Így ezen mezőgazdasági ágazat fejlesztését a szocialista állam vezetése maximálisan támogatta, hozzá magas dotációkat biztosított. Ez ugyanakkor magasan rentábilis volt.

Ezek alapján ezen ágazat fejlesztése gazdaságilag teljesen indokolt volt, hozzájárultak ehhez még a szövetkezet területének természeti adottságai is. Ez három kataszterben helyezkedett el: A magyarszőgyéni, németส์zőgyéni és barti határban. Ez mind a Garam vízgyűjtő területéhez tartozik, közülük a németส์zőgyéni és barti rész inkább sík táj. A magyarszőgyéni már dombosabb vidék. Itt a paleolitikum korszaka alatt kialakult sárga mélyrenyúló lösz általajt relatívan vékonybb barna földréteg borítja. Ez a szántóföldi növények csökkent termőképességét eredményezi, amit évszázados tapasztalatok is igazoltak. Így még a földadó megállapítása során is a magyarszőgyéni határrész lényegesen alacsonyabb kötelezettséggel lett terhelve, mint a németส์zőgyéni és barti határ.

A mélyen gyökerező gyümölcsfák és szőlőtövek számára ez viszont nem jelent problémát, ráadásul a déli, délnyugati lejtésű domboldalakon, amiből Magyarországon nincsen hiány, alacsonyabb volt a téli és tavaszi fagykárosodás veszélye. Így az új szőlő és gyümölcsfák telepítése erre a határrészre összpontosult.

A szövetkezet Képviselő Testülete által 1973 májusában jóváhagyott javaslatom alapján az 1974 és 1978-as évek alatt kiültettünk 250 hektár szőlőt és 150 hektár gyümölcsöst, és a zöldségtermesztést is 80 hektárra bővítettük. Megalakultak ugyanakkor az új ültetvények gondozásához szükséges termelési csoportok – három szőlészeti, két zöldségtermesztési és egy gyümölcsészeti csoport, megfelelő szakképzettséggel rendelkező vezetőkkel. Simonka István, Varga Dezső, Moncz Vilmos, Dolák Pavel a szőlészeti, Nágel Ferenc, majd Fazekas László a gyümölcsészeti irányította az ültetéseket és ezek termőrefordulása után a termelést.

A zöldségtermesztést a németszágyéni és barti határban helyeztük el, mert ott adva voltak az öntözéshez szükséges feltételek.

Az ágazatot a szövetkezeten belül önálló termelési részlegnek nyilvánítottuk, amelynek saját felelős vezetője, gépparkja, termelési és pénzügyi terve volt. Gazdasági eredményeivel minden termelési csoport önállóan volt értékelve az év végén, ha az pozitívan zárult, jelentős anyagi jutásban, prémiumban részesült. Az ágazatnak első vezetője Mocskos Géza volt, aki miután mérnöki diplomát szerzett, a párkányi állami birtokra távozott. Helyébe a budapesti kertészeti egyetem abszolvense, ing. Fiala István került, aki 1982-től irányította ezt a szakaszt, általában évente kiváló eredménnyel. Később a kiwi termesztésével elért nemzetközi jelentőségű sikereiért az egyetem doktori címmel is kitüntette. A szakágazatban elért, az évek során fokozódó jó eredmények is nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy a szövetkezet az 1980-82-es évekre már az Érsekújvári járás egyik legjobb szövetkezete lett, és országos viszonylatban is az első 25 között helyezkedett el.

Ez persze nem ment egyszerűen és rengeteg gondot, problémát jelentett, amelyek megoldására sok időt, energiát, igyekezetet, szaktudást kellett felhasználni. Mert szép volt az, amikor 1982-ben a szágyéni szövetkezet 364 vagon szőlőt adott el a köbölkúti Borászati Vállalatnak, és csipkelődtek, hogy miért nem bengtettünk még hozzá egy vagonnal, hogy lett volna annyi, ahány nap van az évben. Csak nem volt egyszerű eljutni odáig.

A szőlő és gyümölcs kitelepítése előtt ennek területét 70-75 cm mélyen

fel kellett szántani. Erre saját erőgépünk nem volt, az Agrostav vállalat biztosított hozzá egy 100 lóerős Stalinec típusú hernyótalpas traktort. Feltétlenül szükséges volt, hogy a traktorista jó minőségben naponta legalább egy hektárt felszántson, ami nemigen ment neki. Így fennállt annak a veszélye, hogy nem lesz hová az ültetvényeket elhelyezni. Megígértük a traktoristának, hogy minden nap, amikor eléri az egy hektáros teljesítményt, külön jutalomként kap ingyen a szövetkezettől egy hízott kacsát. Így jobban iparkodott, még sötétben is szántott.

A szőlészetben a kiültetett uralkodó fajták a Zöldveltelini, Müller-Thurgau, az Olaszrizling és Szentlőrinci voltak. Akkor nem annyira a minőség, mint inkább a termés nagyobb mennyisége volt a kívánatos. Természetesen ültettünk ezek mellé kiváló minőséget adó, akkor Ia jelzéssel illetett fajtákat is, a Pirostraminit, Sauvignont, Leánykát, Fehérburgundit, Cabernet-Sauvignont és másokat. Sikerült kialakítani kiváló kapcsolatot a szőlőnemesítőkkel – elsősorban a pozsonyi Szőlészeti és Borászati Kutatóintézet főnemesítőjével, ing. Dorota Pospíšilová, CSc. aszonnyal, aki az új kísérleti fajtáit is rendelkezésünkre bocsájtotta. Így került kiültetésre Szőgyénben legalább 120 új szőlőfajta, amelyeket tőle, majd a brünni Mezőgazdasági Főiskola Lednicei Kertészeti Karának tanszékvezetőjétől, ing. Vilém Kraustól kaptunk, és más morvaországi, magyarországi és szovjetunióbeli kutatóintézetektől.

Szőgyénben került kiültetésre először nagy területen a Taskendbet 1950-ben kinemesített Guzal' kara csemegeszőlőfajta, amit ott a Katta kurgan és Dobrelabi fajták keresztezéséből állítottak elő. Ezt még Svédországból is eljöttek Szőgyénbe megcsodálni.

A pozsonyi új szőlőfajták – a Dunaj, a Breslava, Devín stb. – is itt kerültek első kiültetésre a szokásos termesztési feltételek közé. Mert számukra sem az a mérvadó, hogy a kutatóintézetben speciálisan optimális feltételek között mire képes az új fajtájuk, hanem kint a termelésben megszokott, durvább körülmények mellett mit tud nyújtani. Így szüretkor a kutatóintézetből a főnemesítő vezetésével évente egy kisebb csoport jött leszüretelni a kísérleti fajtákat, mérték, vegyelemeztek termésüket, értékelték tulajdonságait, javasolták vagy nem javasolták bevezetésüket a tömegtermesztésbe.

A szőlőnemesítők az egyes országokból jól ismerték egymást, kíváncsiak voltak szaktársaik eredményeire, ha lehetett, kölcsönösen kicserélték egymás új fajtáit, kísérleti céllal. Ez úgy hivatalosan nem volt lehetséges, de ebben mi segítettünk nekik. Ha Lednicéről ing. Kraus új neme-

sítéséből akart küldeni a budapesti kertészeti egyetemre, akkor az oltványokat eljuttatta hozzánk, Szőgyénbe. Mi azt átküldtük Budapestre, a futballmeccsre, színházba gyakran járó autóbusszunkkal, azt ott a Szent István bazilika autóparkolójánál dr. ing. Sípos Lajos várta és kicserélte a Lednicébe küldendő anyaggal. Mi persze Szőgyénben mindkét szállítmányból kivettünk néhány darabot, és kiültettük saját megfigyelésre.

Egyszer Szíriában egy Damaszkuszhoz közeli mezőgazdasági vállalatnál nekem nagyon megtetszett egy érdekes csemegeszőlő-fajta. Már június elején érett volt, hosszúkás, 28-30 milliméteres, magnélküli, rózsaszínű, finom ízű bogyókkal. A vízszintes kordon, amire fel volt vezetve, majd leszakadt a hatalmas termés alatt, alig győztem dicsérni a fajtát.

Mikor jöttünk haza, éjjel a repülőtérre kihozott számomra a Parasztszövetség elnöke három darab szőlőoltványt ezen fajtából ajándékba. Már éppen indultunk volna a repülőgéphez, az utolsó pillanatban tudtam bedugni a kofferomba a pizsama és minden más tetejére az oltványokat, már vitték is a koffert a futószalagra, nem láttam viszont, csak a prágai repülőtéren. Ott meg véletlenül a vámosok éppen az én kofferomat szemelték ki, és felnyitatták azt. Hát mindennek a tetejében ott a szőlőoltványok. Hol a behozatali engedély, fytokarantén bizonylat stb.? Végül is hosszú vita és könyörgés után elengedték, hazahoztam. Ki is ültettük a Monc Vilmos vezette szőlőben az egyik parcella szélső sorában, mint a csehszlovák-szír barátság konkrét szimbólumát.

Két évig ott is díszlett a szőlő, de második télen kemény fagyok voltak, és kifagyott mindhárom tőke. Sajnos, nálunk keményebb telek vannak, mint Szíriában, ott alig ismerik a téli fagyot és havat.

Akkor új területen probléma volt a támrendszer kiépítése is. A minden hat tőke után elhelyezendő erős faoszlop földbe juttatása igényes munka volt, ezt kézzel elásni nem volt lehetséges. Ebben is segített a központi műhely és az ágazat gépesítésének vezetője, Gábris László. Egy DT-55 hernyótalpas traktorra szerkesztettek egy olyan hidraulikus berendezést, amivel másodpercek alatt a földbe lehetett nyomni a kívánt helyen a nehéz faoszlopot. A szőlészetekbe, gyümölcsészetbe mindenhová aszfaltból készült épületeket emeltünk, ahol megfelelő körülmények között pihenhettek, ebédelhettek, öltözhettek a csoportok tagjai. Őket naponta a szövetkezet autóbusszai szállították ki a munkahelyre, volt ebből akkor már három.

A gyümölcsészet fejlesztésében főleg az alma, meggy, az őszibarack és szilva termesztésére koncentráltunk. Volt már akkor a szövetkezetnek egy

kisebb őszibarack-ültetvénye a magyarszögyéni teraszokon kiültetve, de ez gépekkel nehezen volt hozzáférhető. Az új őszibarackos a Gyiva felé vezető úton, majdnem sík területen került kiültetésre, először 25 hektáron. A kiültetéshez szükséges majd 15 ezer csemetét megfelelő, beérésben egymást sorozatban követő fajtákból még 1974 őszén kiültettük. Azonban utána korán beköszöntött a tavasz – már február második felében felmelegedett, és hetekig tartó erős langyos déli szél fűjt. Ez azt eredményezte, hogy a kiültetett őszibarackfák többsége elveszítette nedvét, és majdnem kiszáradt, képtelen volt kirüggyezni. Mit lehetett akkor tenni – tanácsot kértem főiskolai diáktársaimtól, ing. Gavlovič Edétől és ing. Planka Rudolftól, akik akkor Pozsonyban az UKSUP-nál, a Mezőgazdasági Ellenőrző és Kísérleti Intézetnél dolgoztak. Azt javasolták, hogy az összes fát szedjük ki a földből, kössük fajták szerint tízes csomóba, és az ültetvénytől nem messze folyó patakon alakítsunk ki egy mesterséges tavat. Abba rakjuk be teljesen víz alá az összes fácskát, ágastól, mindelestől három napra. Terheljük le valamilyen súlyokkal, vasgerendákkal, hogy fel ne úszhassanak a vízfelszínre. Utána ültessük ki ezeket újból, 20-30 liter vizet öntsünk a tövükhöz. Így is tettünk – a fáknak 95 százaléka megeredt, kihajtott, és két év múlva már szép termést adtak.

Az almáskert létesítése, amely először 40 hektáron a Kőbölkút felőli határrészen, a Kőbölék táblán lett kiültetve, szintén nem volt mindjárt problémamentes. Abban az időben a határban egész Dél-Szlovákiában igen sok volt a mezei nyúl. Ezzel számítva, hogy a kiültetett fiatal almafácskákat a nyulak ne károsíthassák meg, az egész kiültetésre szánt területet először bekerítettük, a kapuk alatti terepet lebetonoztuk, a drótkerítéshez mindkét oldalról földet szántattunk. Mikor ez megvolt, felkértem a szögyéni vadásztársaságot, ennek elnökét, Fazekas Jánost, aki egyébként a szövetkezet alelnöke is volt, a területen található nyulak likvidálására. Ki is lőttek itt kb. 110 nyulat. Ezt pár nap múlva megismételték, mikor is újabb 16 nyúl került terítékre, jelentve, hogy több már ottan nincsen. Ezek után lett kiültetve a majd 30 ezer almafa. Néhány nap múlva jött a gyümölcsészeti csoport vezetője, Nágel Ferenc, és kétségbeesetten jelenti: A hétvégén az ott maradt nyulak vagy másfélezer fának megrágták a törzsét, kész katasztrófa lesz, ha nem teszünk ellenük gyorsan valamit.

Gyors tanácskozásunknak az lett a vége, hogy kirakattunk több rakásra friss káposztafejeket – ezeket a nyulak éjjel meg is ették. Másnap szereztünk egy akkor kapható íztelen, szagtalan, gyorsan ható mérget, Endrint, ennek oldatába beáztattunk újabb káposztafejeket, és kiraktuk a nyulak-

nak. Ha ezt csak megszagolták volna, akkor is elpusztulnak tőle – de még csak közel se mentek hozzá. Szerencsénkre nemsokára leesett a hó, láthatók lettek a nyulak nyomai, és a vadászoknak sikerült likvidálni őket.

Természetesen az új gyümölcsösök létesítésénél is igyekeztünk az akkor legmodernebb, relatívan legjobb fajtákat kiültetni. Így történt ez az először 20, majd 30 hektárra bővített meggyes telepítésénél is. Akkor az igen korai amerikai Meteor és a kiváló termést adó magyarországi Érdi bőtermő volt a legkeresettebb fajta. Ezek még nálunk nem voltak beszerezhetők, így az ültetőanyagot Magyarországról hoztuk be. Ezekkel még ott sem volt elegendő ismeret, így mindkét fajta önmeddőnek volt nyilvánítva, ami azt jelentette, hogy melljük valamilyen porzófajtát kellett kiültetni, ami ezek megtermékenyülését biztosítja. Ki lett ehhez választva a Cigánymeggy-5, amit szintén Magyarországról hoztunk be, és az új telepítésben minden ötödik sort ezzel ültettünk be. Mihelyt azonban három év múlva termőre fordultak a fák, világosság vált, hogy a két produktív fajta, a Meteor és az Érdi bőtermő, tökéletesen megtermékenyíti egymást, így porzófajta melljük egyáltalán nincsen szükség. Ráadásul a Cigánymeggy fánként adott vagy 10-12 kg virágport, de ugyanakkor feleslegesen foglalta el a gyümölcsösben a sok helyet. Így ezeket ki kellett vágni, és újakkal pótolni. Így jár az, aki elsőként kezdeményez új dolgokat, saját kárán szerez megfelelő tapasztalatokat.

A szilvafa-ültetvényben is a legújabb, legproduktívabb, nagybogyójú fajtákat kívántuk kiültetni. Akkor kezdtek ismertté válni Közép-Európában is a Jugoszláviában, Čačakon kinemesített Čačanská rána, Najbolja, Lepotica, az amerikai Blue free, az angol President és Stanley fajták, amivel foglalkozni kívántunk. Volt már ezekből egy Brno melletti nemesítő telepen kiültetve 5-5 darab fa, ezeket ott hat évig megfigyelés alatt kívánták tartani, és utána majd esetleg szaporításukat engedélyezni. Mi ezt nem akartuk megvárni. Megtudtuk, hogy Magyarországon, Dánszentmiklóson van már ezekből termőrefordult állapotban több ezer darab. Július közepén, mikor ezek érése megkezdődött, elmentünk ezt megnézni. Oda bennünket a kertészeti egyetemről dr. ing. Sípos Lajos kísért el, a szövetkezet elnöke, aki kisgyerek korában Csehszlovákiából volt a szülei Magyarországra deportálva, szívesen fogadott, megmutattak nekünk mindent, ami érdekelt. Elvittük oda akkor magunkkal a pozsonyi Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Minisztérium főkertészét, ing. Ciril Virgovičot is, hogy ő is lássa, miről van szó, és a behozatali engedélyt adja ki, ami nem csak a

szőgyéni szövetkezetnek, hanem az egész csehszlovák gyümölcstermesztésnek hasznára válik.

Neki ebből kisebb baja is támadt. Annyira tetszett ugyanis neki ott minden, hogy az egyik, akkor érés alatt álló fajtából levágatott a fáról egy terméssel tömött ágat, és azt elhozta haza magával. Mivel a mi autónkkal vittük és hoztuk, éjjel hazafelé tartva nem vittük el őt Pozsonyba, hanem az érsekújvári vasútállomáson feltettük őt a gyorsvonatra, amit éppen elértünk. A nemzetközi gyorson azon kocsiban éppen németek utaztak, akik majd leették neki az ágról a szilvát, alig tudta tőlük megvédeni. Reggel vitte az ágat a miniszter elvtársnak bemutatni, lássa az is, hogy ő milyen aktívan tevékenykedik, mit hoz be az ország számára külföldről. Csak az volt a baj, hogy a szilva még nem volt egészen érett – a miniszter úrnak majd beletörött a foga, és dicséret helyett jól letolta őt, hogy milyen ehetetlen gyümölcssel traktálja őt. De azért jól végződött az egész, egy év múlva már nálunk díszlett a sok ezer szilvafa, és terjedt el innen az egész környéken, majd az egész országban.

A speciális növénytermesztésben is igyekeztünk a termés begyűjtését, ahol ez lehetséges volt, gépesíteni. Kiválóan megoldódott ez a meggyesben, ahol egy kelet-német rázógéppel nyolcórás műszak alatt lényegében 5 kiszolgáló személyezettel begyűjtöttek 120-140 q meggyet, konzervgyári feldolgozásra megfelelő minőségben. Addig kézzel egy asszony vagy leány naponta 60-70 kg meggyet tudott leszedni, a szőgyéni rekord 106 kg volt, amit egy nap alatt közülük a legügyesebb elért.

A szőlőszüret gépesítése már nem volt ilyen sikeres. Beszereztünk ehhez ugyan egy francia gyártmányú szőlőkombájnt, de ezt nem tudtuk hatékonyan felhasználni. Ennek munkája során ugyanis 12-14 % veszteség keletkezik, aminek ára a munkája során pótolta kézi szüret díjának majd kétszeresét tette ki. A kombájn ugyanis a két oldalról szemben elhelyezett lapos lengő karokkal leveri a fürtökről a bogyót, ez a föld felé haladó pikkelyes tányérokról a ferde szállítószalagon át a tartályba jut. Ennek során a bogyók jelentős része szétfakad, a kifröccsenő must a levelekre kenődik, a kombájn haladása során az oszlopokat elhagyva ezek mögött árnyékszerűen otthagya a termést. Így a szőlőkombájnt csak akkor használtuk, amikor az időkénti munkaerőhiány miatt kényszerből szükségessé vált, vagy amikor valamilyen magasrangú látogatóknak ezt be akartuk mutatni, akik persze nem sokat értettek hozzá, ugyanakkor igen érdekes látvány volt számukra.

Amikor már az összes kiültetett szőlő és gyümölcs termőre fordult, olyan

termést nyertünk, amit az ágazatban dolgozó majd kétszáz személlyel képtelenek voltunk begyűjteni. Így erre brigádos segítséget szereztünk, amelyek a nyári hónapoktól kezdve egészen októberig egymást váltva szedték a gyümölcsöt, szüretelték a szőlőt. Ezek főleg iskolások voltak. Gyakran jártak segíteni az érsekújvári, párkányi gimnazisták, az udvardi, karvai mezőgazdasági technikum diákjai, az újvári Egészségügyi Középiskola, sőt még Túrócszentmárton mellől egy pedagógiai intézet tanulói is. Nagy segítséget nyújtottak a pozsonyi Komenský egyetem Orvosi Karának orvosai, akik jelentős számban, 130-140 hallgatóval, jöttek hat éven át minden ősszel két hétre szüretelni. Vezetőjük néhány asszisztens segítségével mindig prof. MUDr. Juraj Švec, DRSc. volt, aki később az orvosi fakultás dékánja, majd az egyetem rektora lett. Ő igen jól érezte itt magát, az egyetemen végzett feszített munka után jól esett neki a kikapcsolódás, nekünk pedig a jelentős segítség. A brigádosoknak például 1987-ben az elvégzett munkájukért a szövetkezet 269.733 Kčs-t fizetett ki.

Kiültetésre került a szövetkezetben 35.000 darab almafa, 15.000 darab meggy, 4.100 darab dió, 20.500 darab őszibarack, 7.000 db. kajszi, 7.000 szilvafa, összesen 89.100 darab gyümölcsfa.

A brigádosok elszállásolására igénybe vettük a barti iskola akkor üres épületét. Ezt megfelelően a kívánalmaknak átalakítottuk, a szövetkezet közeli üzemi konyhájában főztek az ő számukra is, az ebédet kivitték nekik a munkahelyre.

Ugyancsak minden évben, 1984-től kezdődően, jöttek brigádba gyümölcsöt, szőlőt szüretelni a Csehszlovákiában tanuló szíriai főiskolások, egyetemisták is. Gyakran segítettek a szovjet hadsereg párkányi helyőrségének katonái is. Érdekes volt, hogy a katonák teljesítménye szőlőszüretben minimális volt, ugyanakkor egy katona az almáskertben le tudott szedni ugyanannyi idő alatt 5-6 mázsa almát. Az oroszok tudták, hogy melyik napon hány katonát küldtek segíteni, kiszámították, hogy elvégzett munkájuk után mennyi lenne a keresetük. Ezt pénzben sosem kérték meg, hanem átszámították borra, literre, és néhány nap múlva jött tőlük a staršina megfelelő edényekkel az italért.

Később a szőlőszüret meggyorsítása érdekében az ültetvények jelentős területét részben művelésre osztottuk ki az érdeklődő szövetkezeti tagok között, akik a termés egy részéért elvégezték ott az összes kézi munkát, a szürettel együtt.

A gyümölcs tárolására a nyolcvanas évek közepén felépítettünk egy 180 vagon kapacitású gyümölcsraktárt. Ebben a szilva, kiwi többhónapos, az

almatermés akár fél éves tárolását is biztosítani lehetett. Ugyanis ez egy akkor világszínvonalas technológiával volt ellátva. A kívánt alacsony, nulla fok körüli hőmérséklet és 90 %-os páratartalom mellett a levegő összetétele is módosítva volt. A külső, 21-22 %-os oxigéntartalom 3,5 %-ra, a szokásos 0,3 % széndioxidtartalom pedig 4 %-ra volt megváltoztatva. Ebben a mesterséges légkörben semmiféle biológiai folyamat, utóérés, rothadás, almamoly-károsítás vagy bármiféle más változás az ott tárolt gyümölcsben nem volt lehetséges. Így az augusztusban oda betárolt szilvát, októberben elhelyezett kiwit karácsonyig, az almát pedig akár évekig is el lehetett ott raktározni változás nélkül. Úgy számítottunk vele, hogy az almatermést nem ősszel, alacsony áron, hanem késő télen, tavasszal fogjuk onnan értékesíteni, már sokkal jobb eredménnyel. A módosított atmoszféra kialakításához szükséges technológia olasz gyártmányú, a többi berendezés, szigetelőfalak és minden más Csehszlovákiában készült. A raktárt ing. Galgóczy Gyula építésmérnök irányításával a szövetkezet egyik építkezési csoportja állította fel Csókás László csoportvezetővel az élén másfél év alatt 22,5 mil. Készült, volt rá a szövetkezetnek pénze.

Akkortájt volt nem egy olyan év is, hogy a szövetkezetben a speciális növénytermesztésből elért bevétel meghaladta a 30 millió koronát.

Ehhez hozzájárult a zöldségtermesztés is, amely zöldpaprika, paradicsom, kisebb területen káposztafélék előállítására összpontosult. A hetvenes évek kezdetén még szinte ismeretlen volt ezen a vidéken a fólia alatti zöldségtermesztés. Így ezt 1973 őszén itt mi kezdeményeztük, a barti telepen, ahol gyorsan felállítottunk 30 darab alumíniumból készült, Kecskeméten vásárolt fóliakonstrukciót, 7,5 x 90 m nagyságút, két hektár termőterülettel.

Két fóliasátor alatt talajfűtést is létesítettünk a paprikapalánta kinevelésére. Ehhez a tervdokumentációt egy régi gimnáziumi osztálytársam, ing. Bóka István vezetésével a nyitrai Agroprojekt vállalat készítette, ing. Sümegh András főgépesítő és Csókás László építész csoportja valósította meg. Már 1974 május elsején a párkányi felvonuláson a szőgyéni szövetkezet egy érett terméssel megrakott minipaprikaültetvényvel ellátott autóval vonult fel, az ottani tömeg nem kis csodálkozására.

A zöldségtermesztést Csák Boldizsár, Varró Ferenc, majd ifjabb Mánya Gyula irányította, aki később távtanulással Nyitrán mérnöki diplomát szerzett, és a szövetkezet főagronómusa lett.

Később a barti fóliatelepen a sátrak alá paprika helyett kiwiültetvény létesült, és egy fél hektáros modern üvegház épült, amely alatt kezdetben

a kiwi termesztése számára szükséges *Actinidia chinensis* ültetőanyag és szekfű lett előállítva.

Az üvegház fűtésére kezdetben barnaszenet használtunk, amiből ősztől tavaszig el is fogyott kb. 300 tonnányi mennyiség, szennyezve a barti levegőt. Ezért elhatároztuk, hogy kihasználva az akkor már ismert vízszonyokat, egy termálkutató építünk az üvegház mellett, és az abból nyert melegvízzel fűtjük majd az üvegházat, sőt Barton termálfürdőt, ehhez üdülőtelepet létesítettünk, a fűrés eredményétől függően. Az erre készült tervdokumentáció, ennek egyeztetése és kiadott építkezési engedély alapján 1989 nyarán megindult a mélyfűrés, ezt egy ostravai vállalat végezte a falutól délre, mindjárt az üvegházak mellett. A munkálatot 1990 kezdetére befejezték, nagyon érdekes eredménnyel. 150 méteres mélységből tört fel a forró víz, 76 °C fokos hőmérséklettel, igen kiadós mennyiségben – az elvégzett mérések szerint 20 liter másodpercenkénti teljesítménnyel. Ez igen nagy tömegű víz, ha figyelembe vesszük, hogy Kőbölkút község hálózati vízfogyasztása 5,5 liter másodpercenként. Csak az lett a baj, hogy a nyert termálvíz rendkívül magas sótartalommal rendelkezett, elérte a 28 ezreléket, ami 15-20 %-kal magasabb, mint a tenger vizében. Így a kútból a különféle célokra felhasznált, lehűlt vizet nem volt hová elvezetni. A barti patakokba, halastóba ez nem volt lehetséges. Elvezetni a Garamba – az onnan 6 kilométer, ehhez kellett volna a föld alatti vezeték és a Garam partján keverőberendezés, ami hígította volna a sós konzumvizet 1:10 arányban. Ehhez a vízvezetéket, keverőberendezést is duplázni kellett volna biztonsági okból. Így ez nem volt lehetséges.

A víznek ugyanakkor igen jelentős beltartalmi értéke volt. A benne jelenlévő sók jódot tartalmaztak. Ez egy igen fontos, akkor keresett stratégiai nyersanyag volt. Ennek kinyerésére már létezett megfelelő technológia. Így a következő megoldás mutatkozott: A kész mélyfűrés mellett, ugyanarról a kiépített betonlapról készíteni egy ugyanolyan mély másik, de ferde irányú fűrészt. A feltörő forró vízből, ennek felhasználása előtt, kinyerni a jódot – és utána a részben lehűlt vizet visszapréselni az eredeti mélységbe. A két fűrés alsó vége közötti távolság 550 m-re volt tervezve, ez a távolság biztosította volna, hogy ott a víz újból elnyeri eredeti magas hőmérsékletét – így lényegében ez körforgásba került volna, veszteséget csak a termálfürdőben felhasznált kis mennyiség képezett volna. Az évente kinyert jód 5 millió Kős-t hozott volna, a kompresszor működtetése akkor 2,6 mil. Kős-t igényelt.

Erre azonban már nem került sor. Az eredeti mélyfűrés 12,5 mil. Kős-

be került, ezt teljes összegben a szövetkezet az Állami Környezetvédelmi Alaptól kapta. A második, szekundár fűrés ugyanennyibe jött volna, ehhez azonban a közben bekövetkezett rendszerváltás nyomán már nem volt lehetséges hasonló támogatást szerezni.

Ez igen nagy kár úgy Bart község, mint az ottani mezőgazdasági vállalat és az egész környék számára. Ugyanis közben bebizonyosodott, hogy a nyert termálvíz rádióaktív anyagot is tartalmaz, és így összetételében megegyezik a csehországi, jáchymovi világhíres gyógyfürdő vizével. Remélem, hogy a jövő hoz majd erre megoldást és az akkor éppen kifejtett igyekezetem és elért eredményem nem marad véglegesen kihasználatlanul.

Mindezt figyelembe véve a szövetkezetben a speciális növénytermesztés ennek alapvetően fontos, leggazdaságosabb ágazata lett, amely műszaki színvonalával, a legújabb tudományos ismeretek, nemesítési eredmények bevezetésével, kiváló szaktudással ellátott vezetők irányítása mellett országos, sok esetben nemzetközi hírnévre tett szert.

Kiwi, bioprodukt Közép-Európában

A szövetkezet a maga 5600 hektáros mezőgazdasági területén akkor már elérte az átlagos 26.000 Kcs bruttó termelési értéket. A termelés fokozása érdekében újabb, a hagyományoktól eltérő formát kerestünk. A szántóföldi növénytermesztés és a kertészeti kultúrák hozamainak további fokozása ugyanis már csak magas anyagi ráfordítással volt lehetséges. Az állattenyésztésben a sertésitenyésztés és baromfitenyésztés bővítése szemestakarmány-gondok miatt nem volt elérhető, a szarvasmarha-tenyésztés alig volt jövedelmező. Ezért olyan, a helyi viszonyok között új növény termesztését kívántuk bevezetni, amely kis területen magas bevételt és jövedelmet biztosít és a lakosság részéről keresett, a racionális táplálkozás számára megfelelő.

A speciális növénytermesztés szakaszán erre jó lehetőségeink keletkeztek főleg a nyolcvanas évek elején, amikor ing. Fiala István lett a szövetkezet főkertésze, aki a budapesti Kertészeti Egyetem abszolvenseként rengeteg új ismerettel rendelkezett a nálunk ismeretlen, különleges, addig itt még nem termesztett növényekkel kapcsolatosan. Megszületett egy elképzelés: Próbáljuk meg termesztetni a szövetkezetben a kiwit, ami akkor csak igen kis mennyiségben, főleg Új-Zélandról volt behozva, általában a karácsony előtti hetekben. Ugyanakkor ennek a jelentősége igen nagy. Míg a citrom 10 dkg gyümölcsben 30, a narancs 40 mg C-vitamint tartalmaz, a kiwiben eléri a 130-140 mg-t ennek begyűjtése idején. Ez Új-Zélandon ősszel, április végén, május elején történik. Utána ebből azt, ami Csehszlovákiába behozatalra került, általában a rotterdami kikötőben hűtőhajókon tárolták november végéig, akkor került hozzánk. A sok hónapos tárolás során a gyümölcs eredeti C-vitamin tartalma a felére csökkent, ezt nem lehetett megakadályozni. Ezzel szemben az a gyümölcs, amit itten október végén szüretelünk le, a karácsony előtti hetekben még az eredeti C-vitamintartalmával rendelkezik, és így sokkal értékesebb, mint az import.

Mihelyt erről megszületett az elhatározás, alaposan utána kellett néznünk, hogy mi is az a növény, ami a kiwi gyümölcsöt adja. Milyen termesztési feltételeket igényel, termőhely, tápanyagellátás, vízigény, hőmérséklet, fagyvédelem, betegségek, kártevők elleni védekezés vonatkozásában.

Áttanulmányoztunk mindent, ami erről le lett írva, és hozzáférhető volt. Kapcsolatba léptünk a wellingtoni csehszlovák kereskedelmi kirendeltséggel a prágai Külkereskedelmi Minisztérium segítségével, ahol akkor a fiam dolgozott. Megtudtuk, hogy Közép-Európában akkor egyedül Dél-Magyarországon a villányi tsz-ben természetnek kiwit szabadföldön, 5 hektáron. Elvittek bennünket oda ezt megnézni magyarországi barátaink, a Kertészeti Egyetem munkatársa, dr. ing. Sípos Lajos, és a nagyberki tsz főkertésze, ing. Pónusz Lajos. Bárhová fordultunk ez ügyben, mindenhol szívesen segítettek. Wellingtonból a sok szaklapon, újságcikkben kívül még aszalt kiwit is küldtek egy csomagban. Így megismertük a növényt és mindent, amit tudni kellett róla.

A növény tudományos neve, amely a kiwi gyümölcsöt termi, az *Actinidia chinensis*. Az *Actinidiaceae* családba tartozik, őshazája Dél-Kína. Az *Actinidia* fajhoz tartozó 36 fajta közül az *Actinidia chinensis*en kívül még két fajnak ehető a gyümölcse, ezek az *Actinidia arguta* és *Actinidia kolomiká*. Ezek Japánban, Mandzsúriában, Kóreában honosak. Termésük azonban apró, bár a hideggel szemben ellenálló. Új-Zélandban a XX. század elején lett ismertté, és itt láttak hozzá nemesítéséhez is. 1984-ben már 14 000 hektáron termesztettek kiwit 60 000 tonna terméssel. Az *Actinidia chinensis* termesztése az 1967-es évtől kezdődően kisebb területen Franciaországban és Olaszországban is beindult.

Az *actinidia* élő növény, 30-40 éves növények is ismertek. Gyökérzete vastag finom réteggel borított húsos állományú. Gyökere nagy oxigénigényű, ezért a talaj legfelsőbb rétegeiben helyezkedik el. Így az ültetvényben a talajt kapálni, kultiválni nem lehetséges, károsodna tőle a gyökérzet. Így mi a köztes területet befűvesítettük, gyakran kaszáltuk. Sok egyéb tulajdonságában és termesztési körülményeivel a szőlőhöz hasonlít. A növénynek a hajlékony hajtása válik bizonyos fejlődés után törzsé, így feltétlenül támaszra szorul. Míg a szőlőnél a karóra való kapaszkodást a kocs végzi el, az *actinidia* esetében ezt a feladatot maga a hajtás látja el, szorosan a karó köré csavarodva. Az éves hajtás 4-5 métert is elér, feltétlenül téli és nyári metszést igényel.

Az *actinidia* kétlaki növény, ezért a hímegeyedeken porzós virágokat, a nőegyedeken termő virágokat találunk. Hogy elérjük a szükséges, magas termést biztosító beporzási effektust, minden nyolc nővirágú egyedhez ültettünk egy hímvirágú növényt. Valamennyi legfontosabb, rendelkezésünkre állott és termesztett fajta új-zélandi eredetű. Ez mind erős, rusztikus, termőképes, szabályos, ovális vagy hosszúka, hengeres alakú gyü-

mölcsöt terem, súlyuk eléri a 80-150 g-t. Nálunk a követelményeknek legjobban megfelelő és tömegesen elterjedt négy fajtát ültettük ki, amelyek a világ kiwitermésének 95-98 %-át adják.

Ezt a HAYWARD a fajtát 1920-ban Aucklandban állították elő. Az ültetéstől számított harmadik-negyedik évben fordul termőre. November első felében szüretelhető. Virága beporzását, mint a többi termesztett fajtáét is, méhek végzik. A termés nagysága küllemre a legszebb, a fajta azonban kevésbé produktív. További kiültetett fajták voltak a BRUNO, MONTY és ABBOT. Köztük a különbség a gyümölcs nagyságában, formájában, a termőrefordulás idejében van. Ezekhez porzófajták lettek kiültetve. A nálunk kiültetett szaporítóanyagot Hollandián keresztül szereztük be, konténeres dugványok formájában. Az actinídiát magról, de leginkább dugványról szaporítják, legjobb eredményt a vadalanra oltott növények adják. Ennek több különböző formája van, megoldása magas szakképzettséget igényel.

A kiwiültetvény megvalósításához részletesen tanulmányoztuk az új-zélandi termesztési feltételeket, amelyek például ott a Taurange vidékén a következők: Évi csapadékmennyiség 1312 mm, napos órák száma 2298 óra, hőmérséklet maximum 24 °C. Nálunk az évi csapadékmennyiség csak 588 mm – ezt mesterségesen pótolni tudtuk. A téli nyugalmi időben a növény károsodás nélküli fagyűrőképessége -18 °C, ehhez feltétlenül biztonságos védelmet kellett létesíteni. Így az egész ültetvényt fűthető fóliásátrak alá helyeztük. Ezek 90x7,5 m alumíniumvázból állottak, 0,16 vastag PE-fóliával betakarva. Mindegyikhez szilárd fűtőanyaggal, fával és szénnel táplált nagyteljesítményű kazánokat állítottunk fel. Mihelyt télen, bizonyos napokon és órákban a hőmérséklet a -16 °C-hez, tavasszal rügyfakadás után vagy ősszel szüret előtt a 0,0 °C-hoz közeledett, az ezt figyelő személyzet beindította a kazánokat és biztosította a növény megfelelő fagyvédelmét. Akkor az ültetvények közelében földgáz vezeték még nem volt, a villanyfűtés pedig árban és effektusban nem volt megfelelő. Így a konstrukcióra a fólia szeptember végén lett felhúzva, és tavasszal az actinidia virágzása előtt lett eltávolítva.

A beporzás csak méhek segítségével lehetséges, amit sem a szél, sem egyéb rovarok nem pótoltak. Mihelyt kivirágzik a hímvirágú növény 15 %-a, oda kellett hozni nyolc méhkaptárt egy hektárra számítva. A kiwivirágok nem tartalmaznak nektárt, így róla a méhek a virágport gyűjtik. Virága igen szép és attraktív, hasonló a vadrózsához, csak annál jóval nagyobb.

A kiültetés 1984-ben Szőgyénben 5 föliaházban, majd 1984-ben Barton újabb 25 föliaházban lett megvalósítva. Ezek zárt terepen voltak elhelyezve, mindkét helyen védő fasorokkal körülvéve. A növények 4x4 méteres kötésben lettek kiültetve, a következő fajtákból: 5 % Abbot, 4 % Bruno, 36 % Monty és 55 % Hayward. A porzókából Males és Tomuri 46-46 %, míg 8 %-ra Atlas fajta lett felhasználva. Összesen 2,02 ha területen 1.260 darab növény. Hat hónapon át hetente háromnapos időközökben 15-18 mm vizet juttattunk ki, esőztető öntözés formájában. A vízvezetékrendszer horganyzott csövekből állott, a talajfelszínen elhelyezve. Nyolcméterenként csapok voltak rajta, melyekre gumitömlő van erősítve és a tömlő végén speciális öntözőfejek, amelyek a vizet jól porlasztják. Mivel az actinidia gyökérzete a talajfelszín alatt terjed szét, a csöpögető öntözés itt nem jött számításba.

A növény egyenletes fejlődéséhez megfelelő vázszerkezet és metszés-mód lett alkalmazva, kiváló terméseredmény biztosítására. Erre legmegfelelőbbnek a kétsoros vízszintes kordon művelésmód mutatkozott, amit mind a 30 föliaházban alkalmaztunk.

Az actinidia növény védelme során a fagyvédelmen kívül a kártevők és betegségek elleni oltalom kérdése is felmerült. Ez Új-Zélandon igen bonyolult feladat, ami nálunk szerencsére nagyrészt elhanyagolható kérdésnek mutatkozott. Itt ugyanis éppen a téli alacsonyabb hőmérséklet, erősebb fagyok következtében az ottani legjelentősebb kártevők, a levélsodró lepkék, fonálférgek, haslábúak, és főleg a Diaspis pentagona számára nincsenek megfelelő életfeltételek, így ezek itt nem jelentkeztek. Egyedül az atkák ellen volt kíváncsú vegyszeres védekezés, de ezt a növény nyugalmi időszakában tél végén bárium-szulfátos permetezéssel vagy gyümölcsfaolajjal meg lehetett oldani. Mivel az ültetőanyaggal gombás betegségek sem lettek hozzánk behozva, a növény ápolásához ennek vegetációs idején semmiféle vegyszeres beavatkozásra sem volt szükség, ami így egyedülállóan kiváló, vegyszermaradványoktól mentes termést, bioproduktot eredményezett. Mihelyt ennek híre ment, a nálunk megtermelt kiwi igen keresetté vált.

Az actinidia a tápanyagellátás szempontjából igényes növény. Erős vegetatív fejlődése és a jelentős termésmennyiség azt mutatja, hogy a növény a talaj fő tápanyagainak jelentős részét hasznosítja. Legfontosabb és legszükségesebb tápanyaga a nitrogén. Növényegyedenként ötéves ültetvényben ennek tápanyagigénye a következő: N: 200-250 gr, P_2O_5 : 110-130 gr., K_2O : 130-150 gr. Szerves trágyát az ültetés előtt kell a talaj-

ba juttatni, 80-100 t/ha mennyiségben. Ezt nem kell mélyen bedolgozni, mert akkor az actinidia gyökerei nem érik el.

A kiwi termesztésének közgazdasági jelentősége, amit akkor számításba vettünk, az 1980-as évek elején a következők voltak:

30 t/ha téli alma-termésé 3.40 Kcs/kg: 102.000 Kcs/ha.

12 t/ha kiwi termése 70.- Kcs/kg: 840.000.- Kcs/ha.

A termelés jövedelmezőségét befolyásoló tényezők közül az első helyen a termeléssel kapcsolatos ráfordításokat és költségeket vizsgáltuk. Ezek döntő módon határozták meg a jövedelem alakulását.

A kísérlet beruházási költségei így alakultak: Egy fóliaházra számítva 90.128 Kcs, egy hektárra 1.351.920 Kcs, az összterületre 2.703.840 Kcs. Az éves amortizációs költség az összterületre 245.300 Kcs volt. Az egyéves üzemeltetési költségek ehhez 729.990 Kcs-be kerültek.

Az így tervezett hatékonyság: Árbevételek – Üzemeltetési költség / Beruházási költség: $1.280.000 - 729.990 / 2.703.840 = 20,7 \%$.

A beruházás megtérülési ideje, a + 3 termőrefordulásra váró évet is hozzászámítva így 7,9 év.

A kiwi begyűjtési ideje és az egyes fajtákban elért C-vitamin tartalom nálunk a következő volt:

ABBOT	október közepe	115 mg/100 g
BRUNO	október vége	138 mg/100 g
MONTY	október vége	109 mg/100 g
HAYWARD	november első dekádja	127 mg/100 g

A szüretet kézzel végeztük. A gyümölcs kereszttirányú könnyű csavarással könnyen elválasztható a kocsánytól. A szedő leányok, asszonyok alul üríthető, könnyű gyűjtőedényeket használtak, egy fő teljesítménye 42 kg/óra. Szüret idején az actinidia gyümölcse még nem megfelelően érett a fogyasztásra, a karácsonyi piacra szánt gyümölcs érését meggyorsítottuk. A tárolóba néhány napra érett almát helyeztünk, és hét-nyolc napon belül az így nyert etilén segítségével bekövetkezett az érés. A megtermett mennyiséggel értékesítési problémáink nem voltak. Mivel ennek C-vitamin-tartalma lényegesen magasabb volt mint az Új-Zélandból behozott, hat-hét hónapig tárolt gyümölcsnek, és bioproduktként volt megtermelve bármiféle vegyszeres maradvány nélkül, így a keresett áruk közé tartozott. Főleg az Interhotel szállodahálózat vásárolta meg, közülük a legtöbbet a Praha–ruzynei repülőtér ellátó üzeme, amely a csehszlovák légijárat távolsági gépeiben az étkezést biztosította.

Mivel a kiwiültetvény létesítése a szőgyéni szövetkezetben nemcsak

vállalati, hanem országos, sőt közép-európai jelentőséggel bírt, nem kívántuk a tetemes beruházási költséget a szövetkezet pénzeszközeiből fedezni. Hozzá központi támogatást kértünk, amit meg is kaptunk. Ehhez meg kellett először nyernünk az akkori legmagasabb párt és minisztériumi funkcionáriusok segítségét, ami érdekesen ment végbe.

Bejelentkeztem Szlovákia Kommunista Pártja Központi Bizottságán az akkori első titkárnál, Jozef Lénárt elvtársnál, és kértem, fogadjon bennünket, egy igen érdekes tudományos-termelési kísérletről szeretném őt tájékoztatni. Néhány napon belül fogadott is, ing. Fiala István főkertész-szünkkel együtt mentünk hozzá.

Jozef Lénárt akkori funkciójában lényegesen Szlovákia első embere volt, ismert személyiség. Én mint politikust őt nem tudtam megítélni, hogy jó-e vagy sem, de tudtam róla, hogy több tudományágban, természettanban, biokémiában jelentős tudással rendelkezett, hogy hol jutott hozzá, nem tudom. Így tudtuk, hogy ilyen értelemben tárgyalásunkra fel kell készülni, ha mint agrármérnökök valamilyen szakmai kérdésben nem akarunk nála leégni. Hát, ez gyorsan be is bizonyosodott. Amint előadtuk kérésünket – két hektáron actinidiaültetvényt akarunk létesíteni, ehhez kérünk kétmillió koronát. Előadtuk persze ennek értelmét, jelentőségét is, a magas C-vitamin elnyerését bioprodukt minőségű gyümölcsben. Mikor a kiwi vitamintartalmáról beszéltem, megállított: Az a mennyiség az összes aszkorbeumsav, tehát a laevus és dexter forma együttvéve, vagy csak tisztán az L-aszkorbeumsav milligrammban? Egyszerű embernek ilyen kérdésre megáll az esze. Ugyanis az aszkorbeumsavnak két formája létezik, attól függően, hogy a polarizált fény síkját jobbra vagy balra fordítja el. Biokatalizátor, tehát vitamin csak a balra fordító, tehát laevus, L-savnak van. Ha ezt akkor nem tudom, akkor a nagyfőnök előtt jól lebögttem volna. Megmagyaráztuk persze, hogy az általunk ismertetett mennyiség az L-forma, tehát az aktív C-vitamin mg-ban. Úgy tűnt nekem, hogy ő egy kicsit hipochonder is volt. Ugyanis ing. Fiala István, aki kertészeti egyetemen gyógynövényekkel is intenzíven foglalkozott, hozott magával vagy 15 ampulkában gyógynövénykivonatokat. Megmutatta, elmondta Lénárt elvtársnak, hogy melyik mire jó – volt olyan is közöttük, hogyha azzal bekeni valaki a halántékát, mindjárt megszűnik a fejfájása. Ezt ő mindjárt magán ki is próbálta.

A vége az lett, hogy kijelentette: Kaptok 2 millió koronát az actinidiaültetvény realizálására, egy feltétellel, mondja nekem: Ha egyúttal kiültettek a szövetkezetben egy jelentős területen további három nő-

vényt, ezek a következők: *Eleoterococcus santikózum*, *Limonník* kitájský és *Hyppophae rhamnoides*. Az utolsónak ismertem a nevét, ez szlovákul *Medovka* lekárská, magyarul Homoktővis, a másik kettőről még nem hallottunk.

Elmagyarázta, hogy a *Limonník* kitájský Kelet-Szibériában, Mandzsúriában ismert liánszerű növény, amely magasan felfut a fákra. Leveleit gyűjtik, ebből teát készítenek. Elmondta, hogyha ilyen teát iszik, akkor az szellemileg teljesen felfrissíti az embert. Ha ő már délután fáradtnak érzi magát, egy csészével ebből elfogyasztva még este tízkor is pihentnek érzi újból.

Az *Eleoterococcus santikózum* egy sárgarépához vagy Zsen-Senhez hasonló gyökértermő növény, amely Kazahsztán keleti részén, a Pamír hegység közelében terem. Ennek szárított gyökeréből készült tea maximuman fokozza az emberi szervezet immunitását különféle influenzaszerű megbetegedések ellen. Lenárt elvtársnak bemutattak Alma-Atában egy 12 éves fiút, akinek az édesanyja kiskorától állandóan készít ilyen teát – a gyerek mióta él, még nem volt soha beteg, még csak nem is tüszszentett. A Szovjetunióban ezen gyökér kivonata már gyógyszerárakban akkor kapható volt.

A harmadik növény, a *Hyppophae rhamnoides*, tehát a Homoki tövis, egy bokorban elhelyezkedő, apró bogyókat termő növény. Színes bogyói igen sok C-vitamint tartalmaznak. 10 dkg gyümölcsben 300 mg-t is, ami az ismert kultúrnövények között egyedülállóan magas. De Lenárt elvtárs elmondta, hogy nem is ez a lényeg. Elsősorban az, hogy a vitaminon kívül tartalmaz egy igen érdekes anyagot, amely intenzíven regenerálja az emberi szervezetet mindenféle sugárkárosodás után. Atomvillanytelepeken esetleges balesetknél, segít röntgenológus orvosoknak, műtétek, egyéb egészségügyi esetekben történt besugárzások esetében. Mivel ezt az anyagot vegyelemzéssel nem tudták identifikálni, nem is tudják mesterségesen előállítani, így ezt csak a homoktővisből lehet kinyerni. Ezért a Szovjetunióban a hetvenes évek végén a Bajkál tó mellett, Barnaulban már ki is ültettek ebből 200 hektáron, ott hozzá kutatóintézeteket is létesítettek. Ennek vezetője egy Kalinina nevű tudós asszony lett. A kutatóintézet egyik feladata, hogy ezen növényből nemesítsenek ki kevésbé tüskés fajtákat, ugyanis a vadontermő növénynek katasztrofálisan szúrós ágai vannak, kézzel alig érinthetők. Ezt nevei közül – németül Sandorn, oroszul Obljepicha – éppen az orosz kifejezés igazolja – Oblepená plodmi a picha – Körülrakva terméssel és szúr.

Igyekeztünk megtudni erről a növényről minél többet, ha már így ezt kénytelenek leszünk természeteni. A homoktövisnek három családja van: A *Hyppophae salicifolia*, *tibetiana* és a *ramnoides*. Az első kettő őshazája a Himalája, a harmadik Közép-Ázsiából származik. Ennek vad fajtái megtalálhatók Európában is, Skandináviától egészen a Kárpátokig, Alpokig. Finnországban a Lappföldön foglalkoznak termesztésével bővebben. Ugyanis kimondottan fagyűrő növény, bírja az ottani kemény téli fagyokat is. Elhelyezésre nem igényes, mint a magyar neve is mondja, még a homoktalajon is. Kétlaki növény, beporzása korán tavasszal a szél segítségével történik. Kiültetése 4x2 m kötésben, bármiféle támrendszer nélkül megoldható. Növényvédelme egyszerű – betegségei nem ismertek, rovarkártevők ellen a vegetációs idő alatt kétszeri vegyszeres beavatkozással – szervesfoszfátokkal – elégséges. Sarkalatos problémája termésének begyűjtése. A babszem nagyságúra kifejlődött, beérve hosszúkás, világos vagy sötétsárga puha bogyóit az igen szúrós egyéves ágakról lezszedni a sűrű, 2-5 cm hosszú, sűrűn elhelyezkedő tüskék miatt meglehetősen nehéz. Csak gumikesztyűben lehetséges, így is vigyázni kell, hogy a kézfejet, ujjakat meg nem sebezze. Ily módon egy ügyes asszony egy műszak alatt is csak 13-15 kg bogyót tud begyűjteni. Megtudtuk, hogy a Lappföldön ehhez egy egyszerű kézi szerszámot használnak, amely az élén fésűszerű fogakkal, rövid nyéllel ellátott dobozból áll. Ezt a szögyéni központi műhelyben le is másolták, így már felgyorsult a szedés.

Az ültetőanyag beszerzése nem volt könnyű. A már Barnaulban kinevesített, kevésbé tüskés, magas C-vitamin-tartalmú fajtákkal kívántunk foglalkozni, egyenlőre három hektáron. Megrendeltük ezt a Koospol poszsonyi vállalatnál, de először nem jártunk sikerrel. Ugyanis akkor a Szovjetunióban ilyen szaporítóanyag kivitelét nyolc különféle intézménynek kellett jóváhagyni, és ezek közül ha egy is azt mondta, hogy „net”, akkor lehetetlenné vált az egész. Végül Lenárt elvtárs segítségével mégis sikerült behozni négy fajtát: a Maszlicsnája, Vitaminnája, Dar Dakuni és a Novosť Altája fajtákat. Ezek termesztésében némi színikülönbség, beérési idejükben pedig egy-két hét volt a különbség. Szedésének ideje augusztus első felében történt, még a szőlőszüret beindulása előtt.

Értékesítésével először termőre fordulása után problémák keletkeztek. Az eredeti elképzeléstől eltérően a galgóci – hlohoveci SlovakoFarma gyógyszertár nem lelkesedett iránta. Nem ismerték a benne található bioaktív anyagok összetételét, gyógyhatását, így nem kívántak foglalkozni vele. Ekkor kapóra jött az érsekújvári konzervgyár, a Novofruct, amely

azonnal felvásárolta, jól meg is fizette az egész termést. Ennek igazgatója, jó barátom, ing. Kost'álik Milan elmondta, hogy nekik az újítási programon belül minden évre elő van írva, hogy a konzervgyár valamilyen új terméket is állítson elő. De mi a fene legyen az, amikor már az összes zöldségfajtából az utolsó száz évben mindenféle elképzelhető keveréket összehoztak, mi újat lehet ezekből még feltalálni? Ehhez most kapóra jött a homoktörvis. Elkezdtek gyártani a tövis levével dúsított gyerektápszert. Ilyen addig Európában még nem volt, az így készült terméket azonnal megvették tőlük Nyugat-Európába, kiemelt áron.

Amikor az érés ideje közeledett, hetente kétszer eljött a konzervgyárból két laboráns hölgy az ültetvénybe, és ott helyben megmérték a bogyók C-vitamin-tartalmát. Ez a napok, hetek alatt folyamatosan növekedett. Amikor pedig már nem fokozódott tovább, elrendelték a szüretet. A termés speciális rozsdamentes edényekbe került, ezt naponta elszállították, lefagyasztották, majd feldolgozták a gyárban. Akkor a szövetkezetnek 85 Kcs/kg-t fizettek ezért. Mivel termelési költségei minimálisak voltak, csak a korlátozott mértékű növényvédelemből és a begyűjtés bérköltségeiből állottak, magasan rentábilis volt. Az ültetvény egy része a szőgyéni halastó és a közeli akácos erdő között lett létesítve. Közeliében volt a szabadtéri színpad, ahol évente több kultúrműsor, közöttük a Csemadok Járási Dal- és Táncünnepélye is megrendezésre került, sok száz résztvevővel. Így rengeteg ember számára ismertté vált, akik érdeklődéssel nézték ezt a furcsa, lényegében addig itt ismeretlen növényt.

A kiwi és a homoktövis termesztése, az ezekkel elért, az országban egyedülállóan érdekes termesztési eredmények is hozzájárultak a szőgyéni szövetkezet további jó hírnevéhez, elismertségéhez, tagságának, technikusainak, vezetőinek nem kis örömére. A kiwitermesztésben a csoport élenjáró vezetője Simonka István lett. Ez egy szocialista munkabrigád volt, amely megnevezésül felvette az akkor híres szovjet űrhajós asszony, Valentina Tyereskova nevét, mivel majd teljes egészében asszonyok, lányok dolgoztak benne. A homoktövist termesztő csoport élén Moncz Vilmos technikus állott. Ugyanakkor mindkét csoport jelentős, 50-80 hektáros szőlőültetvény összes feladatát is ellátta. Az egész ágazatnak a felelős szakmai irányítója dr. ing. Fiala István volt. A Limonník kitérő és Eleoterococcus santikózum termesztésének meghonosítására nem sikerült beszerezni az ültetőanyagot, ezt nem is nagyon bántuk.

Mikor a kiwi és a homoktövis termesztése szépen befutott, újból bejelentkeztem Jozef Lénárt elvtárshoz, most már Prágába, ahol a CSKP Köz-

ponti Bizottságának titkára volt, Jakes elvtárs első helyettese. Ez 1988 őszén volt, ing. Volter Béla, a szövetkezet akkori alelnöke jött velem. Egy reggel fogadott minket – ismertettem az actinidia és a Homoki tövis termesztésében elért eredményeinket. Vittünk neki egy nagyobb kompótos üvegben homoktövisbogyót, mézzel leöntve és mind a négy nálunk termesztett kiwifajtából egy-egy dobozzal. Ez igen szép kivitelű volt, rajta a termelő – a Szógyéni Csehszlovák-Szír Barátság EFSZ neve, és szép felirat arról, hogy a gyümölcs növényvédő vegyszerek alkalmazása nélkül lett megtermesztve. Lénárt elvtársnak nagyon tetszett – kérdi tőlem, hogy szerintem melyik fajta a legszebb. Mondom, hogy egyformán szép mind a négy, csak a gyümölcs alakja más és más – miért keres különbséget közöttük? Elmondta, hogy két óra múlva megy a köztársassági elnökhöz, Husák elvtárshoz, és annak akar elvinni egy dobozzal, hadd csodálkozzon az is, hogy mi terem az országában. Végül is a Haywardot választottuk.

Utána rákérdezett – és én, fiúk, mivel tudok nektek segíteni? Elmondtam, hogy két kilométer mély termálkutat szándékozunk fűrni, ismertetem, hogy milyen célra. Erre kellene nekünk 12,5 millió Kčs. Behívta a titkárát – hívja fel Pozsonyban az Állami Környezetvédelmi Alap igazgatóját, és az ő utasítására utaltasson ki vele a szógyéni szövetkezet számára 12,5 millió koronát. A pénz három hét múlva meg is érkezett számunkra. Hát ilyesmi is megtörtént abban a rendszerben, amelyben akkor éltünk.

Zárszó

Történelmi vonatkozásban egy egyszerű ember élete nem sokkal jelent többet, mint egy porszem, amit elfúj a szél. Vonatkozik ez az én életemre is, amelynek egy részét leírtam. Így ebből nem is az az érdekes, ami velem történt, hanem az, ami körülöttem, ezen a többségében magyarok lakta mezőgazdasági jellegű dél-szlovákiai vidéken negyven év alatt végbement.

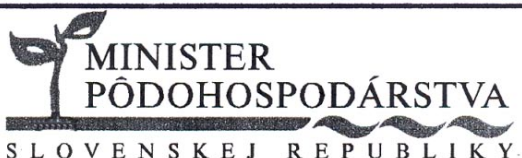
Igaz, hogy én főleg a mezőgazdaságban történt, kezdetben tragikus eseményekkel, majd az idő múlásával egyre jobb eredményekkel foglalkozok. Szolgáljon mentségemül az a tény, hogy az élelmiszer előállítás nem csak most, hanem az emberiség őskora óta is a legfontosabb tevékenység volt és az is marad. Mert közlekedhetünk a leggyorsabb, legzszebb autóval, ülhetünk a legmodernebb számítógép előtt, nézhetjük a gyönyörű színes tévét, leshetjük az internetet, üres hassal ezt nem sokáig tudjuk tenni. Éppen ezért mindenki, aki a mezőgazdaságban dolgozott és ma is tevékenykedik, olyat tesz, amire mindenki rá van utalva, és ennek eredményeit élvezi. Bár vannak olyanok, akik még ma is használják reánk azt a jelszót, hogy „buta paraszt”. Nem tudatosítják ugyanakkor, hogy ezen termelési ágazat éppen az itt leírt negyven év alatt milyen óriási fejlődésen ment át, és színvonalában nemzetközi összehasonlításban sem maradt már el igen sok más termelési ágazattól.

Ezért igyekeztem epizódok formájában leírni azon eseményeket, amelyek a lóékés szántás korától a lézerrel kezelt vetőmagvak és az Új-Zélandról behozott kiwitermesztés meghonosításáig nálunk végbementek.

Természetesen ezen évtizedek alatt több tízezer hozzám hasonló agrár-mérnök és mezőgazdasági technikus végezte szorgalmasan itt a munkáját, és fél milliónál is több embert irányítottak úgy, hogy a csehszlovák mezőgazdaság európai, sok esetben pedig világ színvonalat is elért. Köztük és közöttem talán csak az a különbség, hogy én ezt most az én viszonyaim vonatkozásában le is írtam, ők pedig még nem. De gondolom, hogy még erre is sor kerül.

A lényeg mindezek után az, hogy az utánunk következő generáció a mezőgazdasági termelést legalább ilyen színvonalon tartsa meg, sőt ezt fejlessze tovább úgy, hogy tőlünk, az elődeiktől semmi jóban ne maradjanak el. Ehhez kívánok nekik sok sikert!

KÉPMELLÉKLET

Pavel Koncoš
u d e l u j e

**REZORTNÉ VYZNAMENANIE
STRIEBORNÚ MEDAILU**

Ing. Františkovi Kováčsovi
dôchodcovi

za trvale dosahované vynikajúce pracovné výsledky
v slovenskom poľnohospodárstve a potravinárstve
pri príležitosti 27.medzinárodného poľnohospodárskeho
a potravinárskeho veľtrhu Agrokomplex 2000
a životného jubilea 70 rokov

Nitra, 19.augusta 2000

Kovács Ferenc kitüntetése

Kovács Ferenc és az első kiwi termés Szőgyénben

*Dr. Ing. Fiala István, a
szőgyéni EFSZ főkertésze,
a bioprodukt minőségű
kiwi közép-európai ter-
mesztésének megszervezője
és Simonka Istvánné,
a kiwitermesztő csoport
vezetője, a Hayward fajta
beérését ellenőrzik.*

*Szőgyénben megérett
a Homoki tövis.*

A csehszlovákiai egyetemeken, főiskolákon tanuló szíriai diákok Szógyénben brigádózó csoportja Érsekújvár főterén, ahol együtt vonultak fel a szógyéniakkal a Szlovák Nemzeti Felkelés ünnepélyén.

*A szövetkezet elnöke mellett ing. Samír Massad CSc.,
a szíriai diákcsoport vezetője.*

*Ing. Puskás Lajos főagronómmal
a tíz tonnás termést adó kukoricatábla közepén.*

A Szőgyénben termesztett kiwi négy fajtája:

Hayward

Monty

Abbot

Brunó

*A kiwi termést
adó növény,
az Actinidia
chinensis
virága.*

Séta az aleppói ELFURÁT traktorgyárban, ahol évente 4000 darab EBRO márkájú traktort gyártanak.

Baráti beszélgetés Aleppóban, a BAS párt ottani Kerületi Bizottságának elnökével, ismert szír költővel.

A Csemadok szőgyéni alapszervezetének táncsoportja az EFSZ megalakulásának 30. évfordulójának ünnepélyén.

A Csemadok barti alapszervezetének asszonykórusa az új kutúrház megnyitó ünnepélyén.

Tartalom

Bevezetés	5
Bűnös lettem, mert magyar voltam.....	11
Traktorra a lóekék helyett	20
A hadseregben	24
Az első kombájnok.....	36
Érettségi tízéves késéssel.....	40
Egy tsz kezdő évei	44
A főiskolán	54
A haladás útján	62
Kultúra és kapcsolatok.....	72
Örök időkre a Szovjetunióval?	80
Éljen a csehszlovák-szír barátság	88
Kunaytra, Szíria gyöngyszeme, mivé lettél?	100
Az Eufrátesz partján	109
Pax arva colat – Békében szántjuk a földeket	116
Annyi vagon szőlőt, ahány nap van az évben	132
Kiwi, bioprodukt Közép-Európában.....	143
Zárszó.....	153
Képmelléklet.....	155

A Gyurcsó István Alapítvány Könyvek sorozatban megjelent:

1. *Vígan zengjetelek citorák*, Csallóközi betlehemes játékok és mendikák, gyűjtötte és válogatta: Ág Tibor, 1992
2. Marczell Béla: *A Csallóköz hiedelemvilága*, 1994
3. Cséplő Ferenc: *Réte – bástya és menedék*, Helytörténet két egyházi könyv köré építve, 1995
4. *Bíborpiros szép rózsza*, Népzenei gyűjtés Peredről, a dallamokat válogatta: Ág Tibor, 1996
5. Tánzos Tibor: *Ötven éve történt*, A kitelepítés és a deportálás története Nagymenyeren, 1996
6. *Ázik, nem fázik*, A nagyabonyi népdalkör legkedvesebb dalai, 1996
7. *Legendák és tények Nagymenyer városának történetéből*, Tánzos Tibor: A nagymenyeri Mátyás legendák; Henkey Gyula: A nagymenyeri magyarok etnikai embertani képe, 1997
8. Barsi Ernő: *Tanácsok népdalcsokrok összeállításához*, 1997
9. Marczell Béla: *Naptár és néphagyomány*, Csallóközi népszokások, 1997
10. Zalabai Zsigmond: *Koszorúk*, 1998
11. Nagy Iván: *Erősíteni szíveket*, Balony község népzenei monográfiája, 1998
12. Szőke István: *A bábjátszás ábécéje*, Az ujjtől a marionettig, 1998
13. Varga László: *Az első lépések*, A Csemadok Nagymenyeri Szervezetének és a Nagymenyeri járás Csemadok-szervezeteinek története, 1999
14. Himmler Zsófia: *Mindentlátó királylány*, Népmesedramatizációk gyermekbábcsoportoknak, 1999
15. Ág Tibor: *Felsütött a Nap sugára*, Kelet-Szlovákiai népdalok, 1999 (MC melléklettel)
16. Metzner Valéria: *Emlékezés*, A Csemadok rétei szervezetének megalakulása és tevékenysége napjainkig, 1999
- *** Száraz Pál: *Kilométerkő*, Novellák, 1999
17. Móser Zoltán: *Körülvesznek engem a dalok*, (A népdalgyűjtő és népdalíró Czuczor Gergely), A hét szabad művészet könyvtárával (Zsámbéki Apor Vilmos Katolikus Tanítóképző Főiskola) közös kiadásban, 2000
18. Presinszky Lajos: *Felső Csallóközi arcképcsarnok*, 2000
19. *Akkor sirassatok engem* (Katona Pista összegyűjtött nótái), 2000
20. *Lement a vacsoracsillag*, Bartók Béla születésének 120. évfordulója alkalmából, Válogatás az 1910-es év nagymenyeri gyűjtéséből, Összeállította Ág Tibor, 2001
21. Sidó Zoltán–Ősi Irma: *Ötven év szolgálat*, A Csemadok tevékenysége az Érsekújvári járásban (1949-1999), 2001
22. Ág Tibor: *Csináltassunk hírharangot*, Nyitra-vidéki népballadák, 2001, (CD, MC melléklettel)
23. Vas Ottó: *Hogyan tanuljunk verset, prózát?* Előadók és felkészítők kézikönyve, 2001 (MC melléklettel)
24. Henkey Gyula: *A Csallóközi magyarok etnikai embertani képe*, Alistál környéke, Bős, Nagymenyér, Csallóközi összefoglaló tanulmány, 2002
25. Varga László: *Béke poraikra*, Az 1. és a 2. világháború áldozatai és hősei Nagymenyeren, 2002
26. Csiba Lajos: *Őszi szarvasbőgések, tavaszi szalonkázások*, Csallóközi vadásznapló, 2002
27. Borsi Ferenc: *Mi vagyunk a rózsák*, Az érzékiség képi ábrázolása a magyar népdalokban, 2003
28. Tánzos Tibor: *Az öreg juhász szép meséje és más elbeszélések*, 2003

29. Ág Tibor: *Semmit sem vétettem Nyitra városának*, Nyitra-vidéki magyar népdalok, 2004, (CD, MC melléklettel)
30. Varga László: *Kultúránk szolgálatában*, A Nagymegyeri körzet Csevadok szervezeteinek kialakulása és fejlődése, 2004
31. *Köszöntsük a Jézuskát*, Régi karácsonyi énekek a Felvidékről, gyűjtötte és válogatta Harmath Lajosné Vöröss Kornélia, 2004
32. *A Kolonyi templom előtt*, Válogatás Ürge Mária népzene gyűjtéséből. Válogatta, szerkesztette és jegyzetekkel ellátta Tari Lujza, 2004
33. *A Népes*, írta és összeállította Takács András, 2004
- *** Száraz Pál: *Beszélő fények*, Kisprózák, egyéb szövegek, versek, 2004
34. Fügedi János–Takács András: *A Bertóké és társai* (Jóka falu hagyományos táncai), 2005
35. Kovács Ferenc: 40 év és a kiwi megérett, 2006

A Gyurcsó István Alapítvány Könyvek hangzó-anyag sorozatban megjelent:

1. Ág Tibor: *Felsütött a Nap sugára*, MC, 2000
2. Ág Tibor: *Csináltassunk hírharangot*, MC-CD, 2001
3. Vas Ottó: *Hogyan tanuljunk verset, prózát?*, MC, 2001
4. *Bíborpiros szép rózsza*, a népzenei vetélkedő országos gálaműsorának előfelvétele, MC, 2002
5. Bárdos Ágnes: *Tánc-lánc*, MC-CD, 2002
6. *Semmit sem vétettem Nyitra városának*, Nyitra-vidéki magyar népdalok, CD, 2004
7. *Szerelem*, Csanaky Nóra - Écsi Gyöngyi, Válogatás a XX. század magyar szerelmi lírájából és népdalainkból, CD, 2004
8. *Hommage à József Attila* (Szlovákiai magyar verséneklők József Attiláról), CD, 2005

Ez a könyv a

VALEUR KFT NYOMDÁJÁBAN

készült

929 01 Dunaszerdahely (Dunajská Streda)

Múzeum u. 208/4

Telefon, fax: (0)31 551 72 19, 551 72 18

A KIADÓ CÍME:

Csemadok Területi Választmánya, Dunaszerdahely
P. O. BOX 16., Bacsákova 240/13., 929 01 Dunajská Streda

Tel: +421/31/552 24 78

Fax: +421/31/550 98 30

E-mail: huszar@csemadds.sk

WEB INFO: www.csemadok.sk

ISBN 80 – 89001 – 36 – X

KOVÁCS FERENC

40 ÉV ÉS A KIWI MEGÉRETT

Kiadta a Csemadok Dunaszerdahelyi Területi Választmánya • A kiadásért a Csemadok területi választmányának titkára, Huszár László felel • A nyomdai előmunkálatok Dunaszerdahelyen, a Csemadok területi választmányán készültek • Nyomta a Valeur kft. nyomdája Dunaszerdahelyen, 2006-ban • Megjelent 500 példányban.